

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Dijana Sabolović-Krajina

**NARODNA KNJIŽNICA
KAO SREDIŠTE LOKALNE ZAJEDNICE
U SUVREMENOM DRUŠTVU**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2016.

University of Zagreb

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Dijana Sabolović-Krajina

**PUBLIC LIBRARY
AS A LOCAL COMMUNITY CENTRE
IN CONTEMPORARY SOCIETY**

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2016.

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Dijana Sabolović-Krajina

**NARODNA KNJIŽNICA
KAO SREDIŠTE LOKALNE ZAJEDNICE
U SUVREMENOM DRUŠTVU**

DOKTORSKI RAD

Mentori:

prof. dr. sc. Aleksandra Horvat, red. prof.

prof. dr. sc. Ognjen Čaldarović, red. prof.

Zagreb, 2016.

University of Zagreb

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Dijana Sabolović-Krajina

**PUBLIC LIBRARY
AS A LOCAL COMMUNITY CENTRE
IN CONTEMPORARY SOCIETY**

DOCTORAL THESIS

Supervisors:

Aleksandra Horvat, Ph. D.

Ognjen Čaldarović, Ph. D.

Zagreb, 2016.

Mojim roditeljima

INFORMACIJA O MENTORIMA

ALEKSANDRA HORVAT redovita je profesorica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u miru i dugogodišnja predstojnica Katedre za bibliotekarstvo. Na poslijediplomskom studiju informacijskih znanosti, na kojemu predaje predmete Informacijska etika i Knjižnice i društvo, vodila je 20 magistarskih i 18 doktorskih radova. Autorica je, odnosno koautorica, četiri knjige i brojnih članaka i priloga. Uredila je više zbornika radova i posebnih brojeva časopisa. Surađivala je na nekoliko znanstvenih i stručnih projekata, među ostalim i na nedavno završenom međunarodnom projektu Ministarstva znanosti Republike Bugarske *Copyright policy in libraries and other cultural institutions* (2012.-2014.). Godine 2008./2009. sudjelovala je u projektu Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj *Cjeloživotno učenje knjižničara u RH*. Od 2002. godine predaje u Centru za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj, koji je pomogla osnovati. Predavala je knjižničarima u Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Estoniji, Nizozemskoj, Poljskoj i Sloveniji. Kao pozvana predavačica sudjelovala je na brojnim međunarodnim znanstvenim konferencijama i skupovima. U Hrvatskom knjižničarskom društvu pokrenula je i suorganizirala niz godišnjih okruglih stolova o slobodnom pristupu informacijama, koji se održavaju od 2001. godine. Članica je međunarodnih stručnih tijela IFLA/CLM i EBLIDA/EGIL.

OGNJEN ČALDAROVIĆ (Sarajevo, 2.8.1947.) diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studijske grupe Sociologija i Filozofija 1971. godine, magistrirao je iz područja urbane sociologije 1977. godine, a doktorirao 1980. godine na Sveučilištu u Zagrebu. Bio je u više navrata na usavršavanju – 1974. godine u Nizozemskoj, 1982.-1983. godine u SAD-u (Fulbright fellow) te 1993.-1994. godine u SAD-u kao Fulbright senior fellow. Objavio je ukupno 15 knjiga (autorskih i koautorskih) i oko 100 članaka, osvrti, prijevoda, istraživačkih studija. Sudjelovao je na više od 100 savjetovanja u inozemstvu i u zemlji. Radio je u Urbanističkom zavodu grada Zagreba (1972.-1975.), a od 1975. godine je stalno zaposlen na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kao asistent, docent, izvanredni i redoviti profesor, danas u statusu redovitog profesora u trajnom zvanju. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na preddiplomskom i diplomskom studiju predaje četiri kolegija Sociologija rizika, Sociologija grada, Sociologija vremena i Suvremene sociološke teorije, a djeluje i kao honorarni nastavnik na Sveučilištu u Splitu i Rijeci te povremeno na doktorskim studijima i na drugim sveučilištima. Direktor je međunarodnog kursa na temu «Social

Structures and Institutions: The Quest for Social Justice» pri Interuniversity Centre for Postgraduate Studies u Dubrovniku. Član je Hrvatskog sociološkog društva (HSD) kao i International Sociological Association (ISA). Bavi se istraživačkim temama iz područja suvremene sociološke teorije, socijalne prosudbe, socijalne integracije, sociologije grada i sociologije rizika.

ZAHVALE

Zahvaljujem mentorima prof. dr. sc. Aleksandri Horvat i prof. dr. sc. Ognjenu Čaldaroviću na konstruktivnim savjetima i poticajnom vođenju u pisanju ovog doktorskog rada. Prof. dr. sc. Aleksandra Horvat bila mi je profesorica na studiju bibliotekarstva, a potom uvažena kolegica u knjižničarskoj zajednici. Prof. dr. sc. Ognjen Čaldarović bio je moj mentor u prvom sociološkom istraživanju koje sam provela kao apsolutnica filozofije i sociologije početkom dalekih 1980-ih godina. Tema je bila socijalna integracija u jednom stambenom naselju u Koprivnici. Od tada je tema društvenog povezivanja lajtmotiv mojeg tridesetogodišnjeg stručnog, znanstvenog i praktičnog rada u knjižničarstvu, uključujući i ovaj doktorski rad. Moja zahvala ide i pokojnoj dr. sc. Đurđi Mesić, koja je nesebičnom potporom usmjerila moju intelektualnu znatiželju i karijeru, posebice za bavljenje sociološkim i praktičnim aspektima čitanja i pismenosti.

Zahvaljujem svojoj obitelji, suprugu Mirku i sinu Nevenu, na podršci i razumijevanju, kao i roditeljima na temeljnim životnim vrijednostima koje su mi usadili, a među njima su stalna želja za znanjem i učenjem. Oni, nažalost, nisu doživjeli dovršetak ovog rada. Posebna i duboka zahvala ide mojoj sestri Jasmini na podršci, gotovo svakodnevnom strpljivom bodrenju i usmjeravanju u pisanju ovog rada.

Zahvaljujem kolegicama i kolegama na svojem radnom mjestu u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica s kojima godinama domišljam i u praksi provodim model knjižnice koji u ovom radu ima svojevrstu znanstvenu valorizaciju.

Zahvaljujem dr. sc. Kseniji Klasnić na stručnoj pomoći u konstruiranju anketnog upitnika i protokola intervjua, a na pomoći u anketiranju prijateljima Božici Anić, Sandi Vyborny, Tihani Vyborny, Vesni Vincek, Vesni Mađarić, Vesni Samardžić, Gordani Mihajlović, Damiru Tkalcu i šogorici Mariji Krajina. Tihani Vyborny ide zahvala na transkripciji intervjua, a kolegici Anici Šabarić, dugogodišnjoj ravnateljici Gradske knjižnice Đurđevac, zahvala na lekturi i korekturi.

SAŽETAK

Uloga narodnih (javnih, općih) knjižnica u lokalnim zajednicama reaktualizira se u kontekstu informacijskog društva i karakterističnih društvenih procesa na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće – informatizacije i prožimanja svih aspekata života informacijskom tehnologijom, umreženosti i globalizacije. Pod utjecajem informacijsko-tehnološkog razvoja, ali i strukturno-organizacijskih društvenih preobrazbi narodne knjižnice kao tradicionalne kulturno-baštinske ustanove i mjesta za posuđivanje knjiga uvode nove metode i strategije djelovanja i preuzimaju nove uloge u društvu kao informacijska, obrazovna, kulturna i multikulturna, multimedijiska i komunikacijska središta svojih lokalnih zajednica s fokusom ne više na knjižnične zbirke nego na korisnike. Cilj je ovog doktorskog rada istražiti mogućnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj da slijede te suvremene pravce transformacije klasične uloge knjižnica u svijetu kako bi povećale svoju prepoznatljivost i učinkovitost u društvu. Rad se teorijski zasniva na analizi društvenih promjena koje prezentiraju prijelaz iz industrijskog u novo, informacijsko doba te analizi djelovanja narodnih knjižnica u više stranih zemalja i Hrvatskoj. Empirijskim istraživanjem jedne hrvatske knjižnice, Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica, prikupljeni su i analizirani potrebni podaci metodama studije slučaja, polustrukturiranog intervjua i ankete u svrhu definiranja dosega multifunkcionalnosti i utjecaja narodnih knjižnica kao središta lokalnih zajednica u suvremenom društvu. Knjižnicama u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj zajedničko je da svaka na svoj način koriste potencijale vladajućih paradigmi u suvremenom knjižničarstvu - *hibridne knjižnice, digitalne knjižnice te knjižnice kao središta zajednice* i relevantnog medijatora u interakciji specifično lokalnih i sveprisutnih globalnih dimenzija suvremenog društva. Dobiveni rezultati ukazuju da se knjižnice bez obzira na razvijenost društva u kojem djeluju razlikuju po strategijama koje odabiru kako bi se prilagodile promjenama u društvu, a koje mogu biti tradicionalnije s naglaskom na formiranje zbirke i njihovu posudbu ili društveno proaktivnije s ambicijom da utječu na rješavanje društvenih problema. Narodne knjižnice u Hrvatskoj uspješno slijede pravce transformacija knjižnica u svijetu, no njihova učinkovitost u društvu bila bi veća kada bi bile prepoznate kao važan faktor u modernizaciji društva na svim razinama donošenja političkih odluka – lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj.

KLJUČNE RIJEČI

narodna knjižnica, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, hibridna knjižnica, digitalna knjižnica, knjižnica kao središte lokalne zajednice, informacijsko društvo, globalizacija, informatizacija, umreženost.

Extended summary

The aim of doctoral thesis *Public library as a local community centre in contemporary society* is to explore the possibilities of public libraries in Croatia to follow modern trends in transforming their traditional role in society. Besides book loans and acting as cultural heritage institutions, modern public libraries are also the multi-functional information, educational, cultural, and communication centres of their local communities with a focus on users instead of book collections.

In order to achieve this aim, the thesis is divided into two parts – *the theoretical part* and *the empirical part*.

In the first chapter of the theoretical part, *the role of public libraries in modern society* is discussed. The term *public library* as we know it today appeared in the middle of the 19th century with industrialisation, strengthening of the working class, the movement for workers' rights and democratisation of society. The important features of public libraries are their public financing, popularity of book collections, and the legislation underlining their public character.

Croatian public libraries can be distinguished from public libraries in many other countries by their tradition and history. Because of significantly different historical circumstances, the driver for constituting Croatian public libraries was not primarily a social but a national one (such as the need to nurture the Croatian language and culture, as well as the need for an institution of national awakening and identity). Public libraries in the true sense of the word, that is as public funded institutions, appeared in Croatia in the 20th century.

As the focus of our interest is the role of public libraries in the context of modern, information society, we analyse social processes characterising the turn of the 20th into the 21st century. The understanding of development and transformation of the role of libraries in the world in transition from the industrial to new information age is based on the analyses of Manuel Castells, one of the most influential sociologists of today. He pointed to three influential processes – *informationalism*, *network society*, and *virtual reality*. Public libraries are also considered within the context of the characteristics of *globalisation* of society as described by British sociologist Anthony Giddens. Because public libraries are established by law in their local communities, they are considered in the context of an interaction between global and local relations, which is expressed in the concept of *glocalisation* developed by Robert Robertson. The discussion on specific processes of modern society and their impact on public libraries, and vice versa, is based on the analyses of Finnish theoreticians of public

librarianship Svanhild Aabø, Ari-Veikko Anttiroiko and Reijo Savolainen. In the information age, public libraries have assumed the role of a mediator in the creation of new connections between *the space of flows* (virtual, networked space) and *the space of places* (physical space). They support local identity in the network society, and the changing conditions of globalisation, as well as information and technology development. They are democratic hubs and public places that provide access to knowledge locally and improve interaction on the local level in the *local – global* relation.

In the information age, libraries are also affected by the phenomena of new social realities expressed by the concepts of *neoliberal capitalism and consumerist society*, "*knowledge society*", *lifelong learning*, *new forms of literacy*, *new forms of books and issues about the future of libraries*, as well as *social justice in access to libraries*.

The analysis of different theoretical views on these subjects has shown that public libraries are not an exception when it comes to the reflection of the “Janus character“ in contemporary society – a society based on the values of liberal democracy (equality, justice, freedom) and humanistic and emancipatory principles on the one hand. On the other hand, it supports the reproduction of the predominant production matrix and the logic of the so-called post-industrial capitalism. Libraries can also be counted among the areas which the elements of market mechanisms, as well as corporate ways of doing business have penetrated (e.g., in the field of employment, new organisation models and operating procedures, the pressure to maintain the existing and initiate new ways of action because of financial resources savings. The indicators of library adaptation to new situations in modern society and their new phase of development in the information age are the paradigms of *hybrid library* and *digital library*, as well as *library as a community centre*.

Hybrid library, as a library concept and a new library paradigm, arose in the late 1990s. It is based on a combination of traditional physical dimension of public libraries together with networked and electronically accessible library services.

The concept of digital library has become popular in librarian circles in the early 1990s, and is related to the changes in public library functioning. These changes have occurred fast, in parallel with computer networks and digital media development, in only a few decades.

The widespread public library paradigm of the 1990s is based on the concept of library as an important community centre and a public place opened to all. The UNESCO Public Library Manifesto and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) have contributed to the re-definition of this concept in the early 2000s. Public library was considered *a living room* of community. The concept was further elaborated in the 2010s

becoming “*the third place*”(as coined by Ray Oldenburg, in comparison with the first and second places in the life of human beings - home and work).

After considering the role of public library in contemporary society, the second chapter of the theoretical part discusses ***the role of public libraries in the UNESCO and IFLA documents as well as in the European policy and strategic documents***. Their analyses have shown that in the information age the main task of public library is the social and professional responsibility to ensure the right to free access to information and knowledge pursuant to Article 19 of the Universal Declaration of the United Nations the Human Rights Act 1948. The right to information is crucial in exerting the rights of citizenship in contemporary society. Public libraries are an intermediary that provides free and open access to information. The policy objectives of the European Union, such as *lifelong learning*, *social inclusion*, and *digital inclusion* are especially important for public libraries in modern society.

The third chapter of the theoretical part of the thesis analyses ***the management of public libraries in the world at the end of the 20th and the beginning of the 21st century***. A common feature of modern public library is their multi-functionality. The most important are their roles in ensuring free access to information, education and support for learning, culture, and the gathering of citizens. The objectives of libraries, as well as the basic four "pillars" of their work - the collection, staff, networking (connecting on the local, regional and national level), and buildings (space) - remained the same. What has changed dramatically are the library media and collections, methods and techniques of library management, expectations from the library staff, as well as the atmosphere, architecture, and design.

The fourth chapter of the theoretical part entitled ***Croatian public libraries' accommodation to the changes in society*** analyses the context in which they operate, i.e. specific transitional and transformational social processes from Croatian independence in 1990, the Homeland War, and the post-war period until today. From the second half of the 1990s, the range of library services have expanded from mere information to those related to the use of modern information and communication technologies and new media. Despite the adjustments to the changes in society and the application of information technology in their work, major obstacles to the development of Croatian librarianship (which remain identical to this date) are as follows: the insufficient number of qualified personnel, insufficient space, lack of cooperation, lack of coordination, unevenness and non-functional library network systems, uneven development and availability of information technology, lack of a strategic plan for automation, and incoherence of national library information infrastructure development.

Whereas some countries with developed librarianship made a nationally unified access to bibliographic databases already two decades ago, in the initial phase of implementation of information technology in libraries, Croatia has not done the same. Therefore, there is no one single place of access to the collections of all types in Croatian libraries.

Unlike many countries, where strategic documents on public libraries' development are in the jurisdiction of the government, the initiatives for the strategies for public libraries in Croatia have been launched by the library community but have remained only in the form of proposals and drafts. As a result, the Library Act has not been amended since 1997.

The concept of public libraries in strategic documents of the Croatian Ministry of Culture, which is the government's umbrella body for public libraries, has been reduced to completing library collections and helping to encourage reading. This concept is a kind of reduction of the concept of public libraries found in international library and policy documents from the late 1990s onwards. It is also not in accord with the contemporary practice of Croatian public libraries. The range of their roles in contemporary society is much broader. It includes the efforts to act as a central public institution to support the development of democracy and civil society; must-see places in the organisation and implementation of lifelong learning programmes; institutions that contribute to social inclusion, social integration, and social cohesion and economic prosperity of their communities, along with the traditional role in culture and in preserving written cultural heritage.

On the other hand, citing traditional public libraries' functions such as lending books and encouraging reading in national strategic documents provides a basis for relatively stable financial state subsidies and support for the purchase of media for library collections. This has been particularly important for the survival of libraries during the recession from 2008 onwards, when many local communities, which are the founders of libraries, saw public funding reduced.

The thesis compares the position of Croatian libraries in the legislative and policy documents with the position of libraries in several other countries - the United Kingdom and the Nordic countries Finland and Denmark. These countries are world leaders in terms of their long tradition and development of the public library system, which is reflected in its position in government documents. Unlike the Croatian society, which has suffered the burden of the post-war period, transition and transformation processes towards democracy, the United Kingdom and the Nordic societies are highly developed democracy and information societies. In the Croatian society, a possible contribution of public libraries to the development of society is not fully recognised. On the contrary, both the UK and the Nordic countries have

clearly defined expectations, functions, and missions of public libraries. In the UK, the position of public libraries in the national strategic objectives is primarily linked to the prosperity of neoliberal consumerist society. Their role is also to combat the consequences of social polarisation, unemployment, migration, social tensions, and inequities in society. In the Nordic countries, the public libraries' role is primarily to mediate in linking citizenship with the new information and communication technologies and new ways of access to information needed in everyday life. In Croatia, public libraries are primarily expected to contribute to the development of cultural and national identity.

The last, fifth chapter of the theoretical part, gives *an overview of some empirical data on public libraries* from several studies that are relevant for comparison with the results obtained from the empirical research presented in the empirical part of the thesis.

The second, empirical part of the thesis consists of two chapters that comprehensively analyse the changes in public libraries in the world compared with the corresponding changes in the city library in Koprivnica at the turn of the 20th into the 21st century (*Methodology* and *Results of Research*). Library "Fran Galović" in Koprivnica is an example used to explore the position and role of public libraries in a medium sized urban environment.

The methods used in the qualitative part of the research are *case study* and *semi-structured interview*. The *survey* method is used in the quantitative part of the research.

The case study of Koprivnica public library gives an insight into its characteristics (the concepts of work, business models, architecture and space, services and role in the local community, the strategies used by the library to adapt to globalisation, computerisation, and networking). The research has shown that during the past few decades its activities underwent marked and prompt adaptation to social and technological changes in the local and global environments as follows: in promoting the use of new information and communication technology in the local community in order to overcome the digital gap; in taking advantage of information technology by digitalising local homeland cultural heritage in order to protect it and make it freely available, as well as to promote the local community in a global environment; in introducing the offer of e-books in order to popularise the new technological possibilities of reading and e-services; in offering a training in information literacy to children and adults; in hosting other forms of non-formal lifelong learning for users (bibliopedagogy programmes), as well as in-house trainings for librarians and other experts. The library is particularly focused on offering programmes to promote reading and literacy for children and youth, as well as support programmes for socially vulnerable groups in the local community (the blind and visually impaired and other disabled persons, the Roma, the unemployed, the

elderly) to combat the negative social consequences of inequality in contemporary society. Koprivnica library won a series of local, national, and international prizes and awards for its accomplishments. The comparison of business strategies of three Croatian libraries (in Koprivnica, Varaždin, and Zadar) and the library in the Finnish city of Sastamala indicates that the libraries in Croatia and abroad combine different activities in order to accommodate to the changes in society. These are the strategies of *institutional resources*, *networking*, *commercialisation*, and *civil society*. The differences between libraries at home and abroad arise from specific national library policies, traditions, organisational and work patterns, and socio-cultural environment (in particular the economic and financial ones) in which they operate. Despite the differences in the development of countries, libraries are distinguished by the selection of roles in society – a more traditional one, with an emphasis on the forming of collections and their loan (libraries in Varaždin and Sastamala), or a more socially proactive role with the ambition to contribute to the development of community and to the solving of its problems (libraries in Koprivnica and Zadar). They all use the potentials of the ruling paradigm in modern society - *hybrid library*, *digital library*, and *library as a community centre*.

The method of semi-structured interview was used to collect the relevant information / facts on ten representatives of city and county authorities, social minorities (the blind, persons with disabilities, the Roma, the unemployed, elderly), mass media and librarians in order to examine if their answers support the findings of the case study. It also helped to identify the indicators needed to describe and analyse the role and tasks of public libraries in modern society.

The survey method gives an overview of the perception of the citizens of Koprivnica of the roles and tasks of Koprivnica library and their suitability to fulfil the requirements expected for a public library in contemporary society - adjustment to the processes of globalisation, information and technology development, and networking. The survey data collection was conducted on a sample with controlled quotas, using two separate independent samples, each with 150 respondents. One sample consisted of registered members of the library, and the other one was composed of non-members of the library. Their attitudes regarding *the library's services* (existing and potential), *social impact* and *current problems* were explored.

The most important finding of the survey research is: although the library is used for various purposes, book lending still prevails as the traditional role of the library, regardless of the diversified offer of Koprivnica library. Unlike the research results in the UK and the Nordic libraries that point to a diminishing degree of book loans, this research illustrates that due to

low living standards, book purchases are unavailable and perceived as a "luxury" for most people in Croatia. Hence, public libraries are seen as the only option to obtain a book for many citizens in Koprivnica. Although Croatian libraries are turning to the new offer of services and programmes, their importance is still deemed through book lending. However, these results coincide with the findings of Niels Ole Pors from Denmark, who points out that there is a discrepancy between the perceptions of experts on the contemporary role of libraries in the society and much more traditional perceptions of library users on public libraries' services. According to Pors, this presents a very important challenge for public libraries all over the world, besides the economic situation, the introduction and proliferation of new services, and the prioritisation of these services.

To conclude, this thesis' research confirms *the main hypothesis* that Public Library "Fran Galović" in Koprivnica has accommodated to the tendencies in contemporary society expected for a public library with respect to its concepts of work, new business models, services, roles in the local community and society in general. However, all the stages of the research indicate that Koprivnica library fails to fit into the contemporary expectation of library architecture and physical space as the prerequisites in developing a concept of library as a local community centre.

The derived hypotheses have also been confirmed:

1. All the stakeholders in the local community are important in positioning library as a relevant centre in the local community in dealing with changes in modern society:

- *political decision-makers*, not only at local and regional, but also at national level because of their influence on public funding and providing library with the conditions for its operation (space, collection, equipment, staff);
- *the librarians* because of their role in the effective library accommodation to the changes in society;
- *the members and non-members or potential members of library* because their use of library affects the fulfilling of library's purpose in society;
- *groups of citizens with special needs* because they contribute to library's mission - to be the institution "for all";
- *the mass media* because they contribute to the dissemination of information on the importance of the role of libraries in society.

2. The majority of stakeholders, library members more than non-members, in the local community recognise that modern libraries cannot only offer book loans and cultural events

but should be actively involved in the contribution to community strategic and development goals.

3. The majority of stakeholders, library members more than non-members in the local community recognise library as a public space and a place that enhances social integration, social cohesion, and social inclusion in the local community. Library's effectiveness in fulfilling these goals depends on the sensitivity of policy makers on all-level public library roles in society – local, regional, and national.

The scientific contribution of this thesis lies in the fact that it gathers new information and data on relatively rare sociological surveys of contemporary library themes, especially in Croatian terms. This thesis contributes to a better understanding of the impact of complex social processes at the turn of the 20th into the 21st century on the performance of public libraries, as well as to recognition of the role and impact of public libraries in the life of their local communities and society in general. Novel is also the new insights into thematic and methodological findings that were obtained using different research methods. On a *practical level*, this thesis contributes to its central issue - how to increase the efficiency and use of public libraries in the Croatian society.

KEY WORDS

public library, Public library „Fran Galović“ in Koprivnica - Croatia, hybrid library, digital library, library as a local community centre, information society, globalisation, information and technology development, networking

Kao i sve drugo, ovo su zanimljiva vremena i mnogi se knjižničari osjećaju ošamućeni promjenama, otuđeni od jednog ili drugog aspekta suvremenih knjižnica i ugroženi od dvoglavog zmaja – sve manjih sredstava s jedne strane i tehnoloških zahtjeva s druge. Uvjeren sam da postoji samo jedan način da povratimo zadovoljstvo u poslu i ravnotežu u životu. To možemo postići sagledavanjem svojeg sadašnjeg stanja i svoje povijesti s jasnom vizijom i djelovanjem na temelju razumijevanja koju ta jasnoća omogućuje. Razumjeti proces koji je još uvijek u tijeku kao i sile koje oblikuju naš radni život znači kontrolirati i jedno i drugo...

Michael Gorman. Postojana knjižnica - tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom.

Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo,

2006. Str. 151.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
I. DIO – TEORIJSKA POLAZIŠTA RADA	7
2. ULOGA NARODNE KNJIŽNICE U SUVREMENOM DRUŠTU.....	8
2.1. Određenje, nastanak i razvoj narodnih knjižnica	8
2.2. Promjene u suvremenom društvu relevantne za razvoj i transformaciju uloge knjižnica. 11	
2.2.1. Informacionalizam	12
2.2.2. Umreženo društvo	14
2.2.3. Kultura stvarne virtualnosti.....	17
2.2.4. Globalizacija društva.....	18
2.3. Knjižnice i nova socijalna zbilja	21
2.3.1. Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo	21
2.3.2. „Društvo znanja“	25
2.3.3. Cjeloživotno učenje.....	27
2.3.4. Novi oblici pismenosti	28
2.3.5. Knjiga i budućnost knjižnica.....	31
2.3.6. Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama.....	32
2.4. Hibridna knjižnica i digitalna knjižnica - nova razvojna faza u konfiguraciji knjižnica u informacijskom društvu.....	37
2.5. Knjižnica kao središte zajednice	39
3. NARODNE KNJIŽNICE U MEĐUNARODNIM POLITIČKIM I STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	42
3.1. Dokumenti UNESCO-a i IFLA-e.....	42
3.2. Europski strateško-politički dokumenti i knjižnice.....	45
4. PROMJENE U POSLOVANJU NARODNIH KNJIŽNICA U SVIJETU NA PRIJELAZU IZ 20. U 21. STOLJEĆE	50
4.1. Transformacije u društvenim ulogama knjižnica	50
4.1.1. Knjižnice kao mjesta slobodnog pristupa informacijama	50
4.1.2. Knjižnice kao mjesta obrazovanja i učenja	52
4.1.3. Uloga knjižnica u poticanju kulture i multikulturalnosti	54
4.1.4. Knjižnice kao komunikacijska središta	55
4.2. Transformacije u knjižničnom poslovanju	57

4.2.1. Građa (mediji)	57
4.2.2. Prostor	60
4.2.3. Tehnologija (oprema).....	65
4.2.4. Osoblje	69
4.2.5. Službe, usluge i korisnici	71
4.2.6. Organizacija poslovanja	81
5. PRILAGODBA NARODNIH KNJIŽNICA U HRVATSKOJ PROMJENAMA U SUVREMENOM DRUŠTVU	87
5.1. Društveni kontekst djelovanja knjižnica	87
5.2. Osnovne promjene u djelovanju knjižnica u razdoblju 1990.-2014.....	90
5.3. Zakonsko određivanje funkcioniranja knjižnica	94
5.4. Primjeri poslovanja knjižnica u nekim zemljama	101
6. PREGLED EMPIRIJSKIH PODATAKA O NARODNIM KNJIŽNICAMA	108
 II. DIO – EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	112
7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	114
7.1. Metodološki postupci	114
7.1.1. Studija slučaja	114
7.1.2. Polustrukturirani intervju	115
7.1.3. Anketno istraživanje.....	116
8. REZULTATI TERENSKIH ISTRAŽIVANJA	119
8.1. Studija slučaja Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica.....	119
8.1.1. Knjižnica i lokalna zajednica	120
8.1.2. Knjižnica u knjižničnom sustavu Republike Hrvatske	131
8.1.3. Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice.....	133
8.1.4. Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici	139
8.1.5. Pokazatelji prilagođavanja knjižnice suvremenom društvu	161
8.2. Analiza i interpretacija rezultata intervjua	173
8.3. Analiza i interpretacija rezultata anketnog istraživanja	186
9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	223
10. ZAKLJUČAK	237
POPIS LITERATURE	241
PRILOZI.....	259

1. UVOD

U ovom, uvodnom dijelu doktorskog rada obrazložene su polazišne pretpostavke, tema, glavni ciljevi, hipoteze, struktura i znanstveni doprinos.

Narodne (javne, opće) knjižnice osnivaju se i financiraju u lokalnim zajednicama (gradovima i općinama) putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti, kako bi doprinijele kvaliteti života pojedinaca i društva u području kulture, obrazovanja, informiranja i korištenja slobodnog vremena. Po svojem određenju svima su pristupačne i demokratske ustanove. Njihova uloga u društvu reaktualizira se u kontekstu suvremenog, informacijskog društva i društvenih procesa koji ga karakteriziraju na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće – prožimanja svih aspekata života informacijskom tehnologijom, umreženosti i globalizacijom.

Polazišne postavke ovog rada su sljedeće:

- u suvremenom društvu od narodnih knjižnica očekuju se da se prilagode društvenim promjenama te da se iz tradicionalnih kulturno-baštinskih ustanova zasnovanih prvenstveno na formiranju zbirke i posuđivanju knjiga transformiraju u učinkovitu uslužnu djelatnost koja uz posudbene usluge i tradicionalnu knjižničku građu nudi nove usluge i medije;
- od narodnih knjižnica također se očekuje da se uz tradicionalnu publiku koja posuđuje knjige okrenu novim korisničkim skupinama koje knjižnice koriste i za druge svrhe;
- budući da gube dosadašnji monopol na pristup informacijama i izvorima znanja, knjižnice jačaju svoju polifunkcionalnost u lokalnoj zajednici i nude usluge koje ranije ne bismo smatrali knjižničnima;
- educirani knjižničari koji se prilagođavaju promjenama u društvenom okruženju postaju najvažniji čimbenici društveno učinkovite narodne knjižnice u lokalnoj zajednici;
- suradnja knjižnice s drugim akterima u lokalnoj zajednici i šire (s drugim institucijama, udrugama i pojedincima) postaje također vrlo značajna i jača njezinu ulogu kao središta lokalne zajednice;
- narodne knjižnice su učinkovitije u društvu ukoliko postoji politička osviještenost o njima kao važnom faktoru u modernizaciji društva.

Glavno istraživačko pitanje ovog rada je slijede li hrvatske narodne knjižnice pravce razvoja međunarodnog narodnog knjižničarstva u prilagođavanju promjenama u suvremenom društvu.

Cilj rada je istražiti mogućnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj da slijede suvremene pravce transformacije klasične uloge knjižnica u svijetu od kulturno-baštinskih ustanova i mjesta za posuđivanje knjiga prema polifunkcionalnim informacijskim, obrazovnim, kulturnim, multikulturnim, multimedijским i komunikacijskim središtima svojih lokalnih zajednica. Kako bi povećale svoju prepoznatljivost i učinkovitost u društvu narodne knjižnice koriste različite strategije pomoću kojih se pozicioniraju kao medijatori između lokalnih i globalnih dimenzija suvremenog društva. Kombiniraju svoje tradicionalne zadatke nabave, obrade, čuvanja i davanja na korištenje knjižnične građe s novim ulogama u potpori smanjivanju digitalnog jaza, cjeloživotnom učenju, društvenom uključivanju, društvenoj integraciji i društvenoj koheziji u lokalnoj zajednici.

Središnja tema istraživanja su preobrazbe Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ u Koprivnici u posljednjih nekoliko desetljeća, od 1980-ih do 2010-ih godina, kao središta informatiziranja, širenja informacija, društvenog djelovanja i utjecaja.

Osnovna hipoteza je da se Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica uklopila u tendencije koje su u suvremenom društvu očekuju od narodnih knjižnica svojim konceptima rada, novim modelima poslovanja, arhitekturom i prostorom, uslugama, ulogama u lokalnoj zajednici i društvu općenito.

Izvedene hipoteze su:

1. Svi akteri u lokalnoj zajednici važni su u pozicioniranju knjižnice kao relevantnog središta lokalne zajednice u suočavanju s promjenama u suvremenom društvu - knjižničari, članovi i nečlanovi ili potencijalni članovi knjižnice, donositelji političkih odluka, predstavnici manjina, predstavnici sredstava javnog priopćavanja.
2. Većina aktera u lokalnoj zajednici prepoznaje da suvremena knjižnica ne može nuditi samo posudbu knjiga i kulturna događanja, već se od nje očekuje da se aktivno uključuje u ostvarenje strateških ili razvojnih ciljeva zajednice.

3. Većina aktera u lokalnoj zajednici prepoznaje knjižnicu kao javni prostor i mjesto okupljanja koje jača društvenu integraciju, društvenu koheziju i društvenu uključenost.

Da bi se ostvario postavljeni cilj doktorskog rada, a to je identificiranje mogućnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj da slijede suvremene pravce transformacije tradicionalne uloge knjižnica u svijetu kako bi povećale svoju prepoznatljivost i učinkovitost u društvu, rad je podijeljen u dva dijela – teorijsku raspravu i empirijsko istraživanje.

Prvi dio, Teorijska polazišta rada, sastoji se od pet poglavlja.

U poglavlju pod nazivom *Uloga narodne knjižnice u suvremenom društvu* provedena je analiza relevantne literature iz područja sociologije i knjižničarstva koja se odnosi na temu disertacije, a bavi se analizom karakterističnih procesa suvremenog društva i preobrazbama koje narodne knjižnice prolaze kako bi im se prilagodile (*desk research*). Daje se uvid u određenje, nastanak i razvoj narodnih knjižnica, a potom analiziraju promjene u suvremenom društvu relevantne za razvoj i transformaciju uloga knjižnica u kontekstu sociološke teorije Manuela Castellsa i njegovih analiza karakterističnih procesa koji objašnjavaju prijelaz iz industrijskog u novo, informacijsko doba – informacionalizma, umreženosti i virtualne stvarnosti. Narodne knjižnice stavlja se i u kontekst obilježja globalizacije društva kako ih navodi britanski sociolog Anthony Giddens. Budući da su narodne knjižnice utemeljene zakonski i djelovanjem u svojim lokalnim zajednicama, stavlja ih se u kontekst odnosa *globalnog* i *lokalnog* koji izražava koncept *glokalizacije* Roberta Robertsona. Utjecaj karakterističnih procesa suvremenog društva na narodne knjižnice, ali i narodnih knjižnica na suvremeno društvo razmatra se u kontekstu analiza finskih teoretičara knjižničarstva Svanhild Aabø, Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen. Potom se na općenitoj razini razmatraju fenomeni nove socijalne zbilje koji utječu na djelovanje knjižnica u informacijsko doba, a koje izražavaju koncepti neoliberalnog kapitalizma i konzumerističkog društva, društva znanja, cjeloživotnog učenja, novih oblika pismenosti, novih oblika knjige i pitanja o budućnosti knjižnica te društvene pravde u dostupnosti knjižnicama. Na kraju poglavlja akcentiraju se pokazatelji adaptacije knjižnice na nove situacije u suvremenom društvu, tj. nova razvojna faza u konfiguraciji knjižnica u informacijskom društvu, koju obilježavaju paradigme *hibridne i digitalne knjižnice* te *knjižnice kao središta zajednice*.

U poglavlju *Narodne knjižnice u međunarodnim političkim i strateškim dokumentima* daje se prikaz relevantnih dokumenata Međunarodnog saveza knjižničarskih udruga i ustanova (*The International Federation of Library Associations and Institutions*, IFLA), Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, UNESCO) i tijela Europske unije od 1990-ih godina. Ovi dokumenti definiraju osnovnu misiju narodne knjižnice u informacijskom društvu, a to je preuzimanje društvene i profesionalne odgovornosti u osiguravanju prava na slobodan pristup informacijama i znanju u skladu s člankom 19. Opće deklaracije Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima iz 1948. godine.

U poglavlju *Poslovanje narodnih knjižnica u svijetu na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće* analiziraju se transformacije pod utjecajem informacijskog i tehnološkog razvoja i društvenih promjena - prvo, u ulogama knjižnica u društvu (knjižnice kao mjesta slobodnog pristupa informacijama, obrazovanja i učenja, poticanja kulturnog razvoja i multikulturalnosti, komunikacije, društvene integracije, društvene kohezije i društvenog uključivanja), a potom u knjižničnom poslovanju (građi i medijima, prostoru, tehnologiji, osoblju, službama i uslugama te naposljetku u organizaciji poslovanja).

U poglavlju *Prilagodba narodnih knjižnica u Hrvatskoj promjenama u suvremenom društvu* analizira se razvoj hrvatskih knjižnica u kontekstu specifičnih, tranzicijskih i transformacijskih društvenih procesa u Hrvatskoj od državnog osamostaljenja 1990. godine, Domovinskog rata, poraća pa sve do danas. Zakonsko određivanje funkcioniranja narodnih knjižnica uspoređuje se s funkcioniranjem knjižnica u visokorazvijenim informacijskim društvima s dugom tradicijom demokracije u Velikoj Britaniji, Finskoj i Danskoj. Ove zemlje prednjače u svijetu po dugoj tradiciji i razvijenosti narodnog knjižničarstva, a što se reflektira i na njihov položaj u strateškim nacionalnim, vladinim dokumentima.

U poglavlju *Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama* daje se uvid u nekoliko istraživanja koja su relevantna za usporedbu s rezultatima istraživanja do kojih se došlo u ovom radu.

Drugi dio rada, Empirijsko istraživanje, sastoji se od dva poglavlja *Metodologija istraživanja* i *Rezultati terenskih istraživanja*. U njima su spoznaje navedene u teorijskom dijelu rada provjerene empirijskim istraživanjem kako bi se došlo do saznanja o

moгуćnostima narodnih knjižnica u Hrvatskoj da se prilagode najnovijim društvenim promjenama u sferi informacijsko-tehnološkog razvoja, umreženosti i globalizacije, odnosno da slijede ili da se uklape u opće pravce razvoja narodnih knjižnica danas. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici, srednje velikom urbanom središtu u Hrvatskoj, poslužila je kao primjer za istraživanje položaja i uloge narodne knjižnice u jednoj hrvatskoj lokalnoj zajednici, kao i analizu strategija koje knjižnice odabiru kako bi se prilagodile promjenama u društvu. Koprivnička knjižnica tipična je za one hrvatske knjižnice koje se uz tradicionalne strategije djelovanja (posudbu knjiga i informacijsko-referentne i referalne usluge) koriste i društveno proaktivnim djelovanjem u svojim lokalnim zajednicama.

U poglavlju *Metodologija istraživanja* izlažu se metode koje se koriste u istraživanju. Istraživanje je kvalitativno i kvantitativno. U kvalitativnom dijelu istraživanja korištene su dvije metode - metoda studije slučaja i metoda polustrukturiranog intervjua. U kvantitativnom dijelu istraživanja korištena je metoda ankete.

U poglavlju *Rezultati terenskih istraživanja* koprivnička knjižnica je analizirana prema pravilima metode studije slučaja kako bi se dobili podaci potrebni za opis njezinih značajki u lokalnoj zajednici. U sklopu studije slučaja provedena je analiza dokumentacije knjižnice i okruženja u kojemu djeluje te usporedba njezinog poslovanja s drugim knjižnicama u Hrvatskoj i Finskoj. Metodom polustrukturiranog intervjua dobiven je uvid u stavove aktera u lokalnoj zajednici o tome kako knjižnica djeluje u konkretnoj sredini s obzirom na svoju ulogu i zadaću u društvu. Anketno istraživanje realizirano je na prigodnom uzorku s kontroliranim kvotama kako bi se dobio uvid tko, zašto i u kojoj mjeri koristi knjižnicu, što koristi, odnosno što bi trebalo poduzeti da knjižnicu koriste i nečlanovi. Na temelju analize prikupljenih podataka provjerene su hipoteze rada.

U poglavlju *Zaključna razmatranja* daje se sintetički pregled nalaza pojedinih cjelina u teorijskom i empirijskom dijelu rada. Knjižnicama u svijetu zajedničko je to što koriste potencijale vladajućih paradigmi u suvremenom knjižničarstvu - *hibridne knjižnice, digitalne knjižnice te knjižnice kao središta zajednice* i relevantnog medijatora u interakciji specifično lokalnih i sveprisutnih globalnih dimenzija suvremenog društva. Bez obzira na razvijenost društva u kojima se osnivaju, knjižnice se razlikuju po strategijama djelovanja koje odabiru kako bi se prilagodile promjenama u društvu, a koje mogu biti tradicionalnije s naglaskom na formiranje zbirke i njihovu posudbu ili društveno proaktivnije s ambicijom da utječu na

rješavanje društvenih problema. Narodne knjižnice u Hrvatskoj uspješno slijede pravce transformacija knjižnica u svijetu, no njihova učinkovitost u društvu ovisi o tome koliko su prepoznate kao važan faktor u modernizaciji društva na svim razinama donošenja političkih odluka – lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj.

Zaključak daje sažeti pregled rezultata istraživanja s obzirom na postavljeni cilj i hipoteze istraživanja, kao i pregled osnovnih značajki suvremenih pravaca transformacije klasične uloge narodnih knjižnica u svijetu i Hrvatskoj. Daje se i prijedlog smjernica za razvoj hrvatskih narodnih knjižnica, kako bi povećale svoju prepoznatljivost i učinkovitost u društvu.

Znanstveni doprinos ove disertacije očituje se u činjenici da su u njoj prikupljena nova saznanja, podaci i testirane hipoteze, čime su obogaćena relativno rijetka sociološka istraživanja suvremenih knjižničarskih tema, naročito u hrvatskim razmjerima. Ovaj rad će svakako doprinijeti boljem razumijevanju utjecaja složenih društvenih procesa na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće na djelovanje narodnih knjižnica, kao i prepoznavanju uloga i utjecaja narodnih knjižnica na život svojih lokalnih zajednica i društva uopće. Doprinos rada je i tome što je doveo do novih spoznaja i pomaka u metodološkim i tematskim nalazima do kojih se došlo primjenom različitih istraživačkih metoda za proučavanje narodnih knjižnica kao važnih čimbenika u suvremenom društvu. Na **praktičnoj razini** rad odgovara na središnje pitanje - kako povećati učinkovitost i korištenje narodnih knjižnica u hrvatskom društvu.

I. DIO – TEORIJSKA POLAZIŠTA RADA

2. ULOGA NARODNE KNJIŽNICE U SUVREMENOM DRUŠTVU

2.1. *Određenje, nastanak i razvoj narodnih knjižnica*

Biblioteka ili knjižnica (grč. *biblion knjiga* i *thēkē škrinja, spremište*) uređena je zbirka pisane, tiskane ili druge grafičke, zvučne, vizualne i elektroničke građe, koja uključuje filmove, fotografije, vrpce, mikrooblike, diskove te računalne datoteke i programe.¹ Ujedno je zgrada ili prostor za smještaj zbirke, koji je obično projektiran, izgrađen i opremljen za ovu namjenu. Stručno osoblje, knjižničari (bibliotekari), knjižničku građu sustavno odabiru, prikupljaju, stručno obrađuju, pohranjuju, zaštićuju, pripremaju i potom daju na korištenje (čitanje, učenje, stručno i znanstveno istraživanje). Prema sadržaju zbirke knjižnice se dijele na *opće* (sveučilišne, nacionalne, gradske) i *specijalne* (medicinske, tehničke, znanstvene, glazbene i dr.), a prema namjeni i korištenju na *privatne* i *javne* knjižnice (nacionalne, narodne, sveučilišne, školske, znanstvene i dr.).²

Prema UNESCOvom Manifestu za narodne knjižnice iz 1994. godine, narodna knjižnica je mjesno, informacijsko središte koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i informacija, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi. Demokratskog je karaktera, na raspolaganju svim članovima zajednice. To znači da se knjižnične službe zasnivaju na jednakosti pristupa svima, bez obzira na dob, spol, rasu, vjeru, nacionalnost, jezik, invaliditet ili društveni položaj. Zbirke i službe ne smiju biti izložene bilo kakvom obliku ideološke, političke ili vjerske cenzure niti trgovačkim pritiscima.³

Iako se općenito definiraju kao zbirke građe organizirane tako da se mogu lako identificirati i koristiti, knjižnice su tijekom povijesti mijenjale oblik ovisno o kulturama u kojima su nastajale, tehnološkim inovacijama i društvenim tokovima. Ljudi su kroz stoljeća bilježili znanje, no mijenjali su se mediji – od glinenih pločica koje datiraju 3000 godina prije nove ere, preko papirusa i papira, do današnjih multimedijalnih zbirki. Evoluirale su i knjižnične usluge, koje danas okupljaju različite korisničke skupine. Međutim, knjižnične zadaće su

---

¹Usp. Knjižnica (biblioteka). // Hrvatska enciklopedija: sv. 6 (Kn-Mak). Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2004. Str. 12-15.

²Isto.

³Usp. UNESCOv manifest za narodne knjižnice iz 1994.

Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (30.4.2015.)

ostale relativno stalne – identificirati, sakupljati, organizirati i omogućiti korištenje građe vrijedne za pojedince i društvo.⁴ Michael Gorman ističe da je *zlatna nit* svih knjižnica, bez obzira na mjesto i vrijeme nastanka, osigurati pristup ljudskim zapisima.⁵

Dok se najstarije knjižnice javljaju prije više tisuća godina, javne knjižnice javljaju se od antičkih vremena. No, kao pučke, narodne, popularne knjižnice (eng. *public libraries*) u današnjem smislu riječi javljaju se sredinom 19. stoljeća s industrijalizacijom, jačanjem radničke klase i pokreta za radnička prava te demokratizacijom života. Isprva se osnivaju u Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji, gdje se donose prvi zakoni koji omogućuju ubiranje posebnih poreza za osnivanje javnih pučkih knjižnica.⁶ Vlasnici su im nositelji javne vlasti (grad, država, pokrajina, regija) koja ih financira sredstvima prikupljenima iz poreza građana. Uz javno financiranje, bitne značajke su im opći karakter i popularnost zbirke kao i legislativa o njihovom javnom karakteru.⁷ Služe obrazovanju i kulturnom izgrađivanju naroda, a ne kao dotad povlaštenoj javnosti.⁸ Ubrzo nakon Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije narodne knjižnice otvaraju se u mnogim drugim zemljama svijeta.

U Hrvatskoj se narodne knjižnice u pravom smislu riječi, kao javno financirane ustanove, javljaju tek u 20. stoljeću,⁹ iako im tradicija seže od 1830-ih godina kada se u okviru Hrvatskog narodnog preporoda osnivaju ilirske čitaonice. Uz kulturno prosvjeđivanje, svrha im je bila nacionalno buđenje. U drugoj polovici 19. stoljeća reforme na području školstva

---

⁴Usp. Arns, Jenifer Weil. Libraries. // Encyclopedia of Library and Information Sciences : Third Edition. / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press : Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3281-3286.

⁵Gorman, Michael. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 4.

⁶Usp. Biblioteka. // Enciklopedija Leksikografskog zavoda: sv. 1. Zagreb : Leksikografski zavod FNRJ, 1955. Str. 476-478.

⁷Zanimljiva su stajališta Đurđe Mesić, jedne od najutjecajnijih hrvatskih teoretičarki narodnog knjižničarstva u 1980-im i 1990-im godinama, o određenju pojma i nazivlja *narodna knjižnica*. Razmatrajući povijesni razvoj upotrebe nazivlja *narodna*, *popularna*, *masovna* i *javna* knjižnica, sama se zalaže za naziv javna ili opća knjižnica jer smatra da naziv „narodna“ predstavlja danas naslijeđenu konvenciju koja odražava instituciju dostupnu svima za razliku od feudalnih institucija koje su bile ne-narodne ili ne-javne. Možemo konstatirati da se usprkos ovoj argumentaciji u hrvatskom knjižničarskom miljeu i zakonodavstvu i nadalje koristi naziv *narodna* knjižnica. Usp. Mesić, Đurđa. Narodna knjižnica : prilog određenju pojma. // Zbornik radova (Fakultet organizacije i informatike Varaždin), 15(1991). Str. 145-159.

⁸„Zato su u hrvatskom jeziku i dobile naziv pučke, odnosno narodne knjižnice, koje su po definiciji javne, otvorene i namijenjene najširoj javnosti, a ne kao dotad ipak povlaštenoj javnosti, te koje se financiraju iz javnih fondova, pretežito proračunima gradova odnosno lokalne zajednice, znači sredstvima poreznih obveznika, sredstvima svih građana“. Usp. Stipanov, Josip. Knjižnice i društvo : od potrebe do mogućnosti. Zagreb : Školska knjiga, 2010. Str. 208.

⁹Usp. Mesić, Đurđa. Narodne biblioteke u Jugoslaviji između dva rata. // Informatologia Jugoslavica 22, 1-2(1990), 87-100.

pozitivno su utjecale na povećanje broja pismenih osoba i zanimanje širih društvenih slojeva za čitanje knjiga i novina, pa tako i na osnivanje narodnih čitaonica.¹⁰

Dok finski teoretičari narodnog knjižničarstva Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen ukazuju da današnje uloge narodnih knjižnica u svijetu treba sagledavati u kontekstu njihove evolucije koja seže u 19. stoljeće i vezana je uz koncepte slobode podrijetlom iz ideologije liberalne demokracije,¹¹ praktičar i teoretičar hrvatskog narodnog knjižničarstva Dragutin Katalenac ističe da se hrvatske narodne knjižnice razlikuju po svojoj tradiciji i povijesti od narodnih knjižnica u mnogim drugim zemljama kojima je od samih početaka dodijeljena podjednako socijalna i obrazovna misija. Katalenac kaže:¹²

„Zbog bitno drugačijih povijesnih okolnosti pokretački, konstitutivni motiv hrvatskih narodnih knjižnica nije primarno SOCIJALNI nego NACIONALNI (briga za narodni jezik i kulturu, knjižnica kao stožerna ustanova nacionalnog buđenja i samobitnosti). Socijalna problematika u hrvatske narodne knjižnice ulazi tek početkom 20. stoljeća u vrijeme tzv. „Pokreta pučkih knjižnica“, ali nedovoljno stručno artikulirano. Nacionalno utemeljenje naslijedit će ideološko usmjerenje, ali samo kao idejni koncept nametnut narodnim knjižnicama u razdoblju 1945.-1990. (koncept koji će one dobrim dijelom zanemarivati)...“

U 20. stoljeću knjižničarstvo se u svijetu neprekidno razvija, posebice u organizaciji i racionalizaciji rada. Do napretka dolazi u arhitekturi prostora i tehničkim pomagalima, a u tome prednjače Sjedinjene Američke Države, koje postaju uzor mnogim drugim zemljama. Izrađuju se zajednička, međunarodna kataložna pravila, uvodi se centralni katalog, tiskanje kataložnih listića za druge knjižnice, izrađuju nacionalni i regionalni skupni katalozi, koordinira nabavna politika, uvodi međuknjižnična posudba. Organizacija knjižnica 1950-ih i 1960-ih godina teži tome da se istovrsni poslovi okupljaju u posebnim, ali međusobno povezanim odjelima. Javne ili pučke, narodne knjižnice imaju specifične zadatke i posebnu

---

¹⁰Usp. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjiga 3. : od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 244.

¹¹Usp. Anttiroiko, Ari-Veikko; Reijo Savolainen. New premises of public library strategies in the age of globalization. // Advances in Library Administration and Organization 25, (2007), 61-81.

¹²Katalenac, Dragutin. Plivati protiv struje : hrvatske narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti. // Stručni skup Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti : zbornik radova / urednik Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica, 2003. Str. 14, bilješka 1.

organizaciju zbog tzv. slobodnog pristupa, odnosno otvorenosti i namjene najširem krugu korisnika.¹³

2.2. Promjene u suvremenom društvu relevantne za razvoj i transformaciju uloge knjižnica

Širi sociološki okvir za razradu teme o promjenama i preobrazbama narodnih knjižnica u informacijskom društvu pružaju nam analize i nalazi Manuela Castellsa, jednog od najznačajnijih sociologa suvremenog društva. Castells naglašava nekoliko važnih dimenzija suvremenog društva vezanih uz *informacionalizam*, *umreženost*, *virtualnu stvarnost* i *globalizaciju* kao društvene procese na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće koji utječu i na kompleksan odnos informiranja u kojima svoje mjesto nalaze i knjižnice. Uz to, narodne knjižnice stavljene su u kontekst obilježja globalizacije društva kako ih navodi britanski sociolog Anthony Giddens. Budući da su narodne knjižnice zakonski i djelovanjem utemeljene u svojim lokalnim zajednicama, stavlja ih se i u kontekst odnosa *globalnog* i *lokalnog* koji izražava koncept *glokalizacije* Roberta Robertsona. Utjecaj karakterističnih procesa suvremenog društva na narodne knjižnice, ali i narodnih knjižnica na suvremeno društvo razmatra se u kontekstu analiza finskih teoretičara knjižničarstva Svanhild Aabø, Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen.

Složenu interakciju društva, gospodarstva, tehnologije i kulture Castells analizira u svojoj trilogiji „Informacijsko doba: ekonomija, društvo i kultura“.¹⁴ Glavni čimbenici promjena koji utječu na razvoj društva međusobno su povezani i čine, kako ga Castells naziva, „naš novi, zbunjujući svijet“. To su:

- strukturne promjene i globalizacija ekonomije (informacionalistička ekonomija, slobodno kretanje kapitala, intenzivirajuća globalna konkurencija i fleksibilno korištenje radne snage);
- razvoj i prilagodba novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija;
- transformacija institucija i umrežavanje kao osnovna logika organizacije (npr. promjene u instituciji obitelji, promijenjena uloga žene, crkve, obrazovanja, državne i lokalne

---

¹³Biblioteka. Nav. dj. Str. 476-478.

¹⁴Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 1: Uspori umreženog društva, 2000.; Sv. 2: Moć identiteta, 2002.; Sv. 3: Kraj tisućljeća, 2003. Zagreb : Golden marketing.

vlasti i političkih stranaka);

- postmoderne karakteristike kulture i mentaliteta (npr. povećani individualizam, kognitivna globalizacija, raspad zajednica i novi oblici građanskog aktivizma);
- ekologija i zahtjevi za održivim razvojem.

U dramatične društvene promjene koje su promijenile krajolik ljudskog života na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće svakako spada i kolaps sovjetskog etatizma i posljedično pad međunarodnog komunističkog pokreta, okončanje hladnog rata i smanjenje rizika općeg nuklearnog uništenja i promjena globalne geopolitike.¹⁵

Prema Castellsu, ključna točka transformacije svih područja života nalazi se u revoluciji informacijske tehnologije. Tehnologija ne određuje društvo, već ga utjelovljuje, a niti društvo ne određuje tehnološke inovacije, već ih koristi.¹⁶ Svanhild Aabø, finska teoretičarka narodnog knjižničarstva, ističe da je kod analize društvenog utjecaja i vrijednosti suvremenih narodnih knjižnica važno prepoznati ovu interakciju između društva i tehnologije, u kojoj informacijske tehnologije prožimaju sva područja ljudske djelatnosti, pa tako i knjižničnu djelatnost.¹⁷

Prema Castellsu, utjecaj tehnologije na promjene u društvu karakteriziraju *informacionalizam, mreža / umreženo društvo i kultura stvarne virtualnosti*.

2.2.1. Informacionalizam

Informacionalizam je način razvoja koji prožima sve oblike i aspekte razvoja suvremenog društva nakon 1980. godine i glavna je značajka novog, informacijskog društva koje zamjenjuje industrijsko društvo. U industrijskom društvu i industrijskom načinu razvoja glavni izvor produktivnosti nalazio se u uvođenju novih izvora energije. Društveni i tehnološki oblici industrijske organizacije prožimali su sve sfere aktivnosti, od ekonomskog

---

¹⁵Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 1: Uspon umreženog društva. Zagreb : Golden marketing, 2000. Str. 37-40.

¹⁶Nav. dj. Str. 49.

¹⁷Aabø, Svanhild. The role and value of public libraries in the age of digital technologies. // Journal of Librarianship and Information Science 37, 4(2005), 205.

sustava i vojne tehnologije do svakodnevnog života. U novom, informacijskom načinu razvoja izvor produktivnosti nalazi se u tehnologiji stvaranja znanja, obradi informacija i komunikaciji simbola.¹⁸

Castells ističe da je informacija kao komunikacija znanja bila ključna u svim društvima. Međutim, za razliku od svih prijašnjih društvenih uređenja, informacijsko društvo karakterizira specifičan oblik društvene organizacije u kojemu „... generiranje informacija, njihova obrada i prenošenje postaju osnovni izvori produktivnosti i moći, zbog novih tehnoloških uvjeta koji se pojavljuju u ovom povijesnom razdoblju.”¹⁹

Castells smatra da današnju tehnološku revoluciju ne karakterizira toliko središnja važnost znanja i informacija, koliko njihova primjena u svrhu daljnje proizvodnje i obrade informacija i komunikacijskih sredstava. Automatizacija, robotizacija, kibernetizacija – izrazi su koji opisuju napredak u mehanizaciji i kontroli gotovo svih društvenih aktivnosti uz pomoć pohranjenog i programiranog znanja. Novi povijesni fenomen je brzi, globalni transfer informacija zahvaljujući novoj tehnologiji. Komunikacija na velikoj daljini može se odvijati praktički odmah, u stvarnom vremenu.

Novi tehno-ekonomski sustav Castells naziva informacijskim kapitalizmom. Smatra ga najutjecajnijim povijesnim faktorom koji „ubrzava, kanalizira i oblikuje paradigmu informacijske tehnologije, te uvjetuje s njom povezane društvene oblike“.²⁰

Posljedice uspona informacionalizma u društvu. Za temu ovog rada, koji problematizira probrazbe i nove uloge narodnih knjižnica u suvremenom, informacijskom društvu i nove načine na koje se knjižnice obraćaju publici, važne su analize i nalazi koje Castells posvećuje

---

¹⁸Castells preuzima definiciju znanja Daniela Bella: „Znanje: skup organiziranih izjava o činjenicama ili idejama koji predstavlja promišljeni sud ili rezultat eksperimenta, koji se drugima prenosi putem nekog medija komunikacije u nekom sustavnom obliku.“ Od Machlupa preuzima definiciju informacija kao komunikaciju znanja i dodaje svoju operativnu definiciju informacija: „Informacije su organizirani podaci preneseni komunikacijom.“ Usp. Castells, Manuel. Nav. dj. Str. 52.

¹⁹Castells, Manuel. Nav. dj. Str. 56.

²⁰Castells kaže: „Ipak, najutjecajniji povijesni faktor koji ubrzava, kanalizira i oblikuje paradigmu informacijske tehnologije, te uvjetuje s njom povezane društvene oblike, bio je i još uvijek jest proces kapitalističke restrukturacije koji se zbiva od 1980-ih godina, tako da se novi tehno-ekonomski sustav može adekvatno nazvati *informacijskim kapitalizmom*.“ Usp. Castells, Manuel. Nav. dj. Str. 55.

socijalnim posljedicama novog razvoja u društvu, tj. uspona informacionalizma i informacijskog kapitalizma i mogućnostima razvoja društva u 21. stoljeću.²¹

Castells ističe da paralelno s tehnološkim razvojem, strukturalnim i organizacijskim preobrazbama koje su karakteristične za informacijsko društvo rastu društvena nejednakost, polarizacija i bijeda kao vjerojatan strukturalni proizvod trendova koji su ugrađeni u informacijski kapitalizam.²² Socijalne posljedice informacijskog kapitalizma činjenica su ne samo nerazvijenih društava Afrike i Južne Amerike, nego i onih najrazvijenijih. Usporedne studije pokazuju slične trendove (ali različitih razina) u porastu siromaštva u Zapadnoj Europi i u SAD-u, a posebno u Velikoj Britaniji. Skup odnosa između dominantnih tendencija informacionalizma, nejednakosti i siromaštva u konačnici vodi procesu društvenog isključivanja.²³

Castells naziva Četvrtim svijetom, prisutnim doslovce u svakoj zemlji, “mnoge crne rupe društvene isključenosti”. Politički slom države blagostanja pojačava društveno isključivanje. Uspon Četvrtog svijeta i uspon informacijskog globalnog kapitalizma su nedjeljivi. U tim crnim rupama zbiva se “reprodukcija društvenog isključenja i nanošenje dodatnih rana onima koji su već isključeni”.²⁴

2.2.2. Umreženo društvo

Mreža / umreženo društvo kao koncept igra vrlo važnu ulogu u Castellsovom opisu društva informacijskog doba. Najvažnija je strukturalna posljedica nove informacijske tehnologije na gospodarstvo i sva ostala područja koja se razvijaju u ovisnosti o protoku informacija. Castells opisuje mrežu kao skup međusobno povezanih čvorova. Mrežu čine veze između čvorišta i središta, od kojih neki imaju funkciju prekidača. Društvo je podijeljeno na one koji uspostavljaju mreže, one koji su umreženi te isključene iz mreže. Društvena nejednakost ne

---

²¹Usp. Castells, Manuel. Informacijsko doba: ekonomija, društvo i kultura. Sv. 3: Kraj tisućljeća. Zagreb : Golden marketing, 2003.

²²Nav. dj. Str. 133.

²³Iako je Castells analizirao društvene trendove krajem 20. stoljeća, može se konstatirati da su njegovi nalazi o informacionalizmu i njegovim posljedicama aktualni i danas (2015.), čak i vizionarski u predviđanju negativnih trendova društvenog razvoja, naročito nakon što je 2008. godine počela globalna ekonomska kriza i produbila društvenu nejednakost i polarizaciju u cijelom svijetu. Treba istaknuti pojavu niza novih ratnih žarišta u svijetu i ponovnog blokovskog zaoštavanja velikih političkih sila.

²⁴Nav. dj. Str. 166.

samo da se ne poništava, nego raspon između onih koji profitiraju od takva globalnog razvoja i onih koje takav razvoj isključuje postaje sve veći.²⁵

Središnji izazovi informacijskog društva za narodne knjižnice. Prema Svanhild Aabø, dva su središnja izazova informacijskog društva za narodne knjižnice - porast digitalnog jaza između onih koji imaju i onih koji nemaju pristup informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i potrebne vještine za njihovo korištenje, a potom slabljenje identiteta lokalnih zajednica u globalnom društvu, što rezultira nižom društvenom participacijom građana u njihovim aktivnostima.

Premošćivanje digitalnog jaza. U kontekstu tehnološko-informacijskog razvoja s jedne strane, a jačanja društvene polarizacije, nejednakosti i siromaštva s druge strane, narodne knjižnice suočene su s izazovom premošćivanja digitalnog jaza između onih koji imaju i onih koji nemaju mogućnosti korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije i s time povezane potrebne vještine poput informacijske i informatičke pismenosti. Prema IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice, novum u djelovanju suvremenih knjižnica je u načinima na koje postižu smanjivanje digitalnog jaza - prvenstveno osiguravanjem javne dostupnosti informacijskih tehnologija, podučavajući knjižnične korisnike osnovnim računalnim vještinama i sudjelujući u programima borbe protiv nepismenosti. Osim toga, knjižnice provode načelo dostupnosti svima i to tako da održavaju službe i usluge koje osiguravaju različite pristupe informacijama u tiskanom ili digitalnom obliku.²⁶

Za razmatranje prilagodbi i preobrazbi narodnih knjižnica promjenama u suvremnom društvu relevantna je konstatacija teoretičara knjižničarstva Michaela Gormana da je digitalni jaz tek simptom svih društvenih promjena, manifestacija društvenih nejednakosti svih vrsta. Gorman ističe:

„Nastojanja da se digitalni jaz prevlada bez drugih promjena predstavljaju u 21. stoljeću ekvivalent viktorijanskoj samilosti, koja je pokušala riješiti tek jedan aspekt složenih problema onodobnih siromašnih... Mnogi današnji siromasi i na druge načine obespravljeni skupine doista nemaju informacije dostupne na internetu, ali oni su i žrtve nedostatno

---

²⁵Castells, Manuel. Nav. dj. Str. 494.

²⁶IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice : 2. hrv. izd. (prema drugome izmijenjenom izdanju izvornika) / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 13.

*financiranog javnog školstva, knjižnica kojima nedostaju sredstva, niske razine pismenosti i patvorene kulture jeftine zabave. Kako bi pristup internetu mogao promijeniti život i način razmišljanja ljudi koji žive u takvoj kulturi?*²⁷

Međutim, Gorman ukazuje da se tehnologija može upotrijebiti za smanjivanje nejednakosti time da informacijske usluge budu uključene u knjižnične programe.²⁸

Potpora društvenom uključivanju i jačanju građanskog statusa. S obzirom na promjenu stila života u suvremenom društvu koji se reflektira kako na prilagodbu i mijenjanje ponude usluga narodnih knjižnica korisnicima, tako i na otvaranje knjižnica novim korisničkim skupinama, ali i nove društvene uloge narodnih knjižnica u jačanju identiteta svojih lokalnih zajednica, za naš rad relevantno je i Castellsovo bavljenje identitetom kao ljudskom potrebom, ali i resursom moći u suvremenom društvu.²⁹

Castells analizira kako informacionalizam ulazi u sve sfere ljudske društvenosti, pa tako i u sferu interpersonalnih odnosa. To se najočitiije manifestira u krizi patrijarhata s fundamentalnim promjenama u oblicima bračnoga i obiteljskoga života (porast broja samačkih kućanstava, brakova bez djece, obitelji bez djece, i drugih kategorija) te promjenama u seksualnoj praksi (raste broj homoseksualnih brakova i povećava se tolerancija prema onome što se u prošlosti smatralo seksualno devijantnim ponašanjem). Uslijed informacijske tehnologije, globalizacije gospodarstva i stvaranja nadnacionalnih sustava moći, slabi moć i funkcije nacionalnih država, koje gube legitimitet, kako u siromašnijim, tako i u bogatijim zemljama, zbog napuštanja države blagostanja, opadanja utjecaja radničkog pokreta i isticanja vitalnih resursa u globalnu sferu.³⁰ Demokracija je u opasnosti i zbog političke apatije i gubitka povjerenja u politička vodstva pojedinih zemalja, koja kontroliraju političko i javno odlučivanje.³¹

---

²⁷Gorman, Michael. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 37-38.

²⁸Nav. dj. Str. 81.

²⁹Usp. Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 2: Moć identiteta. Zagreb : Golden marketing, 2002.

³⁰Prema Castellsu, tri međusobno povezana činitelja dovode u pitanje državu-naciju: globalizacija i isprepletanje vlasništva; prilagodljivost i prodornost tehnologije te nezavisnost i raznolikost medija. Castells jezgrovito opisuje ove procese na sljedeći način: „I tako, dok kapitalizam cvjeta, a u cijelom svijetu dolazi do eksplozije nacionalističkih ideologija, čini se da država-nacija, povijesna tvorevina modernog doba, gubi svoju moć, premda, a to je od ključne važnosti, ne i svoj utjecaj.“ Nav. dj. Str. 248.

³¹Nav. dj. Str. 249.

Svanhild Aabø ističe da se u kontekstu ovih promjena identificira potreba za jačanjem demokratske uloge narodnih knjižnica u potpori jačanju identiteta zajednica i jačanju građanskog statusa (eng. *citizenship*), što uključuje i pravo na pristup informacijama. Također se redefiniraju posebna obilježja i uloge narodnih knjižnica u potpori obrazovanju, informiranju i osobnom razvoju, ali i njihova vrijednost kao javnih mjesta i čimbenika društvene integracije, društvene kohezije i društvenog uključivanja u digitalno doba.³²

2.2.3. Kultura stvarne virtualnosti

Kulturom stvarne virtualnosti Castells naziva računalno posredovanu komunikaciju, njezinu interaktivnost i multimedijalnost. Tijekom 1980-ih nove tehnologije izmijenile su i svijet medija. Kao što utječe na rad i zapošljavanje moderna tehnologija i računalno posredovana komunikacija utječe i na preobražaj suvremene kulture, uključujući ljudsku predodžbu o stvarnosti. U središtu ove transformacije je otkriće računalnih mreža i protokola prijenosa informacija, od kojih je internet doživio sveobuhvatnu primjenu 1990-ih godina. Internet kao novi medij omogućuje široki i javni pristup informacijama.³³ Castells smatra da s takvim suvremenim medijima raste važnost *posredujuće slike stvarnosti* u odnosu prema neposrednoj percepciji stvarnosti. Okruženost medijima kao interpretatorima stvarnosti i doživljaj stvarnosti izvan dosega naših osjetila i zdravog razuma dovodi do toga da se virtualna stvarnost može percipirati kao „stvarna virtualnost“.³⁴ „Stvarna virtualnost“, ističe Castells, rezultat je nužne integracije masovnih medija (čiji razvitak završava s televizijom) s novim, računalno posredovanim komunikacijama, koje se ne odvijaju prema masovnom obrascu od pošiljatelja poruke prema pasivnom primatelju, već su dio prostora tokova.

Prema Castellsu, *prostor tokova* i *bezvremensko vrijeme* materijalne su osnove nove kulture – kulture stvarne virtualnosti, „koja transcendirira i uključuje raznolikost povijesno prenošenih

---

³²Usp. Aabø, Svanhild. Nav. dj.

³³Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 1: Uspon umreženog društva. Nav. dj. Str. 392.

³⁴Treba istaknuti da je u vremenu koje je slijedilo nakon objavljivanja Castellsove trilogije, dakle u prvom i drugom desetljeću 21. stoljeća, došlo do masovne komercijalizacije interneta, pojave društvenih mreža i pametnih telefona, dakle trendova koji su također potencirali prožimanje svih aspekata života informacijskom tehnologijom i porast fenomena koji Castells naziva virtualnom stvarnošću, tj. sve većeg prenašanja funkcija svakodnevnog života (*prostora mjesta*) u virtualni svijet (*prostor tokova*).

sustava prikazivanja“. Castells uočava da je pristup računalno posredovanoj komunikaciji kulturno, obrazovno, i ekonomski ograničen.³⁵

Nadovezujući se na ovu konstataciju, još jednom treba istaknuti da je preuzimanje zadaće osiguravanja slobodnog pristupa informacijama preko računalno posredovane komunikacije svima kojima je to potrebno jedna od osnovnih zadaća narodnih knjižnica u informacijskom društvu.

2.2.4. Globalizacija društva

Uz informacionalizam, umreženost i kulturu stvarne virtualnosti na narodne knjižnice u informacijskom dobu utječu i intenzivni procesi globalizacije društva.

Prema Castellsu, globalizacija je bitna značajka kasnog kapitalizma i promijenjene strukture društva u kojemu živimo, no to nije nova društvena pojava. Pojavljuje se u različitim razdobljima tijekom ljudske povijesti, npr. u doba ekspanzije kapitalizma krajem 19. stoljeća. Međutim, na kraju 20. stoljeća, infrastruktura zasnovana na suvremenoj informacijskoj tehnologiji daje globalizaciji kvalitativno novi društveni i ekonomski značaj.³⁶ Prije svega, radi se o globalizaciji ekonomije (informacionalistička ekonomija, slobodno kretanje kapitala, intenzivirajuća globalna konkurencija), koja prožima sve ostale aspekte života.

Anthony Giddens, jedan od najutjecajnijih sociologa suvremenog društva, navodi da je globalizacija složeni niz društvenih procesa koji jednako djeluju kako na događaje na svjetskoj razini, tako i na svakodnevni život. Na globalizaciju je prvenstveno utjecao sustav komunikacija, koji potječe još iz kasnih 1960-ih godina te se vezuje uz često citiran termin *globalno selo* Marshalla McLuhana. Relevantni aspekti globalizacije su ekonomska transnacionalizacija, opći rizici, transformacije identiteta, različiti oblici fundamentalizma i restrukturiranje demokratskih sustava.³⁷

---

³⁵Nav. dj. Str. 384.

³⁶Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 2: Moć identiteta. Nav. dj. Str. 249, bilješka 4.

³⁷Usp. Giddens, Anthony. Odbjegli svijet : kako globalizacija oblikuje naše živote. Zagreb : Klub studenata sociologije Diskrepancija ; Naklada Jesenski i Turk, 2005.

Glokalizacija. Budući da su narodne knjižnice djelovanjem i financiranjem utemeljene u svojim lokalnim zajednicama, za temu ovog rada o prilagodbama narodnih knjižnica promjenama u društvu važan je odnos između lokalnog i globalnog kao jedan od fenomena globalizacije i značajan aspekt života na prijelazu iz 20. u 21. stoljeća. U zapadni znanstveni diskurs ovu je temu pod nazivom *glokalizacija* uveo američki sociolog i teoretičar globalizacije Roland Robertson.³⁸

Temu glokalizacije Robertson promatra u okvirima globalnog kapitalizma i teze o komodifikaciji i homogenizaciji kulture diljem svijeta. Glokalizacija je, ističe Robertson, važan dio općih procesa koji su konsolidirani u mnogim dijelovima svijeta kao što su tendencije prema globalnom kapitalizmu, širenju konzumerističke kulture, multikulturizam i polietnicitet unutar nacija i “mega-nacija”.³⁹ Globalni kapitalizam podjednako promovira i uvjetuje kulturnu homogenost i kulturnu heterogenost, ističe Robertson. Iz toga proizlazi integracija i interakcija globalnog i lokalnog s jedinstvenim ishodima u različitim geografskim područjima svijeta.⁴⁰ Sukus Robertsonovog razmatranja suvremene globalizacije je da uz “globalnu” uključuje i “lokalnu” kompleksnost, što izražava pojam glokalizacija.⁴¹

Utjecaji globalizacije i informacijskog društva na preobrazbe narodnih knjižnica. Prema već ranije citiranim finskim teoretičarima narodnog knjižničarstva Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen, koji u svojim analizama položaja i uloga narodnih knjižnica u suvremenom društvu polaze od teorije Manuela Castellsa, utjecaji globalizacije i informacijskog društva na preobrazbe narodnih knjižnica su višestruki:⁴²

- narodne knjižnice kao integralni dijelovi lokalnih zajednica, na čijoj se razini manifestiraju mnoge globalne promjene, mogu olakšati učinke globalizacije te doprinijeti inkluzivnijoj globalizaciji kao i demokratizaciji tako da služe kao posredujući i filtrirajući mehanizam u lokalno-globalnoj interakciji. Osim toga, podrška su strukturama koje podržavaju i konsolidiraju oblike života u lokalnim zajednicama koje se trebaju prilagoditi kontekstualnim promjenama;
- razvoj informacijskog društva determinira način alokacije i korištenja materijalnih, društvenih i ljudskih resursa. Načini na koje narodne knjižnice kao kulturne i

³⁸Usp. Robertson, Robert. *Globalization : social theory and global culture*. London : Sage, 1992.

³⁹Nav.dj. Str. 185.

⁴⁰Koncept *glokalizacija* nastao je u Japanu (izvorno *dochkuka*, u doslovnom prijevodu „globalna lokalizacija“) kao popularna poslovna strategija koja je dovela do promjena u japanskom društvu.

⁴¹Nav. dj. Str. 188.

⁴²Usp. Anttiroiko, Ari-Veikko; Reijo Savolainen. Nav. dj.

informacijske institucije igraju ulogu u ovoj transformaciji mogu biti npr. usluge kojima pružaju potporu informiranju, komunikaciji, cjeloživotnom učenju, korištenju mrežnih usluga, području kulture, identificiranju društvenih problema, olakšavanju orijentacije u društvu, povećanju otvorenosti i transparentnosti društva, aktiviranju rasprava i prijenosu informacija.

Utjecaj knjižnica na društvo. Utjecaj knjižnica na društvo također je višestruk:

- knjižnice poprimaju uloga medijatora u povezivanju lokalnog i globalnog i kreiranju novih veza između *prostora tokova* (virtualnog, umreženog prostora) i *prostora mjesta* (fizičkog prostora);
- pružaju potporu formiranju identiteta u umreženom društvu i promjenjivim uvjetima globalizacije i informatizacije;
- demokratska su čvorišta i javna mjesto na lokalnoj razini koja pružaju pristup znanju i unaprijeđuje interakciju u zajednici i u odnosu lokalno – globalno.

Da bi to narodne knjižnice postigle, ističu Ari-Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen, na raspolaganju su im alati koji proizlaze iz četiri strateške opcije:

- strategije resursa institucija;
- strategije umrežavanja;
- strategije komercijalizacije;
- strategije civilnog društva.

Ova tipologija strateških izbora poslužit će nam u empirijskom dijelu ovog rada za analizu prilagodbe nekoliko hrvatskih knjižnica promjenama u suvremenom društvu (usporedi potpoglavlje 8.1.5. *Pokazatelji prilagođavanja knjižnice suvremenom društvu*).

Autori Anttiroiko i Savolainen ističu da je bitno da knjižnice, bez obzira na strateški izbor, iskoriste potencijal *hibridne knjižnice* kao nove knjižnične paradigme koja kombinira tradicionalnu lokalnu dimenziju s umreženim, sveprisutnim knjižničnim uslugama. Na raspolaganju imaju dvije opcije s obzirom na kritične točke promjena u društvu:

- konzervativnu opciju uz zadržavanje tradicionalnih modela djelovanja, kao što su na primjer posudba knjiga iz lokalne knjižnice;

- odgovorniju i prilagodljiviju opciju kako bi zadržale svoju produktivnu i reproduktivnu ulogu medijatora u promjenjivim uvjetima globalizacije i informacijskog društva.

2.3. Knjižnice i nova socijalna zbilja

Nakon uvida u temeljne procese koji karakteriziraju promjene u suvremenom društvu – informacionalizam, umreženost, virtualnu stvarnost i globalizaciju, kao i njihov utjecaj na djelovanje knjižnica na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, u ovom se poglavlju na općenitoj razini daje uvid u nove teme koje ulaze u suvremeni knjižničarski diskurs. Propituju se vrijednosti i uloge narodnih knjižnica u kontekstu fenomena koji oslikavaju novu socijalnu zbilju: neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo, tzv. društvo znanja, cjeloživotno učenje, novi oblici pismenosti, novi oblici knjige i budućnost knjižnica te društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama.

2.3.1. Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo

Kao okvir za kritičko propitivanje vrijednosti i uloge narodnih knjižnica u kontekstu neoliberalnog kapitalizma i konzumerističkog društva poslužit će sociološke analize i nalazi Hajrudina Hromadžića. On ističe da je konzumerizam jedna od ključnih i pokretačkih poluga globalnog neoliberalnog kapitalističkog sustava današnjice.⁴³ Bitno je obilježje naše aktualne epohe, koju možemo imenovati ne samo neoliberalnim, već i konzumerističkim kapitalizmom.⁴⁴ Osim toga, konzumerizam ili masovna potrošnja prevladavajući je životni stil i svjetonazor u epohi neoliberalnog kapitalizma i postindustrijskog društva, koji prema Hromadžiću, „taj isti sustav upravo održava vitalnim“.⁴⁵

⁴³Usp. Hromadžić, Hajrudin. Konzumerizam : potreba, životni stil, ideologija. Zagreb : Jasenski i Turk, 2008.

⁴⁴Nav. dj. Str. 45.

⁴⁵Hromadžić ističe da se suvremenom društvu potrošačke prakse transformiraju na način da već odavno nisu samo i primarno rukovođene elementarnim egzistencijalnim potrebama i uporabnim vrijednostima, već i pukom potrošačkom željom. Pri tome, potrošačka kultura i konzumerističke navike direktno sudjeluju u kreiranju identiteta i životnog stila pojedinaca, odnosno potrošača. Usp. Nav. dj. Str. 81.

O implikacijama konzumerističkog društva na narodne knjižnice, prije svega u američkom društvu, raspravlja i Ed D'Angelo.⁴⁶ Ističe da narodne knjižnice nisu izuzetak u dominantnim trendovima koje u proteklih pola stoljeća označava pojava postmodernog konzumerističkog kapitalizma. Smatra da društvo bazirno na konzumerizmu, kao i prodor konzumerističkih vrijednosti u knjižnice potkopavaju njihovu svrhu kao javnog dobra i osnovne institucije za obrazovanje i demokratizaciju društva time što reduciraju znanje na puku informaciju ili zabavu. Izvorna misija knjižnica da održavaju racionalni diskurs javne sfere, koja je esencijalna za demokraciju, spala je na konzumeristički informacijski servis, tvrdi D'Angelo. Podjednako su se promijenili odnosi knjižnica prema korisnicima, kao i unutarnja organizacija knjižnica. U industrijskom društvu knjižnica je odražavala fordističku organizaciju rada, koja je u knjižničarstvu našla izraz u organizacijskim postulatima Melvina Deweya, tvorca Decimalne (desetične) klasifikacije i zamisli o centraliziranoj katalogizaciji. Kao što se prije od knjižničnih korisnika očekivalo da se pridržavaju birokratskih pravila i procedura, danas se sve više promatraju kao potrošači na tržištu.⁴⁷ Prodor konzumerističkih vrijednosti u narodnu knjižnicu može se pratiti i na primjeru organizacije i zapošljavanja - tržišno orijentirana knjižnica zapošljava relativno malo stalnih radnika s punim radnim vremenom i beneficijama, dok se preferira povremeno ugovoreno zapošljavanje, pa čak i zapošljavanje paraprofesionalaca ili čak neobrazovanih volontera. D'Angelo ističe da *outsourcing* ili unajmljivanje vanjskih agencija da za knjižnicu obavljaju stručne poslove, dopušta organizaciji da zamijeni unutrašnje birokratske odnose prema zaposlenicima s tržišnim odnosima. Razlozi ovih promjena nisu u tehnologiji, nego u agresivnoj tržišno orijentiranoj upravljačkoj politici i reduciranju kadrovskih potreba. D'Angelov glavni zaključak je da su knjižnične vrijednosti, kao i knjižnična radna rutina, doživjele reinženjering eliminiranjem svoje uloge čuvara (eng. *gatekeeper*) kulture.⁴⁸ Knjižničari više nisu odgovorni za promociju čitanja i intelektualnog rasta i razvoja čitatelja kao što su to bili tijekom skoro cijelog 20. stoljeća, kada su funkcionirali kao edukatori. Današnji je trend odklon od selekcije knjiga na bazi kritičkih standarda. „Sve više knjiga se odabire samo zbog toga jer se predviđa velika prodaja ili zato što se jako traže“.⁴⁹ Princip odabira je postao vrlo jednostavan: „Dajte im što hoće. Ne pokušavajte ih educirati“. Trgovački model primjenjuje se i na informacijsko-referentni rad knjižničara, jer se od trgovca ne očekuje da išta zna o knjigama ili kako da nađe

---

⁴⁶Usp. D'Angelo, Ed. *Barbarians at the gates of the public library: how postmodern consumer capitalism threatens democracy, civil education and the public good*. Duluth, Minnesota : Library Juice Press LLC, 2006.

⁴⁷Nav. dj. Str. 113.

⁴⁸Nav. dj. Str. 117-118.

⁴⁹Nav. dj. Str. 119.

o njima informacije. Dobivaju poduku u potrošačkoj usluzi, ali ne i u usluzi za savjetovanje čitatelja. Iskustva kupovanja prenašaju se i na očekivanja od knjižnice i knjižničara. Posljedično, prednost se daje potrošačkoj usluzi pred referentnom ili savjetodavnom. Vrhunac ovih trendova je fenomen da paraprofesionalci zamjenjuju profesionalce, a knjižničari s novom ulogom podučavatelja predstavljaju način na koji se tradicionalna uloga knjižničara otklanja iz knjižnica.⁵⁰

Iako bi se iz ovih D'Angelovih konstatacija moglo netočno generalizirati da narodne knjižnice u neoliberalnom kapitalizmu napuštaju svoje temeljne vrijednosti, a to je da prije svega služe općem dobru, njegov pogled daje novu, kritičku perspektivu na promjene i prilagodbe koje narodne knjižnice prolaze u suvremenom društvu nasuprot nekritičkom, pozitivističkom diskursu o narodnom knjižničarstvu koji ne uzima u obzir širi društveni, politički i ideološki kontekst u kojemu knjižnice djeluju.

Potrebu kritičkog diskursa o knjižnicama u suvremenom društvu ističe i Maura Seale sa stajališta tzv. kritičkog knjižničarstva. Sintagmom *neoliberalna knjižnica* označava ne samo nekritičko prihvaćanje, nego i institucionalizaciju neoliberalne ideologije u knjižničarstvu koja komodificira obrazovanje, odnosno oblikuje ga prema imperativima tržišta.⁵¹ Ukazuje da ne postoji kritička teorijska tradicija u knjižničarstvu. Usprkos tome, knjižničarstvo treba interdisciplinarno povezivanje kako bi se razumio društveni, politički i ideološki okvir djelovanja knjižnica.

Bob Usherwood, britanski teoretičar narodnog knjižničarstva, također raspravlja o osnovnim vrijednostima narodnih knjižnica u suočavanju s prodorom konzumerističkih vrijednosti u knjižnice.⁵² Polemizira s onima koji smatraju da je koncept knjižnice kao obrazovne ustanove u 21. stoljeću zastario. Konstatira da postoje različitosti u promišljanju strategija narodnih knjižnica, no danas prevladava stav da one trebaju biti kombinacija tri opcije: *lifestyle* knjižnice (s naglaskom na razonodu i zabavu u slobodno vrijeme), knjižnice koja promiču pristup i korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije i knjižnice u kojima je kvaliteta knjižnične građe prioritet. Smatra da nasuprot privatnim, komercijalnim uslugama koje ovise

---

⁵⁰Nav. dj. Str. 122.

⁵¹Usp. Seale, Maura The neoliberal library. // Information literacy and social justice : radical professional praxis / ed. Lua Gregory and Shana Higgins. Sacramento, CA : Library Juice Press, 2013. Str. 39-61.

⁵²Usp. Usherwood, Bob. Equity and excellence in the public library : why ignorance is not our heritage. Hampshire : Ashgate, 2007.

o izboru na tržištu, knjižnice kao dio javne sfere trebaju djelovati bez obzira na motiv profita. Upravo u knjižnici ljudi mogu povezati vrijednosti obrazovanja u najširem smislu s poboljšanjem svojih svakodnevnih života.⁵³ Stoga je vrijeme da se knjižnice ponovno sagledaju kao mjesta za obrazovanje, samo-poboljšanje (eng. *self-improvement*), učenje i kreativnost. Povrh toga, moraju se suprotstaviti neznanju i predrasudama koje proizvodi društvo koje njeguje *celebrity, cash and trash*.

Uz vrijednosti narodnih knjižnica u suvremenom društvu Usherwood propituje i temeljne vrijednosti knjižničarske profesije. Budući da kvalitetu knjižničnih usluga ugrožavaju i trendovi deprofesionalizacije knjižničkog osoblja, Usherwood smatra da jedino kvalificirano knjižnično osoblje može kvalitetno izgrađivati, zaštićivati i promovirati zbirke. Volonterski rad, koji je postao raširena praksa u narodnim knjižnicama u Velikoj Britaniji, ne može zamijeniti visoku kvalitetu profesionalne knjižnične usluge. Knjižničari su učitelji, savjetnici i vodiči kroz intelektualnu baštinu, a ne „službenici koji pune police sa svačim što potrošači žele“,⁵⁴ knjižnice trebaju isticati, ohrabrivati i promicati odličnost ili izvrsnost.⁵⁵

Uz pitanje vrijednosti narodnih knjižnica i knjižničarske profesije u knjižničarskoj literaturi se propituje i njihov društveni utjecaj (eng. *social impact*). Britanske autorice E. Kerslake i M. Kinnel ističu da se društveni utjecaj knjižnica može pratiti na dvije razine.⁵⁶ Prva razina je njihov neposredniji utjecaj na gospodarstvo i razinu vještina koje se traže na tržištu rada te njihova uloga u razvoju i održivosti zajednice. Druga razina je potpora društvenoj uključenosti i razvoju građanskog statusa (eng. *citizenship*), koji su kumulativni rezultati prethodno spomenutih područja aktivnosti. Obje razine su istovremeno ugrožene u informacijskom društvu, ali su i prilika za njegov napredak. I danas se nastavlja funkcija britanskih knjižnica koja je prisutna od njihove pojave sredinom 19. stoljeća, kada se od njih očekivalo da igraju važnu ulogu u masovnom obrazovanju kao preduvjetu za participaciju u političkom životu. Suvremeni građanski status podrazumijeva pristup ne samo građanskim, političkim i socijalno-ekonomskim pravima, nego i informacijama. Ako su informacije vitalne za definiciju građanskog statusa, što je općenito prihvaćeno u Velikoj Britaniji, tada je to snažan argument za javno pružanje informacija. Međutim, ako je u suvremenom

---

⁵³Nav. dj. Str. 119-122.

⁵⁴Nav. dj. Str. 124-125.

⁵⁵Nav. dj. Str. 129.

⁵⁶Usp. Kerslake, Evelyn; Margaret, Kinnel. The social impact of public libraries : a literature review. London : BL Research and Innovation centre, 1997.

konzumerističkom društvu informacija roba za prodaju poput bilo koje druge robe, kako se može opravdati njihova javna dostupnost? Ovo je, prema autoricama E. Kerslake i M. Kinnel, početno pitanje za analize društvenog utjecaja knjižnica u informacijskom društvu.⁵⁷

Za razliku od stajališta koja poslanje suvremenih narodnih knjižnica primarno vezuju uz javno pružanje informacija, danski teoretičar narodnog knjižničarstva Jens Thorhauge smatra da narodne knjižnice na početku 21. stoljeća ne mogu zasnivati svoje postojanje samo na davanju pristupa informacijama,⁵⁸ zato što se naročito mlađe generacije služe novim informacijskim platformama i koriste knjižnice za druge aktivnosti nego što je to pristup informacijama i posudba knjiga i ostale knjižnične građa. Budući da se za knjižnice i korisnike radikalno promijenilo okruženje, Thorhauge ističe da knjižnične politike i stručne rasprave u mnogim zemljama svijeta, kao i mnogi novi projekti i eksperimenti ukazuju da se u kompleksnoj društvenoj stvarnosti javlja koncept *nove knjižnice*, koja se zasniva na integraciji knjižničnih usluga u svakodnevni život građana.⁵⁹ Da bi to postigle, knjižnice trebaju držati korak s konkurentskim organizacijama u pružanju usluga (npr. nakladnicima elektroničkih knjiga, glazbenim i filmskim servisima na internetu, pretraživačima interneta). To prvenstveno znači da trebaju ponuditi visoku kvalitetu e-sadržaja: časopisa, knjiga, glazbe, filmova, računalnih igrice i sl., čije bi preuzimanje trebalo biti dopušteno na sve relevantne platforme: računala, e-čitače, iPod, mobitel. Uz elektroničke sadržaje, važan faktor *nove knjižnice* je fizički prostor, koji treba ponuditi mogućnosti za cjeloživotno učenje te kulturna i društvena iskustva. Thorhauge zaključuje da bi europska knjižnična politika trebala osigurati strateške dokumente *nove narodne knjižnice*, koja se integrira u svakodnevni život građana „tamo gdje jesu – na webu, poslu, kod kuće“.

2.3.2. „Društvo znanja“

Polazište povezanosti knjižnica s konceptom *društva znanja* ima dva aspekta. Stajalište o knjižnicama kao tradicionalnim mjestima pohrane zapsanog znanja i pamćenja čovječanstva, a istovremeno i izvora za generiranje novog znanja ima uporište u UNESCO-vom dokumentu

---

⁵⁷Nav. dj. Str. 164.

⁵⁸Thorhauge, Jens. Agenda for the new library towards the knowledge society : three waves of change in the modern library. // Nordic Public Libraries 2.0 / ed. Jonna Holmgaard Larsen. København : Danish Agency for Libraries and Media, 2010. Str. 8-9.

⁵⁹Nav. dj. Str. 10-11.

„Prema društvima znanja“, koje ističe ulogu znanja u službi opće dobrobiti čovječanstva.⁶⁰ S druge strane, kritički diskurs uzima neoliberalni ili postindustrijski kapitalizam kao „rubni sistemski okvir“ koncepta društva znanja. Ovo stajalište također možemo ilustrirati analizama Hajrudina Hromadžića, već citiranog sociologa kod razmatranja značajki konzumerističkog društva. On ističe da se povijesno-ideološki karakter „društva znanja“ nalazi unutar proizvodno-hegemonijskih modela tzv. kognitivnog kapitalizma. Pozicionirano u takav kontekst, „društvo znanja“ „... ima status pukog ideologema popraćenog i nadopunjenog drugim, srodnim *ideologizmima* koji su u širokom opticaju medijskog i javnog diskursa (primjerice proklamirana načela izvrsnosti, mobilnosti, fleksibilnosti, umreženosti, itd.).“⁶¹

Prema Hromadžiću, „... termin *kognitivni kapitalizam* označava epohu u kojoj uloga znanja, produkcija znanja, produkcija dobara kroz znanje, umne aktivnosti, intelektualno-kreativni rad itd., postaju od ključne važnosti za kasnokapitalistički sustav“.⁶² Hromadžić ističe da za razliku od tradicionalnog sustava znanja i društva znanja (znanje u službi opće dobrobiti, dostupno svima), znanje u neoliberalnom kapitalizmu postaje jedna od osnovnih tržišnih kategorija, a sintagma *društvo znanja* koristi se u svrhu označavanja i afirmacije ostvarivanja profita, odnosno promicanja neoliberalno-kapitalističke, gospodarsko-ideološke vrijednosne logike.

Hromadžić ukazuje na tendenciju u kapitalizmu, odnosno sposobnost kapitalističkog sustava da u svoje produkcijske odnose uključi i radne prakse koje ne izviru neposredno iz njegovog područja, kao što su to obrazovanje i znanje.⁶³ Slično konstatira i slovenski filozof Slavoj Žižek govoreći o sposobnosti kapitalističke supsumpcije u sferi ekologije, obrazovanja, borbe protiv siromaštva, suradnje sa zaposlenicima, njihovoj participaciji, dijalogu s kupcima, poštivanju okoliša, transparentnosti poslovnih ugovora. Žižek kaže: „U „postmodernom“ kapitalizmu tržište je prodrlo u nove sfere, koje su dosad bile smatrane privilegiranom domenom države... Nalazimo se stoga usred jednoga novog procesa privatizacije društvenog, novih prisvajanja zajedničkog.“⁶⁴

---

⁶⁰Usp. Prema društvima znanja : UNESCO-ovo Svjetsko izvješće. Zagreb : Educa, 2007.

⁶¹Usp. Hromadžić, Hajrudin. Knjiga u „društvu znanja“ : tekst i autor u epohi kognitivnog kapitalizma i novomedijsko-tehnološke digitalizacije. // Slobodan pristup informacijama : 11. okrugli stol : zbornik radova / uredile Ana Barbarić i Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. Str. 3.

⁶²Hromadžić, Hajrudin. Konzumerizam : potreba, životni stil, ideologija. Nav. dj. Str. 29-30.

⁶³Hromadžić, Hajrudin. Nav. dj. Str. 30-31.

⁶⁴Žižek, Slavoj. Druga smrt neoliberalizma. Zaprešić : Fraktura, 2010. Nav. dj. Str. 54-55.; 201.

2.3.3. Cjeloživotno učenje

Cjeloživotno učenje je također jedan od dominantnih koncepata suvremenog društva, koji u znanstveni diskurs ulazi preko strateških dokumenata Europske unije. Sredstvo je prilagođavanja pojedinaca tržištu rada i nove socijalne politike koja želi potaknuti uključivanje u društvo na način koji odgovara pojedincu i koji on sâm treba izabrati. Cjeloživotno učenje omogućuje prekvalifikacije, olakšava prelaženje s jednog posla na drugi, podiže i jača samosvijest te povećava aktivnosti pojedinca u zajednici. Aleksandra Horvat ističe da se suvremeno društvo boji isključenosti pojedinih društvenih skupina jer ona prijeti njegovoj sigurnosti, pa se u socijalnoj politici zemalja Zapadne Europe pasivni sustav socijalne pomoći zamjenjuje aktivnim, koji teži uključivanju osoba u društvo, ako se obrazuju, informiraju, sudjeluju.⁶⁵

Uz diskurs po kojemu su knjižnice kompatibilne konceptu cjeloživotnog učenja kao institucije koje primarno omogućuju slobodan pristup informacijama i izvorima znanja, postoje i razmatranja koja ukazuju na zamke ovog koncepta zbog utilizacije znanja za svijet rada ili poboljšanja šansi na tržištu rada. Tako Peter Vodosek razmatra novu strategiju njemačkih narodnih knjižnica na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće kao *učećih knjižnica* (eng. *the learning library*) ili partnera u obrazovanju i osiguravanju pretpostavki za cjeloživotno učenje, koje uključuje formalno, neformalno i informalno učenje.⁶⁶ Knjižnice se kao središnja kulturno-obrazovna mjesta umrežavaju s dječjim vrtićima, školama, ustanovama za mlade i na taj se način uključuju u ovaj trend jačanja kompetencija čitanja. Vodosek smatra da knjižnice uvijek trebaju biti transferi i distributeri kulture u smislu imaginacije, inspiracije i kreativnosti, no ova uloga je ugrožena, jer se čak i na knjižnice, kao što kaže, „... moraju primijeniti tri stupa sadašnjeg razumijevanja obrazovanja kao kompetencija - vlastitih, društvenih i profesionalnih.“⁶⁷

---

⁶⁵Horvat, Aleksandra. Uključivanje u društvo. Što može učiniti knjižnica? // Treći okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama Slobodan pristup informacijama za sve : Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str.101-102.

⁶⁶Usp. Vodosek, Peter. A time of new departure, of decline – or a glorious future? : one hundred years of public libraries in Germany. // Working for five star Libraries : international perspectives on a century of public libraries advocacy and development: to mark 100 years Public library Association in the Netherlands 1908-2008 / edited by Marian Koren. Den Haag : Vereniging von Openbare bibliotheken, 2008. Str. 101-116.

⁶⁷Nav. dj. Str. 106.

Vodosek također ističe da razvoj njemačkih knjižnica dobiva novi zamah u kontekstu koncepta cjeloživotnog učenja i kompetencija čitanja i pismenosti. Promocija čitanja je danas središnji zadatak narodnih knjižnica i ostat će to u budućnosti. Značajan popratni učinak je da sudjelovanje u ovom zadatku konsolidira poziciju knjižnica u njihovim zajednicama.⁶⁸ Međutim, Vodosek također ukazuje na suočavanje usluga narodnih knjižnica kao javnog dobra s konfliktnim interesima suvremenog konzumerističkog društva:

*„Informacije, znanje i kultura dobivaju karakter skupih proizvoda u tekućoj mehanizaciji i ekonomizaciji društva. Knjižnice, poput drugih institucija, ne mogu izbjeći diskusiju o dodanoj vrijednosti. Nastojeći zadržati svoje usluge kao javno dobro i čineći ih svima dostupnima besplatno, suočavaju se sa sve većim konfliktnim interesima.“*⁶⁹

Ann Goulding, teoretičarka britanskog narodnog knjižničarstva, ukazuje na sličnu situaciju u Velikoj Britaniji. Stav britanske vlade da je učenje alat za ekonomski napredak potakao je krajem 1990-ih godina narodne knjižnice da u fokus stave učenje i pismenost kao fundamentalne kompetencije za prosperitet nacije.⁷⁰ Ključne značajke koje ih određuju kao mjesta za cjeloživotno učenje su: otvoreni, javni prostor, profesionalno osoblje, fleksibilnost, partnerstvo s ostalim pružateljima obrazovnih usluga, omogućavanje javnog pristupa informacijsko-komunikacijskoj opremi, usluge pokretnih knjižnica, dostava medija u kuće korisnika, usluge za zajednicu. Ovo usmjerenje knjižnica prema učenju, obrazovanju i poticanju kompetencija pismenosti posljedica je velikih promjena u organizaciji rada i svakodnevnom životu koje su potakle informacijska i komunikacijska tehnologija u procesu tranzicije od društva i ekonomije zasnovanih na industrijskom bogatstvu prema onome koje se bazira na korištenju znanja. Smatra se da uspjeh ne samo pojedinaca nego i ekonomije počiva na obrazovanju te kompetencijama i vještinama potrebnima tržištu.⁷¹

2.3.4. Novi oblici pismenosti

Knjižnice su kroz povijest vezane kako uz oblik knjige tako i uz opismenjavanje i čitanje. U suvremenom društvu čitanje i pismenost postaju neophodne kompetencije i temelj koncepta

---

⁶⁸Nav. dj. Str. 109.

⁶⁹Nav. dj. Str. 113.

⁷⁰Usp. Goulding, Anne. Public libraries in the 21st century : defining services and debating the future. Aldershot : Ashgate Publishing Company, 2006.

⁷¹Nav. dj. Str. 9-10.

cjeloživotnog učenja. Narodne knjižnice stavljaju u fokus svojeg djelovanja poticanje bitnih pismenosti 21. stoljeća – *informacijsku pismenost, informatičku pismenost, medijsku pismenost i multikulturnu pismenost*.⁷²

Informacijska pismenost. Koncept informacijske pismenosti nalazi svoje polazište u shvaćanju informacija kao temeljnih odrednica obrazovanja i ključnog elementa uspješnih svjetskih gospodarstva. Zbog suvremenog preopterećenja informacijama, potrebne su vještine i kompetencije za njihovo vrednovanje kako bi se mogle svrsishodno koristiti.⁷³

Za razliku od *temeljne pismenosti*, koja obuhvaća tradicionalne vještine čitanja, pisanja i računanja, informacijska pismenost sastoji se od vještina i kompetencija za vrednovanje informacija kako bi se mogle svrsishodno koristiti. Do pojma informacijska pismenost u 1970-im godinama dovode društvene promjene, konkretno, progresivni rast informacija i pojava koncepta cjeloživotnog učenja.⁷⁴ Do bitnih promjena u širenju koncepta informacijske pismenosti dolazi tek od sredine 1990-ih godina s općom dostupnošću interneta i širenjem alata za pretraživanje informacija. Stoga su internetska era i informacijski kontekst dvije bitne odrednice ozbiljnijih rasprava o informacijskoj pismenosti.

Značaj informacijske pismenosti u suvremenom društvu promatra se na dvojak način – s aspekta temeljnog ljudskog prava i aspekta utilizacije na tržištu rada.

UNESCOv Aleksandrijski proglas o informacijskoj pismenosti i cjeloživotnom učenju (2005.) stavlja informacijsku pismenost u središte cjeloživotnog učenja, budući da osnažuje ljude da učinkovito koriste informacije u osobnim, društvenim, profesionalnim i obrazovnim ciljevima.⁷⁵ Prema ovom dokumentu, informacijska pismenost je temeljno ljudsko pravo u

---

⁷²Stričević, Ivanka. Predgovor. // Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalne knjižnicu : prvo hrvatsko izdanje prema trećem izdanju izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 7.

⁷³Usp. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 19.

⁷⁴Pojam *informacijska pismenost* pripisuje se Paulu Zurkowski, koji smatra da pojedinci trebaju biti informacijski pismeni ukoliko žele preživjeti u informacijskom društvu. Iako se koristio u znanstvenim krugovima već ranije, 1960-ih i 1970-ih godina, pojam je institucionaliziran unutar knjižničarstva 1989. godine aktom Američkog knjižničarskog društva. Usp. Špiranec, Sonja; Mihela Banek Zorica. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008. Str. 21.

⁷⁵Beacons of the information society : the Alexandria Proclamation on information literacy and lifelong learning. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy> (30.4.2015.)

digitalnom svijetu i promiče društvenu uključenost svih naroda kako bi se premostio jaz između informacijski bogatih i informacijski siromašnih.

Kritička informacijska pismenost. Za razliku od standardne definicije informacijske pismenosti kao sposobnosti da se pronalaze, koriste i analiziraju informacije, koncept kritičke informacijske pismenosti, koji ima uporište u konceptu kritičkog knjižničarstva, uzima u obzir utjecaj društvenih, političkih, ekonomskih faktora i ideologija na produkciju, diseminaciju, pristup i konzumaciju informacija (usporedi potpoglavlje 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo*). Prema Nathaniel F Enright, informacijska pismenost postaje jedna od središnjih kompetencija u globalnoj ekonomiji.⁷⁶ Tretira se kao instrument za ekonomski prosperitet, a ne kao mehanizam za društvenu transformaciju. Iako se u knjižničnim dokumentima informacijska pismenost pozicionira kao pretpostavka za društvenu inkluziju i participativno građanstvo, radi se zapravo o reduciranju informacijske pismenosti na jednu od ključnih kompetencija na tržištu rada zbog neupitnog prihvaćanja teza postindustrijskog društva u kojima se kvalitete i atributi informacijski pismenog identificiraju sa značajkama postindustrijskog rada. Informacijska pismenost se stavlja u središte ideologije cjeloživotnog učenja koje je podređena logici kapitala. Razvijena je kako bi osigurala širenje i perpetuiranje educiranja radne snage i njezine konkurentnosti u globalnoj ekonomiji koju karakterizira rapidna pojava nove informacijske tehnologije.⁷⁷

Informatičku pismenost i medijska pismenost. Informacijska pismenost povezana je uz druge dvije bitne pismenosti današnjeg društva - *informatičku pismenost* (znanje i vještine potrebni za razumijevanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija (hardver, softver, mrežna mjesta i internet i sl.), kao i s *medijskom pismošću* (znanje i vještine potrebni za razumijevanje svih medija i formata na kojima se podaci, informacije i znanje stvaraju, pohranjuju, prenose i predstavljaju – npr. novine i časopisi, televizija, CD-ROM-ovi, DVD-ovi, mobiteli i sl.).⁷⁸

Multikulturna pismenost vezana je uz društvenu osviještenost i sposobnost komunikacije u svijetu kulturnih različitosti. Multikulturnu pismenost čini sklop znanja, vještina, stavova i

---

⁷⁶Usp. Enright, Nathaniel F. The violence of information literacy : neoliberalism and the human as capital. // Information literacy and social justice: radical professional praxis / ed. Lua Gregory and Shana Higgins. Sacramento, CA : Library Juice Press, 2013. Str.15-38.

⁷⁷Nav. dj. Str. 29.

⁷⁸Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Nav. dj. Str. 20.

ponašanja koji je bitan za svakog pojedinca u današnjem multikulturnom okruženju, ali i za cjelokupno društvo. Stječe se odgojem i obrazovanjem od najranije dobi i utječe na razvoj pojedinca i društva u cjelini.

Danas se govori i o nizu drugih pismenosti (npr. o ranoj, obiteljskoj, funkcionalnoj, financijskoj pismenosti). Neki autori koriste širi pojam pismenosti, pa tako Sean Cordes koristi pojam *multimodalna pismenost* koja objedinjuje razne vrste pismenosti i pojam *multipismenost* za oblike pismenosti na zaslonu u digitalnoj eri, poput vizualne pismenosti, digitalne pismenosti, medijske pismenosti. Modovi ili oblici koji se pojavljuju na zaslonu računala su slike, pokret, tekst, glazba, zvučni efekti i kvaliteta glasa.⁷⁹

2.3.5. Knjiga i budućnost knjižnica

U kontekstu postindustrijskog kapitalizma, njegovih proizvodnih matrica i logike djelovanja, Hajrudin Hromadžić problematizira i simboliku knjige, kao i teorije koje su nagovještavale „smrt“ knjige u eri kompjutorske hipertekstualnosti te trendove poput digitalizacije, tekstualne virtualizacije, autorskih prava, prava na pristup informacija i dr. Zaključuje „... da se radi o simboličkom dovršetku dugog povijesnog puta na kojemu je knjiga poimana statusno-simbolički, kao fetiš, knjiga kao vodeća metafora znanja i progresu koja već svojom tehnološkom formom nudi ishodište moći i značenja.“⁸⁰

Budući da su knjižnice od svojih povijesnih početaka vezane uz knjigu i transformacije oblika knjige uslijed tehnološkog razvoja, postavlja se pitanje ne samo o budućnosti knjige, nego i knjižnica.

Postoje različita stajališta o budućnosti knjižnica, koja se mogu grupirati oko dva oprečna stava.

---

⁷⁹Usp. Cordes, Sean. Broad horizons : the role of the multimodal literacy in 21st century library. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/94-cordes-en.pdf> (30.4.2015.).

O definicijama pismenosti usp. Using research to promote literacy and reading in libraries : guidelines for librarians / prepared by Lesley Farmer and Ivanka Stricevic. Den Hague : International Federation of Library Associations and Institutions, 2011. Str. 4.

⁸⁰Usp. Hromadžić, Hajrudin. Knjiga u „društvu znanja“ : tekst i autor u epohi kognitivnog kapitalizma i novomedijsko-tehnološke digitalizacije. Nav. dj. Str. 5-9.

Prema Robertu M. Hayesu,⁸¹ oni koji u proteklih trideset - četrdeset godina predviđaju nestajanje knjižnica argumentiraju to njihovim nadomještanjem bogatstvom izvora dostupnih preko informacijske tehnologije. Činjenica je da se u nekoliko proteklih desetljeća knjižnice suočavaju s ogromnim ekonomskim pritiskom zbog reduciranja budžeta. Istovremeno trebaju ulagati u nabavu tiskane i elektroničke građe i stalnu automatizaciju knjižničnih sustava. Drugo, potpuno oprečno stajalište zastupa tezu da knjižnice jesu i bit će esencijalne institucije u društvu. Umjesto da ih tehnologija uništi, one apsorbiraju tehnologiju, čine je ekonomičnom i učinkovitom i služe kao baza za njezino testiranje. To se potkrepljuje činjenicom da elektroničke informacije nisu utjecale na pad nego na povećanje korištenja knjižnica. Različiti oblici knjižnične građe se ne isključuju, nego su komplementarni, tako da korištenje jednih vodi povećanom korištenju drugih, pa knjižnica prema ovom stajalištu služi kao agencija za pristup kako tiskanoj, tako i elektroničkoj građi. Knjižnice će i nadalje imati svoju povijesnu vodeću ulogu u nadolazećim desetljećima. Iako će elektroničke publikacije biti sve važnije, neće nadomjestiti tisak u predvidljivoj budućnosti, a knjižnice će biti sredstvo za dostupnost podjednako tiskanim i elektroničkim formatima.

2.3.6. Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama

U suvremeni knjižničarski diskurs ulazi i problematika sučeljavanje narodnih knjižnica sa socijalnim posljedicama onoga što Castells naziva *novim razvojem*, odnosno usponom informacijskog kapitalizma. Njegova teza da skup odnosa između dominantnih tendencija informacionalizma, nejednakosti i siromaštva u konačnici vodi procesu društvenog isključivanja, poslužit će nam kao okvir za povezivanje djelovanja suvremenih narodnih knjižnica s procesima društvenog uključivanja marginaliziranih skupina i potporom uspostavljanju društvene pravednosti.

Kanadska teoretičarka knjižničarstva Toni Samek, začetnica tzv. kritičkog knjižničarstva koje se oslanja na kritičku društvenu teoriju, ističe da povezivanje društvene pravednosti (eng. *social justice*) s knjižničarstvom nije novi fenomen jer je briga o ljudskim pravima u fokusu višedesetljetnog međunarodnog pokreta informacijskih i knjižničnih radnika. Prema Toni

---

⁸¹Usp. Hayes, Robert M. Library automation : history. // Encyclopedia of library and information sciences : third edition. / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3281-3286.

Samek, knjižničarstvo je fundamentalno aktivistička profesija, tako da je po njoj neutralnost u knjižničarstvu „nemogući konstrukt“. Povezivanje društvene pravde s knjižničarstvom Toni Samek naziva *kritičkim knjižničarstvom*.⁸² Referira se na Michaela Gormana, jednog od vodećih teoretičara knjižničarstva, prema kojemu većina knjižničarskih profesionalnih vrijednosti jesu i demokratske vrijednosti i ideje (intelektualna sloboda, zajedničko dobro, usluga svima, transmisija ljudskih zapisa budućim generacijama, slobodan pristup znanju i informacijska nediskriminacija). U okviru knjižničarskih vrijednosti i načina protoka informacija, kritičko knjižničarstvo razmatra elemente knjižničarstva koji podupiru inicijative društvene pravde. Također propituje uzroke nejednakosti u pristupu, produkciji i diseminaciji informacija, a koje su konstruirane društvenim, političkim, kulturnim i drugim faktorima.⁸³

Britanski teoretičari knjižničarstva John Pateman i John Vincent poznati su u međunarodnoj knjižničarskoj zajednici po svojim istraživanjima povezanosti narodnih knjižnica s konceptom društvene pravednosti.⁸⁴

Principi društvene pravednosti su: *jednaki građanski status, socijalni minimum* (svi građani trebaju imati pristup resursima koji adekvatno zadovoljavaju njihove esencijalne potrebe i omogućuju im da vode siguran i dostojanstven život u današnjem društvu), *jednakost mogućnosti* (poštena distribucija društvenih i prirodnih resursa, globalno i lokalno, koja ukida sve širi jaz između bogatih i siromašnih, eliminira nepismenost i donosi novu viziju građanskog statusa zasnovanu na jednakim pravima za sve pojedince bez obzira na spol, rasu, religiju, klasu, etničko ili nacionalno podrijetlo, seksualnu orijentaciju, hendikep, bogatstvo i zdravlje).⁸⁵

Pojam *društvena pravednost* uključuje pojmove *društvena uključenost* i *društvena kohezija*.

Društvena isključenost je multidimenzionalna i pojavljuje se kao posljedica međusobnog utjecaja povezanih problema, kao što su nezaposlenost, nisko obrazovanje, loše životne

---

⁸²Usp. Information literacy and social justice : radical professional praxis. Nav. dj. Str. 6.

⁸³Isto.

⁸⁴Usp. Pateman, John; John Vincent. Public libraries and social justice. Farnham, England; Burlington, USA : Ashgate, 2010.

⁸⁵Nav. dj. Str. 31-34.

vještine, mali prihodi, loši uvjeti stanovanja, visok kriminal, loše zdravlje i obiteljski slomovi.⁸⁶

Društvena kohezija zajednice definira se kao osjećaj pripadnosti i solidarnosti, koji se temelji na zajedničkim ciljevima i osnovnim društvenim vrijednostima, poštovanju različitosti (etničkih, kulturnih i religijskih) i prihvatanju recipročnih prava i obveza članova zajednice koji zajednički rade za opće dobro.⁸⁷

Pateman i Vincent smatraju da je tradicionalno djelovanje knjižnica postalo zastarjela profesionalna praksa koja je doprinijela padu korištenja knjižnica te je potreban novi pristup temeljen na jednakosti pristupa knjižnici kako bi se zaustavio taj pad. Knjižničari trebaju privući novu publiku i postati relevantniji i popularniji u smislu većeg značaja u svojim zajednicama.⁸⁸ Za tu svoju tezu Pateman i Vincent nalaze opravdanje u tradiciji narodnih knjižnica koje su osnovane u Engleskoj prije 150 godina kako bi zadovoljile potrebe za obrazovanjem i prosperitetom siromašnih. Međutim, nikada nisu postigle da zadovolje potrebe izuzetno siromašnih skupina kao što su beskućnici, nezaposleni, nomadske zajednice (eng. *Trevellers*), tražitelji azila, izbjeglice, radnici imigranti, etničke zajednice, itd. Suprotno tome, narodne knjižnice su se kroz povijest fokusirale na one koje je lako doseći, a to je srednja klasa.⁸⁹

Pateman i Vincent ističu:

*„Boreći se protiv društvene isključenosti i promovirajući društvenu uključenost čine se koraci prema koheziji i društvenoj pravdi u zajednici. Narodne knjižnice mogu intervenirati i dodavati vrijednost svakom tom koraku jer područje u kojemu su narodne knjižnice stručne je angažman u zajednici.“*⁹⁰

Smatraju da danas narodne knjižnice imaju šanse za opstanak ukoliko zadovolje potrebe društvene pravednosti.⁹¹ Svojom ulogom u poticanju čitanja imaju učinak na razinu pismenosti populacije, obrazovni napredak, mogućnost zapošljavanja, boljitak i osjećaj za

---

⁸⁶Nav. dj. Str. 7.

⁸⁷Nav. dj. Str. 34-35.

⁸⁸Nav. dj. Str. 9.

⁸⁹Nav. dj. Str. 128-129.

⁹⁰Nav. dj. Str. 131.

⁹¹Nav. dj. Str. 143.

zajednicu. U praksi to znači omogućiti savjete za zapošljavanje, povećati razinu pismenosti kroz razvoj čitanja i pristup informacijama i biblioterapijom poboljšati zdravlje, podupirati digitalnu pismenost i služiti kao točka pristupa za informacije vlade i lokalne vlasti.⁹² Intrizične beneficije knjižnica u potpori obrazovanju, učenju i pismenosti mogu doprinijeti ili doprinose ekstrizičnim beneficijama ili *društvenom dobru*, kao što su poboljšana kvaliteta života i veća društvena uključenost.

Za temu ovog rada o prilagodbama narodnih knjižnica strukturnim promjenama u društvu relevantna su i razmatranja Zorana Šućura o konceptu društvene isključenosti.⁹³ Iako se kao termin javlja u sociološkoj literaturi sedamdesetih godina prošlog stoljeća, Šućur ističe da koncept društvene isključenosti dobiva na popularnosti u teorijskim razmatranjima i empirijskim istraživanjima prije svega pod utjecajem dokumenata i projekata Europske unije i Vijeća Europe, čime mu je 1988. godine institucionalno otvoren put za ulaz u međunarodni politički istraživački diskurs u zemljama s različitim jezicima i kulturnim tradicijama. Šućur također ističe da se argumenti o terminu *društvena isključenost* kao eufemizmu za siromaštvo povezuju s činjenicom da na kraju 20. i početku 21. stoljeća mnogi političari i vlade u razvijenim zemljama ne vole koristiti pojam siromaštva, jer siromaštvo predstavlja znak neuspješnosti njihove vlasti i modele socijalne države što ga podržavaju.

Šućur također ističe da se konceptualni prelazak od pojma siromaštva prema pojmu društvene isključenosti tumači kao promjena u perspektivi – od statičnog prema dinamičkom pristupu, od jednodimenzionalnog prema višedimenzionalnom pristupu, od distribucijskih prema relacijskim pitanjima, od naglašavanja individualnih i kućanskih resursa prema naglašavanju resursa lokalne zajednice, od kontinuuma nejednakosti prema socijalnoj integraciji i participaciji. Šućur također ističe da je koncept društvene isključenosti usmjerio pozornost na marginalnost i diskriminaciju kao one aspekte socijalnih nejednakosti koji su bili zanemareni u sklopu tradicionalnog pristupa siromaštvu i stavljanja naglaska na distribuciju materijalnih dobara. Osim toga, pristup društvene isključenosti je u analizu uveo sociopsihološke aspekte povezujući aspekte socijalne deprivacije s individualnom participacijom i društvenom stabilnošću.

---

⁹²Nav. dj. Str. 144-145.

⁹³Usp. Šućur, Zoran. Socijalna isključenost : pojam, pristupi i operacionalizacija. // Revija za sociologiju 35, 1/2(2004), 45-60.

O ulozi narodnih knjižnica u društvenom uključivanju kao novom području svojeg djelovanja počinje se u hrvatskom knjižničarstvu govoriti 2003. godine u kontekstu isključenosti iz informacijskog društva.⁹⁴

Međutim, za razliku od nekih zemalja Europske unije i Velike Britanije u hrvatskim strateškim dokumentima o uključivanju u informacijsko društvo nije prepoznat potencijal knjižnica u potpori društvenom uključivanju potrebitih osoba - nezaposlenih, osiromašenih, osoba s invaliditetom, bolesnih, starih i nemoćnih i dr. (vidi potpoglavlje 4.2.5. *Službe, usluge i korisnici*, dio *Tradicionalni i novi korisnici* i potpoglavlje 5.4. *Usporedba s funkcioniranjem knjižnica u nekim zemljama*).

Bez obzira na to, u mnogim hrvatskim knjižnicama javljaju se inicijative koje ih profiliraju kao mjesta društvenog uključivanja prilagođene lokalnim prilikama. Knjižnice s aktivno uključuju u zaštitu prava pojedinih grupa građana time što teže da im se omogući kvalitetniji pristup izvorima znanja i informacijama u svrhu obrazovanja i informiranja, uspješnog završetka školovanja, stjecanja stručnih kvalifikacija, zapošljavanja, kvalitetnog sudjelovanja u životu zajednice i društva uopće. Važna je i potpora knjižnica vještinama i sposobnosti čitanja i pismenosti pojedinaca i grupa, kao i promicanje građanskih aktivnosti uz nevladine organizacije i druge ustanove (vidi potpoglavlja 8.1.4. *Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici* i 8.1.5. *Pokazatelji prilagođavanja knjižnice suvremenom društvu*).

Aleksandra Horvat postavlja pitanje jesu li hrvatske knjižnice dovoljno jake da preuzmu ulogu poticatelja uključivanja, s obzirom da je prema nekim procjenama tek nešto više od 10% stanovništva Hrvatske učlanjeno u knjižnicu u usporedbi sa 60% stanovništva u Velikoj Britaniji ili 30% stanovništva Nizozemske. Ističe da bi knjižnice, prije svega narodne, bile spremne osmisлити spektar usluga namijenjenih raznorodnom stanovništvu, potrebna im je suradnja s organizacijama civilnog društva i drugim ustanovama.⁹⁵

---

⁹⁴Presudnu ulogu u stavljanju problema društvene isključenosti u fokus hrvatske knjižnične teorije i prakse imaju dva stručna skupa, odnosno nakon toga objavljene publikacije. Usp. Stručni skup Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti. Osijek, studeni 2003. : zbornik radova / urednik Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica, 2003.; 3. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama Slobodan pristup informacijama za sve. / Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

⁹⁵Horvat, Aleksandra. Uključivanje u društvo. Što može učiniti knjižnica? Nav. dj.

Na temelju prethodno iznesenih ideja i teorijskih rasprava o knjižnicama u kontekstu nekih fenomena nove socijalne zbilje, a koje izražavaju koncepti neoliberalnog kapitalizma i konzumerističkog društva, „društva znanja“, cjeloživotnog učenja, novih oblika pismenosti, novih oblika knjige i pitanja o budućnosti knjižnica te društvene pravde u dostupnosti knjižnicama, proizlazi da narodne knjižnice u svojem djelovanju također reflektiraju „janusovski“ karakter suvremenog društva.⁹⁶ S jedne strane, temelje se na vrijednostima liberalne demokracije (jednakost, pravda, sloboda) i humanističko-emancipacijskim načelima baziranim na slobodnoj cirkulaciji znanja i jasnoj antikapitalističkoj kritici.⁹⁷ S druge strane, potpora su reproduciranju dominantnih proizvodnih matrica i logike djelovanja tzv. postindustrijskog kapitalizma te se također ubrajaju u područja u koje prodiru elementi tržišnih mehanizama i korporativnog načina poslovanja (npr. u sferi zapošljavanja i radnih praksi, novih poslovnih modela i procedura rada, pritiska da se zadrže postojeći i pokrenu novi načina djelovanja uz istovremeno reduciranje financijskih sredstva, i dr. - usporedi s potpoglavljem 4.2.6. *Organizacija poslovanja*).

2.4. Hibridna knjižnica i digitalna knjižnica - nova razvojna faza u konfiguraciji knjižnica u informacijskom društvu

Autori Anttiroiko i Savolainen ukazuju da se pitanje promijenjene uloge narodnih knjižnica u društvu pojavljuje od 1960-ih godina kao tema modernizacije pružanja javnih usluga. Diskusije su se intenzivirale od 1980-ih godina oko pitanja tradicionalnog i novog organiziranja knjižničnih usluga. Novoj razvojnoj fazi knjižnica od 1980-ih godina naovamo, kao i preispitivanju ne samo tradicionalnog načina organiziranja knjižničnih usluga nego i društvene uloge narodnih knjižnica doprinijeli su sljedeći čimbenici:⁹⁸

- brzi razvoj informacijske tehnologije koji dovodi u pitanje tradicionalni model knjižnica kao organiziranih zbirki tiskanih knjiga i kulturno-baštinskih organizacija (eng. *memory institutions*);
- široko rasprostranjeno korištenje interneta (*internetska revolucija*) od sredine 1990-ih;
- rastuće potrebe različitih skupina koje koriste knjižnične usluge i pitanje podrške korisnicima u traženju informacija pomoću novih informacijsko-komunikacijskih

---

⁹⁶Usp. Duverger, Maurice. Janus – dva lica Zapada. Zagreb : Globus, 1980.

⁹⁷Usp. Hromadžić, Hajrudin. Knjiga u „društvu znanja“ : tekst i autor u epohi kognitivnog kapitalizma i novomedijsko-tehnološke digitalizacije. Nav. dj. Str. 4.

⁹⁸Anttiroiko, Ari-Veikko; Savolainen, Reijo. Nav. dj.

tehnologija, tako da problematika upravljanja informacijama dolazi u fokus razvoja usluga narodnih knjižnica.

Možemo zaključiti da su pokazatelji adaptacije knjižnica na promijenjenu situaciju u suvremenom društvu nove knjižnične paradigme koje označavaju termini *hibridna knjižnica* i *digitalna knjižnica*.

Hibridna knjižnica. Hibridna knjižnica se kao knjižnični koncept i nova knjižnična paradigma javlja od kraja 1990-ih godina, a temelji se na kombinaciji tradicionalne, „fizičke“ dimenzije narodne knjižnice s umreženim i elektronički dostupnim knjižničnim uslugama.⁹⁹ Riječ je o modelu pružanja knjižničnih usluga koji se zasniva na integraciji tradicionalne tiskane građe (knjiga, novina, časopisa) s digitaliziranom ili elektroničkom građom (e-knjige, e-časopisi, audio knjige, i dr.).

Termin je povijesno vezan uz primjenu informacijske tehnologije u pružanju knjižničnih usluga od prvih koraka u automatizaciji 1960-ih godina pa do uvođenje *online* knjižničnih usluga, računalnih datoteka na CD-ROMovima, pojave interneta i mreža (World Wide Web, www) u 1990-ima te društvenih mreža u prvom desetljeću 21. stoljeća.

Prema Chrisu Rusbridgeu, kojemu se pripisuje da je prvi upotrijebio kovanicu *hibridna knjižnica*, radi se o logičnom slijedu tehnološkog razvoja koji pretpostavlja da se institucije fokusiraju na aktivnosti izgradnje digitalne knjižnice i integraciju digitalnih s postojećim, tiskanim izvorima.¹⁰⁰

Prema Charlesu Oppenheimu i Danielu Smithsonu, hibridna knjižnica se smatra korakom koji je na pola puta prema potpuno digitaliziranoj knjižnici. Po njima, razvoj hibridne knjižnice ovisi više o kulturološkom zaokretu nego o tehnološkom razvoju.¹⁰¹

---

⁹⁹Usp. Anttiroiko, Ari-Veikko; Reijo Savolainen. Nav. dj.

¹⁰⁰Usp. Rusbridge, Chris. Toward the Hybrid Library. // D-Lib Magazine, July/August 1998. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html> (30.4.2015.).

¹⁰¹Usp. Oppenheim, Charles; Daniel Smithson. What is the hybrid library? // Journal of Information Science, 25(1999), 97-112.

Digitalna knjižnica. Promjene u knjižničnoj građi, do kojih je došlo u svega nekoliko desetljeća s računalnim mrežama i digitalnim medijima, dovele su do koncepta *digitalne knjižnice*, koji je postao popularan u knjižničarskim krugovima početkom 1990-ih godina.

Prema Christini Borgman, pojam digitalna knjižnica ima mnogobrojna značenja, a ona sama koristi definiciju koja na digitalne knjižnice gleda kao na nastavak, poboljšanje i integraciju sustava za pronalaženje informacija i mnogobrojnih informacijskih ustanova, od kojih je knjižnica samo jedna. Također predlaže pojam *globalna digitalna knjižnica* kao konstrukt koji obuhvaća digitalne knjižnice koje su spojene i dostupne pomoću globalne informacijske infrastrukture.¹⁰²

Jennifer Weil Arns također ukazuje da se u vrlo kratkom vremenu povećao broj, vrsta i raspon digitalnih knjižničnih zbirki.¹⁰³ Uključuju različitu građu – od knjiga, novina i časopisa preko razglednica, povijesnih fotografija neke lokalne zajednice, regije ili države do glazbe, kartografske građe i dr. Digitalne knjižnične zbirke mogu biti izvorno u elektroničkom formatu ili se skeniraju materijalni objekti i pretvaraju iz analognog u digitalni oblik. Digitalizirana građa se uređuje i opisuje tzv. metapodacima. Jennifer Weil Arns ističe da danas većina knjižnica koristi ove mogućnosti digitalizacije i nudi digitaliziranu audiovizualnu građu, elektroničke časopise, web stranice, baze podataka i dr., koji se mogu koristiti u i izvan knjižničnih fizičkih prostora. Današnje knjižnice također koriste širok raspon Web 2.0 tehnologije, kao i nove mogućnosti stvaranja znanja (npr. digitalno učenje). Jennifer Weil Arns zaključuje da digitalne knjižnice općenito proširuju tradicionalnu svrhu knjižnica u identificiranju, prikupljanju i organizaciji građe i to tako da budu što dostupnije i pristupačnije korisnicima koji knjižnicu koriste na različite načine, a ne samo za posudbu knjiga.

2.5. Knjižnica kao središte zajednice

Raširena paradigma narodnog knjižničarstva od 1990-tih godina temelji se i na konceptu knjižnice kao središta zajednice.¹⁰⁴ Iako se ne radi o novom konceptu, njegovom

---

¹⁰²Borgman, Christine L. Od Gutenbergova izuma do globalnoga informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu. Lokve : Naklada Benja ; Zadar : Gradska knjižnica Zadar, 2002. Str. 43.

¹⁰³Usp. Arns, Jenifer Weil. Nav. dj. Str. 3285-3286.

¹⁰⁴Pojam zajednica koristi se u ovom radu u širem smislu kao bilo koja skupina ljudi okupljenih oko jednog mjesta ili zadatka. Budući da se ovdje raspravlja o narodnim knjižnicama, onda je to grad, gradska četvrt, općina

reaktualiziranju doprinio je UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice¹⁰⁵ te IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice (usp. potpoglavlje 3.1. *Dokumenti UNESCO-a i IFLA-e*).¹⁰⁶

U okviru svojeg pleodajea protiv reduciranja javnih sredstava za djelovanje knjižnica u Sjedinjenim Američkim Državama Barbara L. Anderson također ističe da narodne knjižnice u suvremenom društvu imaju važnu ulogu kao središta aktivnosti u zajednici, kao javni prostori i predstavnici svojih osnivača - lokalne vlasti u komunikaciji s građanima.¹⁰⁷ Narodnu knjižnicu koriste svi građani, od najmanje djece do starijih. Obično je reprezentativna zgrada na prominentnoj lokaciji. Jedna je od prvih institucija koje se osnivaju u novim zajednicama. Usmjerava građane da na jednom mjestu nađu potrebne informacije i aktivnosti vezane uz kulturu, obrazovanje, učenje i dr. Na knjižnice se reflektiraju društvene promjene. Pomažu u integraciji nacionalnih manjina i etničkih grupa, posreduju u dostupnosti novih tehnologija različitim skupinama građana, provode kulturne aktivnosti, uključuju se u lokalne inicijative, u različite mreže i odbore koji služe potrebama zajednice. Javnost knjižnicu percipira kao neutralno mjesto, pa stoga u knjižnici koegistiraju „divergentne ideje i ljudi s različitim životnim stilovima, obrazovanjem i ekonomskim statusom.“¹⁰⁸ Knjižnica je također mjesto tišine i meditacije, odvojena od žurbe vanjskog svijeta. Knjižnice su isto tako mjesta čiji zaposlenici trebaju biti osjetljivi na posljedice ekonomske i društvene nesigurnosti. Svojim informacijskim vještinama knjižničari pomažu onima koji traže informacije o zapošljavanju ili žele riješiti svoje životne probleme.

U knjižničarskoj literaturi koncept *knjižnice kao središta zajednice* doživljava svojevrsnu redefiniciju početkom 2000-ih godina, pa se narodna knjižnica razmatra kao *dnevni boravak zajednice*, a u 2010-ima kao *treće mjesto* (uz dom kao prvo mjesto i posao kao drugo mjesto u životu čovjeka).¹⁰⁹ Prema Jamesu Imborgu, koncept *knjižnice kao trećeg prostora* može

---

ili regija. Zajednica može biti i visokoškolska ustanova, škola, tvrtka, znanstveni centar i dr. Usp. Gorman, Michael. Nav. dj. Str. 6.

¹⁰⁵Usp. UNESCOv Manifest za narodne knjižnice iz 1994. Nav. dj.

¹⁰⁶Usp. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj.

¹⁰⁷Anderson, Barbara L. The library as community center. // Library trends 42, 3(1994), 395-403. Dostupno na: http://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7912/librarytrendsv42i3d_opt.pdf?sequence=1 (30.4.2015.)

¹⁰⁸Nav.dj. Str. 400.

¹⁰⁹Koncept o knjižnici kao trećem mjestu oslanja se na knjigu urbanog sociologa Raya Oldenburga „The Great Good Place“ (1989., 1991.), u kojoj raspravlja o važnosti *trećih, javnih mjesta* za život zajednice, građansko društvo, demokraciju, građanski angažman i osjećaj pripadnosti (uz dom kao *prvo mjesto* i posao kao *drugo mjesto* u životu čovjeka).

pomoći knjižnicama i knjižničarima u razvijanju načina rada s različitom populacijom u kontekstu sve dinamičnijih promjena u suvremenom društvu.¹¹⁰

Koncept knjižnice kao javnog mjesta i okupljališta zajednice potkrjepljuju sociološka razmatranja Ognjena Čaldarovića o socijalnoj ulozi javnih mjesta u današnjem društvu, koje je sve manje prostorno determiniranim zbog sveprisutnog utjecaja informacijske tehnologije i umreženosti.¹¹¹ Prema Čaldaroviću, javna mjesta služe svim građanima - posjeduju identitet, karakter i posebnost. Korisnici se vezuju uz prostore, identificiraju se s njima „u cjelini“ ili posebno s nekim detaljima. Sa sve većim širenjem procesa globalizacije i svih pratećih procesa javlja sve veći broj *nemjesta*. Nemjesta su bezlični ambijenati, građevine koje trebamo povremeno i instrumentalno (najkorišteniji takvi prostori su *shopping* centri, koji nisu javni prostori, nego najčešće iluzija, „... ili u najboljem slučaju, reprezentanti javnog prostora u formi *quasi* javnog prostora...“). U suvremenom urbaniziranom društvu dolazi sve više do uništavanja bogatstva mjesta i do povećanja broja nemjesta.¹¹² Dominira „društvo spektakla“, a kriza identiteta mjesta događa se kod onih prostora u kojima se zapravo odvija realni život.¹¹³ Javna mjesta su pretpostavka socijalne interakcije i osnovne su sociološke dimenzije javnosti.

---

¹¹⁰Elmborg, James K. Libraries as the spaces between us : recognizing and valuing the third space. Iowa Research Online : The University of Iowa's Institutional Repository. Dostupno na: http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=slis_pubs (30.4.2015.).

¹¹¹Usp. Čaldarović, Ognjen. Urbano društvo na početku 21. stoljeća : osnovni sociološki problemi i dileme. Zagreb : Naklada Jasenski i Turk ; Hrvatsko sociološko društvo, 2011.

¹¹²Nav. dj. Str. 20.

¹¹³Nav. dj. Str. 21.

3. NARODNE KNJIŽNICE U MEĐUNARODNIM POLITIČKIM I STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Međunarodni politički i knjižnični dokumenti također su relevantan kontekstualni okvir djelovanja narodnih knjižnica u suvremenom društvu. Dokumenti koji su nastali od početka 1990-ih godina pa nadalje važni su za redefiniranje položaja i djelovanje narodnih knjižnica, a posebice nekoliko dokumenata Ujedinjenih naroda, Međunarodnog saveza knjižničarskih udruga i ustanova (*International Federation of Library Associations and Institutions*, IFLA), Europskog ureda za knjižnične, informacijske i dokumentacijske udruge (*European Bureau of Library Information and Documentation Associations*, EBLIDA), projekta PULMAN, kao i Europske unije.

3.1. Dokumenti UNESCO-a i IFLA-e

Na području međunarodnog knjižničarstva vrlo je važna međusobna suradnja Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, UNESCO-a i Međunarodnog saveza knjižničarskih udruženja i organizacija, IFLA-e.¹¹⁴ Zajedničko dokumentima UNESCO-a i IFLA-e je prepoznavanje prava na informacije kao ključnog prava u suvremenom društvu. Informacije su potpora u ostvarivanju građanskog statusa, a narodne knjižnice su posrednik koji osigurava slobodan i otvoren pristup informacijama. Za temu ovog rada posebice su važna dva zajednička dokumenta.

- **UNESCO/IFLA-in Manifest za narodne knjižnice (1994.)**¹¹⁵ je najpoznatiji i najcitiraniji dokument u području narodnog knjižničarstva od 1990-ih godina naovamo, koji definira narodnu knjižnicu kao mjesno informacijsko središte koje je na raspolaganju svim članovima zajednice, a knjižnične službe zasniva na jednakosti pristupa svima. Manifest je dopunjen 2009. godine kako bi narodne knjižnice prilagodile svoje usluge 21. stoljeću uz primjenu novih tehnologija koje su se pojavile

---

¹¹⁴IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions, vodeći je svjetski savez knjižničarskih udruženja i ustanova, osnovan 1927. Nevisna je i neprofitna organizacija posvećena međunarodnoj suradnji i razvoju knjižničarstva.

¹¹⁵UNESCOv manifest za narodne knjižnice iz 1994. Nav. dj.

nakon 1994. godine (tzv. „Deset načina kako pokrenuti narodnu knjižnicu / pobojšati svoje knjižnice“);¹¹⁶

- **Aleksandrijski proglas o informacijskoj pismenosti i cjeloživotnom učenju (2005.)**¹¹⁷ je dokument kojim se informacijska pismenost stavlja u središte cjeloživotnog učenja te osnažuje ljude da učinkovito koriste informacije u osobnim, društvenim, profesionalnim i obrazovnim ciljevima. Nadalje, informacijska pismenost je temeljno ljudsko pravo u digitalnom svijetu i promiče društvenu uključenost svih naroda kako bi se premostio jaz između informacijski bogatih i informacijski siromašnih.

Nastojanja IFLA-e da proširi ideju o slobodnom pristupu informacijama i odgovornosti knjižničara prema korisnicima seže u 1989. godinu, kada je na svojoj 55. općoj skupštini, održanoj u Parizu izrazila svoju privrženost članku 19. *Opće deklaracije Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima* iz 1948. godine.¹¹⁸

- **Rezolucija o važnosti slobodnog pristupa informacijama i slobodi izražavanja (1995.)** je dokument kojim IFLA počinje razvijati koncept slobodnog pristupa informacijama kao osnovne odgovornosti knjižnica i knjižničara u informacijskom društvu.¹¹⁹
- **Izjava Knjižnice i intelektualna sloboda (1999.)**¹²⁰ je dokument koji je donijelo tijelo IFLA-e - Komisija za slobodu pristupa informacijama i slobodu izražavanja (*Committee on Freedom of Access to Information and Freedom of Expression*, FAIFE). Ističe da je zauzimanje za intelektualnu slobodu (slobodu mišljenja, govora, promicanja ideja i uvjerenja) osnovna odgovornost knjižničarske i informacijske struke. Iz prava na intelektualnu slobodu izvodi se pravo na informacije, a temelji se na Općoj deklaraciji

---

¹¹⁶ Usp. Dopuna IFLA-inog Manifesta. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 118-119.

¹¹⁷ Beacons of the information society : the Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy> (30.4.2015.)

¹¹⁸ Usp. Horvat, Aleksandra. Slobodan pristup informacijama. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/horvat_slobodan.htm (30.4.2015.)

¹¹⁹ Isto.

¹²⁰ Izjava Knjižnice i intelektualna sloboda (1999.). Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/kiis.htm> (30.4.2015.)

UN-a o ljudskim pravima iz 1948., čl. 19., po kojemu svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja.¹²¹

- **Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi (2002.)**¹²² proklamira osnovno pravo na pristup i korištenje informacija bez ograničenja. Zalaganje za intelektualnu slobodu osnovna je odgovornost knjižničara i informacijskih stručnjaka u cijelome svijetu, što treba biti izraženo kroz etičke kodekse i demonstrirano kroz praksu. Knjižnice i informacijske službe obvezuju se da će štititi prava na privatnost i povjerljivost svih korisničkih zahtjeva za informacijama i izvorima, bez obzira na način na koji se koriste.
- **IFLA-in Manifest o Internetu (2002. i 2014.)**¹²³ ističe da pojedinci i zajednice u najmanjim mjestima, kao i u najvećim gradovima imaju jednako pravo u pristupu informacijama, što znači i jednakost u obrazovanju, kulturnom obogaćivanju, ekonomskoj aktivnosti, osobnom uzdizanju i sudjelovanju u demokraciji. Knjižnice kao institucije koje povezuju ljude s globalnim i lokalnim informacijskim resursima širom svijeta, a posebno u zemljama u razvoju su ključne za razvoj javnog pristupa internetu.
- **IFLA-in Manifest za multikulturne knjižnice (2008.)**¹²⁴ ističe važnost multikulturizma u suvremenom društvu, pa tako i u konceptima i djelovanju narodne knjižnice, čija je zadaća osigurati pristup informacijama za sve građane. „Kulturna raznolikost“ ili „multikulturnost“ odnosi se na skladan suživot i interakciju različitih kultura. Interkultelizam se odnosi na međusobno povezivanje različitih etničkih skupina i poticanje međudjelovanja i međusobnog prožimanja kultura. Knjižnice trebaju u svojim zbirkama i uslugama nastojati odražavati multikulturni sastav društva i poticati razumijevanje kulturne raznolikosti, međurasni sklad i jednakost.¹²⁵
- **Lyonska deklaracija IFLA-e (2014.)**¹²⁶ je dokument IFLA-e, upućen Ujedinjenim narodima u izradi novog dokumenta u dosezanju Milenijskih razvojnih ciljeva za

---

¹²¹Opća deklaracija o ljudskim pravima usvojena je i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 10. prosinca 1948. godine (rezolucija br. 217 /III/).

Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Deklaracijaljp.pdf> (30.4.2015.)

¹²²The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom

Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom> (30.4.2015.)

¹²³Internet Manifesto 2014. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/node/224> (30.4.2015.)

¹²⁴Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu : 1. hrvatsko izd. prema trećem izdanju izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 7.

¹²⁵Nav. dj. Str. 18.

¹²⁶The Lyon Declaration on Access to Information and Development.

poboljšanje života ljudi u razdoblju 2016.-2030. Ističe važnost pristupa informacijama i vještina za učinkovito korištenje informacija za održivi razvoj, kao i ulogu knjižnica i knjižničara kao faktora razvoja te pristup informacijama kao fundamentalnim elementima u potpori održivog razvoja. Knjižnice i drugi informacijski posrednici koriste informacijsko-komunikacijsku tehnologiju za premošćivanje jaza između nacionalnih politika i lokalne implementacije kako bi osigurale koristi razvoja za sve zajednice: osiguravaju informacije o osnovnim pravima, javnim servisima, okolišu, zdravlju, obrazovanju, mogućnostima za zapošljavanje i javnim rashodima; osiguravaju pristup kulturnoj baštini, vladinim informacijama; osiguravaju javne forume i prostore za građansku participaciju u civilnom društvu i angažman u donošenju odluka; ponudom poduka i vještina pomažu ljudima pri pristupu i razumijevanju informacija i usluga koje su im najpotrebnije.

3.2. Europski strateško-politički dokumenti i knjižnice

Europski političko-strateški dokumenti također predstavljaju važan okvir za definiranje uloge i položaja knjižnica u suvremenom društvu. Ovdje ćemo navesti one koji su posebno relevantni za temu našeg rada o prilagođavanju narodnih knjižnica društvenim promjenama.

Dokument Europskog parlamenta

Izješće *Uloga knjižnica u suvremenom društvu* (1998.)¹²⁷ prvi je dokument o ulozi narodnih knjižnica u knjižničnoj politici na europskoj razini, koji je usvojio Europski parlament. Zbog utjecaja koji je ovaj dokument imao na pozicioniranje narodnih knjižnica u izgradnji informacijskog društva u politikama prvenstveno zemalja Europske unije, a posredno i u ostalim europskim zemljama, navodimo njegove osnovne postavke:

- razvoj informacijskog društva zahtijeva redefiniranje pozicije i svrhe institucija koje rade s informacijama, znanjem i kulturom;

Dostupno na: <http://www.lyondeclaration.org/> (30.4.2015.)

¹²⁷Resolution on the role of libraries in modern societies.The European Parliament, 1998. Dostupno na: <http://cordis.europa.eu/libraries/en/reportrole.html> (30.4.2015.)

- knjižnice su ključni elementi za slobodan pristup informacijama, koje su ključne za razvoj demokratskog informacijskog društva;¹²⁸
- knjižnice kao mjesni pristup znanju doprinose da se digitalni jaz u društvu smanji, jer pristup internetu u knjižnicama koriste rizične skupine - manjine, osobe s niskim primanjima, slabo obrazovani, djeca samohranih roditelja, stanovnici u ruralnim sredinama;
- predviđa se važnost čitanja i dubljih vještina pismenosti kao bazičnih građanskih kompetencija za sve;
- nove tehnologije nude knjižnicama nove mogućnosti da podignu razinu usluga;
- revolucionarna je činjenica da su preko interneta dostupni uvidi podjednako u fondove najmanjih i onih najvećih knjižnica po cijelome svijetu;
- u kompliciranom suvremenom društvu knjižnice imaju razne odgovore na mnoge zahtjeve društva i građana te mogu služiti i informacijskom društvu i svojim humanističkim zadaćama - najvažnija uloga narodnih knjižnica je u potpori aktivnog građanskog statusa i spremnosti da sudjeluju u svim pitanjima važnim za svoju zajednicu.

Dokumenti Europskog ureda za knjižnične, informacijske i dokumentacijske udruge, EBLIDA-e¹²⁹

- **Smjernice za knjižnično zakonodavstvo i knjižničnu politiku u Europi (2000.)** posvećuju središnje mjesto slobodnom pristupu informacijama, potom mjestu knjižnica u nacionalnoj knjižnoj i informacijskoj politici, knjižnicama i industriji znanja, zaštiti knjižnične baštine, kao i ulozi knjižnica koje se osnivaju na dobrobit svojih korisničkih zajednica kako bi promicale njihova prava na pristup informacijama i idejama. Knjižnične službe i usluge moraju biti dostupne građanima bez obzira na rasu, nacionalnu, vjersku i kulturnu pripadnost, politička uvjerenja, fizičke nedostatke ili

¹²⁸Izvrješće *Uloga knjižnica u suvremenom društvu* treba staviti u kontekst političke linije u Europskoj uniji, koja se javila s Maastrichtskim sporazumom i uvođenjem kulture kao važne političke teme (1992.); Amsterdamski sporazum iz 1997. uveo je kao važne političke teme građanski status (eng. *citizenship*), kao i informacijske vještine i dostupnost informacija svakom Europljaninu. Demokratski aspekti informacijskog društva još su jedna tema koja ulazi u razmatranje Europske unije. Izvrješće ističe da u svim tim aspektima informacijskog društva važne narodne knjižnice i njihovi društveni, kulturni i gospodarski potencijali.

¹²⁹EBLIDA je nezavisna krovna udruga knjižničnih, informacijskih, dokumentacijskih i arhivskih udruga i institucija u Europi s fokusom na probleme europskog informacijskog društva, koji uključuju pitanja autorskog prava i licenciranja, kulture i obrazovanja te poticanje nesmetanog pristupa informacijama u digitalnom dobu. Usp. The European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, EBLIDA. Dostupno na: <http://www.eblida.org/> (30.4.2015.)

poteškoće pri učenju. Smjernice detaljno navode načela izgradnje zbirke i načela pristupa elektroničkim mrežama.

- **Bečka deklaracija – knjižnična politika za Europu (2009.)**¹³⁰ je dokument koji je najavljen kao nove Smjernice za knjižnično zakonodavstvo i knjižničnu politiku u Europi, ali je na kraju objavljen kao skromniji dokument. Ukazuje na značaj jednakog i neograničenog pristupa informacijama, obrazovanju i kulturi za sve europske građane kako bi se podupirilo europsko društvo znanja.

Dokument projekta PULMAN¹³¹

- **Manifest iz Oeirasa PULMAN plan za e-Europu (2003.)**¹³² je dokument koji apostrofira potrebu suradnje baštinskih ustanova knjižnica, arhiva i muzeja u digitalizaciji te razvoj knjižnica kao središta pristupa digitalnim sadržajima. Zalaže se za razvoj jedinstvene europske mreže narodnih knjižnica, arhiva i muzeja s ciljem razvijanja njihovih punih potencijala.

Strateški dokumenti Europske unije

Za položaj narodnih knjižnica u suvremenom društvu važne su i dvije strategije Europske unije, *Lisabonska strategija za razdoblje 2000.-2010.* i strategija *Europa 2020.* za razdoblje 2011.-2020.

- **Lisabonska strategija za razdoblje 2000.-2010.** Europska unija postavila je strateški cilj da do 2010. godine postane najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo na svijetu utemeljeno na znanju, sposobno za održiv gospodarski rast s više boljih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom.¹³³ Istaknula je važnost tri stupa:

---

¹³⁰Usp. Vienna Declaration. EBLIDA, 2009.

Dostupno na: http://www.eblida.org/Activities/EN_Vienna_Declaration%20%28English%29.pdf (30.4.2015.)

¹³¹Projekt *Public Libraries Mobilising Advanced Network* - PULMAN je u prvom desetljeću 21. stoljeća razvijao mrežu izvrsnosti za javne knjižnice u 26 zemalja Europe, a PULMAN XT (Extended the European Research Agenda for Public Libraries, Museums and Archives) uključivao je i 11 zemalja Srednje i Istočne Europe koje su tada bile u nekoj od faza u procesu približavanja EU. Hrvatska je također bila uključena u projekt, kao i Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica i to u program edukacije knjižničara iz Istočne i Srednje Europe o knjižničnom marketingu i menadžmentu (studijski boravak u Gradskoj knjižnici Helsinki, 2003.).

¹³²Manifest iz Oeirasa PULMAN plan za e-Europu. // HKD Novosti 22/23, lipanj 2003. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/19> (30.4.2015.)

¹³³From the Lisbon strategy to Europe 2020. / edited by Višnja Samardžija, Hrvoje Butković. Institute for International Relations – IMO, Zagreb, 2010. Str. 295-296.

- *ekonomski stup* pripremio je teren za tranziciju prema konkurentnom i dinamičnom gospodarstvu utemeljenom na znanju;
  - *socijalni stup* koncipiran je kao modernizacija europskog socijalnog modela putem ulaganja u ljudske resurse i borbu protiv društvene isključenosti;
  - *okolišni stup* pridavao je važnost činjenici da gospodarski rast treba odvojiti od korištenja prirodnih resursa.
- **Europa 2020.** za razdoblje 2011.-2020. nova je strategija Europske unije za pametan, održiv i uključiv rast. Predstavlja odgovor Europske unije na globalnu krizu i pripremi je instrument za gospodarstvo Europske unije u drugom desetljeću 21. stoljeća. Dokument navodi tri ključna elementa za pokretanje gospodarskog rasta:
    - *pametni rast* koji potiče znanje, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo;
    - *održivi rast* koji istodobno potiče konkurentnost i proizvodnju koja se efikasnije odnosi prema resursima;
    - *uključivi rast*, koji povećava participaciju na tržištu rada, stjecanje vještina i borbu protiv siromaštva.

Strategija se oslanja na nekoliko akcijskih planova od kojih je za knjižnice posebno relevantan **Digitalni plan za Europu 2010.-2020.** Prijenos usluga na internet tiče se i knjižnica, a posebno je važan za digitalizaciju kulturno-baštinske građe koju knjižnice posjeduju. Budući da danas oko 2 milijarde ljudi u svijetu koristi internet, Digitalni plan za Europu predviđa da se do 2020. godine sve usluge i službe u javnom sektoru mogu objaviti u umreženoj digitalnoj sredini. U dokumentu se ističe sigurnost digitalnog okruženja, koja uključuje zaštitu osobnih podataka i privatnosti korisnika, kao uvjet za razvoj europske kulture, znanosti, umjetnosti i kvalitete života.¹³⁴

Možemo zaključiti da su za djelovanje narodnih knjižnica posebno važna tri područja koja doprinose političkim ciljevima Europske unije, a to su cjeloživotno učenje, društvena uključenost i digitalna uključenost. Ovo ističe i inicijativa *Public libraries 2020: building stronger EU communities*,¹³⁵ koja zagovara značaj narodnih knjižnica u suvremenom europskom društvu. Ukazuje da usprkos čestoj političkoj podcijenjenosti u društvu mreža od

---

Dostupno na: http://www1.zagreb.hr/euzg/eu_publikacije/From_the_lisbon_strategy_to_europe_2020.pdf (30.4.2015.)

¹³⁴Nav. dj. Str. 165.

¹³⁵Public libraries 2020 : building stronger EU communities. Dostupno na: <http://www.publiclibraries2020.eu/> (30.4.2015.)

65 000 narodnih knjižnica u Europi ohrabruje ljude da koriste računala i internet, nudi osobnu pomoć, različite tečajeve i aktivnosti za osobni i profesionalni razvoj, kao i prostor otvoren svima za učenje, istraživanje i suradnju. Mnoge narodne knjižnice postale su kreativna i inovativna središta u svojim zajednicama i danas su mnogo više od mjesta za posudbe knjiga. 97,3 milijuna Europljana (23%) posjećuje narodne knjižnice najmanje jednom godišnje.¹³⁶ Knjižnice se pozicioniraju kao ustanove koje obrazuju za europsku kulturu, njeguju identitet i pružaju snažnu potporu različitim društvenim zajednicama u Europi. Knjižnice su pravi posrednici između izvora ideja, umjetnika kao stvaratelja novih djela i njihove recepcije, tj. publike.

Prema Dragutinu Katalencu, temeljne društvene zadaće narodnih knjižnica na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, a koje proizlaze iz međunarodnih stručnih i političkih dokumenata su:¹³⁷

- podupiranje demokracije i civilnog društva u okvirima informacijskog društva;
- podupiranje ekonomskog i društvenog napretka;
- osiguravanje preduvjeta za cjeloživotno učenje;
- osiguranje i njegovanje kulturne i jezične raznolikosti u okvirima globalnog informacijskog društva;
- suzbijanje društvene i internetske isključenosti, podupiranje zajedničkih, pozitivnih vrijednosti i službi zajednici;
- izgradnja prepoznatljive vizije narodnih knjižnica kao temeljnih informacijskih infrastrukturnih ustanova za 21. stoljeće.

---

¹³⁶Isto.

¹³⁷Katalenac, Dragutin. Narodne knjižnice i novi mediji : upravljanje novim uslugama u narodnim knjižnicama. // Narodne knjižnice u novoj Europi : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 178-188.

4. PROMJENE U POSLOVANJU NARODNIH KNJIŽNICAMA U SVIJETU NA PRIJELAZU IZ 20. U 21. STOLJEĆE

Do glavnog zaokreta u poslovanju narodnih knjižnica u mnogim zemljama svijeta dolazi od 1960-ih godina, a posebice na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće zbog velikih društvenih promjena - u stilu života, porastu multikulturalnosti i individualizma, potom tehnološke revolucije, informacijske eksplozije i digitalizacije s jedne strane, a novog sagledavanja knjižničnih usluga, njihove dostupnosti i orijentacije na korisnika / konzumenta s druge strane. Međutim, do danas su ostala ista četiri temeljna „stupa“ njihovog djelovanja - zbirke, knjižnično osoblje, umrežavanje (povezivanje na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini) i fizički prostor (zgrade).¹³⁸ Ono što se dramatično promijenilo su knjižnična građa, metode i tehnike knjižničnog poslovanja, kao i atmosfera, arhitektura i dizajn u kojima se nude knjižnične usluge. Uloge knjižnica u društvu također doživljavaju preobrazbe.

4.1. Transformacije u društvenim ulogama knjižnica

Zajedničko obilježje suvremenih narodnih knjižnica je njihova polifunkcionalnost. Djeluju kao višenamjenska mjesta, a najvažnije su njihove uloge u slobodnom pristupu informacijama, obrazovanju i učenju, kulturi i okupljanju građana.

4.1.1. Knjižnice kao mjesta slobodnog pristupa informacijama

Neposredan pristup svim vrstama znanja i informacijama ističe se kao najvažnija uloga narodnih knjižnica u informacijskom društvu. Ovu ulogu lokalnih obavijesnih središta ističe i UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice, a vezuje je uz pravo na pristup i razumijevanje informacija kao jedno od osnovnih ljudskih prava.¹³⁹

---

¹³⁸Usp. Schneiders, Paul. A century of public libraries in the Netherlands. // Working for five star libraries : international perspectives on a century of public libraries advocacy and development : to mark 100 years Public library Association in the Netherlands 1908-2008 / edited by Marian Koren. Den Haag : Vereniging von Openbare bibliotheken, 2008. Str. 19-25.

¹³⁹ Usp. UNESCOv manifest za narodne knjižnice iz 1994. Nav. dj.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice ističu ključnu zadaću narodnih knjižnica u sakupljanju, organiziranju i korištenju informacija te u omogućavanju pristupa širokom rasponu informacijskih izvora. Posebno je odgovorna njihova funkcija vezana uz sakupljanje i pristup lokalnim informacijama, pa u tom smislu djeluju kao čuvari zavičajne kulturne baštine, a ujedno pomažu zajednici u raspravama i donošenju odluka. Na rad narodnih knjižnica i njihovih službi znantno utječe sve veći opseg dostupnih informacija, kao i tehnološke promjene. Informacije, usprkos ubrzanom rastu, nisu dostupne velikom dijelu svjetskog stanovništva, a u nekim se područjima jaz između informacijski bogatih i informacijski siromašnih nastavlja povećavati¹⁴⁰. Smjernice navode da knjižnice trebaju educirati korisnike kako da koriste računalo u traženju informacija te kako da vrednuju kvalitetu tih informacija, uz tradicionalne bibliografske upute o pretraživanju kataloga i korištenje tiskanom referentnom građom.

U Smjernicama za narodne knjižnice se također ističe:

„Narodna knjižnica može dati važan doprinos svakodnevnom preživljavanju i društvenom i ekonomskom razvoju svojim neposrednim uključivanjem u obavještavanje ljudi u zajednicama u razvoju; na primjer, o osnovnim životnim vještinama, programima obrazovanja za odrasle i programima obrazovanja o AIDS-u.“¹⁴¹

U knjižnicama afričkih zemalja najviše pogođenih AIDS-om, kao što je npr. Južnoafrička Republika, postavljeni su kisoci s kondomima i brošurama kako prevenirati AIDS. U bolivijskim knjižnicama organiziraju se mnoge aktivnosti, na primjer zdravstvene kampanje, predavanja o higijeni i prehrani, klubovi majki i djece te klubovi za mladež. U seoskim područjima Venezuele knjižnice pružaju informacije o poljoprivredi i uzgoju životinja u cilju poboljšanja kvalitete života. U nekim američkim knjižnicama smješteni su Centri za informacije o zapošljavanju, gdje nezaposleni mogu naći informacije o dostupnim radnim mjestima te se služiti raznom građom pri pripremi prijave i razgovora za posao. Londonske knjižnice nude izbor knjiga i drugih izvora koji ljudima pomažu u usavršavanju pismenosti, numeričkih sposobnosti i informacijsko-tehnoloških vještina.¹⁴²

---

¹⁴⁰IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav dj. Str. 17-18.

¹⁴¹Nav. dj. Str. 19.

¹⁴²Isto.

Narodne knjižnice u Velikoj Britaniji imaju zadatak da služe kao pristupne točke za vladine e-servise. Vrste tih usluga kreću se od zdravstvenih informacija, informacija o poslu i karijeri, savjeta i prijavnih obrazaca za više obrazovanje, informacija o skrbi za djecu i sl. Mrežne stranice lokalnih vlasti daju informacije o svim aspektima usluga koje nude, kao i dnevne redove i zapisnike sastanaka upravnih tijela. Informacije koje su bile dostupne samo u papirnom obliku, sada su široko i javno dostupne preko interneta, a dostupnost vladinim informacijama općenito se poboljšala kroz implementaciju *online* usluga.¹⁴³

Informacijska uloga narodnih knjižnica tradicionalno je naglašena u anglosaksonskim, zapadnoeuropskim i nordijskim zemljama, no danas doživljava promjenu. Tako Paul Schneiders ističe da ovu staru zadaću knjižnica, konkretno u nizozemskom društvu, ilustrira njihov moderni opis kao „robnih kuće znanja i informacija.“¹⁴⁴

4.1.2. Knjižnice kao mjesta obrazovanja i učenja

Prema IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice, razlog osnivanja većine narodnih knjižnica i glavna svrha njihove djelatnosti je podrška formalnom i neformalnom obrazovanju, odnosno potreba za općedostupnim posrednikom koji će omogućiti pristup znanju u tiskanom ili drugim oblicima (multimediji i izvori na internetu). Ta svrha je oduvijek vezana uz narodne knjižnice, no u 21. stoljeću postaje posebno važna zato što „... u sve složenijem društvu ljudi će morati usvajati nove vještine u različitim fazama svoga života. Narodna knjižnica ima vrlo važnu ulogu u tom procesu.“¹⁴⁵

Narodna knjižnica treba osigurati pristup informacijama i djelotvorno korištenje građe na različitim medijima kao podršku formalnim i neformalnim procesima učenja te treba pomoći korisniku da se djelotvorno služi ponuđenim izvorima, kao i omogućiti odgovarajuće uvjete za učenje.

Ilustraciju preoblikovanja ove tradicionalne knjižnične uloge i ovdje pruža navod Paula Schneidersa, koji kaže da promocija obrazovanja nije nova zadaća knjižnica, ali kao i informacijska zadaća doživljava ogroman razvoj u metodama i tehnologiji u kontekstu

---

¹⁴³Goulding. Anne. Nav.dj. Str. 168.

¹⁴⁴Schneiders, Paul. Nav. dj. Str. 19-25.

¹⁴⁵IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 16.

multimedijalnosti. Na primjer, organiziraju se poduke o kritičkom vrednovanju *online* izvora među djecom i odraslima, a digitalizacija dovodi do potpuno nove situacije i novih izazova u pristupu obrazovanju.¹⁴⁶

Obrazovna funkcija narodnih knjižnica reaktualizira se u kontekstu koncepta cjeloživotnog učenja i tzv. društva znanja (usporedi potpoglavlja 2.3.2. „*Društvo znanja*“ i 2.3.5. *Cjeloživotno učenje*). Kao javna mjesta na raspolaganju svima u lokalnoj zajednici knjižnice doprinose cjeloživotnom učenju svojim zbirkama i informacijama, koje su potrebne za svakodnevni život, rekreativno čitanje i čitanje u funkciji cjeloživotnog učenja, kulturno-obrazovnim programima, javnim pristupom informacijsko-komunikacijskoj opremi, uslugama pokretnih knjižnica, dostavom medija u kuće korisnika, suradničkim odnosima s obrazovnim ustanovama i institucijama, itd.

Promocija čitanja i pismenosti tradicionalno je u fokusu narodnih knjižnica. Uz utilitarno shvaćanje čitanja (usporedi potpoglavlje 2.3.3. *Cjeloživotno učenje* i 2.3.4. *Novi oblici pismenosti*), danas se ističe važnost stvaranja i jačanja čitateljskih navika i poticanja čitanja s užitkom kod djece od rane dobi. Osim toga, knjižnice poduzimaju niz aktivnosti i programa za poticanje čitanja kod djece i odraslih te pomažu svojim lokalnim zajednicama u uključivanju u procese globalizacije i informacijsko doba s visoko razvijenim tehnologijama.¹⁴⁷ U IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice se kaže:

*„Narodna knjižnica treba zadovoljiti potrebe svih grupa korisnika u zajednici bez obzira na dob i fizičke, ekonomske ili socijalne okolnosti. Međutim, ona ima posebnu odgovornost u zadovoljavanju potreba djece i mladih ljudi... Također je važno da mladi ljudi s poteškoćama u čitanju imaju pristup knjižnici koja će im osigurati odgovarajuću građu.“*¹⁴⁸

Uz čitanje, sastavni dio misija suvremenih narodnih knjižnica je poticanje pismenosti koje se provodi samostalno ili u suradnji s drugima.¹⁴⁹ Naponi knjižnica posebno bi trebali biti

---

¹⁴⁶Usp. Schneiders, Paul. Nav. dj.

¹⁴⁷Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću : zbornik radova / ur. Marijan Kraš. Varaždin : Gradska knjižnica i čitaonica Metel Ožegović, 1998. Str. 145-152.

¹⁴⁸IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 20.

¹⁴⁹Usp. Using research to promote literacy and reading in libraries. Nav. dj. Str. 3.

Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/125.pdf> (30.4.2015.)

usmjereni na oblikovanje okruženja koje potiče kulturu pismenosti¹⁵⁰ s programima koji su namijenjeni ciljnim skupinama kao što su mladi koji su prekinuli školovanje, nezaposleni mladi ljudi, žene i stariji koji nisu imali prilike koristiti čitanje, pisanje i numeričke vještine, odrasli s teškoćama u čitanju, pisanju i računanju, imigranti, izbjeglice, osobe smještene u ustanove kao što su zatvori, domovi za starije i nemoćne, bolnice). Knjižnice bi također trebale surađivati s nakladnicima, čitateljskim klubovima, udrugama za poticanje čitanja, knjižarama i drugima.¹⁵¹

4.1.3. Uloga knjižnica u poticanju kulture i multikulturalnosti

IFLA-ine smjernice ističu da narodne knjižnice također imaju važnu ulogu u kulturnom i umjetničkom razvoju pojedinaca, a isto tako pomažu oblikovanju i održavanju kulturnog identiteta zajednice. Pružaju prostor za kulturne aktivnosti, organiziraju kulturne programe i vode brigu da raznoliki interesi, kao i kulturna raznolikost u zajednici, budu zastupljeni u fondu knjižnice. Osiguravaju građu na jezicima koji se govore u lokalnoj zajednici i podupiru kulturne tradicije.¹⁵² Narodna knjižnica isto tako osigurava pristup bogatom i raznolikom znanju i kreativnim postignućima pohranjenima na različitim medijima, kako bi ljudi imali mogućnost za razvijanje osobne kreativnosti i razvijanje novih interesa. Prema Smjernicama, „pristup djelima mašte i znanju važan je doprinos osobnom obrazovanju i svrhovitoj rekreacijskoj aktivnosti“.¹⁵³

Potporna multikulturalnim zajednicama. Knjižnične i informacijske usluge za multikulturalne zajednice pokreću se kao odgovor na „... povećanu kulturnu raznolikost mnogih država u kojima prije možda nije ni postojala ili su postojeću multikulturalnu strukturu učinile složenijom.“¹⁵⁴ Do kulturno i jezično sve heterogenijih društava dolazi uslijed globalizacije, povećanih migracija, brže komunikacije, transporta i drugih čimbenika koji obilježavaju 21.

---

¹⁵⁰U kontekstu zagovaranja pismenosti kao ključne životne vještine za svako dijete, mlade i odrasle UNESCO je u razdoblju 2003.-2012. u cijelom svijetu provodio kampanju pod nazivom Desetljeće pismenosti. Kampanja je potakla mnoge organizacije, uključujući i narodne knjižnice u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj na dodatne napore i provedbu aktivnosti koje potiču pismenosti i cjeloživotno učenje, posebno za one s manje pristupa formalnom obrazovanju. Usp. The plurality of literacy and its implications for policies and programmes. The Hague : UNESCO, 2004. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136246e.pdf> (30.4.2015.)

¹⁵¹Usp. Guidelines for library-based literacy programs : some practical suggestions. The IFLA Section on Reading, 2007. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s33/project/literacy.htm> (30.4.2015.).

¹⁵²IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 20.

¹⁵³Isto.

¹⁵⁴Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalne knjižnice. Nav.dj. Str. 47.

stoljeće. Međunarodna migracijska stopa svake godine je u porastu, što rezultira sve većim brojem ljudi sa složenim identitetom.

Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice ističu da su danas takve usluge dio cjelokupnih knjižničnih i informacijskih usluga svake knjižnice, a ne izdvojeni dodatak tradicionalnim knjižničnim uslugama:

*„Knjižnice trebaju posvetiti posebnu pažnju kulturno različitim skupinama u svojim zajednicama, uključujući autohtono stanovništvo, useljeničke zajednice, osobe kulturno mješovitog podrijetla, transnacionalne osobe i iseljenike, azilante, izbjeglice, osobe s pravom privremenog boravka, migrante i nacionalne manjine“.*¹⁵⁵

Multikulturno djelovanje knjižnica ne ogleda samo u brizi za manjinske kulture, već i u uspostavljanju dijaloga među svim kulturama, kako bi svi građani mogli koristiti knjižnične usluge pod istim uvjetima i kako bi se izgradilo multikulturno društvo. Naime, ne postavlja se samo pitanje kako u knjižnične usluge integrirati manjine, nego i kako svakog člana društva uključiti u multikulturno društvo.¹⁵⁶

4.1.4. Knjižnice kao komunikacijska središta

Narodne knjižnice također imaju važnu ulogu kao javni prostor i mjesto okupljanja (vidi potpoglavlje 2.5. *Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici*). U IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice se ističe: „To je posebno važno u zajednicama gdje postoji vrlo malo drugih mjesta na kojima se ljudi susreću. Stoga se ponekad i naziva „dnevnom sobom zajednice“.¹⁵⁷ Knjižnica su mjesta stjecanja neformalnih kontakata i pozitivnih socijalnih iskustava. Trebaju biti građene i opremljene tako da potiču društvene i kulturne aktivnosti koje podupiru interese zajednice.¹⁵⁸

---

¹⁵⁵Nav. dj. Str. 17.

¹⁵⁶Usp. Nav. dj. Str. 7.

¹⁵⁷IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 21.

¹⁵⁸ Usp. Bon, Milena. Knjižnice – kulturni, informacijski, izobrazbeni, socialni in komunikacijski centri. // Knjižnica – komunikacijsko, multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova (8. savjetovanje za narodne knjižnice, Sveti Martin na Muri, 2011.). Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012.

Maija Berndtson, dugogodišnja ravnateljica Gradske knjižnice Helsinki, ukazuje da je zajedničko obilježje današnjih narodnih knjižnica u Finskoj, ali i u svijetu, da su višenamjenska mjesta, a zbirke s knjižničnom građom samo su dio složenog knjižničnog sustava. Ističe paradoks narodne knjižnice kao mjesta na kojemu se susreću mladi i stari korisnici, obitelji i samci, većinsko i manjinsko stanovništvo, stara i nova građa, knjige i audiovizualna građa, buka i tišina, javno i privatno, red i kaos, usluge i samousluge, društveni kontakti i usamljenost. Budući da su knjižnice danas sve više i više „društvena mjesta, nalik na prodajna mjesta ili *robne kuće ideja* i informacija“, u planiranju prostora treba pomaknuti fokus sa zbirke prema društveno, uslužno i korisnički orijentiranom planiranju.¹⁵⁹ Promjene u postojećem načinu pružanja usluga vezane su i uz Knjižnicu 2.0, odnosno korištenje Web 2.0 alata u kreiranju interaktivnih knjižničnih usluga. Integriraju se tradicionalne aktivnosti knjižnice i nove mogućnosti koje pruža Web 2.0 i informacijska tehnologija. Budući da takva knjižnica pruža interaktivno okruženje, uloga korisnika se mijenja od potrošača do stvaratelja sadržaja, npr. u studijima za snimanje i uređivanje zvuka, sobi za vježbanje i preslušavanje glazbe, posuđivanju instrumenata i sl. Knjižnica na taj način proizvodi sadržaje kao što su predavanja, koncerti, panel-rasprave, susreti s piscima koji se mogu snimati i reproducirati putem vlastitog servera knjižnice ili weba 2.0.¹⁶⁰

Potpora društvenoj koheziji i društvenoj integraciji. Forum je novija uloga narodnih knjižnica u Nizozemskoj - knjižnice su otvorena, javna mjesta koja mogu poboljšati društvenu koheziju, okupljajući ljude oko knjiga, organizirajući tečajeve i događanja u knjižnici kao i knjižnične café. Dok su prije knjižnice izražavale određeni osjećaj solidarnosti („knjižnice su za sve“), smatra se da je dužnost moderne knjižnice doprinijeti procesima društvene kohezije i društvene integracije okupljajući različite kulture. Uz to, knjižnice postaju „elektronička okupljališta, sastajališta“ s interaktivnim *online* kontaktima između knjižnice i korisnika u razmjeni informacija i znanja.¹⁶¹

---

¹⁵⁹Berndtson, Maija. Promijenjena uloga fizičkog prostora knjižnice. // 5. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija : zbornik radova, Lovran, 3.-6. listopada 2007. Rijeka : Gradska knjižnica, 2009. Str. 104-119.

¹⁶⁰Na primjer, *Knjižnica 10* područna je knjižnica gradske knjižnice Helsinki u Finskoj. Smještena je u središtu grada i pruža inovativne usluge korisnicima, kao što su *soba za tonsku montažu* i *soba za probe*, u kojima korisnici mogu vježbati ili snimati glazbu. *Pozornica* je mjesto za kulturna događanja, diskusije i druga događanja.

¹⁶¹Schneiders, Paul. Nav. dj.

Potpora društvenom uključivanju. Društvene promjene vezane uz raširenost društvene isključenosti i razvoj zajednice također su relevantne za usluge narodnih knjižnica. Termin *višestruka deprivacija* karakterizira zajednice koje pate od društvene isključenosti - niska plaća, nezaposlenost, niska obrazovna razina, loše zdravlje, loši uvjeti stanovanja i fizička izolacija dolaze zajedno. Često je povezana s osjećajem stigme i bespomoćnosti, a manifestira se u alkoholizmu i drogi, kriminalu i strahu od kriminala, dugotrajnoj bolesti i lošem roditeljstvu. Tako su se u Velikoj Britaniji, koja ima najveći broj indikatora deprivacije među zemljama Europske unije u dječjem siromaštvu, nezaposlenosti, nepismenosti odraslih te u čitanju i računanju, narodne knjižnice uključile u suzbijanje društvene isključenosti. Revidirale su svoje zadaće i prilagodile zbirke, razvile programe i inicijative za promociju cjeloživotnog učenja, potporu pristupu lokalnoj vlasti i drugim uslugama kroz e-vladu i druge mehanizme te ulogu u planiranju i razvoju zajednice¹⁶² (vidi potpoglavlje 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama*).

4.2. Transformacije u knjižničnom poslovanju

Uz društvene uloge narodnih knjižnica transformiraju se i mnoge aktivnosti u knjižničnom poslovanju. Posljedice automatizacije i informatizacije reflektiraju se na stručne, tehničke i korisničke službe te menadžment. *Stručne i tehničke službe* identificiraju, odabiru, nabavljaju, katalogiziraju, klasificiraju, tehnički pripremaju i smještavaju na police knjižničnu građu koja sačinjava zbirke. Mnoge od ovih aktivnosti danas su automatizirane. *Korisničke službe* uključuju informacijsko-referalne službe, poduke u pretraživanju kataloga, savjete korisnicima za čitanje, kulturno-obrazovne programe i ostale službe u kojima knjižnično osoblje direktno komunicira s korisnicima. Zadaće menadžmenta su upravljanje financijama, razvojem ljudskih resursa, planiranje i marketing.¹⁶³

4.2.1. Građa (mediji)

Michael Gorman ukazuje na neke aspekte potpune promjene koncepta zbirke u suvremenoj, tehnološki naprednoj knjižnici. Te promjene proizlaze iz razlike između materijalne knjižnične građe (knjiga, časopisa, filmova, zemljovida i dr.) i elektroničkih dokumenata i

¹⁶²Usp. Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 11-12.

¹⁶³ Usp. Arns, Jenifer Weil. Libraries. Nav. dj. Str. 3284.

izvora. Odbacuje jednostavnu podjelu na tiskanu i elektroničku građu te smatra da su suvremene knjižične zbirke složen *mélange* građe u različitim oblicima koje knjižnica posjeduje ili je na nju pretplaćena, te građe u različitim oblicima koje posjeduju drugi, ali je na razne načine dostupna (međuknjižnična posudba, pristup udaljenim bazama podataka).¹⁶⁴

Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama navode da se u u knjižične zbirke za odrasle i djecu u 1970-im godinama počinje uz tiskanu građu uključivati i *audiovizualna (AV) građa*. Radi se o glazbenoj i vizualnoj knjižnoj građi ili dokumentima za čiju je reprodukciju i korištenje potrebna oprema (videorekorderi, kasetofoni i dr.). Ističe se potreba da knjižničari „... osiguraju informacije u formatima koji najbolje odgovaraju raznolikim potrebama različitih vrsta korisnika... Knjižnica postoji radi svoje zajednice i u skladu s tim moraju se zadovoljiti potrebe svih članova zajednice – starih i mladih, zdravih i bolesnih, sposobnih i onih s određenim poteškoćama“.¹⁶⁵

Multimedijски dokumenti (CD-I i CD-ROM-ovi) i *online* multimediji predstavljaju evoluciju AV dokumenata, zato što sadrže nekoliko različitih, elektronički organiziranih AV medija. Uz slike, filmove i zvuk na tradicionalnim ne-elektroničkim AV nosačima, od 1990-ih godina sve rašireniji postaje internet, odnosno multimedija i informacije kojima se pristupa putem računala. Raznolikost građe na različitim medijima danas je nužna komponenta jedinstvene knjižične usluge. Knjižnica djeluje, ističu Smjernice, kao „informacijski navigator za ljude koji traže pristup novim medijima, osiguravajući im pouzdane informacije... Budući da se bave raznolikom građom, uključujući tiskanu, audiovizualnu, elektroničku (uključujući internet) i multimedijску, knjižnice se nalaze u hibridnoj situaciji“.¹⁶⁶

Digitalizacija tiskanih, slikovnih i zvučnih dokumenata, odnosno njihov prijenos s analognog na digitalni format, danas je uobičajeni način kopiranja informacija na audiovizualnoj i multimedijskoj građi. Repozitoriji ili digitalni arhivi su mjesta na koje ne samo akademske zajednice, nego i narodne knjižnice sve više pohranjuju svoju građu te joj omogućuje besplatan pristup. Pri tome se često služe uslugama specijaliziranih ustanova za digitalizaciju.¹⁶⁷

---

¹⁶⁴Gorman, Michael. Nav. dj. Str. 71.

¹⁶⁵Usp. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 8.

¹⁶⁶Nav.dj. Str. 9.

¹⁶⁷Nav. dj. Isto.

U sklopu svojih analiza danas sve raširenijeg fenomena e-knjige Danijela Živković također ukazuje da se u knjižničarskoj teoriji i praksi do 1960-ih godina govori još uvijek o knjizi tako da se jednoznačno misli na tiskanu, papirnu knjigu. Iz papirnog oblika sadržaj knjige prelazi na druge medije - na strojno čitljive vrpce 1975. godine, na videovrpce, mikrofiševe i filmove 1977. godine, na softver 1985. godine, na zvučnu knjigu na kasetama i CD-ROM-u 1986. godine te elektroničku knjigu 1994. godine.¹⁶⁸ Nagli porast prometa e-knjigom bilježi se nakon 2005. godine, tako da je ona danas dio nakladničkih planova i produkcije, ponude u knjižarama te prihvaćena vrsta građe u knjižnicama. E-knjiga kao novi nakladnički proizvod postaje dijelom hibridnih i digitalnih knjižnica. Sve više prodire u različita područja nakladništva, od komercijalnog do znanstvenog i sveučilišnog. Naročito je raširena na američkom tržištu, za razliku od prilika na europskom tržištu koje je teritorijalno i jezično rascjepkano.¹⁶⁹ Za razliku od mnogih drugih zemalja u Hrvatskoj još ne postoji nacionalna strategija za uvođenje e-knjiga u knjižnice, pa je to za sada rijetka praksa koja ovisi od inicijativa pojedinih lokalnih knjižnica.

E-knjiga se često definira kao elektronička verzija tiskane knjige. Pojmovi *digitalni* i *elektronički* se rabe kao sinonimi, a koristi se i pojam *mrežni (online)*. E-knjiga je dostupna i raspačava se pomoću platformi, uređaja koji sadrži potreban hardver i softver. E-knjigu može se definirati kao jednu ili više računalnih datoteka omeđenoga sadržaja koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, DVD-u i drugim elektroničkim materijalnim medijima).¹⁷⁰

Uz pojam e-knjige veže se i pojam *e-čitanje*. Postojanje društvenih mreža i elektroničkih izdanja dovelo je do nastanka pojma društveno e-čitanje, a vezano je uz pretpostavku da se putem društvene mreže može utjecati na način čitanja i izbor naslova.¹⁷¹

E-posudba ili posudba e-knjiga bitno se razlikuje u pravnom smislu od posudbe tiskanih i ostalih materijalnih oblika knjige i ostale građe. Radi se o svojevrsnoj e-usluzi jer nakladnik iznajmi knjigu knjižnici, a ona je posudi korisniku. Knjižnica sklapa ugovor s autorom ili nositeljem prava za e-posudbu, čime stječe pravo iskorištavanja. E-knjiga nije u vlasništvu

---

¹⁶⁸Živković, Danijela. Knjižnice u vremenu e-knjige. // Horvat, Aleksandra ; Danijela Živković. Između javnosti i privatnosti ; Knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 95.

¹⁶⁹Živković, Danijela. Nav. dj. Str. 133.

¹⁷⁰Nav. dj. Str. 98-99.

¹⁷¹Nav. dj. Str. 111.

knjižnice pa je za knjižnicu njezino korištenje vremenski ograničeno. Knjižničari tako razvijaju nove poslovne modele u novom okruženju kako bi zadovoljili osnovne zadaće. Danijela Živković ističe:

*„Današnji poslovni modeli odražavaju različito viđenje e-knjige: nakladnici i knjižari u e-knjizi vide robu, a knjižničari kulturno dobro na kojem se temelje knjižnične usluge.“*¹⁷²

Osim iznajmljivanja od nakladnika, e-knjiga se može uključiti u tradicionalnu ulogu posudbenih knjižnica tako što ih knjižnice kupuju na e-čitačima. Poželjno je da se knjižnice uključuju u konzorcije kako bi lakše pregovarale oko licencija. Davatelj licencija može biti nakladnik ili proizvođač e-publikacije.

Razmatranja Danijele Živković o e-knjizi važna su za temu našeg rada o prilagodbama narodnih knjižnica promjenama u suvremenom društvu između ostaloga i zato što nude odgovor na dvojbu imaju li knjižnice šanse održati se u digitalnom dobu (usporedi s potpoglavljem 2.3.5. *Knjiga i budućnost knjižnice*). Autorica Živković ističe:¹⁷³

„Briga za sadržaj i dalje će ostati u domeni knjižnica. Knjižnice, naime, okupljaju sve znanje bez obzira na jezik i gledišta iznesena u djelima i u tome je njihova jedinstvena trajna uloga. Očekuje se da će knjižnice izraditi strategije u kojima će e-knjiga biti uspješno ugrađena u poslovanje i tako će ostvarivati svoj cilj.“

4.2.2. Prostor

Budući da je fizički prostor pretpostavka novih uloga narodnih knjižnica u suvremenom društvu, a to je da budu višenamjenska središta svojih zajednica, u ovom se potpoglavlju opširnije analiziraju novi koncepti u arhitekturi i unutrašnjem uređenju knjižnica.

U IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice ističe se da knjižnične zgrade imaju važnu ulogu u radu narodne knjižnice:¹⁷⁴

---

¹⁷²Nav. dj. Str. 128-130.

¹⁷³Nav. dj. Str. 172.

¹⁷⁴IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 25-26.

„Trebaju biti projektirane tako da odražavaju funkcije knjižničnih službi, trebaju biti dostupne svima u zajednici i dovoljno fleksibilne za uključivanje novih i izmijenjenih službi... Trebaju biti smještene u blizini drugih aktivnosti u zajednici, na primjer trgovina, kulturnih i prometnih centara... Dobro iskorištena narodna knjižnica znatno će pridonijeti životnosti gradske sredine i bit će važan obrazovni i društveni centar te mjesto sastajanja, naročito u rijetko naseljenim seoskim sredinama.“

Prema Charleni S. Hurt i Thomasu L. Findleyu, knjižnična arhitektura i unutarnji dizajn u posljednjim desetljećima 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća fokusiraju se na promjenu od knjižnice dizajnirane primarno za čuvanje papirnih zbirki prema knjižnici dizajniranoj tako da omogući pristup tehnologiji, digitalno pohranjenim informacijama, učenju i istraživanju.¹⁷⁵ Autori Hurt i Findleyu ukazuju da presudni značaj na arhitekturu i dizajn suvremenih knjižnica imaju:

- informacijska tehnologija;
- rastuća uloge knjižnice kao društvenog mjesta u zajednici – knjižnica funkcionira kao mjesto suradnje, susreta i okupljanja različitih skupina, pa se pružanje informacija i programa za specifične skupine, npr. za djecu i roditelje, mlade odražava i na unutarnji knjižnični dizajn (usporedi potpoglavlje 2.5. *Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici* i potpoglavlje 4.1.4. *Knjižnice kao komunikacijska središta*);
- potrebe za „tehnološki intenzivnim prostorom“ s računalima i asistencijom u korištenju računala;
- ko-lokacija ili dijeljenje zajedničkih prostora, odnosno rastući trend gradnje višenamjenskih prostora, koji se sastoje od skupa javnih, zajedničkih prostora za zajednicu uključujući knjižnicu, rekreacijske prostore, prostore lokalne vlasti, restorane, robne kuće, prostore za izvedbene namjene i dr.; također je rašireno kombiniranje narodnih sa sveučilišnim i školskim knjižnicama;¹⁷⁶

---

¹⁷⁵Usp. Hurt, Charlena S.; Thomas L. Findley. Library architecture and design. // Encyclopedia of Library and Information Sciences : Third Edition / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3304-3312.

¹⁷⁶Preteča takvih modernih knjižničnih koncepata je Centre Pompidou u Parizu (1977.), u kojemu su kombinirani muzej, galerije, kulturni centar i knjižnične usluge. U nordijskim zemljama udomačen je takav koncept, pa se u danskoj arhitektonskoj ikoni, otoku kulture, *KulturØen*, Knjižnica u Middelfartu, sagrađena 2006. godine, nalazi u istoj zgradi s turističkim uredom, kinom i restoranom. Zanimljiva je i integracija knjižničnih usluga s uslugama gradske uprave (npr. u danskom gradu Aarhusu), kao i s podukama o korištenju interenta i uloge knjižnice vezane uz rastuće e-društvo, cjeloživotno učenje, e-vladu i dr. Primjer takvog tipa modernih knjižnica je danski *Community Center Gellerup* koji uz knjižnicu sadrži zdravstveni centar, centar za zapošljavanje i café. Usp. Lauridsen, Jens. The library in urban space. // Library space : inspiration for buildings and design / ed. by Hellen Niegaard, Jens Lauridsen and Knud Schulz. Copenhagen : Danish Library Association, 2008. Str. 23-26.

- pravo dostupnosti i jednakog pristupa svima, uključujući osobe s invaliditetom i njihova pomagala kojima treba prilagoditi prostor knjižnice;
- povećane mjere sigurnosti od krađe knjižnične imovine i osobne imovine korisnika;
- isticanje održivog dizajna, poznatog pod nazivom *zelena knjižnica* (korištenje građevnih materijala s održivim i recikliranim komponentama kao noviji trend u knjižničnoj arhitekturi i interijeru);
- popularnosti caféa i restorana kao dijela novih ili renoviranih knjižnica, a što je započelo u 1990-im godinama.

Uz knjižnicu kao mjesta znanja, kulture, učenja i iskustva, Hellen Nieegaard ističe još neke društvene i tehnološke trendove koji utječu na arhitekturu i dizajn suvremenih knjižnica, prije svega iz perspektive u svijetu poznate nordijske tradicije uređenja knjižnica s transparentnim, otvorenim prostorom i svijetlim interijerom i mnogim oglednim primjerima suvremenih knjižničnih zgrada i prostora.¹⁷⁷ Ti trendovi su razvoj prema knjižnici kao mjestu za eksperimentiranje (usporedi slično stajalište Maije Berndtson u potpoglavlju 4.1.4. *Knjižnice kao komunikacijska središta*) i knjižnica kao atrakcija, *landmark* u svojem urbanom okruženju.

Prema Nieegaard, „nova knjižnica“ ili knjižnica budućnosti kao *eksperimentarium* označava mjesto koje stimulira osobna iskustva i igranje s umjetnošću, informacijama i znanjem kao novi način osobnog učenja i prosvjećivanja. Ova tendencija je vezana uz rastući interes za tzv. ekonomiju iskustva i učenje kroz kreativnost i reflektiranje individualističke prirode modernog društva. Koncept je nazvan *Nova knjižnica* koja je prvenstveno MJESTO, zajednički javni prostor i okupljalište svoje zajednice, prostor za susretanje, inspiraciju, koncentraciju, učenje i kontemplaciju, pristup knjizi, internetu i drugim medijskim formatima¹⁷⁸ (svoje viđenje koncepta *Nove knjižnice* daje i Jens Thorhauge, usporedi s potpoglavljem 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo*).

---

¹⁷⁷Niegaard, Hellen. „Something is changing in the state of Denmark“ : six aspects of current Danish library developmen“. // Library space : inspiration for buildings and design / ed. by Hellen Niegaard, Jens Lauridsen and Knud Schulz. Copenhagen : Danish Library Association, 2008. Str.7.

¹⁷⁸Niegaard, Hellen. Digital drive and room for contemplation: library transformation – international tendencies. // Library space: inspiration for buildings and design / ed. by Hellen Niegaard, Jens Lauridsen and Knud Schulz. Copenhagen : Danish Library Association, 2008. Str. 14-15.

Mnoge knjižnice u svijetu, prije svega knjižnice velikih gradova, funkcioniraju kao atrakcije, *landmark* u svojem urbanom okruženju. Ove zanimljive trendove u knjižničnim konceptima, arhitekturi i dizajnu reprezentira javna knjižnica u američkom gradu Seattleu – smještena je u središtu urbanog prostora, ali i sama knjižnica tvori urbano središte unutar gradskog središta kao kulturno i društveno okupljalište. Budući da je kreirana kao mega-skulptura u staklu i željezu, svojom strukturom izgrađena je kao javna atrakcija. Takve „spektakularne“ knjižnice javljaju se u mnogim zemljama svijeta na prijelazu milenija, a svrha im je revitalizacija gradskih središta, ali i natjecanje velikih gradova u svojem *brandiranju* i privlačenju bogatije klase.¹⁷⁹

Hellen Nieegaard ističe da do promjena dolazi i u pozicioniranju narodnih knjižnica kako u svojim sredinama, tako i društvu općenito. Uz lokalne knjižnice pokreću se i tematske knjižnice, dizajnirane prostorom, zbirkama i uslugama za određene ciljne grupe ili specifične svrhe poput obiteljske knjižnice u njemačkim gradovima Bochumu i knjižnice za mlade u Dresdenu pod nazivom *A hot spot library* - istovremeno je Internet café i doslovno knjižnica bez knjiga, knjižnični prostor s nekoliko fizičkih medija, poput magazina, novina i stripova, s bežičnim pristupom za pretraživanje književnosti, glazbe, umjetnosti preko plazma ekrana i *face-to-face* uslugama. *Combi library* ili integrirana knjižnica često se kombinira s drugim aktivnostima, poput kina i kulturnog centra. *Kindergarten libraries* ili knjižnice uz dječje vrtiće nude roditeljima mogućnost da kad dolaze po djecu istovremeno posude i slikovnice. *Mobile libraries* ili bibliobusi također su oblik knjižnica, ali postoje i drugi oblici mobilnih knjižničnih usluga za korisnike, koji se pojavljuju na festivalima i sajmovima.¹⁸⁰

Hellen Nieegaard ukazuje da unutarnji dizajn i raspored prostora također odražavaju holistički, hibridni karakter novog tipa knjižnice s obzirom na građu i namjenu – u njoj se zajedno nalaze tiskana, materijalna, tradicionalna građa s digitaliziranim, virtualnim uslugama, a takva knjižnica funkcionira kao zajedničko okupljalište zajednice. Korisnici ne dolaze samo posuditi knjige, nego se susresti s drugima, čitati, slušati. Stoga su korisnički prostori podijeljeni u *zone aktivnosti* s jednostavnim i pregledim pristupima. Odmah pri ulazu omogućen je brzi pristup informacijskim uslugama, računalima, caféu, izložbenom prostoru, novim knjigama, zbirkama s građom i sustavom za samoposudbu, uslugama gradske uprave.

---

¹⁷⁹Usp. Ploug Dahlkild, Nan Christian. Library architecture : history. // Encyclopedia of library and information sciences / Marcia J. Bates, editor-in-chief. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Francis Group, 2010. Str. 3323. Str. 3313-3325.

¹⁸⁰Nieegaard, Hellen. Digital drive and room for contemplation. Nav. dj. Str. 21.

Druga zona nudi asistenciju i stručnu uslugu knjižničara, a povezana je s fizičkim zbirkama i digitalnim zbirkama. Tu se nalaze računalne radne stanice za pretraživanje i usluge na internetu. Treća zona namijenjena je učenju i istraživačkom radu, dok se četvrta zona sastoji od posebnih prostora za razne aktivnosti poput slušanja glazbe, gledanja filmova, sastajanja, ponude multi-studija s mogućnostima za uređivanje glazbe, teksta i dr. Bežični pristup je svugdje osim u potpuno mirnoj zoni za studijski rad. Radno vrijeme knjižnica također je bitno za pružanje kvalitetnih usluga. Današnji medijski formati i informacijsko-tehnološki knjižnični servisi omogućuju 24-satni pristup 7 dana u tjednu. I fizička knjižnica je otvorena veći dio dana.¹⁸¹

Jens Lauridsen također ističe vrijednost narodnih knjižnica kao javnih mjesta ne samo u kontekstu danskog društva, nego i u globalnom kontekstu.¹⁸² Kao što su trgovi najpopularniji javni prostori u mediteranskim zemljama, takvu funkciju u nordijskim zemljama imaju narodne knjižnice. U Danskoj su narodne knjižnice povijesno vezane uz razvoj demokracije, opće obrazovanje i prosvjećivanje. Knjižnica je prije svega demokratski prostor, kojemu svi građani imaju jednak i slobodan pristup. Naime, u razvijenim demokratskim društvima poput danskog, knjižnica nije samo servis za građane, nego potreba za aktivno građanstvo i pretpostavka za demokraciju. Kao što knjižnica mora osigurati pristup znanju i kreirati mrežu (u smislu integracije) između građana u lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj perspektivi, tako knjižnična arhitektura treba kreirati mrežu ili vezu između knjižnice kao institucije i urbanog okruženja. Iskustva pokazuju da su knjižnice vrlo važne faktori u razvoju gradova. Nova dinamična urbana područja mogu se brzo kreirati oko knjižnične zgrade zbog stalnog velikog broja posjetitelja. U urbanim područjima knjižnice imaju ogroman potencijal u kreiranju lokalnog identiteta.

Nan Christian Ploug Dahlkild ukazuje na još jednu važnu temu vezanu uz arhitekturu i dizajn knjižnica na kraju 20. i početka 21. stoljeća, a to je utjecaj globalizacije, kako u komunikacijskom umrežavanju i dostupnosti informacijama, tako i u knjižničnoj arhitekturi.¹⁸³ Ploug Dahlkild ističe da naročito u Japanu, Kini i Jugoistočnoj Aziji nove knjižnične zgrade doživljavaju ekspanziju i eksperimentiraju s mogućnostima nove informacijske tehnologije. Neke su građene u regionalnom stilu, ali često reprezentiraju isti,

---

¹⁸¹Nav. dj. Str. 19-20.

¹⁸²Lauridsen, Jens. The library in urban space. Nav. dj. Str. 23 -26.

¹⁸³Ploug Dahlkild, Nan Christian. Library architecture : history. Nav. dj. Str. 3324.

„monumentalni futurizam“ kao i knjižnične zgrade na Zapadu. Tako jedna od najambicioznijih interkontinentalnih i interkulturnih knjižničnih inicijativa u arhitekturi predstavlja nova aleksandrijska knjižnica Alexandrina, koja podjednako kombinira elemente povijesti i sadašnjosti, različitih kultura, jezika i dijelova svijeta.¹⁸⁴

Hrvatska nema značajnije graditeljske tradicije narodnih knjižnica kao samostalnih objekata. Knjižničarka iz Gradske knjižnice Zadar, Vera Vitori, ukazuje da hrvatsko knjižničarstvo ima tradiciju prenamjene određenih građevina za potrebe narodnih knjižnica, kao i planiranje knjižnica pri kulturnim objektima, dok je namjenska knjižnična arhitektura donedavno bila iznimno rijetka pojava.¹⁸⁵ Ali zato pod utjecajem društvenih promjena i mrežne tehnologije od druge polovice 1990-ih godina u Hrvatskoj postoji uzlazni trend obnavljanja i planiranja novih knjižničnih zgrada, s najvećim naglaskom na narodne knjižnice.¹⁸⁶

4.2.3. Tehnologija (oprema)

Internet je iz temelja izmijenio globalnu komunikaciju te svim korisnicima knjižnica omogućio *online* pristup informacijama i dostupnost zbirkama različitih medija. Stoga je važno da knjižnica osigura opremu za pristup internetu koja će omogućiti korištenje multimedijских dokumenata dostupnih *online* – softver, grafičke i zvučne kartice te slušalice.¹⁸⁷

Internet omogućuje različite oblike *online* komunikacije koji pridonose uslugama knjižnice kao što je slanje tekstualnih poruka generičkog naziva SMS (Short Message Service), video-pričaonice (*videochat*), *Voice over Internet Protokol* (VoIP), druge tehnologije koje omogućuju netekstualnu komunikaciju - *podcast* zapisi glazbe, pjesama, videa, učenja jezika ili digitalizirano pričanje priča na različitim jezicima. Za višejezične zajednice bitni su višejezični integrirani sustavi. *Unicode* je naziv za standard koji omogućuje upravljanje i

---

¹⁸⁴ Isto.

¹⁸⁵ Vera Vitori ukazuje da se gradske ili područne knjižnice u Hrvatskoj do 1990-ih godina gotovo i nisu gradile. No, presedan je da su u 20. stoljeću izgrađene čak dvije zgrade nacionalne knjižnice u Zagrebu, 1913. i 1995. godine. Jedina namjenski projektirana gradska knjižnica je ona u Karlovcu. Usp. Vitori, Vera. Zastupljenost teme o arhitekturi, planiranju i izgradnji knjižnica u literaturi – nedostaje li nam priručnik? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3-4(2012), 79-102.

¹⁸⁶ Usp. Grošinić, Anica. Izgradnja i opremanje narodnih knjižnica – hrvatska iskustva. // Narodne knjižnice u novoj Europi 5 : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 203-220.

¹⁸⁷ Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Nav. dj. Str. 17.

korištenje višejezičnog pristupa svim zbirkama te korisnicima omogućuje korištenje knjižničnih računalnih usluga na bilo kojem jeziku.¹⁸⁸

Web 2.0 tehnologije pridonose stvaranju okružja Knjižnice 2.0 u kojoj korisnici mogu aktivno sudjelovati u stvaranju i dijeljenju vlastitih sadržaja stvorenih na mreži, razvijati pristup građi koja zadovoljava specifične potrebe njihovih zajednica te se uključiti u društveno umrežavanje (što se često naziva Web 3.0) (usporedi s potpoglavljem 4.1.4. *Knjižnice kao komunikacijska središta*). Primjeri takvih tehnologija su društveni sadržaji (blogovi i wikiji), društveno umrežavanje (npr. Facebook), objavljivanje digitalnih fotografija i filmova (npr. Flickr, Youtube), društveno prikupljanje omiljenih poveznica (suradnja u stvaranju i razmjeni mrežne građe, npr. Delicious), društveni sadržaji koje stvaraju korisnici (npr. mrežne stranice koje održavaju korisnici), agregatori i označivanje (*tagiranje*).¹⁸⁹

Uz računalnu opremu i programsku podršku, knjižnice mogu olakšati korištenje tih tehnologija tako što će svojim zajednicama pružiti i edukaciju. Osim toga, knjižničari mogu pomoći korisnicima u razvijanju *online* zajednica posebno pružanjem smjernica za odjelu oznaka (tagova) društvenim mrežama.

Prema Jensu Thorhaugu, u nordijskim se narodnim knjižnicama mogu pratiti tri vala implementacije informacijske tehnologije u suvremene narodne knjižnice.¹⁹⁰ *Inicijalna faza* u 1980-im godinama fokusirala se na razvoj javno dostupnog kataloga - *Open Public Access Catalogue* (OPAC) ili elektroničku dostupnost bibliografskih baza podataka. Druga faza u 1990-ima i na samom početku 21. stoljeća uvela je u knjižnice nove digitalne medije i nove usluge kao što su dostupnost elektroničkim časopisima i web servisima poput *Pitajte knjižničare*, predmetni portal i druge usluge na webu. Iako je zabilježen pad korištenja klasičnih, osnovnih aktivnosti u narodnim knjižnicama, opća tendencija je bila da su korisnici počeli koristiti knjižnicu na drugačiji način, a ne prvenstveno radi posudbe knjiga. *Treća faza* od kraja prvog desetljeća 21. stoljeća pa do danas obilježena je pojavom servisa za pretraživanje informacija kao što su *Google*, *Youtube*, *Flickr* i mnogi drugi.

---

¹⁸⁸Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalne knjižnice. Nav. dj. Str. 25.

¹⁸⁹Nav. dj. Str. 25-26.

¹⁹⁰Usp. Thorhaug, Jens. Agenda for the new library : towards the knowledge society : three waves of change in the modern library. // Nordic Public Libraries 2.0. Nav. dj. Str. 12.

Primjera radi, u finskom knjižničnom sustavu postoje tri razine *online* usluga:

- nacionalna razina: portal *libraries.fi* i referentna usluga *Ask a librarian*;
- regionalne razine: portali za mreže velikih regionalnih knjižnica (npr. *Helmet* okuplja knjižnice grada Helsinkija, *PIKI* okuplja knjižnice grada Tampere);
- lokalna razina: mrežne stranice pojedinih knjižnica s bazom podataka, mogućnostima rezervacije građe, korištenjem interneta i sl.

Barbara Lison naziva narodne knjižnice čvorovima u kontekstu lokalnih, regionalnih i nacionalnih informatičkih i informacijskih mreža.¹⁹¹ Ova konstatacija ilustrira poziciju knjižnica u umrežnom društvu i može se povezati s analizama o funkcioniranju umrežnog društva M. Castellsa (vidi potpoglavlje 2.2.2. *Umreženo društvo*) i nalazima A.-V. Anttiroiko i R. Savolainen o knjižnicama kao medijatorima u procesima globalizacije i informacijskog (vidi potpoglavlje 2.2.4. *Globalizacija društva*).

U okviru svojih razmatranja o globalnoj informacijskoj infrastrukturi kao preduvjetu za sveobuhvatan pristup informacijama Christine L. Borgman ukazuje na razlike u opremljenosti informacijskom infrastrukturom u anglosaksonskim zemljama s jedne strane, a istočno- i srednjoeuropskim zemljama nakon urušavanja socijalizma i završetka Hladnoga rata s druge strane.¹⁹² Ističe da je na početku 1990-ih godine veliki dio srednje i istočne Europe imao minimalnu telekomunikacijsku i računalnu infrastrukturu. Međutim, nova informacijska tehnologija ubrzo se uvodi ne samo iz filantropskih razloga sredstavima privatnih donatorskih zaklada,¹⁹³ nego i zbog ekonomske motiviranosti kompanija iz razvijenih zemalja za ulaganjem u telekomunikacije i računalne mreže u srednjoj i istočnoj Europi kao novog velikog tržišta za informacijsku tehnologiju i stvaranje preduvjeta za poslovanje. Jedno od prvih ulaganja u tom području u informacijsku infrastrukturu bila je automatizacija knjižničnog poslovanja odabranih znanstvenih knjižnica. Time im je omogućeno pružanje usluga putem interneta i njihovi su zapisi postali dostupniji i poznatiji. Financiranje automatizacije knjižnica bio je način poboljšanja pristupa informacijama i promicanja

---

¹⁹¹Lison, Barbara. Internet usluge u njemačkim narodnim knjižnicama – izazovi umreženog društva. // Narodne knjižnice u novoj Europi : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 65-66.

¹⁹²Usp. Borgman, Christine L. Od Gutenbergova izuma do globalnoga informacijskog povezivanja : pristup informaciji u umreženom svijetu. Lokve : Naklada Benja ; Zadar : Gradska knjižnica Zadar, 2002. Str. 202.

¹⁹³Primjera radi, Soroseva zaklada je 1990-ih godina pomagala informatičku opremljenost knjižnica u srednjoj i istočnoj Europi, uključujući i Hrvatsku. Na taj način je računala dobila i Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica.

suradnje knjižničnih institucija unutar države i između država. Poboljšavanje informacijskoga pristupa također se smatralo sredstvom ubrzanja procesa demokratizacije.¹⁹⁴

Christine L. Borgman također uspoređuje međunarodne i međukulturne razlike u iskustvima i pretpostavkama vezanima uz informacijsku infrastrukturu, a njenim usporedbama može se prepoznati i nasljeđe hrvatskih narodnih knjižnica. Borgman ističe da knjižnične usluge u srednjoj i istočnoj Europi odražavaju raznoliki utjecaj europskih knjižničnih tradicija i socijalističke filozofije. Jedno od obilježja knjižnica u tom području je usmjerenost na čuvanje kulturnog nasljeđa, više nego na pristup informacijama. Tu je prisutna i tradicija koja ne podržava suradnju, a postoje i strukturne prepreke suradnji, kao i minimalna koordinacija usluga (npr. podzajednice knjižnica u nadležnosti su različitih ministarstava).¹⁹⁵

Prema Borgman, države srednje i istočne Europe nisu u svojoj povijesti razvile društvo u kojem informacija ima visoku vrijednost. Smatra da je državama tog područja zadaća obrazovati stanovnike o vrijednosti informacija kod donošenja odluka u svim sferama života. Upravo u ovom segmentu knjižnice, smatra Borgman, imaju veliku zadaću i ulogu.¹⁹⁶

RFID tehnologija. Uz računalnu tehnologiju, u knjižnice ulaze i druge tehnologije koje unapređuju procese poslovanja, npr. radiofrekvencijska identifikacijska tehnologija (RFID) za tagiranje knjiga. Radi se o sustavu koji se uvodi u knjižnice krajem 1990-ih. Ubrzava knjižnično poslovanje, poput posudbe, samoposudbe, revizije zbirke i sl. Prikladan je za brzo pronalaženje knjiga i druge građe (CD-a, DVD-a) i sprečavanje njihovog otuđivanja. Oprema za korištenje RFID-a sastoji se od elektroničkih oznaka s mikročipom i antenom, a korisnicima omogućava i samoposudbu građe.

---

¹⁹⁴Borgman, Christine L. Nav. dj. Str. 205.

¹⁹⁵Dok je automatizacija knjižnica u Sjedinjenom Američkim Državama i Velikoj Britaniji od 1960-ih godina dovela do pomaka u poslovanju, novčanih ušteda zbog suradnje, poboljšanoga pristupa knjižničnim zbirkama i raznolikih novih usluga, Christine L. Borgman nije preoptimistična što se tiče mogućnosti da zemlje srednje i istočne Europe stvore slične informacijske infrastrukture, kao što sama kaže, „preskačući tako nekoliko tehnoloških naraštaja“. Države srednje i istočne Europe uvode integrirane knjižnične sustave i brzo usvajaju slične informacijske infrastrukture koje koriste razvijene države, no identično usvajanje kao u anglosaksonskim društvima je, smatra Borgman, nemoguće očekivati zbog drugačijih radnih navika, stavova o informaciji, drugačijim tradicijama očuvanja i pristupa, drugačijim ekonomskim i političkim sustavima, kao i drugačijim obrazovnim sustavima“. Usp. Nav. dj. Str. 207-209.

¹⁹⁶Nav. dj. Str. 207.

U Hrvatskoj se za automatizaciju poslovanja (cirkulaciju građe i rad s korisnicima) uglavnom koristi tehnologija zasnovana na barkodiranju, dok je učinkovitija, ali i skuplja RFID tehnologija još uvijek rijetkost.

4.2.4. Osoblje

U suvremenom društvu značajno se mijenja i uloga knjižničara - od osobe koja prikuplja izvore informacija i znanja prema osobi koja poučava i pruža informacije, uz potrebu svojeg stalnog stručnog usavršavanja i cjeloživotnog učenja.

Michael Gorman smatra da bez obzira na informacijsko doba i digitalnu tehnologiju zaposlenici u knjižnicama trebaju dobro vladati onim što se naziva *jezgrom knjižničarstva*: temeljitim osnovnim znanjem iz katalogizacije, informacijske službe, nabave i izgradnje zbirke, podučavanja korisnika kako se služiti knjižnicom i drugim specijalnim područjima knjižničarstva (dječje knjižnice, referentna služba, rijetke knjige, službene publikacije, itd.) te iz drugih područja praktičnog rada u knjižnicama. Gorman navodi vrijednosti kojima se u radu trebaju rukovoditi knjižničari, a to su: dobro poznavati izvore, imati izvrsne komunikacijske vještine i predanost radu u informacijskoj službi. Također ukazuje na probleme koji razdvajaju praktičan rad u knjižnici i knjižničarsko obrazovanje, ukoliko ne pruža adekvatno znanje i vještine potrebne knjižničarima u suočavanju s brzim promjenama u društvenom okruženju i tehnologiji.¹⁹⁷

Informacijsko-komunikacijska tehnologija učinila je svugdje u svijetu knjižničarski posao jednostavnijim u području bibliografskih usluga, zadaća oko cirkulacije građe i korisnika, a koje sada može odraditi manje osoblja. Međutim, u kontekstu prakse britanskih knjižnica Ann Goulding ističe da se povećava potreba za složenijim stručnim i informacijskim uslugama knjižnica i provođenjem obrazovnih i kulturno-animacijskih programa za korisnike.

Druga tema koja se treba uzeti u obzir kada se govori o knjižničnom osoblju u Velikoj Britaniji vezana je uz prilagodbu knjižnica narasloj raznolikosti radnih modela i ugovora za rad. Želimo istaknuti da se radi o posljedicama novog društvenog fenomena poznatog pod

---

¹⁹⁷Gorman, Michael. Nav. dj. Str. 11.

nazivom *prekarnost*¹⁹⁸ (usporedi s potpoglavljem 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo*).

Za razliku od britanskih knjižnica, u hrvatskim narodnim knjižnicama još nisu toliko izražene posljedice prekarijata iako je unatrag nekoliko godina zbog nedostatka stručnog kadra i zabrane novog zapošljavanja sve raširenija praksa zapošljavanja nestručnog osoblja preko mjera hrvatske Vlade (program javnih radova i program stručnog obučavanja osoba sa stručnim, knjižničarskim kvalifikacijama, ali bez radnog iskustva). Privremenim i povremenim zapošljavanjem nastoji se probroditi nedostatak stručne radne snage, iako se mnogo vremena ulaže na njezino podučavanje i uvođenje u posao.

U britanskim narodnim knjižnicama sve su zastupljeniji i volonteri, koji nisu ni besplatni ni jeftini, jer zahtijevaju vrijeme za edukaciju i dodatne troškove. Volonteri mogu doprinositi radu u knjižnici npr. kao pomoć osobama s oštećenjem vida kada dolaze na programe u knjižnicu, pomoć u uspostavljanju veza sa zajednicom izbjeglica ili u jednostavnijim knjižničarskim poslovima.

Hrvatska nema razvijenu kulturu i tradiciju volontiranja kao što je to slučaj posebice u anglosaksonskim zemljama. U hrvatskim knjižnicama se prakticira volontiranje npr. u vođenju čitateljskih grupa, kreativnih i obrazovnih radionica, dostavi knjiga u domove osoba s invaliditetom i jednostavnijim knjižničarskim poslovima, kao što je npr. ulaganje knjiga u police.

Kada se govori o knjižničnom osoblju u Velikoj Britaniji treća tema vezana je uz sastav knjižničarske populacije koja treba reflektirati dramatične društvene promjene i multikulturnost društva, kako bi se prilagodila novim korisnicima i novom načinu korištenja knjižnica.

Možemo zaključiti da za razliku od Velike Britanije u Hrvatskoj zbog relativne nacionalne homogenosti nije za sada u tolikoj mjeri izražena multikulturnost kao fenomen suvremenog

---

¹⁹⁸Fenomen prekarnosti ukazuje na nesigurnost zapošljavanja u suvremenom društvu. Prekarni radnici su povremeni i privremeni radnici, kao i radnici na dio radnog vremena. Termin *fleksibilan radnik* ukazuje na povremenost zapošljavanja, ali i zapošljavanje na nepuno radno vrijeme. Iako nisu novost na tržištu rada, istraživanja pokazuju da im je broj u porastu. Usp. Hromadžić, Hajrudin. Konzumerizam : potreba, životni stil, ideologija. Nav. djelo. Str. 236.

društva. Potrebe nacionalnih manjina u Hrvatskoj uglavnom zadovoljavaju knjižnice za nacionalne manjine.

Budući da je svugdje u svijetu radna snaga najveći trošak za narodne knjižnice prioritet u upravljanju knjižnicama su inovativne metode organiziranja i korištenja ljudskih resursa. Od knjižničkog osoblja ne očekuju se samo stručna znanja vezana uz temeljne knjižnične zadaće. Automatizirane usluge samoposudbe (eng. *self-service*) u posuđivanju i vraćanju knjiga i ostale knjižnične građe omogućuju u zemljama s razvijenim knjižničarstvom preusmjeravanje finansijskih resursa knjižnica na razvoj kompetencija knjižničkog osoblja. Budući da je suvremenim knjižničnim konceptima zajedničko da knjižnicu sagledavaju kao okupljalište građana, mjesto susretanja i uključivanja u različite obrazovne i kulturne aktivnosti, kao i mjesto za demokratsko sudjelovanje, što uključuje debate i kulturno-obrazovne aktivnosti (vidi potpoglavlje 4.1.4. *Knjižnice kao komunikacijska središta*), razvoj kompetencija knjižničkog osoblja treba omogućiti da djeluju kao organizatori programa učenja, promotori čitanje i sl.¹⁹⁹

Knjižnično osoblje treba dobro vladati i znanjima vezanima uz korištenje informacijske tehnologije. Stoga se javlja novi profil zanimanja koji objedinjava stručna knjižničarska znanja i informatička znanja pod nazivom *sistemska knjižničar*.²⁰⁰

4.2.5. Službe, usluge i korisnici

Službe. Velike promjene u društvu i tehnologiji odražavaju se i na knjižnične službe i usluge, kojima je cilj organizirati zbirke i njihovo pružanje tako da maksimalno zadovolje potrebe korisnika. Ovdje se navode promjene u temeljnim knjižničnim službama – službi za stručnu obradu, odnosno bibliografsku kontrolu i informacijskoj službi.

Bibliografska kontrola ili razmjenjivost kataložnih zapisa povezana je s pitanjima zaštite i čuvanja ljudskih zapisa. Michael Gorman ukazuje da elektronički dokumenti zbog nepostojanosti i promjenjivosti predstavljaju problem bibliografskoj kontroli, odnosno

---

¹⁹⁹Usp. Thorhauge, Jens. Agenda for the new library : towards the knowledge society: three waves of change in the modern library. // Nordic Public Libraries 2.0. Nav. dj. Str. 7-11.

²⁰⁰Usp. Wilson, Thomas C. Sistemski knjižničar : oblikovanje uloga, definiranje vještina. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.

razmjenjivosti kataložnih zapisa. Problematično je i pitanje njihovog vrednovanja i opisa.²⁰¹ Gorman ukazuje da se u *metapodacima* pokušao naći neki „treći put“ između „... pretraživača i programa za pretraživanje slobodnog teksta te monumentalne arhitekture bibliografske kontrole, koje knjižničari razvijaju posljednjih stopedeset godina“.²⁰² Metapodaci predstavljaju nisku razinu bibliografskih podataka, odnosno srednji put između katalogizacije i pretraživanja po ključnim riječima.

Informacijska služba. S uvođenjem novih tehnologija u knjižnice mijenjaju se i drugi aspekti knjižničnih službi i usluga, pa tako dolazi do promjena u informacijskoj službi zato što knjižničari i korisnici mijenjaju navike korištenja informacijama. Prema Michaelu Bucklandu, najvažnija promjena je u potpuno drugačijem viđenju odnosa: umjesto da je u središtu knjižnica, sada je u središtu korisnik.²⁰³

Dok promjena papirne u automatiziranu knjižnicu (posljedica automatizacije knjižničkog poslovanja) gotovo da i nije utjecala na knjižnične korisnike, velika promjena nastaje kada *online* katalog počinje zamjenjivati katalog s listićima. Važno proširenje knjižničnih usluga je mogućnost da se elektronički pohranjenoj građi omogući pristup izvan knjižnice, tako da se korisnici s odgovarajućom opremom i vještinama sami mogu koristiti tim izvorima.²⁰⁴

U kontekstu promjena u informacijskoj službi Michael Gorman smatra da treba preispitati i afirmirati osnovne vrijednosti knjižničarske struke želi li se ona dalje razvijati u vremenu promjena te održavati etičnost usluga koje pruža pojedincima i društvu, a koje knjižničarsku struku čine posebnom.²⁰⁵ Smatra informacijsku službu *licem u lice* temeljem razvoja knjižnične službe tijekom povijesti i povezuje je s osam osnovnih vrijednosti knjižničarstva:²⁰⁶

- **čuvanje** (različiti izvori znanja i informacija čine knjižnične zbirke, koje treba čuvati, a veliki problem e-izvora je nestalnost);
- **služba** (zbirka se treba organizirati tako da bi se mogla pretraživati; bibliografska kontrola je stoga komplementarna informacijskoj službi; organizacija zbirke i tumačenje knjižničara korisnicima kako se njima služiti temelj je informacijske službe; vrijednosti

²⁰¹Gorman, Michael. Nav. dj. Str. 92.

²⁰²Nav. dj. Str. 118.

²⁰³Nav. dj. Str. 90.

²⁰⁴Nav. dj. Str. 76.

²⁰⁵Nav. dj. Str. 81-82.

²⁰⁶Nav. dj. Str. 74-83.

koje trebaju imati knjižničari su dobro poznavanje izvora, izvrsne komunikacijske vještine i predani rad u informacijskoj službi);

- **intelektualna sloboda** (knjižnice su posvećene slobodnom izražavanju i slobodi svakoga da proučava bilo koji aspekt ljudskih zapisa);
- **racionalnost** (u odnosu na upućivanje korisnika na izvore, podjednako tiskane i elektroničke – maksimalna učinkovitost s minimalnim vremenom);
- **pismenost i učenje** (nepismenost i apismenost glavni su neprijatelji učenja u suvremenom društvu; ljudi koji znaju čitati, ali ne čitaju, jednako su obavijeni tamom neznanja kao i ostali doista nepismeni);
- **jednakost pristupa** (digitalni jaz tek simptom svih društvenih promjena, manifestacija društvenih nejednakosti svih vrsta; tehnologija se može upotrijebiti za smanjivanje nejednakosti u pružanju informacijskih usluga i pomoću e-informacijske službe, ali je ne može eliminirati – o ovoj problematici pisali smo u potpoglavljima 2.2.2. *Umreženo društvo* i 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama*);
- **privatnost** (korisnici informacijskih usluga imaju pravo na privatnost kod dobivanja knjižničnih usluga);
- **demokratičnost** (knjižnice su prije svega demokratične ustanove, zalažu se za slobodu, jednakost i prava ljudi. Gorman apostrofira: „*Ideja da demokracija ovisi o dobro informiranom biračkom tijelu možda jest floskula, no ona jest istinita. U širem smislu, demokracija ovisi o obrazovanju, a knjižnice su sastavni dio obrazovanja.*“).

Gorman smatra da su za dobru informacijsku službu podjednako bitne informacijske vještine knjižničara i primjerene zbirke. Ako ne razumije korisnika, i najstručniji knjižničar informator bit će neučinkovit, čak ako su zbirke primjerene.²⁰⁷

Robert M. Hayes ukazuje na još jedan važan aspekt utjecaja informacijske tehnologije na knjižničnu informacijsku službu, a koji je povezan s internetom.²⁰⁸ Internet je direktni informacijski servis s tendencijom stalnog rasta. Krucijalno je da sa širenjem informacijskih izvora raste i značaj informacijskih servisa. U tom smislu važno je uvidjeti da je knjižnica više od zbirke građe i više od pristupa toj građi i informacijama koje sadrže, premda će to biti i nadalje. Hayes definira knjižnicu kao agenciju koja vrši selekciju već od procesa nabave

---

²⁰⁷Gorman, Michael. Nav. dj. Str. 83.

²⁰⁸Hayes, Robert M. Library automation : history. // Encyclopedia of Library and Information Sciences : Third Edition. / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3334-3335.

građe preko pomoći korisnicima da nađu i odaberu potrebne informacije pa do situacije kada knjižničari za korisnike pretražuju informacije i analiziraju dobivene rezultate. Knjižnica je također pomoć korisnicima kako da se služe informacijskim izvorima, pa su knjižnične usluge u podučavanju od naročite važnosti, čemu doprinosi stalni rast informacijskih izvora.

Usluge. Na knjižnične usluge utječu nove informacijsko-komunikacijske tehnologije s jedne strane, a paradigma koja polazi od prava, potreba i interesa različitih korisničkih skupina s druge strane.

Jedna od najznačajnijih promjena u poslovanju suvremenih narodnih knjižnica je diverzifikacija knjižničnih usluga zbog novih skupina korisnika te isticanja njihovog demokratskog prava na pristup informacijama i kulturi, knjigama i knjižničnoj građi koje su prilagođene njihovim osobnim potrebama i zanimanjima.

U IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice ističe se da je analiza informacijskih potreba lokalne zajednice podloga za službe i usluge koje treba osigurati narodna knjižnica. Pružanje usluga treba osigurati svima, uključujući one koji imaju poteškoće u korištenju tih službi i usluga zbog fizičkog ili mentalnog invaliditeta.²⁰⁹ Uz to, usluge se uvode i za druge specifične korisničke skupine, kao što su bebe i malu djecu, predškolska i školska djeca, mladi, osobe s posebnim potrebama, multikulturne zajednice, zajednice dislocirane od stacioniranih knjižnica.

Usluge pokretnih knjižnica. Prema Smjernicama za pokretne knjižnice svaka usluga koja nije stacionirana na jednom mjestu pripada kategoriji "pokretnih knjižnica. Termin *pokretna knjižnica* (eng. *mobile library*) koristi se za vozilo koje prenosi knjižničnu građu. Za takvu uslugu koriste se i izrazi bibliobus (eng. *bookmobile*). Za pružanje usluga pokretnih knjižnica koriste se različita prijevozna sredstva - motorna vozila (kombi, kamion, autobus, vozilo s prikolicom, brodovi, vlakovi, zrakoplovi, motocikli), ali i različite životinje (slonovi, deve, magarci i dr.).²¹⁰ U Smjernicama se ističe:

„Opći cilj službe pokretne knjižnice jest promicati jednakopravnost u pružanju knjižničnih usluga povećavanjem mogućnosti pristupa istima. Pokretna knjižnica pruža najprilagodljiviju

²⁰⁹IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 42-43.

²¹⁰Smjernice za pokretne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 11.

*knjižničnu uslugu, nije ograničena na neko određeno mjesto stanovanja i sposobna je odgovoriti na potrebe promjenjivog stanovništva“.*²¹¹

Pokretne knjižnice najčešće djeluju uz stacioniranu, središnju knjižnicu, čiji je organizacijski dio. Mogu biti i samostalne pravne i organizacijske cjeline, a postoje i specijalizirane pokretne knjižnice s uslugama za djecu, škole, slabije pokretne osobe, umirovljenička naselja, učenje i pisanje domaćih zadaća. Ostale specijalizirane usluge uključuju IT-vozilo (eng. *Cybermobile*), „infomobil“ za osobe koje traže zaposlenje, centre za pomoć beskućnicima, usluge za starosjedilačka naselja (npr. rezervate američkih Indijanaca).²¹²

Hrvatska također ima višedesetljetnu tradiciju usluge bibliobusa, budući da početak organiziranog djelovanja pokretnih knjižnica započinje od sredine 1960-ih godina.²¹³

Korisnici. Jedna od temeljnih razlika u djelovanju i orijentaciji tradicionalnih i suvremenih knjižnica nalazi se u promjeni fokusa od formiranja i stručne obrade zbirke kao tradicionalne knjižnične orijentacije prema usluživanju i potrebama korisnika (informacijskim, kulturnim, obrazovnim, socijalnim, za razonodom i dr.) kao suvremenoj knjižničnoj orijentaciji.

Prema IFLA-inim Smjernicama za narodne knjižnice potrebe i želje korisnika (engl. *user, patron, client, customer*), aktualnih i potencijalnih, treba prepoznati i zadovoljiti tako da im knjižnica bude u potpunosti pristupačna, kako bi uspješno ostvarila svoje ciljeve - zadovoljavanje knjižničnih i informacijskih potreba svoje zajednice.²¹⁴

„... Korisnici mogu izabrati hoće li ili ne koristiti usluge koje nudi narodna knjižnica. Stoga, svako ograničavanje pristupa, bilo ono namjerno ili slučajno, smanjuje mogućnost ispunjavanja osnovnog poslanja i uloge narodne knjižnice, a to je zadovoljavanje knjižničnih i informacijskih potreba svoje zajednice.“

Ciljane skupine korisnika su:

---

²¹¹Isto.

²¹²Nav. dj. Str. 13-15.

²¹³Usp. Pokretne knjižnice u Hrvatskoj : zbornik radova (10. okrugli stol o pokretnim knjižnicama i 4. festival hrvatskih bibliobusa "Od kočije do suvremenog bibliobusa", Karlovac, 15. travnja 2011.) / uredile Ljiljana Vugrinec, Ljiljana Črnjar, Frida Bišćan. Zagreb [etc.] : Hrvatsko knjižničarsko društvo [etc.], 2012.

²¹⁴IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Nav. dj. Str. 41.

- ljudi svih dobnih skupina i u svim životnim razdobljima – djeca, mladež, odrasli i starije osobe;
- pojedinci i grupe s posebnim potrebama;
- ljudi s tjelesnim oštećenjima i mentalnim teškoćama (slijepi, slabovidni, gluhi, nagluhi i dr.);
- osobe vezane uz kuću;
- ljudi koji borave u raznim ustanovama (npr. u bolnicama, zatvorima);
- pripadnici drugih kultura i etničkih grupa, uključujući starosjedičku populaciju;
- ljudi koji ne znaju ništa o uslugama knjižnice;
- ustanove unutar šire društvene mreže: obrazovne, kulturne i volonterske organizacije i grupe u određenoj zajednici; poslovna zajednica; upravljačka tijela krovne organizacije, npr. lokalna vlast.

Tradicionalni i novi korisnici. Ann Goulding ističe da se u Velikoj Britaniji vodi diskusija o *tradicionalnim* i *novim* korisnicima nakon uvođenja informacijske opreme i novih usluga u knjižnice. Počinju ih koristiti nove i različite skupine korisnika, koje ne posjećuju knjižnice isključivo zbog posudbe knjiga nego i zbog korištenja računala i interneta, slušanja glazbe, gledanja filmova, prisustvovanju predavanjima, tribinama, radionicama, druženja s drugima, itd.

Goulding navodi razliku među njima:²¹⁵

„Tradicionalni korisnici se karakteriziraju kao oni koji žele redovito posuđivati kvalitetnu beletristiku i stručno-znanstvenu građu, a knjižnicu koristiti kao mirno, kontemplativno mjesto za čitanje i istraživanje. Novi korisnici tipiziraju se kao oni koje u knjižnicu privlači informacijska i komunikacijska tehnologija... i koji neobavezno shvaćaju knjižnična pravila, pisana i nepisana, o prihvaćenom ponašanju i knjižničnoj etiketi.“

U Velikoj Britaniji je početkom 2000-ih godina zabilježen pad posudbi knjiga, dok je korištenje knjižnice za traženje informacija lagano poraslo, kao i korištenje knjižnice kao mjesta učenja djelomično zbog instalacije informacijsko-komunikacijske tehnologije u narodnim knjižnicama i inicijativa u nacionalnom programu uvođenja informatičke opreme u

---

²¹⁵Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 128-129.

narodne knjižnice.²¹⁶ U kontekstu promjena u društvenom ponašanju ljudi, navikama, životnim stilovima i stavovima, a što se smatra uzrokom u padu korištenja tradicionalnih knjižničnih usluga, u Velikoj Britaniji se provode nacionalna istraživanja o zadovoljstvu korisnika knjižničnim uslugama, koja pokazuju da je usprkos padu općeg broja korisnika zabilježeno da su oni koji koriste knjižnicu zadovoljni i vrlo zadovoljni uslugom.

Za razliku od Velike Britanije, gdje je u narodnim knjižnicama zabilježen pad posudbi knjiga, u Hrvatskoj je to još uvijek prevladajuća knjižnična usluga.²¹⁷

Za razliku od vladinih programa koji zahtijevaju od knjižnica u Velikoj Britaniji da ulože više napora u privlačenje ne-korisnika ili pasivnih korisnika u knjižnice, u Hrvatskoj slične inicijative ne postoje, kao što ne postoje uvidi o razlozima nekorisćenja knjižnica, a niti sociološka istraživanja o utjecaju društvenih promjena poput kulture življenja (npr. istraživanju su pokazala da su navika kupovanja knjiga ili dugo radno vrijeme Britanaca neki od razloga neposjećivanja knjižnica) te percepcije ljudi o uslugama koje knjižnica nudi. Iako se u hrvatskoj knjižničarskoj praksi uočavaju razlike u ponašanju današnjih, tradicionalnih i novih korisnika, ne postoje nacionalna istraživanja o njihovim životnim stilovima i stavovima, već samo lokalna koja ovise o inicijativama pojedinih knjižnica

Anne Goulding ističe da Velika Britanija ima najveći postotak registriranih korisnika u usporedbi s ostalim zemljama registriranim u LibEconu (International Statistical Benchmarking of Libraries). On iznosi 56 posto građana, dok je u Njemačkoj 10 posto, u SAD, Kanadi, Australiji i Novom Zelandu 21 posto, Švedskoj 27 posto i Danskoj 35 posto. Jedino se Island i Finska s 46 posto građana približavaju članstvu u Velikoj Britaniji. Statistike potvrđuju percepciju u javnosti da su najbrojniji korisnici narodnih knjižnica pripadnici srednje klase i srednjih godina.²¹⁸

---

²¹⁶Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 113.

²¹⁷Usp. Poslovanje i usluge narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj u godini 2014. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski Zavod za knjižničarstvo, Matična služba za narodna knjižnice : /Zagreb, 2015./.

Dostupno na:

<http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Poslovanje-i-usluge-narodnih-knjižnica-u-RH-u-2014-.pdf> (25.6.2015.).

²¹⁸Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 108.

Prema podacima iz 2014. godine u Hrvatskoj svega 12 posto građana koristi narodne knjižnice. Ne vode se statistike o njihovoj socio-ekonomskoj strukturi.²¹⁹

Anne Goulding također ukazuje da bi se prema nekim diskusijama stručnjaka vizija budućeg razvoja britanskog narodnog knjižničarstva trebala zasnivati na redefiniciji termina *knjižnica* u širem smislu, uzimajući u obzir da je društvo podijeljeno po klasama.²²⁰ Pri tome je nužno i refokusiranje uloge i svrhe knjižnice u klasnom društvu. Budući da treba otvoreno reći da knjižnične usluge nisu otvorene za sve, ubuduće bi trebalo otvoriti knjižnične usluge za one koji si ih inače ne mogu priuštiti. Knjižnice mogu pomoći u suzbijanju društvene isključenosti tako da je preveniraju na razne načine: mogu povezati ranjive skupine s većinom u društvu; često su jedini javni prostori društva u isključenim područjima, mogu pružiti vitalnu potporu ranjivim obiteljima i djeci kojima prijete rizik.²²¹

Kao što je već navedeno u potpoglavlju 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama*, diskusije o društvenom uključivanju putem knjižnica u hrvatskom se knjižničarstvu javljaju početkom 2000-ih godina na inicijativu knjižničarske zajednice, a ne političke osviještenosti o novoj ulozi narodnih knjižnica u društvu.²²² Ponovno ističemo da su i bez vladinih programa hrvatske narodne knjižnice u međuvremenu razvile širok spektar podrške potrebitima u svojim lokalnim zajednicama u pristupu informacijama, knjižničnoj građi i savladavanju računalnih kompetencija. Knjižnice počinju koristiti nove i različite skupine korisnika, koje ne posjećuju knjižnice isključivo zbog posudbe knjiga, nego i zbog korištenja računala i interneta, slušanja glazbe, gledanja filmova, prisustvovanju predavanjima, tribinama, radionicama, druženja s drugima, itd. Na primjer, postoje iskustva u radu s beskućnicima,²²³ Romima, osobama s invaliditetom i dr. (vidi potpoglavlje 8.1.4. *Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici*).

Iako i Hrvatska, poput Velike Britanije, ima velike probleme zbog siromaštva, nezaposlenosti, niskog obrazovanja, loših uvjeta stanovanja sve većeg broja stanovništva, u strateškim vladinim dokumentima i programima resursi i infrastruktura narodnih knjižnica nisu prepoznati kao faktori koji bi se mogli uključiti u suzbijanje ovih negativnih pojava u

---

²¹⁹Usp. Poslovanje i usluge narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj u godini 2014. Nav. dj.

²²⁰Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 110.

²²¹Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 207.

²²²Usp. Treći okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama Slobodan pristup informacijama za sve. Nav. dj.

²²³Usp. Druga prilika: izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013.

hrvatskome društvu. U Hrvatskoj, za razliku od Velike Britanije, ne postoje vladini programi za privlačenje novih korisnika, već je to prepušteno samim knjižnicama i dobroj volji hrvatskih knjižničara.

Konzumenti narodnih knjižnica. Anne Goulding navodi još jedan fenomen, a on je u Velikoj Britaniji vezan uz uvođenje mehanizama i principa tržišta u javne usluge, uključujući i knjižnične usluge, s fokusom na potrošačevim potrebama, očekivanjima i zadovoljstvu pruženom uslugom, uz uvođenje mogućnosti izbora i žalbe građana.²²⁴ Britanske narodne knjižnice odgovaraju na tekuće trendove u društvu u odnosu prema svojim korisnicima koji postaju *konzumenti* knjižničnih usluga. To znači da na mjesto pasivnih recepijenata sada dolaze aktivni potrošači usluga i da se usluge trebaju njima prilagođavati. Anne Goulding ističe:²²⁵

„Već promjena u nomenklaturi od čitatelja i korisnika prema konzumentu i klijentu sugerira različiti odnos između knjižničnih usluge i ciljne zajednice i refleksija je promjena koje se događaju između korisnika i davatelja usluga općenito u javnom sektoru“.

Međutim, pokušaj importiranja konzumerističkih vrijednosti u ponudu javnog sektora izaziva zabrinutost u britanskoj stručnoj javnosti zbog mogućnosti negativnih posljedica, kako za usluge, tako i za zajednicu kojoj služe. To se argumentira time što javni sektor ima ograničenja za repliciranje konzumerističkog izbora koji se primjenjuje u privatnom sektoru. Stoga inzistiranje britanske vlade na odnosu građanin – konzument s fokusom na maksimalizaciji konzumentovog zadovoljstva, individualnog izbora i žalbi može biti opasno za javni sektor zbog individualističke prirode konzumenta koja ignorira ono što može biti najbolje za druge ili za cijelu zajednicu.²²⁶ Osim toga, neki britanski teoretičari i praktičari knjižničarstva ističu da se individualistička konzumeristička orijentacija ne podudara s vladinim isticanjem zajednice i njezine misije da regenerira lokalnu zajednicu te zaključuju da se treba napraviti balans između zadovoljavanja individualnih korisnika i uloge javnoga servisa²²⁷

---

²²⁴Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 123.

²²⁵Nav. dj. Str. 123.

²²⁶Nav.dj. Str. 124.

²²⁷Nav.dj. Str. 128.

Prava knjižničnih korisnika. Aleksandra Horvat ukazuje na još jedan novi aspekt djelovanja knjižnica u suvremenom društvu, a to je poštivanje prava knjižničnih korisnika.²²⁸ Knjižnice su obveznici pružanja informacija jer se i na njih odnose zakoni o pravu na pristup informacijama. Pravo traženja, prenošenja i širenja informacija sastavni je dio širega prava - prava na slobodu izražavanja i prijeko potreban uvjet za njezinu istinsku realizaciju.²²⁹

Osobna prava. Od osobnih je prava za knjižnice i knjižničare posebno važno poštivanja prava na privatnost, a posredno i poštivanje prava na čast i ugled, prava na vlastitu sliku, pismo i osobne zapise, autorska moralna prava. Važno je i pravo pristupa internetu zato što se usluge i službe javnog sektora sele na internet.²³⁰

Pravo na privatnost i anonimnost. Pravo na privatnost pretpostavlja zaštićenost podataka korisnika (podaci o posudbi, informacijski upiti postavljeni knjižničaru, kao i izvori pregledavani na računalu u knjižnici).²³¹ Za ovu problematiku važni su dokumenti IFLA-e - izjava *Knjižnice i intelektualna sloboda* (1999.), koja je posvećena slobodnom pristupu informacijama, ali i pravu korisnika na privatnost i anonimnost te *Glasgowska izjava o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi* (2002.), gdje se knjižnice i informacijske službe obvezuju da će štititi prava na privatnost i povjerljivost svih korisničkih zahjeva za informacijama i izvorima, bez obzira na način na koji se koriste.²³² (usporedi s potpoglavljem 3.1. *Dokumenti UNESCO-a i IFLA-e*).

Prava knjižničnih korisnika štite zakonski propisi, ali i etički kodeksi. Od 2012. godine u IFLA-inom etičkom kodeksu namijenjenom knjižničarima istaknuto je da knjižničari trebaju poštovati osobnu privatnost i štititi osobne podatke pojedinaca. Hrvatsko knjižničarsko

---

²²⁸Usp. Horvat, Aleksandra. Knjižnice između javnosti i privatnosti. // Horvat, Aleksandra ; Danijela Živković. Između javnosti i privatnosti ; Knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 9-89.

²²⁹Nav. dj. Str. 15.

²³⁰Nav. dj. Str. 29.

²³¹Briga za osobne podatke seže u 1980-te godine u smjernicama i konvencijama europskih tijela i međunarodnih organizacija. Ujedinjeni narodi donijeli su Smjernice o računalnim datotekama osobnih podataka 1990., a zaštiti osobnih podataka pridaje se osobita pozornost u Digitalnom planu za Europu, usvojenom 2010. godine, kojemu je cilj stvoriti uvjete za obavljanje usluga koje pružaju privatni i javni sektor u mrežnom okruženju. Stoga se trebaju pobrinuti da se stvori takva sredina u kojoj postoji povjerenje u sigurnost u online poslovanje. Usp. Nav. dj. Str. 49.

²³²Nav. dj. Str. 36-37.

društvo donijelo je etički kodeks 2002. godine, no u njemu još uvijek nije apostrofirana dužnost knjižničara da poštuju osobnu privatnost i štite osobne podatke pojedinaca.²³³

4.2.6. Organizacija poslovanja

Pod utjecajem informacijske tehnologije dolazi do velikih promjena i u organizaciji poslovanja narodnih knjižnica. Prva faza knjižnične automatizacije započela je 1960-ih godina, a razvila se 1970-ih i 1980-ih godina 20. stoljeća. Dok se tradicionalna knjižnica zasnivala na posjedovanju knjižnične građe na papiru kao mediju, od početka 1990-ih godina naglo se povećava količina, vrsta i raznolikost građe dostupne u elektroničkom obliku. Upravo ta pojava dovodi do temeljitog preispitivanja uloga i odnosa između knjižničnih zbirki, bibliografija i postupaka koji se koriste u knjižničnom poslovanju.²³⁴

Prema vrsti građe Michael Buckland razlikuje tri vrste knjižnica:²³⁵

- papirnu, tradicionalnu knjižnicu (knjižnična građa i poslovanje zasniva se na papiru);
- automatiziranu knjižnicu (knjižnična građa je papirna, a poslovanje je automatizirano);
- elektroničku knjižnicu (knjižnična građa i poslovanje su u elektroničkom obliku).

Usporedba elektroničkih i papirnih dokumenata dovodi do razlika u nekoliko osnovnih knjižničnih funkcija:²³⁶

- funkcija čuvanja - osnovne tehnike čuvanja mijenjaju se ovisno o različitim medijima (papir, magnetna vrpca, mikrofilm i dr.), ali tehnike čuvanja papirnih i elektroničkih dokumenata vrlo su slične;
- funkcija omogućavanja pristupa - u odnosu na mjesno pohranjivanje papirne građe, e-građa je dostupna svagdje;
- bibliografska funkcija – e-građa ima mogućnost povezivanja bibliografskog zapisa s tekstom;

---

²³³Usp. Etički kodeks Hrvatskoga knjižničarskog društva. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 3-4(2002), 322.

²³⁴Usp. Gorman, Michael. Nav. dj. Str. 8.

²³⁵Buckland, Michael. Preoblikovanje knjižničnih službi i usluga : program. Lokve : Naklada Benja ; Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2000. Str. 17-18.

²³⁶Nav. dj. Str. 72-73.

- simbolična funkcija, tj. ugled i status na temelju zbirke – pristup elektroničkim zbirkama jednostavniji je i nepristraniji u odnosu na neravnomjernu raspoređenost papirnih dokumenata.

Buckland ističe da različita svojstva papirne, automatizirane i elektroničke knjižnice dovode do promjena u upravljanju i organizaciji knjižnica.²³⁷ Koriste se prednosti automatizacije i elektroničke knjižnice kako bi se prevladala ograničenja papira, odnosno glavna ograničenja knjižničnih službi i usluga zasnovanih na papiru i sličnoj tehnologiji. Papir je mjesno usmjeren medij; papirni dokument odjednom uglavnom koristi samo jedna osoba; papirni su zapisi prilično nefleksibilni i mogu postati vrlo opsežni i skupi.²³⁸

Prednosti i nedostaci računalno zasnovane obrade i pohranjivanja elektroničkog dokumenta također se reflektiraju u organizaciji i poslovanju knjižnice.

Prednosti nove tehnologije jesu: rutinske, mehaničke poslove mogu obavljati strojevi; stopa porasta troškova radne snage može se ublažiti; elektronički zapisi mogu se mijenjati, preslagivati i kombinirati jedni s drugima; prijenosom informacija telekomunikacijama udaljenost postaje sasvim nebitna.

U nedostatke informacijske tehnologije spadaju veća potreba za standardizacijom, povećana tehnička složenost i veća ovisnost o opremi koja je mnogo osjetljivija i sklonija zastarijevanju, nego što je to tehnologija papirne knjižnice.

Uz promjene u tehnikama i postupcima osnovnih funkcija knjižničkog poslovanja do promjena dolazi i u upravljanju knjižnicom - organizaciji poslovanja s obzirom na planiranje, marketing, upravljanje financijama i razvoj ljudskih resursa. Ovdje ćemo se posebno osvrnuti na upravljanje financijama i nove organizacijske koncepte, nove upravljačke vještine, i novu organizacijsku strukturu.

---

²³⁷Nav. dj. Str. 83.

²³⁸Buckland, Michael. Nav. dj. Str. 88.

Financiranje narodnih knjižnica. U cijelom svijetu knjižnice se suočavaju sa smanjivanjem proračunskih sredstva, naročito nakon globalne ekonomske krize 2008. godine.²³⁹ U pitanje se dovode temeljni principi o besplatnom korištenju temeljnih usluga narodnih knjižnica. Za razliku od mnogih zemalja s razvijenim knjižničarstvom, hrvatske knjižnice nemaju zakonom propisano besplatno korištenje temeljnih usluga, pa većina naplaćuje članarinu kao naknadu za posudbu knjiga i informacijsko-referentne usluge, što može biti jedan od razloga slabijeg korištenja knjižnica. Kao i druge knjižnice u svijetu hrvatske knjižnice stvaraju prihode od različitih naplata i kazni za kašnjenje u vraćanju građe, rezervacije i posudba AV izvora (glazbeni CD-a, DVD-i), fotokopiranja, skeniranja, prodaje otpisanih knjiga i dr.

Tihomir Žiljak ukazuje na promjene u financiranju kulturne djelatnosti u tranzicijskim zemljama, kao što je i Hrvatska. Možemo zaključiti da se i na knjižničnu djelatnost odnosi njegova konstatacija o izvlačenju kulturne djelatnosti iz sigurnosti fondovskih potpora i državnih zaštita, karakterističnih za socijalistički način financiranja kulture. Kulturne institucije se pod pritiskom da budu djelotvornije organizacijski mijenjaju i prilagođavaju tako da se njima upravlja po uzoru na privatni poslovni sektor (npr. strategijski menadžment preuzima se iz korporacijskog sektora).²⁴⁰

Međutim, i u ekonomski najrazvijenijim zemljama poput Velike Britanije teška ekonomska kriza ugrožava opstanak narodnih knjižnica, pa se zbog rezanja javnih troškova zatvaraju stotine knjižnica, a brojni knjižnični stručnjaci zamjenjuju volonterima.²⁴¹

Primjeri novih organizacijskih koncepata. U suprotnosti s jednim od temeljnih načela funkcioniranja narodnih knjižnica od njihovih početaka u 19. stoljeću, a to je njihovo javno financiranje, u svijetu je sve raširenija pojava da osnivači od narodnih knjižnica očekuju da same traže sredstva iz dodatnih vanjskih izvora financiranja. Stoga knjižnice pronalaze nove moduse za poslovanje. Na primjer, u Singapuru, otočnom gradu-državi s jednom od najrazvijenijih ekonomija u svijetu, knjižnice se s jedne strane suočavaju s limitiranim

---

²³⁹ Usp. Utjecaj globalne ekonomske krize na knjižnice i slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama : 10. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

²⁴⁰ Žiljak, Tihomir. Učenje za organizacijski razvoj u kulturi. // Organizacijski razvoj i strateško planiranje u kulturi Grad Zagreb / ur. Sanjin Dragičević i Tihomir Žiljak. Zagreb : Pučko otvoreno učilište Zagreb, 2008. Str. 46.

²⁴¹²⁴¹ Usp. Cotera, Maria. Doba oskudice : iskustvo Ujedinjenog Kraljevstva. // Slobodan pristup informacijama : 10. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

budžetom i reduciranjem stručnog osoblja, a s druge strane s povećanjem posudbi građe i korištenja knjižnice uopće.²⁴² Rješenje je u nađeno na nacionalnoj razini u primjeni modela koji se sastoji od tri komponente: *dijeljenje resursa* (konkretno, knjižničnog osoblja u knjižnicama u regiji i smanjivanja upravljačkog kadra - jedan ravnatelj na dvije knjižnice), *većem korištenju volontera* (npr. postoje knjižnice koje u potpunosti vode educirani volonteri, npr. knjižnicu u Kineskoj četvrti) i *traženju partnerstva* prema modelu koji je nazvan 3 P (*public – private – people*), tj. u javnom i privatnom sektoru, kao i među pojedincima. Takvi pojačani partnerski programi primjenjuju se kako u tehničkim poslovima (npr. u unajmljivanju privatnih kompanija, *outsourcingu*, za održavanje reda na policama), tako i u pokretanju niza zajedničkih kulturno-obrazovnih programa. Posebno se ističe značaj prostora (knjižnične zgrade) kao infrastrukture za programe i fizičko okupljanje korisnika i značaj marketinga, kako bi programi koje knjižnica nudi bili vidljiviji kod nositelja političke vlasti, aktera u lokalnoj zajednici i najširoj javnosti.

Umjesto da se zbog financijskih restrikcija zatvaraju često nerentabilni mali knjižnični ogranci po selima i gradskim četvrtima, u Danskoj se počeo širiti koncept tzv. otvorenih knjižnica (eng. *Open libraries*), koje funkcioniraju bez knjižničara, a mnoge od njih otvorene su 24 sata svaki dan u tjednu. Korisnici se njima služe samostalno, sami zadužuju i razdužuju knjige, slažu ih ugrubo na police, koriste računala, skenere i printere, a sve pomoću tzv. pametnih kartica koje koriste i za druge javne servise (npr. zdravstvenu zaštitu i javni promet). U takve knjižnice knjižničar dolazi povremeno. Opskrbljene su video-nadzorom, a vandalizmi su rijetka pojava. Ovaj koncept zasniva se na korištenju novih tehnoloških rješenja, ali i navika korisnika da se služe uslugama samoposudbe.²⁴³

U knjižničarskoj literaturi se vrlo često navodi primjer novog koncepta suvremenih knjižnica pod nazivom Idea Store. Radi se o lancu knjižnica u jednom dijelu Londona, koje se uglavnom otvaraju u socijalno depriviranim četvrtima s visokim postotkom nezaposlenih, neobrazovanih i nepismenih osoba, uz trgovačke centre i u kombinaciji s centarima za formalno obrazovanje odraslih. Funkcioniraju kao dio komunalne mreže - na jednom mjestu, kao *one-stop shop*, povezuju usluge centra za mlade, knjižnicu i obrazovanje odraslih. Takve

---

²⁴²Cheng, Tay Ai; Valerie Siew. Doing more with limited resources - a case study of the Singapore public library. Dostupno na: http://metlib2012.files.wordpress.com/2012/06/metlib2012_singaporepubliclibrary.pdf (15.8.2015.)

²⁴³Usp. Thorhauge, Jens. A new "Open library" concept. // *Scandinavian Library Quarterly* 44, 4(2011). Dostupno na: <http://slq.nu/?article=a-new-open-library-concept> (15.8.2015.)

knjižnice vrlo su popularne, a odgovor su na pad posjećenosti tradicionalnim, posudbeno orijentiranim knjižnicama.²⁴⁴

Nove upravljačke vještine. Od 1970-ih godina upravljačke tehnike i alati razvijeni prvenstveno za privatni sektor ulaze i u neprofitni, uslužni sektor, od kojeg se traži učinkovitost u trošenju proračunskih sredstava. Alati i tehnike knjižničnog marketinga postaju potrebni u upravljanju i poslovanju knjižnicama, naročito kako bi svojim djelovanjem postale vidljivije kod donositelja političkih i financijskih odluka, kao i kod najšire javnosti. Velike promjene doživjele su i vještine potrebne za vođenje narodnih knjižnica, pa se traže vještine lobiranja, utjecanja na donasatelje političkih odluka i političke vještine.²⁴⁵

Novi koncepti upravljanja. Koncept učeće organizacije (eng. *The Learning Organisation*) jedan je od alata koji i knjižnicama može omogućiti snalaženje u promjenljivoj i nestabilnoj okolini i turbulentnim društvenim promjenama. Učeća organizacija novi je upravljački koncept u ekonomiji u kojoj je znanje ključni proizvodni resurs, a cjeloživotno učenje imperativ. Osnovne smjernice na kojima počiva učeća organizacija su:²⁴⁶

- jačanje profesionalnih i osobnih kompetencija knjižničnog osoblja;
- poticanje na učenje kao integralni dio organizacije;
- kreativno organizacijsko (timsko) učenje;
- proaktivno rješavanje problema (nasuprot pasivnom prihvatanju trenutnog stanja);
- međusobno informiranje i komuniciranje;
- organizacijska kultura: bliski međusobni odnosi, osjećaj zajedništva, briga za druge;
- vodstvo: zajednička vizija, suradnja; delegiranje poslova i odgovornosti.

U mnogim knjižnicama primjenjuju se i drugi koncepti upravljanja preuzeti iz korporacijskog sektora, npr. *benchmarking*, koji označava metodu unapređivanja konkurentnosti vlastitog poslovanja i učinkovitosti u zadovoljavanju potreba korisnika pomoću učenja od drugih,

---

²⁴⁴Usp. Idea Stores. Dostupno na: <https://www.ideastore.co.uk/> (15.8.2015.)

²⁴⁵I u Hrvatskoj postoje programi za razvoj upravljačkih kompetencija. Od sredine 1990-ih u organizaciji Instituta Otvoreno društvo, koje je financirala Zaklada Soros, započela je edukacija ravnatelja narodnih knjižnica o menadžerskim alatima i vještinama (timski rad, promjene u upravljanju i upravljanje promjenama, pisanje projekata i sl.). Na samom početku 2000-ih godina pokrenut je Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, koji nudi i programe iz područja knjižničnog menadžementa i marketinga. Stručna tijela Hrvatskoga knjižničarskog društva također organiziraju radionice iz ovog područja.

²⁴⁶Perkov, Davor. Uspješni pojedinci su cjeloživotni studenti : predavanje. Koprivnica, 3.10.2014. Dostupno na: http://www.perkov-savjetovanje.hr/USPJESNI_POJEDINCI_SU_CJELOZIVOTNI_STUDENTI_Kc.pdf (11.12. 2014.)

identificiranja, proučavanja drugih i poboljšavanja vlastitog poslovanja na osnovi onog što smo naučili.²⁴⁷

Britanska Vlada je početkom 2000-ih godina uvela u modernizaciju lokalnih vlasti, uključujući i knjižnične usluge, primjenu metode mjerenja uspješnosti poslovanja (eng. *Performance management*).²⁴⁸ Britanska knjižničarska zajednica smatra da su zahtjevi za stalnim poboljšanjem knjižničnih usluga opasni u vrijeme smanjenog financiranja, što može biti demoralizirajuće za rukovodstvo i knjižnično osoblje.²⁴⁹

Organizacijska struktura. Mijenja se i organizacijska struktura narodnih knjižnica, a ključne pokretačke snage u organizacijskim promjenama su tehnologija, orijentacija prema potrošačkom okruženju i zajednici. Nasuprot hijerarhiji i birokraciji koje se smatraju prerigidnim da bi bile sposobne reagirati učinkovito i promptno na promijenjene korisničke potrebe, prakticira se timski rad, uključivanje u odlučivanje svih razina knjižničnog osoblja, što dozvoljava osoblju da razvija lokalne inicijative.²⁵⁰

Možemo zaključiti da turbulentne društvene promjene na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće utječu na sve aspekte knjižničnog poslovanja - od preuzimanja novih društvenih uloga u informiranju, obrazovanju i učenju, kulturi i potpori društvenoj integraciji, društvenoj koheziji i društvenom uključivanju preko tradicionalnih knjižničnih zadataka u identificiranju, nabavi, stručnoj obradi, zaštiti, davanju na korištenje knjižnične građe, do službi i usluga za korisnika kao i organizaciji poslovanja.

---

²⁴⁷Usp. Katalenac, Dragutin. Mogućnost primjene benchmarkinga u upravljanju knjižnicama. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 6, 1-2(2000), 29-45.

²⁴⁸ Ovakav pristup upravljanju knjižničnim uslugama zasniva se na tzv. *Best value* indikatorima pod nazivom „4 C's“: *challenge* (pokazatelj učinkovitosti usluga), *consultation* (konzultacije sa svim sudionicima, uključujući i recipijente usluga), *comparison* (prikupljanje podataka prema nacionalnim indikatorima ishoda, rezultata) i *benchmarking* ili komparacija s drugim praksama (može biti unutarnja, analiza trendova i s drugima u sektoru), *compete* (demonstrirati da je način pružanja usluga financijski najučinkovitiji i da privatni sektor ne može učinkovitije pružati takvu uslugu). Usp. Goulding, Anne Nav. dj. Str. 42.

²⁴⁹Isto.

²⁵⁰Usp. Goulding, Anne. Nav. dj. Str. 151.

5. PRILAGODBA NARODNIH KNJIŽNICA U HRVATSKOJ PROMJENAMA U SUVREMENOM DRUŠTVU

U prethodnim poglavljima su se analizom raspoložive literature i prakse u raznim zemljama utvrdili najvažniji elementi i aspekti koji oslikavaju postojeće stanje u knjižničarskom djelovanju, poslovanju i funkcioniranju u kontekstu društvenih promjena na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće. Promjene u narodnim knjižnicama razmatrane su prvo u kontekstu globalizacije, umrežavanja i informacijsko-tehnološkog razvoja, a potom u kontekstu međunarodnih strateško-političkih i knjižničnih dokumenata. U ovom poglavlju analiziraju se mogućnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj da slijede suvremene uloge knjižnica u svijetu i to u kontekstu transformacija hrvatskoga društva od početka 1990-ih godina pa naovamo, kao i na temelju usporedbe položaja narodnih knjižnica u nacionalnim političko-strateškim dokumentima u Hrvatskoj i nekoliko drugih zemalja.

5.1. Društveni kontekst djelovanja knjižnica

Na prelasku iz 1980-ih u 1990-te godine hrvatsko društvo obilježavaju procesi državnog osamostaljivanja Hrvatske i raspada bivše Jugoslavije, do kojih dolazi u trenutku kada su se integracijski procesi u Europi i svijetu nalazili na prekretnici. U svim zemljama Istočne i Srednje Europe, u kojima su na vlasti bile komunističke partije, devalviraju ideje socijalizma uz sveopću strukturanu krizu i slom modela partijskog socijalizma.²⁵¹ Kriza zahvaća i koncepciju države blagostanja u zapadnim europskim državama u kojima je demokracija tradicionalno bila na vlasti.²⁵² U Jugoslaviji slom doživljava samoupravni socijalistički model uz raspad države.²⁵³ Bivše socijalističke države, uključujući i Hrvatsku, postaju tzv. tranzicijska društva.

Hrvatsko društvo obilježavaju složeni procesi tranzicije prema demokraciji i modernizaciji, u kojima se Hrvatska konstituira kao geopolitički i kulturni entitet, a istovremeno i složeni procesi globalizacije, poput globalnog procesa transformacije kapitala (od fordističkog na

---

²⁵¹Usp. Cvjetičanin, Veljko. Kriza i mogući raspleti. // Modernost i modernizacija : zbornik radova / priredio Rade Kalanj. Zagreb : Sociološko društvo Hrvatske, 1990. Str. 20.

²⁵²Nav. dj. Str. 24.

²⁵³Usp. Županov, Josip. Integralno samoupravljanje – konac jedne utopije. // Modernost i modernizacija: zbornik radova / priredio Rade Kalanj. Zagreb : Sociološko društvo Hrvatske, 1990. Str. 45-63.

fleksibilni) te socioekonomski i sociokulturni procesi, koji se odvijaju transnacionalno i transsocijetalno²⁵⁴ (usporedi s potpoglavljem 2.2.4. *Globalizacija društva*).

Prema Ivanu Cifriću, termin tranzicija u znanstvenoj i stručnoj literaturi označava prihvatanje reformi kao mehanizma društvenih promjena koje se javljaju nakon „povijesnog urušavanja društva realnog socijalizma“.²⁵⁵ Tranzicijske promjena obuhvaćaju transformaciju političke strukture (demokracija), gospodarske strukture (vlasništvo), socijalne strukture (društveni slojevi) i normativne strukture (vrednote). Cilj tih promjena je uspostava tržišne ekonomije, višestranačja i vladavine prava, tj. stvaranje demokratskog društva. Radi se ne samo o tranziciji, prelasku iz jednog, autoritarnog režima u drugi, liberalno-demokratski, nego i o *transformaciji*, preobrazbi predmodernog društva, njegovih struktura i kulturnog sklopa.²⁵⁶ Ivan Cifrić ističe da se sociokulturna razvojna slika hrvatskog društva može promatrati kroz paradigmu tradicionalno – moderno, s dominirajućim elementima dvaju tipova društva – predmodernog (tradicionalnog) društva obilježavaju simboli kao što je kolektivitet, rodbinska povezanost, običajnost, obitelj, revitalizacija tradicionalnog, nacionalno, vjersko, sakralno društvo, prirodni okoliš i dr., a znaci moderniteta su međunarodni kapital, profit, individualni interesi i interesne skupine, sekularno društvo, pravna i socijalna država, multikulturnost, itd.²⁵⁷

Tradicija hrvatskog društva, kao i ostalih društava u tranziciji razlikuje se od zapadnog, racionalističkog modela modernizacije koji, kao što ističe Rade Kalanj, počinje u 19. stoljeću, a u 20. stoljeću nastavlja svoj osnovni tok poprimajući različite oblike i ritmove. Kalanj kaže: “Funkcionalna racionalnost, kao središnje načelo modernog društva, u toj se sferi realizira isključivo prema kriterijima **korisnosti i produktivnosti**“.²⁵⁸ U suvremenim razvijenim društvima i od knjižnica se očekuje da se u svojem djelovanju temelje na ovim kriterijima, kao što ćemo vidjeti u poglavlju 5.4. *Usporedba s funkcioniranjem knjižnica u nekim zemljama*.

---

²⁵⁴Usp. Šporer, Željko. Protuslovlja globalizacije. // Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj / priredio Matko Meštrović. Zagreb : Ekonomski institut, 2001. Str. 3-4.

²⁵⁵Usp. Društveni razvoj i ekološka modernizacija / urednik Ivan Cifrić. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 7.

²⁵⁶Cifrić, Ivan. Tranzicija i transformacija. // Društveni razvoj i ekološka modernizacija / urednik Ivan Cifrić. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 48-52.

²⁵⁷Cifrić, Ivan. Tranzicijski izazovi i globalizacijski kontekst. // Društveni razvoj i ekološka modernizacija / urednik Ivan Cifrić. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 92.

²⁵⁸Kalanj, Rade. Modernost, društvene klase i dekonstrukcija radikalnih vizija. // Modernost i modernizacija : zbornik radova / priredio Rade Kalanj. Zagreb : Sociološko društvo Hrvatske, 1990. Str. 68.

Popratne pojave tranzicije i transformacije hrvatskog društva u posljednjih dvadesetak godina su: socijalna nesigurnost i rast siromašnih, veliki broj nezaposlenih i zaposlenih koji ne primaju plaću, nezaposlenih mladih između 25 i 34 godina, broj umirovljenika u odnosu na zaposlene, socijalno raslojavanje,²⁵⁹ socijalna isključenost,²⁶⁰ polarizacija društva,²⁶¹ narasla amoralnost društva u gospodarskoj preobrazbi (porast organiziranog kriminala, zloupotreba službenog položaja i dr.), moralni vakum ili anomija te niska razina sociokulturnog kapitala.²⁶²

Kulturna tranzicija. Za razliku od zemalja u kojima narodne knjižnice tradicionalno imaju informacijsku i obrazovnu ulogu u društvu (npr. anglosaksonske i nordijske knjižnice, usporedi s potpoglavljem 4.2.3. *Tehnologija (oprema)*), knjižnice u hrvatskom društvu tradicionalno se smatraju kulturnim institucijama. Stoga na njih utječu i procesi kulturne tranzicije i kreiranje kulturne politike tipične za zemlje u tranziciji.

Prema Darku Lukiću koji analizira oblikovanje kulturnih politika u tranzicijskim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj postavljaju se problemi i pitanja o subvencioniranju u kulturi, prijelazu s modela demokratizacije kulture na model kulturne demokracije, važnosti humanih resursa i dr. Ističe se potreba za edukacijom u području kulturnog menadžmenta, kulturnih politika i kulturalnih studija te se zagovara nelinearnosti koncepta kulture, koji uvažava načela kulturne

---

²⁵⁹Usp. Puljiz, Vladimir. Socijalna sigurnost između gospodarstva i politike u Hrvatskoj. // Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama / uredio Stjepan Baloban. Zagreb : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2001. Str. 157-183.

²⁶⁰Usp. Kvaliteta života u Republici Hrvatskoj i rizik od socijalne isključenosti : kvantitativno istraživanje na općoj populaciji. Zagreb : UNDP, 2006.; Usp. Neumreženi: lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj : izvješće o društvenom razvoju, Hrvatska 2006. Zagreb : UNDP, 2006.

²⁶¹Usp. Šundalić, Antun. Sustav vrijednosti u vrijeme politike zaborava. // Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj / priredio Matko Meštrović. Zagreb : Ekonomski institut, 2001. Str. 65-81.

²⁶²*Sociokulturni kapital* je jedna od najutjecajnijih i najpopularnijih koncepcija koje su se u društvenim znanostima pojavile 1990-ih godina. Popularnost joj proizlazi iz uvida da kultura igra važnu ulogu, kako gospodarsku tako i političku. O kulturnom sustavu određene zajednice ovisi hoće li one biti prepreka ili potpora razvoju, stabilnosti, društvenog napretka i blagostanja, hoće li smanjivati ili povećavati djelotvornost tržišta i društvenih institucija. Usp. Štulhofer, Aleksandar. Krivudava staza hrvatske privatizacije. // Privatizacija i modernizacija / urednici Ivan Rogić, Zdenko Zeman. Zagreb : Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 1998. Str. 167.; Usp. Štulhofer, Aleksandar. Nevidljiva ruka tranzicije. // Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj / priredio Matko Meštrović. Zagreb : Ekonomski institut, 2001. Str. 219-252.; Usp. Štulhofer, Aleksandar. Što kultura ima s tim? Sociokulturni kapital, civilnost i hrvatsko društvo. // Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj / priredili Matko Meštrović, Aleksandar Štulhofer. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 161-172.

demokracije i usmjeravanje kulturnih politika prema stvarnim konzumentima kulturnih sadržaja.²⁶³

5.2. Osnovne promjene u djelovanju knjižnica u razdoblju 1990.-2014.

Velike promjene u društveno-političkom i ekonomskom životu Hrvatske od 1990-ih godina utjecale su i na narodne knjižnice. Uz osamostaljivanje Hrvatske kao države i tranzicijske preobrazbe hrvatskoga društva, važan čimbenik koji je utjecao na sve sfere života, pa tako i na djelovanje narodnih knjižnica u prvoj polovici 1990-ih godina bio je Domovinski rat s velikim ljudskim žrtvama i materijalnim stradanjima.²⁶⁴ Marica Šapro-Ficović, dubrovačka knjižničarka koja je istraživala djelovanje hrvatskih narodnih knjižnica u vrijeme Domovinskog rata, ističe da su velika stradanja knjižnica u Hrvatskoj tijekom agresije 1991.–1995. relativno poznata u javnosti. Slabo je poznata, iako važna, činjenica da su u Hrvatskoj knjižnice radile u uvjetima neposredne ratne opasnosti i pružale usluge korisnicima. Ona kaže:

*„U gradovima pod opsadom knjižnice su bile jedine javne, kulturne ustanove koje su neprekidno radile i služile korisnicima. Knjižnice su postojale i djelovale ne samo kao knjižnice nego kao oslonac ljudima u želji za normalnim životom, potpora da se izdrže teška vremena. Navedeni su primjeri svjedočanstva sudionika. Korisnici su knjižnica, prema primjeru iz Narodne knjižnice Dubrovnik, pokazali pojačano zanimanje za knjigu, čitanje i učlanjivanje u knjižnicu u tom vremenu. Knjižničari su, kao što pokazuje primjer iz Gradske knjižnice Zadar, dolazili na posao i radili u uvjetima u kojima je bombardiranje bilo svakodnevna stvarnost i kad je sam ostanak na životu bio nesiguran.“*²⁶⁵

Uz rat koji je donio stradanje i uništavanje knjižnica na ratnom područjima i stagnaciju na dijelu koji nije bio zahvaćen ratnim operacijama, na razvoj narodnih knjižnica u Hrvatskoj od 1990-ih godina bitno je utjecala nova teritorijalno-administrativna podjela Hrvatske na 21

---

²⁶³ Lukić, Darko. Koristiti ili trošiti proračunski novac? // Organizacijski razvoj i strateško planiranje u kulturi Grada Zagreba / ur. Sanjin Dragičević i Tihomir Žiljak. Zagreb : Pučko otvoreno učilište Zagreb, 2008. Str. 11-27.

²⁶⁴ Usp. Wounded libraries in Croatia / editors Tatjana Aparac-Gazivoda and Dragutin Katalenac. Zagreb : Croatian library association, 1993. ; Usp. Hrvatske knjižnice na meti : vodič. Zagreb : NSK, 1992.

²⁶⁵ Usp. Šapro-Ficović, Marica. Život knjižnica pod granatama. // Vijenac, 487(1. studenoga 2012.). Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/487/%C5%BDivot%20knji%C5%BEnica%20pod%20granatama%20/> (15.8.2015.)

županiju i 500 jedinica lokalne uprave i samouprave.²⁶⁶ Na temelju ove nove teritorijalno-administrativne podjele Hrvatske stvara se od 1995. godine nova mreža matičnosti u županijskim središtima. No, najvažnija promjena vezana je uz informatizaciju. Hrvatske narodne knjižnice počinju se početkom 1990-ih intenzivnije automatizirati korištenjem računala u knjižničnome poslovanju. Ti prvi koraci kompjutorizacije početak su daljnjeg ozbiljnijeg stvaranje preduvjeta za neposredan, brz i kvalitetan pristup informacijama, fondovima knjižnica raznih vrsta i bazama podataka. Sve veće korištenje najsuvremenije komunikacijsko-informacijske tehnologije uvelike je utjecalo na buduće poslovanje i organizaciju rada hrvatskih narodnih knjižnica.²⁶⁷

Dragutin Katalenac ističe da se na hrvatske narodne knjižnice također reflektira jedna od najznačajnijih promjena koje narodne knjižnice doživljavaju u globalnom informacijskom društvu, a to je odnos prema korisnicima, stvarnim i potencijalnim. Katalenac uočava da narodne knjižnice zauzimaju proaktivni, angažirani odnos prema svim kategorijama korisnika, koji je idejno utemeljen na poštivanju članka 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda. Katalenac konstatira:

*„Narodne knjižnice postaju zagovornici i osnovno društveno sredstvo osiguravanja i izgrađivanja kulture tolerancije, razumijevanja, solidarnosti, društvene empatije, (su)odgovornosti, međuovisnosti, poštivanja i njegovanja različitosti. One preuzimaju društvenu odgovornost za **druge** (nacije, rase, religije, kulture...), **drugačije** (slijepe, slabovidne, slabopokretne, nepokretne, s posebnim potrebama...) i **isključene**.“²⁶⁸*

Kao što je prvu polovicu 1990-ih godina u hrvatskom narodnom knjižničarstvu obilježila prilagodba izvanrednim uvjetima ratne katastrofe, tako je drugu polovicu posljednjeg desetljeća 20. stoljeća obilježilo redefiniranje pozicija i uloga hrvatskih narodnih knjižnica u društvu uslijed niza promjena u užem i širem okruženju, od kojih su za knjižnice najvažnije:

- završetak Domovinskog rata, problemi tranzicije, opći pad životnog standarda i nacionalnog dohotka;

---

²⁶⁶Stipanov, Josip. Knjižnice. // Kulturna politika Republike Hrvatske : nacionalni izvještaj - europski program vrjednovanja nacionalnih kulturnih politika. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 1998. Str. 197.

²⁶⁷Isto.

²⁶⁸Katalenac, Dragutin. Plivati protiv struje : hrvatske narodne knjižnice i problem društvene isključenosti Nav. dj. Str. 15.

- obnavljanja i preuređivanja knjižnica i knjižničnih prostora u većim i manjim mjestima po cijeloj Hrvatskoj, prije svega onih razrušenih i uništenih u ratu;
- novo upravno-teritorijalno ustrojstvo Hrvatske;
- uvođenja novih tehnologija i medija u narodne knjižnice (internet, CD-ROMovi);
- donošenje novog Zakona o knjižnicama (1997.).

U drugoj polovici 1990-ih godina proširuje se raspon knjižničnih usluga – informacijskih te onih vezanih uz korištenje suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije i novih medija, a u čemu prednjače veliki gradovi.²⁶⁹ Osnovano je osam središnjih knjižnica za nacionalne manjine. U dokumentu *Kulturna politika Republike Hrvatske : nacionalni izvještaj 1996.-1998.* Josip Stipanov, tadašnji ravnatelj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, zaključuje se da je „... zahvaljujući profesionalnijoj i boljoj usluzi, porastao je broj korisnika i članova knjižnice. Učenici su tradicionalno najbrojniji korisnici knjižnice“. Najveći uspjeh u 1990-im godinama je dovršetak Nacionalne i sveučilišne knjižnice.²⁷⁰ Ističe i lošije strane hrvatskih narodnih knjižnica - nedovoljan broj stručnog osoblja, iako je povećan njihov broj u odnosu na razdoblje prije 1990-ih godina. Problem je hrvatskog narodnog knjižničarstva prostor, odnosno zaostajanje za minimumom standarda za narodne knjižnice. Najveći je problem, ipak, nedovoljna suradnja među narodnim knjižnicama, zato što nisu uklopljene u koordiniranu mrežu niti u Hrvatskoj postoji jedinstven sustav knjižnica, „što ima loš učinak na njihov rad“. Stoga je kao glavni zadatak istaknuto povezivanje lokalnih dijelova sustava knjižnica u Hrvatskoj sa središtem što ga čini Nacionalna i sveučilišna knjižnica.²⁷¹

Teme koje u razdoblju 1995.-2000. dominiraju hrvatskim knjižničarskim diskursom su: educiranje knjižničara za korištenje novim tehnologijama (internet, CD-ROMovi);²⁷² budućnost knjižničarske struke;²⁷³ korisnici u 21. stoljeću;²⁷⁴ hrvatske narodne knjižnice u

²⁶⁹Usp. Stipanov, Josip. Knjižnica. Nav. dj.

²⁷⁰Nav. dj. Str. 195.

²⁷¹Isto.

²⁷²Usp. Narodne knjižnice izazov promjena : zbornik radova : međunarodno savjetovanje, Lovran, 25. i 26. rujna / urednice Marija Šegota-Novak i Vesna Turčin. Rijeka : Gradska biblioteka Rijeka ; Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997.

²⁷³30. skupština Hrvatskoga bibliotekarskog društva Knjižničarska struka danas i u budućnosti, Primošten, 26.-28. rujna 1993.

²⁷⁴Skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Zadar, 6.-10.10.1998.

kontekstu međunarodne knjižnične prakse;²⁷⁵ nova pomagala u narodnim knjižnicama za novo tisućljeće.²⁷⁶

U diskurs hrvatskog knjižničarstva u prvom desetljeću 21. stoljeća (2001.-2010.) ulazi niz novih tema pod utjecajem društvenih i kulturno-političkih kretanja na nacionalnoj i međunarodnoj razini. U razdoblju 2001.-2005. intenzivne su pretpristupne aktivnosti za ulazak Hrvatske u Europsku uniju (do čega će doći tek 2013.). Preobrazbe doživljava i krovna knjižničarska međunarodna organizacija *International Federation of Library Associations and Institutions* – IFLA, neovisna i neprofitna organizacija posvećena međunarodnoj suradnji i razvoju knjižničarstva. Prema riječima Aleksandre Horvat, od tradicionalne stručne udruge kojoj je najvažnije da joj članovi znaju pružiti dobru uslugu korisnicima, IFLA nastoji postati organizacija koja želi preuzeti društvenu odgovornost u široj svjetskoj zajednici²⁷⁷ (usporedi s potpoglavljem *3.1. Dokumenti UNESCO-a i IFLA-e*).

Posljedično, društveno angažirana orijentacija međunarodne knjižničarske krovne udruge utječe i na redefiniranje uloge nacionalne knjižničarske organizacije, Hrvatskoga knjižničarskog društva, koje 2000. godine usvaja izjavu o slobodnom pristupu informacijama.²⁷⁸ Shodno tome, početkom 2000-ih u hrvatskom knjižničarstvu pojavljuju se nove teme kao što su: slobodan pristup informacijama u globalnom informacijskom okruženju; profesionalna etika knjižničara vezana uz slobodan pristup informacijama; zaštita privatnosti; intelektualno vlasništvo; računalna sigurnost.

Osim slobodnim pristupom informacijama, ključne teme kojima se na samom početku prvog desetljeća 21. stoljeća bavi knjižničarska struka u Hrvatskoj su:

- upravljanje promjenama u knjižnicama;²⁷⁹
- knjižnice kao aktivni čimbenici pri ulasku Hrvatske u Europsku uniju;²⁸⁰

---

²⁷⁵Usp. Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću, Varaždin, 4.-7.11. 1998. / glavni i odgovorni urednik Marijan Kraš. Varaždin : Gradska knjižnica Metel Ožegović, 1998.

²⁷⁶Usp. Nova pomagala za novo tisućljeće : radni materijali / 32. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Lovran, 20.-23. rujna 2000.

²⁷⁷Horvat, Aleksandra. Knjižničarske vrijednosti. // Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 10, 10(2008), 9-10.

²⁷⁸Isto.

²⁷⁹33. Skupština Hrvatskog knjižničarskog društvo "Upravljanje promjenama u hrvatskim knjižnicama", Daruvarske toplice, 25.-27. rujna 2002.

²⁸⁰34. Skupština Hrvatskog knjižničarskog društvo "Hrvatske knjižnice u svjetlu europskih integracija", Šibenik, 22. do 25. rujna 2004.

- kulturni turizam i knjižnice kao mjesna kulturna i obavijesna središta, važna u informiranju i promociji lokalnih specifičnosti i kulturne baštine i moderniteta²⁸¹

U drugoj polovici prvog desetljeća 21. stoljeća (2006.-2010.) javljaju se nove teme u hrvatskom narodnom knjižničarstvu:

- digitalizacija hrvatske kulturne baštine (2006.);²⁸²
- knjižnični koncepti i arhitektura (2007.);²⁸³
- digitalne i virtualne zbirke, elektroničke knjige i elektronički časopisi, baze podataka, repozitorij (2008.);²⁸⁴
- knjižnica – mjesto istraživanja i cjeloživotnog učenja (2006);²⁸⁵
- tinejdžeri u knjižnici (2009.);²⁸⁶
- čitanje i pismenost kao kompetencije bez kojih se ne može u suvremenom društvu;
- knjižnica u zajednici (2010.).

U diskurs hrvatskog narodnog knjižničarstva na početku 2010-ih ulaze teme o knjižnici kao mjestu inkluzije i međukulturnog razumijevanja, knjižnice kao komunikacijska i multikulturna središte lokalne zajednice,²⁸⁷ knjižnice kao treći prostor i dr.²⁸⁸

5.3. Zakonsko određivanje funkcioniranja knjižnica

U dokumentu *Kulturna politika Republike Hrvatske : nacionalni izvještaj 1996.-1998.* ističe se da je razvoj i unapređenje narodnih knjižnica bitna sastavnica hrvatske kulturne politike od 1990-ih godina. Glavni cilj kulturne politike u Republici Hrvatskoj u području narodnog

²⁸¹Prvo savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, Split, 2.-3.6.2003.

²⁸²35. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva Knjižnice - riznice pisane i digitalne baštine, Plitvička jezera, 27.-30. rujna 2006.

²⁸³5. savjetovanje za narodne knjižnice u RH Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija, Lovran, 3.-6. listopada 2007.

²⁸⁴36. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva Usluge @ usluge.hr, Pula, 1.-4. listopada 2008.

²⁸⁵37. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva Knjižnica u zajednici, Terme Tuhelj 29.09.2010.-02.10.2010.

²⁸⁶Stručni skup „Tinejdžer u knjižnici. Upomoć!”, Zagreb, 20.03.2009.

²⁸⁷8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj *Knjižnica – komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice*, Toplice Sveti Martin, 21. svibnja 2011.

²⁸⁸9. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj Narodne knjižnice kao treći prostor, Zadar, 9. do 11. listopada 2013. godine.

knjižničarstva je osigurati svakom stanovniku Hrvatske u njegovom mjestu stanovanja knjižničnu građu i informaciju (tiskanu, audiovizualnu, baze podataka).²⁸⁹

Zakon o knjižnicama donesen je 1997. godine kako bi se unaprijedilo knjižničarstvo u Hrvatskoj te približilo svjetskim trendovima razvitka ove kulturne djelatnosti. Postavljeni su sljedeći ciljevi:

- dostupnost knjižnične građe svakom stanovniku;
- osamostaljivanje narodnih knjižnica iz sastava drugih ustanova (pučkih otvorenih učilišta, domova kultura i sl.);
- povezivanje knjižnica u mrežu i uspostavljanje hrvatskog knjižničkog sustava, kako bi učinci narodnih knjižnica bili veći;
- povećati knjižnične fondove (1,5-3 knjige po stanovniku, ovisno o veličini grada ili općine, u prosjeku 2 knjige);
- povećati obuhvat stanovništva u članstvu knjižnicama.²⁹⁰

Vlasnici i osnivači narodnih knjižnica uglavnom su jedinice lokalne uprave i samouprave (gradovi, općine), koji ih pretežno i financiraju iz svojih proračuna. Narodne knjižnice u Hrvatskoj dio su šireg nacionalnog sustava koji čine školske, visokoškolske, općeoznanstvene i specijalne knjižnice, a središte cijelog sustava ili mreže je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.²⁹¹

Ministarstvo kulture RH podupire nabavu knjiga i opremanje knjižnica, uključujući informatizaciju narodnih knjižnica, financiranje matičnih službi, financiranje obnove u ratu porušenih i oštećenih knjižnica te osnivanje novih knjižnica prema novoj teritorijalnoj podjeli. Vlada Republike Hrvatske donijela je strategiju „Hrvatska u 21. stoljeću : načela razvitka Republike Hrvatske“ (2002.),²⁹² temeljni strateški dokument kojim je Hrvatska odredila svoj put ulaska u globalno informacijsko društvo s definiranim osnovnim pravcima razvoja Republike Hrvatske kao otvorenog, civilnog, demokratskog, socijalno osjetljivog društva orijentiranog prema ubrzanom i održivom ukupnom razvoju. U okviru ove strategije hrvatska

---

²⁸⁹Instrumenti za provođenje ovog cilja su Zakon o knjižnicama, Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi te Zakon o pravima nacionalnih ili etničkih manjina i zajednica te Standardi za narodne knjižnice i Standardi za pokretne knjižnice.

²⁹⁰Članstvom knjižnice u 1995. godini bilo je obuhvaćeno oko 12 posto stanovništva, dok je svjetski standard 20 posto stanovništva na ukupni broj stanovnika. Nav. dj. Str. 197.

²⁹¹Nav. dj. Str. 196.

²⁹²Hrvatska u 21. stoljeću : načela razvitka Republike Hrvatske. Dostupno na: www.hrvatska21.hr

vlada donša „Strategiju kulturnog razvitka“ (2003.),²⁹³ u kojoj je identificirano da mreža narodnih knjižnica ne pokriva ravnomjerno Hrvatsku, a teritorijalno-upravna podjela Hrvatske takva je da se knjižnični standardi objektivno ne mogu ostvariti u mnogim općinama. Ni druge vrste knjižnica nisu funkcionalno povezane u djelotvorne mrežne sustave. Sukladno potrebama djelatnosti u sklopu kojih djeluju, hrvatski knjižnični sustav u cjelini je nedovoljno izgrađen i funkcionalan. Zbog različitog stupnja razvijenosti i nejednake dostupnosti informatičke tehnologije te pomanjkanja strategijskog plana automatizacije knjižnica, razvija se i u upotrebi je više knjižničnih sustava. Konstatira se da niti tri godine nakon donošenja Zakona o knjižnicama knjižničarstvo nema cjelovitog plana razvitka. U tom se smislu nazire razvoj knjižnica kao središta dostupnosti najrazličitijih vrsta informacija - od tradicionalnih metoda i tehnika rada, tiskanih publikacija i fondova preko digitalnih publikacija i mreža o fondu preko virtualnih dokumenata, do informacija o lokalnoj zajednici i sličnih. Cilj globalne informacijske infrastrukture je pokrivenost Hrvatske funkcionalnom mrežom knjižnica, u kojoj je svaka knjižnica pristupna točka znanju i informacijama u Hrvatskoj i u svijetu. Radi planskog, sustavnog i stručno utemeljenog ostvarivanje toga cilja pokrenut je projekt Nacionalni informacijski sustav knjižnica (NISKA).

Možemo zaključiti da su svi problemi knjižnica navedeni u „Strategiji kulturnog razvitka“ iz 2003. godine ostali do danas najveća prepreka razvoju hrvatskog knjižničarstva - nedovoljan broj stručnog osoblja, nedovoljan prostor, nedovoljna suradnja, neravnomjernost i nefunkcionalnost knjižničnih mrežnih sustava, nejednaka razvijenost i nedostupnost informatičke tehnologije, pomanjkanje strategijskog plana automatizacije i nepovezanost nacionalne knjižnične informacijske infrastrukture, uključujući i nerealiziran projekt Nacionalni informacijski sustav knjižnica (NISKA).

Hrvatska do danas nema na nacionalnoj razini objedinjenu dostupnost bibliografskih baza podataka za razliku od zemalja s razvijenim knjižničarstvom koje su to učinile dva desetljeća ranije, 1990-ih godina u inicijalnoj fazi implementacije informacijske tehnologije u knjižnice (usporedi potpoglavlje 4.2.3. *Tehnologija (oprema)* i potpoglavlje 5.4. *Primjeri poslovanja knjižnica u nekim zemljama*).

---

²⁹³ Knjižnice. // Strategija kulturnog razvitka: dokument / urednici dr. sc. Biserka Cvjetičanin i prof. dr. sc. Vjeran Katunarić. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2003. Str. 98-100.

Početkom 2000-ih godina donešeno je nekoliko međunarodnih dokumenata koji utječu i na djelovanje narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Ističu važnu ulogu knjižnica u razvoju društva znanja, razvoju demokracije i građanskog društva, cjeloživotnom učenju, u gospodarskom i društvenom razvoju, poticanju kulturne raznolikosti, potrebu suradnje baštinskih ustanova muzeja, knjižnica i arhiva u Europi u digitalizaciji kulturne baštine, osiguravanju osnovnih besplatnih knjižničnih usluga i jednakog pristupa internetu kao otvorenog i svima dostupnog izvora informacija (usporedi poglavlje 3. *Narodne knjižnice u međunarodnim političkim i strateškim dokumentima*).

U Hrvatskoj je u 2003. godini također usvojeno nekoliko zakona koji su direktno utjecali na rad knjižnica:

- Zakon o zaštiti osobnih podataka²⁹⁴ obvezao je voditelje zbirke osobnih podataka, pa tako i knjižnice koje vode zbirke podataka o korisnicima, sudionicima skupova i sl., na vođenje evidencije o zbirkama osobnih podataka te dostavljanje evidencije Agenciji za zaštitu osobnih podataka;
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima²⁹⁵ uveo je pravo na naknadu za posudbu građe u knjižnicama i utvrdio okvire autorskog prava i zaštite intelektualnog vlasništva digitalne građe, zajedno s odredbama Zakona o elektroničkim medijima i Zakona o medijima;²⁹⁶
- Zakon o pravu na pristup informacijama²⁹⁷ postavio je pred knjižnice niz novih obveza, a pred knjižničare potrebu stjecanja novih znanja o primjeni ovih prava u knjižničnu praksu;
- Vlada RH donijela je Nacionalnu strategiju jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine, čime je započeo rad na uklanjanju arhitektonskih barijera, kao i uvođenju elemenata informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe u kulturnim ustanovama.

Hrvatsko knjižničarsko društvo je 2003. godine pripremlilo novi prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, kako bi se usuglasio s novinama u međunarodnom i hrvatskom zakonodavstvu. U novi zakon trebalo je unijeti sljedeće novine:

- osiguranje dostupa u knjižnicu za sve;

---

²⁹⁴Zakon o zaštiti osobnih podataka. // Narodne novine 103(2003).

²⁹⁵Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167(2003).

²⁹⁶Zakon o elektroničkim medijima. // Narodne novine 122(2003).

²⁹⁷Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 172(2003).

- osnovne knjižnične usluge dostupne u svim knjižnicama bez posebne naknade;
- neometan pristup internetu i povjerljivost u korištenju informacija;
- obvezu poštivanje autorskog prava;
- cjeloživotno obrazovanje korisnika i obveza stalnog stručnog usavršavanja kao nove suodgovornosti koje preuzimaju knjižničari, u interesu javnosti.

Prijedlog novog zakona trebao je 2008. godine biti upućen na raspravu u Hrvatski sabor, no do toga nije došlo, pa je sve do danas na snazi Zakon iz 1997.²⁹⁸

Bez obzira na to što zakon ne obvezuje, u mnogim hrvatskim knjižnicama počela su se uvažavati načela slobodnog pristupa informacijama te je napravljen zaokret prema novim ulogama i funkcijama knjižnica kao što su uključivanje manjina u društvo putem knjižnica, cjeloživotno učenje za korisnike i knjižničare, potpora razvoju civilnog društva i kulturnoj raznolikosti.

Za razliku od mnogih zemalja svijeta u kojima su strateški dokumenti razvoja narodnih knjižnica u nadležnosti vlada, u Hrvatskoj je knjižničarska zajednica inicirala izradu prve strategije narodnih knjižnica, koja je (do danas) ostala tek u obliku prijedloga i nacрта. Tako je u prijedlogu Strategije razvoja narodnih knjižnica Republike Hrvatske 2005.-2010. kao prioritet istaknuta informatizacija narodnih knjižnica:²⁹⁹

- internet u svakoj narodnoj knjižnici;
- osiguran pristup internetu putem CARNET mreže;
- osiguranje povoljnijeg (konzorcijskog) pristupa bazama podataka;
- jeftinije licenciranje softvera;
- izrada portala narodnih knjižnica, itd.

Od početka 2010-ih godina kulturno-politički okvir za djelovanje narodnih knjižnica u Hrvatskoj počinu određivati trogodišnji strateški planovi Ministarstva kulture Republike

---

²⁹⁸Usp. Bačić, Edita; Alemka Belan Simić. Prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Svezak 10, 10(2008), 10-13.

²⁹⁹Usp. Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2013.-2015. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/novosti/odabrana_novost/507/ (30.4.2015.)

Hrvatske.³⁰⁰ U njima je istaknuta uloga Ministarstva kulture u potpori osnivanju narodnih knjižnica u općinama i gradovima te izgradnji njihovih knjižničnih fondova, kao i potpora popunjavanju knjižničnih fondova postojećih narodnih knjižnica i organiziranju manifestacija i skupova u knjižnicama i stručnim udrugama kako bi pridonijele decentralizaciji kulturnog života u Hrvatskoj te povećanju interesa javnosti za knjižničnu djelatnost i dostupnost knjiga svim građanima Republike Hrvatske.³⁰¹

Narodne knjižnice su u tim dokumentima pozicionirane kao segmenti u stvaranju lanca knjige od autora i prevoditelja, preko izdavača, nakladnika, distribucijskog lanca knjižara i knjižnica do čitatelja kao krajnjeg potrošača. Cilj je očuvati značajna književna i jezična dostignuća te održati i poboljšati postignutu razinu kvalitete hrvatske knjige kao umjetničkog djela i proizvoda kulturne industrije.

Možemo zaključiti da koncept koji proizlazi iz strateških dokumenata Ministarstva kulture RH kao krovnog vladinog tijela za narodne knjižnice reducira ulogu narodnih knjižnica u hrvatskom društvu na popunjavanje knjižničnih fondova i posredovanje u poticanju čitanja. Taj koncept je ispod razine suvremenosti, odnosno koncepta o ulogama narodnih knjižnica u društvu kako je s jedne strane proklamiran u međunarodnim knjižničarskim i političkim dokumentima od kraja 1990-ih godina naovamo, tako i u odnosu na suvremenu praksu hrvatskih narodnih knjižnica prema kojima nastoje djelovati kao:

- središnje javne ustanove za potporu razvoja demokracije i civilnog društva;
- nezaobilazna mjesta u organizaciji i provođenju programa cjeloživotnog učenja;
- institucije koje doprinose ekonomskom prosperitetu gradova, općina i mjesta;
- institucije koje doprinose u očuvanju lokalnog kulturnog i povijesnog identiteta i običaja.

---

³⁰⁰ *Strateški plan Ministarstva kulture RH za razdoblje 2010.-2012.* i *Strateški plan Ministarstva kulture RH za razdoblje 2012.-2014.* srednjoročni su planski dokumenti s naglaskom na vezi strateških ciljeva i aktivnosti s proračunom. Ograničenja su im odsutnost dugoročnog promišljanja i utemeljene vizije i misije.

³⁰¹ Strateški plan Ministarstva kulture Republike Hrvatske za razdoblje od 2012. do 2014.

Dostupno na:

<http://www.minkulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/Strateski%20plan%20Ministarstva%20kulture%202012%20-2014%20%20-%20revidiran%20za%20web%2016042012.pdf> (30.4.2015.)

Strateški dokumenti Ministarstva kulture RH polazište su i knjižničarskog Prijedloga strategije za razvoj narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2013.-2015.³⁰² Po ovom prijedlogu problemi u radu narodnih knjižnica proizlaze iz nepostojanja jedinstvene strategije razvoja, postojećih zakonskih rješenja, zastarjelosti standarda za narodne knjižnice, a rezultat toga je slaba vidljivost knjižnica i knjižničarske profesije u lokalnoj zajednici. Cilj je uspostava knjižničnog sustava narodnih knjižnica koji potiče intelektualni rast i fleksibilnost u radu u skladu s informacijskim potrebama lokalne zajednice i svih njenih članova u suvremenom prostorno-informacijskom okruženju. U usporedbi sa strateškim dokumentima Ministarstva kulture RH ovaj prijedlog ipak proširuje dijapazon prioriteta narodnih knjižnica u suvremenom društvu i to u područjima:

- podizanja razine svih vrsta pismenosti i promicanje čitanja za sve (djeci i mladima do navršениh 18 godina života osigurati slobodan pristup knjižničnim uslugama; omogućiti posudbu i korištenje svih vrsta knjižnične građe; narodnim knjižnicama i njihovim korisnicima osigurati pristup e-knjizi; pokrenuti nacionalni program za poticanje čitanja, kontinuirano raditi na promicanju knjižnične građe, programa i usluga);
- osiguranja knjižničnih usluga svim građanima RH putem funkcionalne mreže knjižničnih usluga (pozicioniranje narodnih knjižnica kao ustanova koje promiču, potiču i provode stvarnu socijalnu inkluziju građana; povećanje broja aktivnih članova u narodnim knjižnicama na 25% stanovništva RH; u svim jedinicama lokalne samouprave gdje ona ne postoji osigurati odgovarajući organizacijski oblik knjižnične djelatnosti u skladu sa Zakonom o knjižnicama iz 1997. godine; poticati djelovanje postojećih i osnivanje novih pokretnih knjižnica);
- iskorištavanja prednosti suvremenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (građanima omogućiti pristup suvremenoj informacijskoj i komunikacijskoj opremi u narodnim knjižnicama, besplatan pristup internetu u narodnim knjižnicama, besplatan pristup bazama podataka i izvorima informacija financiranim javnim sredstvima u narodnim knjižnicama; digitalizacija knjižnične građe i omogućavanje slobodnog pristupa digitalnim sadržajima financiranim javnim sredstvima).

S ulaskom u Europsku uniju 2013. godine, Hrvatska je donijela ili je u procesu donošanja niza strategija na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Za položaj knjižnica u razvoja

---

³⁰²Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015.: nacrt prijedloga. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Zavod za knjižničarstvo, 2013. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEenica.pdf> (30.4.2015.).

hrvatskoga društva najvažnije bi bile Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Strategija pametne specijalizacije RH, Strategija poticanja inovacija RH 2014.-2020., Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti i Industrijska strategija RH.

Možemo zaključiti da unatoč tome što suvremeni koncept narodne knjižnice kao višefunkcionalnog mjesnog kulturnog, obavijesnog i komunikacijskog središta nije prepoznat u političkim dokumentima hrvatske Vlade, već je reduciran na tradicionalnu kulturnu funkciju u poticanju čitanja u nakladničkom lancu produkcije knjige, narodne knjižnice u Hrvatskoj razvijaju niz novih uloga koje ih pozicioniraju kao središta lokalnih zajednica. Uz tradicionalnu kulturnu funkciju očuvanja pisane kulturne baštine i kulturnog uzdizanja, to su još funkcije potpore obrazovanju, cjeloživotnom učenju, društvenoj inkluziji, društvenoj integraciji i društvenoj koheziji.

Međutim, treba istaknuti da upravo takvo tradicionalno, kulturno-baštinsko pozicioniranje knjižnica u strateškim dokumentima Ministarstva kulture RH osigurava dotacije za nabavu knjižnične građe u vrijeme financijske oskudice, kada mnoge lokalne zajednice u Hrvatskoj drastično reduciraju sredstva za ovu temeljnu knjižničnu funkciju.

5.4. Primjeri poslovanja knjižnica u nekim zemljama

Kako bi se dobio uvid u mogućnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj da slijede suvremene pravce transformacije klasične uloge knjižnica u cilju povećanja prepoznatljivosti i učinkovitost u društvu, njihov položaj u društvu uporedit će se s položajem narodnih knjižnica u nacionalnim strateškim dokumentima nekoliko stranih zemalja, konkretno Velike Britanije i nordijskih zemlja, s posebnim osvrtom na Dansku i Finsku. Ove zemlje izabrane su za usporedbu zato što prednjače u međunarodnim razmjerima po tradicionalnoj ukorijenjenosti narodnih knjižnica kako u nacionalne politike, tako i u život svojih lokalnih zajednica.³⁰³

---

³⁰³Neke aspekte prakse knjižnica u Velikoj Britaniji, Danskoj i Finskoj upoznali su koprivnički knjižničari tijekom višekratnih studijskih boravaka te stečena saznanja prenijeli u svoju svakodnevnu praksu, o čemu se izlaže u empirijskom dijelu ovog rada.

Za razliku od hrvatskog društva, društva u Velikoj Britaniji i nordijskim društvima visoko su razvijena demokratska i informacijska društva, koja su, referirajući se ponovno na Manuela Castellsa, *duboko transformirana informacijskom paradigmom*.³⁰⁴

Velika Britanija. U Velikoj Britaniji od knjižnica se očekuje da u informacijskom društvu promijene shvaćanje svoje tradicionalne uloge kao ustanova koje posuđuju građu i pružaju informacijsko-referalne usluge te da pozitivno doprinose socijalno-političkom programu britanske vlade u područjima poput *cjeloživotnog učenja, društvene isključenosti i aktivnog građanstva*. Od narodnih knjižnica također se očekuje da razvijaju inovativne *digitalne usluge* kao pomoć progresu informacijskog društva na nacionalnoj, lokalnoj i regionalnoj razini.³⁰⁵

Nacionalno strateško promišljanje usluga narodnih knjižnica ima tradiciju u Velikoj Britaniji u nizu vladinih dokumenata u kojemu je formulirana dugoročnu strategiju o tome kako narodne knjižnice mogu doprinijeti nizu strateških prioriteta, ali i o tome kako vlada gleda na knjižnične usluge, potencijale i prepreke koje se trebaju riješiti kako bi se osiguralo njihovo oživljavanje i progres.³⁰⁶ Dugoročna strateška vizija za usluge narodnih knjižnica postavlja tri ključna područja aktivnosti koja trebaju biti u fokusu njihove moderne misije:

- promocija čitanja i neformalnog učenja;
- dostupnost digitalnim vještinama i uslugama, uključujući e-vladu;
- mjere za suzbijanje društvene isključenosti, izgradnju identiteta zajednice i razvoj građanskog statusa.³⁰⁷

Na lokalnoj i regionalnoj razini vlasti postoji također nekoliko strategija koje se smatraju nužnima u informacijsko-komunikacijskim uslugama. One apostrofiraju suradnju između kulturnih ustanova, suradnju s javnim, privatnim i civilnim sektorom te međusektorsku suradnju, tj. integracija knjižničnih usluga s drugim uslugama u obrazovanju, socijalnim uslugama, stanovanju i okolišu. Shodno tome, regionalni knjižnični sustav, koji ima dugu

---

³⁰⁴Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv.1: Uspon umreženog društva. Nav. dj. Str. 56.

³⁰⁵Usp. Goulding, Anne. Nav. dj.

³⁰⁶Anne Goulding navodi dokument *Reading the Future* (1987.), kojega zamjenjuje dokument *Framework for the Future* (2003.), koji identificira niz usluga koje narodne knjižnice trebaju pružati i pojašnjava kako mogu doprinijeti nacionalnim i lokalnim političkim prioritetima.

³⁰⁷Nav. dj. Str. 16.

tradiciju objedinjavanju različitih tipova knjižnica i njihovih resursa, prvenstveno u operacionalnim područjima, kao što su međuknjižnična posudba.³⁰⁸

Ukoliko želimo apostrofirati najvažnije razlike u položaju u strateškim dokumentima, ali i praksi hrvatskih i britanskih narodnih knjižnica, onda su to sljedeći uvidi:

- za razliku od Hrvatske, u političko-strateškim dokumentima Velike Britanije jasno su definirana očekivanja od narodnih knjižnica na svim političko-administrativnim razinama (nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj);
- u britanskom društvu, za razliku od hrvatskog društva, postoji dugogodišnja tradicija suradnje između pojedinih javnih sektora, koja i pred knjižnice stavlja zadaću razvijanja suradničkih odnosa radi učinkovitijeg i financijski racionalnijeg djelovanja u društvu;
- u britanskom društvu informacije se smatraju *krvotokom demokratskog društva*, dok se u Hrvatskoj tek od početka 2000-ih godina informacije prepoznaju kao ključno pravo i pomoć građanima.³⁰⁹

Nordijske zemlje. Knjižnice u nordijskim društvima su do 1980-ih godina privlačile pozornost svjetske javnosti svojim modelima poslovanja kojima su doprinosile izgradnji tzv. društva blagostanja, dok danas imaju jasno definiranu ulogu u ispunjavanju ciljeva svojih vlada, prvenstveno vezanima uz razvoj informacijskog društva i društva znanja, a u skladu s nordijskom tradicijom javnog prosvjećivanja i javnog utjecaja na sve sfere života.³¹⁰ Jedna od zajedničkih karakteristika nordijskih društava je i duga tradicija narodnih knjižnica, koje su danas među najčešće korištenim i najrazvijenijim knjižnicama u svijetu.³¹¹ Nordijske knjižnice čini posebnima visoka kvaliteta usluga čak i u malim, rijetko naseljenim lokalnim zajednicama. Duboko su ukorijenjene u jaku tradiciju javnog prosvjećivanja koje je od početaka posvećeno uključivanju građana u proces javnog donošenja odluka. Jens Thorhauge

---

³⁰⁸Nav. dj. Str. 71.

³⁰⁹Pravo korisnika na informaciju počinje se akceptirati u hrvatskoj javnosti s donošenjem Zakona o pravu na pristup informacijama (2003.).

³¹⁰Usp. Thorhauge, Jens. The Nordic cultural sphere and its public libraries. // Nordic public libraries : the Nordic cultural sphere and its public libraries / editor Jens Thorhauge etc. København : The Danish National Library Authority, 2002. Str. 10-11. ; Usp. Thorhauge, Jens. Agenda for the new library towards the knowledge society : three waves of change in the modern library. Nav. dj. Str. 7-11.

³¹¹Prema J. Thorhaugeu, pojam *nordijska kulturna zajednica* reflektira tradiciju i određeni način mišljenja prisutan u nordijskim zemljama Danskoj, Finskoj, Norveškoj, Švedskoj i Islandu. Usprkos velikim međusobnim razlikama između pojedinih zemalja koje imaju vlastite jezike i nacionalnu kulturnu tradiciju zajedničke značajke su im jaka tradicija javnog utjecaja na sve sfere života, tradicija protestantizma s isticanjem dužnosti i egalitarnosti i s jakim utjecajem na rano širenje pismenosti i obrazovanja.

ističe kako je javno informiranje ideološki značajan element prisutan i u knjižnicama, što je determinirano i nacionalnim zakonodavstvom koji je okvir za knjižnične usluge.³¹²

Osnovne značajke prilagodbe nordijskih narodnih knjižnica potrebama informacijskog društva od 1980-ih godina naovamo su:

- implementacija informacijske tehnologije;
- uvođenje kooperativnih usluga, umrežavanje i fleksibilnost međuknjižnične posudbe;

adaptiranje usluga na promjene u društvenom i tehnološkom okruženju, kako za tradicionalne korisnike, tako i za preciznije definirane ciljne skupine – djecu, etničke skupine, fizički hendikepirane, slijepe i slabovidne i dr.;

- fizički prostor knjižnice doživljava se kao izazov da se ponudi ono što nije na mreži te da bude dovoljno atraktivan da zadrži interes i pažnju korisnika.

Okvir za implementacije informacijske tehnologije u suvremene narodne knjižnice kreiraju i prate strateški dokumenti pojedinih nordijskih država. Ovdje ćemo se osvrnuti na primjere Finske i Danske.

Finska. Zahtjevi za slobodnim protokom informacija aktualni su u finskom društvu od 1980-ih godina da bi evoluirali u kasnim devedesetima u stav o informacijskoj i medijskoj pismenosti kao esencijalnim građanskim vještinama.

U okvirima političkih strategija finske vlade (informacijske strategije, strategije o obrazovanju, edukaciji i istraživanju) u 1995. godini pojavljuju se posebni projekti u području kulture, kojima se evaluiraju i koordiniraju inicijative knjižnica na internetu i razvija koncept knjižnice kao „*kuće znanja*“.

U 1996. godini finska vlada je donijela četverogodišnji razvojni program za razvoj umrežavanja, tehničke infrastrukture i edukacije knjižničnog osoblja. Posebnu pomoć dobile su općine s manje od 2000 stanovnika u okviru politike što ravnomjernijeg razvoja svih narodnih knjižnica u Finskoj. U četiri godine finske su se knjižnice povezale na internet i prvo besplatno stavile svoje kataloge na internet. Budući da je suradnja uvijek bila važna za finske knjižnice, već se tada više od 50 posto narodnih knjižnica pridružilo lokalnim ili regionalnim

---

³¹²Thorhauge, Jens. The Nordic cultural sphere and its public libraries. Nav. dj. Str. 10-11.

mrežama sa zajedničkim računalnim sustavima i mrežnim stranicama, zajedničkom knjižničnom iskaznicom i zajedničkim pravilima za međuknjižničnu posudu. To je rezultiralo time da u 1999. godini narodne knjižnice koristi čak 80 posto sveukupnog stanovništva.³¹³

U kulturnoj politici finske vlade iz 1999. godine postulirano je da se Finska postupno razvija u informacijsko društvo u kojemu su znanje i stručnost dio kulture i također jedan od ključnih faktora u gospodarstvu. Tradicija suradnje prisutna je i u međusektorskim projektima koji uključuju nekoliko ministarstava s ciljem definiranja i razvoja politika u području obrazovanja i kulture. Narodne knjižnice od 2000-ih godina dobivaju financijsku potporu za pokretanje nacionalnih servisa na webu i usluga za korisnike. Iako su već od 1995. godine postupno stavljale na računalnu mrežu metapodatke i kulturne sadržaje lokalnog i regionalnog značaja, od 2000. godine počinju izgrađivati regionalne portale u suradnji s partnerima iz drugih sektora kulture i društva te dalje razvijati virtualne knjižnice u suradnji s muzejima, arhivima i drugim kulturnim organizacijama. Drugi trend je bila suradnja s obrazovnim institucijama u uslugama za studente i učenike kao dio cjeloživotnog učenja. Svim tim projektima bilo je zajedničko to što su afirmirali i konsolidirali uloge narodnih knjižnica kao priznatih portala za informacije, znanje i kulturu.

U program finske knjižnične politke za razdoblje 2001.-2004. narodne knjižnice apostrofirane su kao institucije koje su aktivne i učinkovite, ljudima lako dostupne i otvorene za sve, vode brigu o kulturnom nasljeđu i podupiru multikulturnost, grade i promiču duh zajednice, dodaju vrijednost zbirkama selekcijom i organizacijom različite građe, mjesta su za učenje i podupiru one koji uče svih dobi, promiču pismenost u najširem smislu, uključujući medijsku pismenost, dobra su radna zajednica kompetentnih stručnjaka, umrežavaju se s partnerima, kako bi njihove zbirke učinila dostupnima lokalno, njihove zbirke dostupne su preko mreže (digitalna knjižnica) te su poželjan partner i doprinose uspjehu i blagostanju regije.³¹⁴

Finska vlada također je donijela strategije za narodne knjižnice u društvu znanja i program razvoja za knjižnice 2006.-2010., s jasnim fokusom na mrežne usluge. Utvrđena je nacionalna politika do 2015. godine i ažuriran je knjižnični zakon.

---

³¹³U isto vrijeme u Hrvatskoj je narodne knjižnice koristilo 12 posto hrvatskog stanovništva. Usp. Stipanov, Josip. Knjižnice. Nav. dj. Str. 197.

³¹⁴Nav.dj. Str. 27.

Možemo zaključiti da je položaj finskih narodnih knjižnica u nacionalnim strateškim i zakonodavnim dokumentima prvenstveno vezan uz razvoj mrežnih usluga i suradnje u objedinjavanju knjižničnih resursa na svim razinama vlasti – lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj.

Danska. Danska nacionalna strategija za narodne knjižnice već je 1995. godine postavila dva glavna kulturno-politička cilja za narodne knjižnice u informacijskom društvu: informacijsko-komunikacijska tehnologija mora podupirati slobodan pristup informacijama i knjižnice moraju ispuniti središnju medijsku funkciju u pristupu informacijama.³¹⁵

U danskim političkim dokumentima i novom knjižničnom zakonu već se od 1997. godine javljaju brojne preporuke za inicijative u redefiniranju uloge knjižnica, prije svega u jednakoj zastupljenosti medija u knjižničnim fondovima. To je to značilo promjenu od tradicionalne uloge knjižnica u osiguravanju dostupnosti knjiga prema pružanju pristupa informacijama u kojem god mediju bile pohranjene. Uz papirnu knjigu u knjižnične fondove ulazi audio-vizualna i multimedijaska građa. Drugo, suradnja među knjižnicama od tada u većem opsegu treba biti zasnovana na ekonomskim pokazateljima isplativosti. Nadalje, regionalna knjižnična struktura se trebala promijeniti kao i legislativa o autorskim pravima koja je omogućila besplatnu dostupnost knjižničnoj građi i informacijama. Temeljne usluge – posudba i korištenje knjižnične građe, uključujući pristup internetu, besplatne su za građane. Knjižnice mogu uz naplatu nuditi raznolike usluge, od ekspresne dostave knjižnične građe do usluga konzultacija i poduke za kompanije, javne institucije i građane (npr. o pretraživanju interneta, ažuriranju web stranicama sl.).

Danski zakon o knjižnicama iz 2000. godine stvorio je okvire za nacionalnu strategiju, po kojoj su u uvjetima umreženog društva knjižnice *hibridne*. „Kičma“ hibridne knjižnice je nacionalna platforma za pretraživanje i naručivanje knjižnične građe *bibliotek.dk*. U osnovi je to bibliografska baza podataka, koja sadrži podatke o bazama podataka svih danskih knjižnica i omogućuje svakom građanu naručivanje knjižnične građe iz cjelokupnog danskog fonda s mogućnostima dostave u svaku knjižnicu prema nečijem izboru. Ova baza se nadalje razvijala u mrežni portal s poveznicama na brojne servise. Imperativ je da se mrežna suradnja između knjižnica konstatno unapređuje, kao i suradnja između knjižnica, škola, obrazovnih i drugih

---

³¹⁵Thorhauge, Jens. Denmark. // Nordic Public Libraries. Nav. dj. Str.17.

institucija i korisničkih skupina. Danska vlada je od 2010. godine stavila fokus na ulogu narodnih knjižnica u društvu znanja, a cilj je u većem stupnju integrirati u svakodnevni život građana stručne i poslovne informacije te kulturnu i informacijsku ponudu knjižnica.

Ukoliko se žele naglasiti najvažnije razlike u položaju hrvatskih i nordijskih narodnih knjižnica u nacionalnim strateškim dokumentima, onda su to sljedeće značajke:

- za razliku od hrvatskih narodnih knjižnica, nordijske knjižnice, konkretno u Danskoj i Finskoj, dobro su usustavljene i koordinirane;
- postoji nacionalna strategija za narodne knjižnice;
- javni sustav knjižnica je integriran u nacionalnu informacijsku politiku, obvezna je suradnja s drugim vrstama knjižnica (npr. sa znanstvenim knjižnicama), a postoje i nacionalne mrežne usluge koje integriraju različite vrste knjižnica;
- korištenje narodnih knjižnica je uvijek bilo vrlo visoko u odnosu na većinu drugih zemalja;
- sve temeljne usluge su besplatne i obveza je za narodne knjižnice pružati usluge posudbe ne samo knjiga, nego i drugih medija (glazbe, interneta i slične usluge), kao što su obvezne sudjelovati u međuknjižničnoj posudbi.

Možemo zaključiti da za razliku od hrvatskog društva opterećenog poračcem, tranzicijskim i transformacijskim procesima na putu prema demokraciji, koje u potpunosti ne prepoznaje moguće doprinose narodnih knjižnica u razvoju društva, Velika Britanija i nordijska društvima visoko su razvijena demokratska i informacijska društva, u čijoj izgradnji tradicionalno i narodne knjižnice imaju jasno definirane funkcije i misije. Dok je u Velikoj Britaniji položaj narodnih knjižnica u nacionalnim strateškim ciljevima prvenstveno vezan uz prosperitet konzumerističkog, neoliberalnog društva i suzbijanje negativnih posljedica njegovog razvoja (društvena isključenost, slabljenje identiteta lokalnih zajednica), u nordijskim zemljama je vezan uz ulogu narodnih knjižnica kao medijatora u povezivanju građanstva s novom informacijsko-komunikacijskom tehnologijom i novim načinima dostupnosti informacijama koje su potrebne u svakodnevnom životu građana. U Hrvatskoj se od narodnih knjižnice još uvijek očekuje da prvenstveno doprinose izgradnji kulturnog i nacionalnog identiteta.

6. PREGLED EMPIRIJSKIH PODATAKA O NARODNIM KNJIŽNICAMA

U Hrvatskoj postoji niz lokalno, prostorno i socijalno, ograničenih empirijskih istraživanja o djelovanju narodnih knjižnica, različitog metodološkog utemeljenja i dosega, no ne postoji ni jedno nacionalno istraživanje. Stoga se u nastavku navodi pregled nekoliko istraživanja koja su relevantna za ovaj rad s obzirom na usporedbu rezultata dobivenih ovim empirijskim istraživanjem.

„Obnovljena i preuređena narodna knjižnica u lokalnoj zajednici : istraživanje društvenog utjecaja i korisnosti - analiza slučaja Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica“ (2007.). Istraživanje je provedeno za potrebe stručnog skupa o arhitekturi i novim konceptima narodnih knjižnica.³¹⁶ Cilj istraživanja bio je dobiti uvid u stavove koprivničkih građana o radu knjižnice nakon ulaganja u adaptaciju i rekonstrukciju knjižnične zgrade od 1997. do 2003. godine. Istraživanje je provedeno metodom anketnog upitnika na uzorku od 446 ispitanika (članova i nečlanova knjižnice, predstavnika tijela javne uprave i samouprave te predstavnika lokalnih sredstava javnog priopćavanja).

Istraživanje je pokazalo da 418 ispitanika (94%) smatra da je ulaganje u adaptaciju i proširenje prostora knjižnice bilo potrebno, potom da 443 ispitanika (100%) smatra da se pokazalo vrlo korisnim ili korisnim te da je je vrijednost preuređenja prostora u mogućnostima ponude novih i poboljšanih usluga i programa za korisnike. Prema dobivenim odgovorima ispitanika područja u kojima knjižnica najviše pridonosi kvaliteti života u lokalnoj zajednici su:

- obrazovanje i cjeloživotno učenje (323 odgovora ili 21%);
- dostupnost knjizi (291 odgovor ili 19%),
- razvijanje različitih oblika pismenosti i usvajanje čitateljskih navika i interesa (258 odgovora ili 17%);
- kultura (253 odgovora ili 17%);
- informiranje (217 odgovora ili 14%);

---

³¹⁶Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Obnovljena i preuređena narodna knjižnica u lokalnoj zajednici : istraživanje društvenog utjecaja i korisnosti - analiza slučaja Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost : koncepti, arhitektura, tehnologija : 5. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj / ur. Ljiljana Črnjar. Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2009. Str. 89-100.

- razonoda / provođenje slobodnog vremena (169 odgovora ili 11%).

Dobiveni rezultati, prema kojima je doprinos knjižnice najveći u području obrazovanja i cjeloživotnog učenja, ukazuju da je percepcija ispitanika bila tada, 2007. godine u skladu sa suvremenom paradigmom o ulozi knjižnice u informacijskom društvu, kao i na otklon stavova ispitanika od tradicionalne paradigme o knjižnici kao prvenstveno kulturnoj ustanovi.³¹⁷ Međutim, informiranje (tj. slobodan pristup informacijama), kao fokus nove koncepcije narodne knjižnice u informacijskom društvu prema relevantnim međunarodnim i nacionalnim političkim i knjižničarskim dokumentima, u koprivničkom istraživanju prepoznato je kao manje bitna funkcija knjižnice od obrazovanja i kulturne djelatnosti.

Od 22 usluge u ponudi knjižnice, najviše odgovora u rangiranju po važnosti su dobile:

- posudba knjiga (386 odgovora ili 7%)
- besplatan pristup internetu (348 odgovora ili 6%);
- usluga za slijepe i slabovidne (325 odgovora ili 6%);
- radionice za djecu i mlade (330 odgovora ili 6%), itd.³¹⁸

Iako je tradicionalna usluga posudbe knjiga zauzela prvo mjesto ove ljestvice, korištenje interneta bez naknade i usluga za slijepe i slabovidne kao tada potpuno nova usluga u ponudi knjižnice prepoznate su kao relevantne i suvremene usluge koprivničke knjižnice. Dobiveni rezultati pokazali su da je postignut jedan od ciljeva projekta implementacije usluge za slijepe i slabovidne u postojeću knjižničnu ponudu, a to je senzibilizacija lokalne zajednice na potrebe slijepih i slabovidnih.³¹⁹

Uvid u zadovoljstvo ispitanika uslugom knjižničara također je bio jedan od ciljeva istraživanja. Prema dobivenim rezultatima 334 ispitanika (75%) smatra da su knjižničari u pružanju usluga iskoristili potencijale adaptiranog i rekonstruiranog prostora u korist lokalne zajednice i njezinih građana, 96 ispitanika (22%) smatra da je njihov doprinos osrednji, a 6 ispitanika (1%) nedovoljan.³²⁰

---

³¹⁷Nav. dj. Str. 94.

³¹⁸Nav. dj. 94-94.

³¹⁹Nav. dj. Str. 96.

³²⁰Isto.

Dobiveni rezultati potvrdili su početnu hipotezu ovog istraživanja o zgradi i prostoru kao važnim pretpostavkama za knjižnični rad, koji sâmi po sebi ne utječu na korištenje knjižnice i zadovoljstvo građana, već su to kvalitetne i raznolike usluge te educirano stručno osoblje.

I u svijetu postoji niz empirijskih istraživanja o narodnim knjižnicama. Za ovaj rad izdvojit ćemo *istraživanje o strateškim izazovima za narodne knjižnice u Danskoj*,³²¹ zato što daje uvid u strateške izazove i pritiske kojima su izložene narodne knjižnice u Danskoj, jednoj od zemalja koje u svijetu prednjače po razvijenosti narodnog knjižničarstva. Niels Ole Pors ističe nekoliko dominantnih izazova - ekonomsku situaciju; diskrepanciju između percepcije stručnjaka o ulogama knjižnice u lokalnoj zajednici i percepcije korisnika koja je mnogo tradicionalnija s obzirom na usluge koje od narodne knjižnice traže; uvođenje i proliferaciju novih usluga i njihovu prioritizaciju. Pors posebno analizira jaz između percepcije korisnika narodnih knjižnica o tome što konstituira knjižnicu s jedne strane i nastojanja knjižničnih stručnjaka da smjeste narodne knjižnice u središte razvoja društva kao *mjesta i agente socijalnog kapitala, integracije, igrače u području novih društvenih tehnologija* i dr. Osim toga, analizira kako knjižnice mogu premostiti jaz između tradicionalnih uloga i uloge *agenta promjene ili inovacija*. Pri tome se koristi rezultatima triju velikih istraživanja (nacionalno istraživanje gimnazijalaca u korištenju knjižnica i informacijskih izvora, dubinsko istraživanje korisnika i nekorisnika knjižnica na području Kopenhagena i istraživanje koje analizira percepciju usluga u javnim percepciju usluga knjižnicama). Zaključuje da rezultati ukazuju na uglavnom tradicionalnu percepciju uloga i zadaća narodnih knjižnica kod korisnika. Također ukazuje na vrlo diferenciranu sliku ponašanja, percepcije i prioriteta kod korisnika za različite vrste usluga. Ukazuje i na mogući jaz između važnosti tradicionalnih i novih usluga u odnosu na reduciranje knjižničnih resursa. Na praktičnoj razini, istraživanje ukazuje na problem uspostavljanja ravnoteže između tradicionalnih pogleda na narodne knjižnice i potrebe za inovacijama u kreiranju usluga i njihovom pružanju korisnicima. Na teorijskoj razini, istraživanje predstavlja dramatične trendove u danskim narodnim knjižnicama koji se također mogu primijeniti na suvremene narodne knjižnice u svijetu.

---

³²¹Pors, Niels Ole. Burning platforms and melting icebergs : an exploratory analysis of present strategic challenges and cross-pressures in the public libraries. // Performance Measurement and Metrics 11, 1 (2010) 9-24. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/14678041011026838> (15.8.2015.)

*„Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske“ (2006.-2009.).*³²² Iako se primarno ne bavi korisnicima i djelovanjem narodnih knjižnica, za ovaj rad relevantni su rezultati ovog jedinog nacionalnog istraživanja koje se djelomično odnosi i na ulogu hrvatskih narodnih knjižnica u promicanju i poticanju čitanja i pismenosti kao njihove osnovne zadaće. Jedno od polazišta istraživanja je da se u suvremenom društvu knjižnice pozicioniraju kao središnji posrednik između onih koji knjigu proizvode i onih koji je čitaju, dakle kao značajna karika u lancu knjiga-čitatelj. One su spona između nakladničke i knjižarske mreže i čitatelja i zajednički bi trebale djelovati na dostupnost informacijskih izvora svim građanima, poticanje proizvodnje i posredovanje kvalitetnih tiskanih i elektroničkih materijala. Dio istraživanja odnosio se na najuspješnije programe i/ili projekte (kako ih percipiraju knjižničari) koje je u posljednje dvije godine ispitivana knjižnica provodila u tri područja: popularizaciji čitanja, razvoju osnovne pismenosti i razvoju informacijske pismenosti. Po broju opisanih programa i projekata najčešće se provode programi koji se odnose na popularizaciju čitanja, slijede programi za informacijsko opismenjavanje i programi za razvoj osnovne pismenosti. Analizom opisa najuspješnijih programa i projekata u području popularizacije čitanja dobiveni su podaci da se oni pretežno provode rijetko i povremeno, često su prigodni, periodični i jednokratni (“po potrebi”). Tradicionalno se rad s korisnicima u području razvoja kompetencija vezanih uz osnovnu pismenost sagledava kao uloga odgojno-obrazovnih ustanova, a dobiveni rezultati govore o tome da knjižnice ne iskorištavaju svoje resurse u promicanju osnovne pismenosti te da zapravo ne poznaju ovo područje rada (stoga se u ovoj kategoriji u velikoj većini i navode programi koji nisu vezani uz osnovnu pismenost). Slična je situacija i s većinom programa informacijskog opismenjavanja, budući da su usmjereni na jedan element informacijske pismenosti (knjižničnu, računalnu ili internetsku pismenost). Autori istraživanja, Srećko Jelušić i Ivanka Stričević, ističu: „Istodobno suvremena tumačenja informacijske pismenosti govore o vještinama koje nisu samo tehničke prirode (poznavanje i primjena strategija pri pretraživanju) nego ponajprije mentalne (razumijevanje, vrednovanje, kritičko mišljenje, etička pitanja i primjena informacija u svrhu stvaranja novog znanja...). Ako knjižničari ne poznaju suvremene koncepte različitih vrsta pismenosti, teško mogu sustavno raditi na razvoju kompetencija korisnika što govori o potrebi njihovog kontinuiranog profesionalnog obrazovanja.“³²³

---

³²²Jelušić, Srećko; Ivanka Stričević. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / uredništvo Elli Pecotić et al. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011. Str. 16-31.

³²³Nav. dj. Str. 88.

II. DIO – EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

Nakon što smo u prvom dijelu rada analizom raspoložive literature i prakse u raznim zemljama utvrdili najvažnije elemente i aspekte koji oslikavaju postojeće stanje u knjižničarskom djelovanju, poslovanju i funkcioniranju na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, u ovom drugom dijelu rada navedene spoznaje su provjerene empirijskim istraživanjem. Cilj istraživanja je dobiti odgovor na glavno istraživačko pitanje slijede li hrvatske narodne knjižnice pravce razvoja međunarodnog narodnog knjižničarstva, odnosno suvremene pravce transformacije klasične uloge knjižnica u svijetu kako bi povećale svoju prepoznatljivost i učinkovitost u društvu.

U ovom, empirijskom dijelu rada teorijski okvir je operacionaliziran u niz konkretnih indikatora. Empirijskim istraživanjem jedne hrvatske knjižnice u manjem urbanom središtu u Hrvatskoj, Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ u Koprivnici, prikupljeni su i analizirani potrebni podaci metodama studije slučaja, polustrukturiranog intervjua i ankete u svrhu analiza, istraživanja i prikupljanja spoznaja u definiranju dosega multifunkcionalnosti i utjecaja narodnih knjižnica kao jednog od središta lokalnih zajednica u suvremenom društvu. Prezetirani su rezultati terenskog istraživanja o položaju, ulogama i zadacima ove narodne knjižnice, kako bi se došlo do saznanja o načinima i mogućnostima prilagodbe najnovijim društvenim promjenama u sferi informacijsko-tehnološkog razvoja, umreženosti i globalizacije.

U svijeta, pa tako i u Hrvatskoj, narodne knjižnice se razlikuju po strategijama djelovanja u društvu, jer neke djeluju na tradicionalniji način s fokusom na formiranje svojih zbirki i fondova, a neke društveno proaktivnije tako što utječu na društvene promjene u sredinama svojeg djelovanja. Koprivnička knjižnica tipična je za one hrvatske knjižnice koje se koriste strategijama proaktivnog djelovanje u svojim lokalnim zajednicama.

7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

7.1. Metodološki postupci

U prvom, teorijskom dijelu ovog rada provedena je analiza relevantne literature iz područja sociologije i knjižničarstva koja se odnosi na temu ove disertacije - preobrazbe narodnih narodnih knjižnica u suvremenom, informacijskom društvu (*desk research*).

U drugom, empirijskom dijelu istraživačkog segmenta rada teorijski okvir je operacionaliziran u niz konkretnih indikatora. Empirijskim istraživanjem obuhvatnije je analizirano podudaranje navedenih karakteristika i procesa s djelovanjem gradske knjižnice u Koprivnici, koja je poslužila kao primjer za istraživanje položaja i uloge narodne knjižnice u jednoj hrvatskoj lokalnoj zajednici.

U istraživanju je korištena mještovita metodologija, što znači da su se za dobivanje i analizu različitih vrsta podataka koristile različite metode, kvalitativne i kvantitativne. U kvalitativnom istraživanju korištene su metoda studije slučaja i metoda polustrukturiranog intervjua. Kvantitativno prikupljanje podataka provedeno je metodom ankete na prigodnom uzorku s kontroliranim kvotama.

7.1.1. Studija slučaja

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici je analizirana metodom studije slučaja kako bi se dobili podaci potrebni za opis njezinih značajki u lokalnoj zajednici.

Metodom studije slučaja (eng. *case study*) dubinski se analizira neka pojava, proces, institucija, osoba, grupa ili događaj. Za analizu se odabire predmet (slučaj) koji je bogat informacijama i obilježjima koja se promatraju. Analizu je potrebno potkrijepiti postojećim teorijama vezanim uz temu te podacima koji su prikupljeni iz svih raspoloživih izvora

podataka (dokumenata, arhivskih zapisa, intervju, promatranja, fizičkih dokaza...). Na temelju analize svih prikupljenih podataka izvodi se zaključak.³²⁴

7.1.2. Polustrukturirani intervju

Metodom polustrukturiranog intervju s akterima u lokalnoj zajednici dobiveni su stavovi ispitanika o tome kako knjižnica djeluje u konkretnoj lokalnoj zajednici s obzirom na svoju ulogu i zadaću u društvu. Metoda intervju ima dva osnovna cilja u istraživanju: prikupiti relevantne informacije/činjenice od aktera u lokalnoj zajednici potrebne za opis i analizu, odnosno doznati njihova mišljenja, ocjene, stavove i buduća očekivanja vezana uz položaj, uloge i zadaće knjižnice, prepoznavanje doprinosa i potencijala narodnih knjižnica u životu lokalne zajednice i društva općenito.

Provedeno je ukupno 10 intervju. Uzorkom su obuhvaćeni predstavnici sljedećih segmenata ispitanika u lokalnoj zajednici, koji su se složili s dodanom im oznakom statusa ili položaja:

- *predstavnici lokalne uprave i samouprave*: zamjenik gradonačelnice grada Koprivnice (intervju br. 1) i zamjenik župana Koprivničko-križevačke županije (intervju br. 2) zbog pretpostavke da znatno utječu na poziciju knjižnice i njezine pravce razvoja u financiranju i strateškim dokumenatima razvoja lokalne zajednice;
- *predstavnici različitih manjina* s obzirom na pretpostavku da slabije koriste knjižnične usluge i programe u odnosu na tzv. tradicionalne korisnike: po jedan predstavnik Udruge slijepih Koprivničko-križevačke županije (intervju br. 3), Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ Koprivnica (intervju br. 4), Udruge Roma „Korak po korak“ (intervju br. 5), nezaposlena osoba (intervju br. 6) i starija osoba (intervju br. 7);
- *predstavnica masovnih medija - novinarka Radio-Drave u Koprivnici* (intervju br. 8) zbog pretpostavke da mediji značajno utječu na oblikovanje javnog mnijenja o knjižnici;
- *predstavnici lokalne knjižničarske zajednice*: jedan mlađi knjižničar (intervju br. 9) i jedna knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom (intervju br. 10)) zbog pretpostavke da su

---

³²⁴Usp. Tkalac Verčić, Ana; Dubravka Sinčić Ćorić; Nina Pološki Vokić. Priručnik za metodologiju istraživačkog rada. Zagreb : M.E.P., 2010.

kao nositelji knjižničarske djelatnosti odgovorni za sadašnje i buduće djelovanje knjižnice u zajednici.

Pitanja u intervjuima bila su istovjetna za sve aktere u lokalnoj zajednici s malim varijacijama, zbog pretpostavke da je u kreiranju knjižnice kao jednog od središta lokalne zajednice važno sudjelovanje svih aktera bez obzira na njihov različiti položaj u društvenoj hijerarhiji zajednice, formalni položaj i domete društvenog utjecaja.

Intervjui su zvučno snimani i transkribirani u cijelosti (vidi **Prilog 6. Transkripti intervju** na unutrašnjoj strani stražnjih korica ove radnje). Analiza je provedena tzv. tematskom analizom prema tematskim cjelinama, koje su djelomično već bile definirane u protokolu za provedbu intervju, a djelomično su se iskristalizirale nakon intervju.

Odabrani su pojedini citati koji najbolje reprezentiraju stavove prema pojedinim temama intervju.

7.1.3. Anketno istraživanje

Cilj anketnog istraživanja je dobiti uvid u percepciju stanovnika Koprivnice o ulogama i zadaćama knjižnice u lokalnoj zajednici, odnosno njezinoj prilagodbi promjenama u društvu. Istraživački problem koji je rukovodio ovim dijelom istraživanja bio je utvrditi postoji li razlika u stavovima članova i nečlanova knjižnice spram novih uloga i zadaća knjižnica u suvremenom društvu uz posudbe knjiga i tradicionalne kulturne i informacijske djelatnosti. Istražili su se stavovi članova i nečlanova knjižnice o sljedećim temama:

- knjižnične usluge (postojeće i potencijalne);
- društveni ujecaj knjižnice (važnost za razvoj zajednice i osobni razvoj, važnost knjižničarske profesije, važnost suradnje knjižnice s drugim organizacijama i pojedincima, preferencije ispitanika u korištenju slobodnog vremena, knjižnica kao faktor razvoja zajednice u percepciji donositelja političkih odluka);
- tekući problemi knjižnice i načini njihovog rješavanja.

Konstrukcija uzorka anketnog istraživanja. Kvantitativno prikupljanje podataka provedeno je metodom ankete na prigodnom uzorku ispitanika s kontroliranim kvotama. U

ovom slučaju korištena su dva odvojena nezavisna uzorka - svaki po 150 ispitanika: jedan koji čine upisani članovi knjižnice i drugi koji čine nečlanovi knjižnice. Osnovni cilj istraživanja bio je dobiti odgovore na pitanja tko, zašto i u kojoj mjeri koristi knjižnicu, koje usluge koristi, odnosno što bi knjižnica trebala ponuditi da je koriste i nečlanovi. Iako nečlanova knjižnice ima skoro pet puta više nego članova (oko 6000) u ukupnom broju stanovnika Koprivnice (oko 30 000), razlog određivanja takve kvote je u pretpostavci da su i nečlanovi ili potencijalni članovi također važni akteri u pozicioniranju knjižnice kao relevantnog središta lokalne zajednice. Anketiranje su proveli prethodno educirani anketari koji su od voditeljice istraživanja – autorice ovog rada dobili detaljne pisane i usmene upute kako voditi ispitivanje. Ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja i zatražen informirani pristanak za ispitivanje. Prikupljeni podaci su strojno obrađeni i prezentirani u standardno obrađenim socio-demografskim i drugim relevantnim podacima te tabličnim i grafičkim prikazima. Najvažniji rezultati tematski su interpretirani.

Terenska provedba istraživanja. Anketiranje je provedeno u razdoblju od 25.7. do 3.08.2015. godine među punoljetnim stanovnicima grada Koprivnice. Ispitanici - članovi knjižnice anketirani su u koprivničkoj gradskoj knjižnici prilikom dolaska po usluge. Za razliku od članova koje nije bilo teško identificirati jer se okupljaju u knjižnici, problem je bio pronaći ispitanike među nečlanovima zbog njihove prostorne disperzije. Stoga se anketiranje nečlanova provodilo u privatnim, radnim i javnim prostorima u gradu Koprivnici, što je iziskivalo više vremena jer ih je potrebno bilo prvo identificirati. Problem je bio i u većem odbijanju nečlanova da odgovore na upitnik. Većina članova opravdavala je odbijanje odgovaranja na upitnik nedostatkom vremena, a nečlanovi time da nisu upoznati s problematikom rada i aktivnostima knjižnice.

Sadržaj i struktura anketnog upitnika (vidi *Prilog 5. Anketni upitnik*). Upitnik je konstruiran na temelju uvida u literaturu o suvremenim ulogama i zadacima narodnih knjižnica i njihovim prilagodbama promjenama u društvu, kao i na temelju kvalitativnog istraživanja (provedene studije slučaja koprivničke knjižnice i intervju s akterima u zajednici). Nakon početnog pitanja o članskom statusu i pitanja o razlozima nekorištenja, odnosno korištenja knjižnice sva pitanja su bila identična za članove i nečlanove. Pitanja obuhvaćaju teme: članstvo u knjižnici; usluge knjižnice; društveni utjecaj knjižnice i tekući problemi knjižnice. Upitnik se sastoji od 20 pitanja (16 zavisnih i četiri nezavisne varijable), od čega je 10 pitanja sa zatvorenim odgovorima, 2 pitanja s poluotvorenim odgovorima, 1

pitanje s otvorenim odgovorom i 7 pitanja s ljestvicama za ocjenjivanje slaganja – neslaganja s ponuđenim tvrdnjama (od 1 do 5).

Mjerni instrumenti. Kao mjerni instrumenti koristila se Likertova skala s pet stupnjeva slaganja – neslaganja o različitim tvrdnjama koje su reprezentirale stavove ispitanika. Intenzitet slaganja, odnosno neslaganja ispitanika s ponuđenom tvrdnjom mjeren je skalom od 5 stupnjeva, od toga dva pozitivna, dva negativna i jedan neutralan stav.

Statistička obrada i analiza podataka. Za obradu podataka korišten je program SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*), verzija 3.2.1. Varijable i rezultati bili su testirani uobičajenim testovima – Kolmogorvim Smirnovim testom, medijanom i interkvartilnim rasponom i Mann – Whitney U testom i hi-kvadrat testom.³²⁵

Primjena etičkih standarda. Za provođenje strukturiranog intervjua i anketiranja od ispitanika traženo i dobiveno odobrenje, tzv. informirani pristanak. Kod anketiranja ispitanicima su objašnjeni ciljevi i svrha istraživanja te ih se obavijestilo da je anketa anonimna i da će se rezultati koristiti isključivo za potrebe istraživanja i unapređenje rada knjižnice. Kod intervjuiranja ispitanike se obavijestilo da će se njihovi odgovori koristiti isključivo za potrebe istraživanja i zamolilo ih se za dozvolu da se razgovor tonski snima, kako bi se što vjerodostojnije zabilježili njihovi odgovori. Također ih se informiralo da snimke neće biti dostupne javnosti i da nitko osim moderatorice intervjua (autorice ovog rada) neće imati pristup snimkama razgovora te da u bilo kojem trenutku mogu prekinuti razgovor.

---

³²⁵ Rezultate ankete statistički su obradile Mihaela Latinac i Anja Repalust.

8. REZULTATI TERENSKIH ISTRAŽIVANJA

Do rezultata se došlo na temelju tri provedene faze istraživanja - studije slučaja, analize i interpretacije transkribiranih intervju a te analize i interpretacije anketnih upitnika.

8.1. Studija slučaja Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica

Studija slučaja pokazuje profil i specifičnosti koprivničke knjižnice u prilagođavanja novim društvenim uvjetima u odnosu na druge narodne knjižnice u Hrvatskoj (u gradovima Varaždinu i Zadru) i jednu narodnu knjižnicu u Finskoj (u gradu Sastamali).

Osnovna hipoteza istraživanja je da je koprivnička knjižnica prilagodila svoje djelovanje koje se u suvremenom društvu očekuju od narodnih knjižnica i to svojim konceptima rada, novim modelima poslovanja, arhitekturom i prostorom, uslugama, ulogama u lokalnoj zajednici i društvu općenito.

Djelovanje koprivničke knjižnice analizira se u okvirima zakonskih i drugih relevantnih dokumenata i promjena društvenih praksi, koji su predmet razmatranja prethodnih poglavlja te inovativnih rješenja u poslovanju koprivničke knjižnice koja se razmatraju u ovom dijelu doktorskog rada.

Da bi se odgovorilo na osnovno istraživačko pitanje kako se koprivnička knjižnica prilagođava promjenama u suvremenom društvu, prema pravilima metode analize slučaja analizirana su:

- obilježja koprivničke knjižnice;
- povijesni pregled prijedehenih preobrazbi u organizaciji poslovanja;
- društveni kontekst prilagodbe promjenama (izložen je u teorijskom dijelu rada);
- promjene do kojih je došlo u odmaku od tradicionalnog djelovanja knjižnica, a koji su pokazatelji prilagođavanja novim društvenim uvjetima (usporedba s knjižnicama u Hrvatskoj i Finskoj).

8.1.1. Knjižnica i lokalna zajednica

Knjižnica pruža usluge stanovništvu Grada Koprivnice i Koprivničko-križevačke županije, koji se nalaze u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske. Osnivač i vlasnik knjižnice je Grad Koprivnica.

Profil lokalne zajednice. Koprivničko-križevačka županija sastoji se od tri grada (Koprivnica, Križevci i Đurđevac) te dvadeset i dvije općine. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine županija je ima 115 584 stanovnika (2,7% ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske) i pripada srednje gusto naseljenim područjima Republike Hrvatske. Karakteriziraju je negativan demografski trend, starenje stanovništva (prosječna starost je 39,6 godina) i smanjenje prosječne veličine domaćinstava.³²⁶ Jedna je od gospodarski razvijenijih županija u Republici Hrvatskoj. Bruto društveni proizvod po stanovniku Koprivničko-križevačkoj županiji najviši je od svih županija u iznosi od 8524 eura.³²⁷ Iako u gospodarski boljoj poziciji od većine drugih županija, Koprivničko-križevačku županiju bilježi pad gospodarske aktivnosti u posljednjih pet godina zbog recesije i loše gospodarske klime. Gospodarstvu Koprivnice i županije najviše doprinosi prehrambena industrija Podravka, tvornica lijekova Belupo, tvornica piva Carlsberg i tvornica papirne ambalaže Hartmann.

Obrazovna struktura zaostaje za prosjekom u Republici Hrvatskoj, što predstavlja značajno razvojno ograničenje. Bez škole ili samo sa završenom osnovnom školom je 46,4% stanovništva, dok svega 5,7% ima završeno visoko obrazovanje. Zabrinjava podatak da je na razini županije veliki broj osoba bez završene osnovne škole, koje su u najvećem postotku dugotrajno nezaposlene osobe.

---

³²⁶Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema spolu i starosti. Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013. Str. 30. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf (15.6.2015.)

³²⁷Priopćenje. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPS – 2. razina i županije u 2011. Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2014. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/12-01-02_01_2014.htm (15.6.2015.)

Usporedba broja nezaposlenih u 2014. godine s pokazateljima iz 2013. godine ukazuje na poboljšanje, odnosno pad broja nezaposlenih u istom razdoblju, ali o trendu smanjenja broja nezaposlenih ne može se govoriti.³²⁸

Grad Koprivnica najveći je grad unutar županije. Administrativno je, gospodarsko, prometno i kulturno središte Koprivničko-križevačke županije. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine obuhvaća 30 854 stanovnika u 10 713 kućanstava, što iznosi 339,28 stanovnika / km² (pet puta više od prosjeka županije, odnosno četiri puta više od hrvatskog prosjeka). Bez gradskih naselja Koprivnica ima 23 955 stanovnika, što je 77,64 % u odnosu na ukupan broj stanovnika grada.³²⁹

Na području grada Koprivnice djeluju četiri predškolske ustanove, tri osnovne škole i tri srednje škole, centar za odgoj, obrazovanje i edukaciju za osnovnoškolsku djecu s intelektualnim teškoćama i umjetnička škola s osnovnim i srednjoškolskim programom.

U Koprivničko-križevačkoj županiji u 2014. godini djeluju dvije visokoškolske ustanove: Sveučilište Sjever u Koprivnici i Visoko gospodarsko učilište u Križevcima.

Povijesni pregled djelovanja knjižnice. Tradicija i povijesni pregled preobrazbi koprivničke knjižnica od 1980-ih godina do danas ukazuje na prilagodbe kako promjenama u hrvatskome društvu obilježenom tranzicijom i transformacijom (vidi potpoglavlje 5.1. *Društveni kontekst djelovanja hrvatskih narodnih knjižnica*), tako i promjenama u legislativi (vidi potpoglavlje 5.3. *Zakonsko određivanje funkcioniranja knjižnica*) te međunarodnom i nacionalnom knjižničarstvu (vidi poglavlje 3. *Narodne knjižnice u međunarodnim političkim i strateškim dokumentima* i potpoglavlje 5.3. *Zakonsko određivanje funkcioniranja knjižnica*).

---

³²⁸ Krajem prosinca 2014. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Područnog ureda Križevci evidentirano je 7258 nezaposlenih osoba na području Koprivničko-križevačke županije, od čega je 1960 osoba bilo nezaposleno u gradu Koprivnici. Promatra li se udio u nezaposlenosti prema dobnim skupinama najveći udio u evidenciji bilježe osobe dobne skupine 20-24 godina (15,5%), te 25-29 (13,7%), 50-54 (11,5%) i 55-59 godina (11,3%). Slijede osobe 30-34 (10,5%), 45-49 (9,7%) i 35-39 (9,3%) te nadalje osobe 40-44 (9,2%) godina starosti. Osobe 15-19 godina čine 6,2%, a dobna skupina od 60 i više godina 3,1% ukupnog broja nezaposlenih. Usp. Mjesečni statistički bilten : Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Križevci 23, 12(2014), 24-25 (Tablica 16).

³²⁹Usp. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Zagreb : Državni zavod za statistiku, 2011. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (30.4.2015.)

Tradicija (1660.-1980.). Hrvoje Petrić, povjesničar koprivničke prošlosti, ističe da današnje djelovanje koprivničke knjižnice ima tradiciju koja seže do 1660. godine, kada je osnovana prva župna knjižnica u Koprivnici.³³⁰ Biti pismen i znati čitati u to je vrijeme bila privilegija malobrojnih koprivničkih građana. S demokratizacijom obrazovanja šire se i organizirani oblici širenja čitanja i pismenosti u cijelome svijetu, pa tako i u Hrvatskoj. Nakon što su tijekom 1830-ih osnovane ilirske čitaonice u Varaždinu, Zagrebu, Karlovcu i drugim mjestima, prva čitaonica, tzv. kasino, u Koprivnici se pokreće nakon razdoblja Hrvatskog narodnog preporoda. Osnovana je 1846. godine, a s radom je započela 1847. godine.³³¹ Prema koprivničkim knjižničarkama koje su istraživale stariju povijest koprivničkih knjižnica, Josipi Strmečki³³² i Božici Anić,³³³ do kraja 19. stoljeća i tijekom 20. stoljeća pa sve do 1941. godine i početka Drugog svjetskog rata, u Koprivnici je unutar raznih društava i slobodnog udruživanja građana djelovao niz čitaonica i knjižnica. Nakon Drugog svjetskog rata, 1945. godine, u Koprivnici je počela s radom knjižnica Doma kulture, koja se smatra temeljem današnje knjižnice.³³⁴

Ono što odlikuje narodnu knjižnicu – javno financiranje iz poreza građana - u Koprivnici je osigurano tek 1953. godine. Koprivnička knjižnica pod nazivom Gradska knjižnica i čitaonica postaje tada budžetska ustanova sa stalnim prihodima za rad i zaposlenike te upošljava knjižničare umjesto dotadašnjih volontera. Prati kretanja u nacionalnom knjižničarstvu, pa je u Registar samostalnih knjižnica upisana 1961. godine. Od tada se njezina djelatnost standardizira uvođenjem Univerzalne decimalne klasifikacije i kataloga, dok se tijekom 1970-tih godina, također u skladu s trendovima u nacionalnom knjižničarstvu, povezuje s „udruženim radom“ (otvara knjižnične stacionare u tvornicama) i širi knjižničnu mrežu na seoska područja (otvara tzv. knjižnične ogranke).³³⁵

---

³³⁰Petrić, Hrvoje. Prve knjižnice i čitaonice u Koprivnici (1650.-1869.). // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 18.

³³¹Nav. dj. Str. 22-25.

³³²Usp. Strmečki, Josipa. Čitaonice i knjižnice u Koprivnici (1871.-1945.). // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010.: spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 30-42.

³³³Usp. Anić, Božica. Čitaonice, knjižnice i koprivnička društva u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 47-68.

³³⁴Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Gradska knjižnica i čitaonica u Koprivnici 1945.-1994. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 70-114.

³³⁵Nav. dj. Str. 75-82.

Razdoblje 1980.-1990. Već od kraja 1970-ih, a naročito od početka 1980-ih godina koprivnička se knjižnica uključuje u nacionalne tokove modernizacije djelovanja narodnih knjižnica u društvu.³³⁶ Posuđivanje knjiga za školsku djecu i odrasle do tog je razdoblja bila središnja aktivnost i uloga narodne knjižnice. Međutim, od početka 1980-ih godina dolazi do zaokreta u koncepciji i organizacijskoj strukturi koprivničke knjižnice uslijed promjena u nacionalnom, a posredno i međunarodnom knjižničarstvu, kao i novih potreba korisnika (prije svega, učenika i studenata i potreba njihovog obrazovnog i nastavnog procesa). Dolazi do uvođenja novih službi i usluga. Nabavlja se bibliobus i pokreće *bibliobusna služba* (1979.). Nakon useljenja u povijesnu, reprezentativnu zgradu na glavnom gradskom trgu (1981.), koja je adaptirana za knjižnične potrebe (tzv. prva adaptacija i rekonstrukcija zgrade knjižnice)³³⁷ osnivaju se novi odjeli: *dječji odjel* (1981.), koji uvodi program pričaonica za predškolsku djecu kao novu ciljanu korisničku skupinu (1983.); *studijski odjel* kao prostor za učenje i istraživački rad te ciljano pružanje stručnih i znanstvenih informacijsko-referalnih usluga sa zbirkom stručnih i znanstvenih publikacija (knjiga i časopisa) te *zavičajnom zbirkom* (1981.), *služba nabave i stručne obrade knjižnične građe* (1983.), *općinska razvojna služba* s ciljem razvijanja općinske knjižnične mreže koju sačinjavaju školske, narodne i specijalne knjižnice u okviru koncepcije nacionalnog bibliotečno-informacijskog sustava (BIS-a) (1985.).³³⁸ Uvode se *novi modeli promocije* knjižničnih zbirki te poticanja čitanja: susreti s književnicima, predavanja, tribine, izložbe. *Automatizacija knjižničnog poslovanja* započinje nabavom prvog računala 1990. godine (umjesto dotadašnjeg pisaćeg stroja, računalo se koristi za izradu kataložnih kartica i formiranje elektroničke baze podataka).

Možemo zaključiti da ovo razdoblje u poslovanju knjižnice obilježava pokretanje i razvijanje informacijsko-referentnih knjižničnih usluga uz dotadašnje usluge posudbe knjiga. Uz to, knjižnica se profilira kao kulturno središte grada s ponudom niza kulturnih događanja te razvija suradničke odnose u zajednici s udrugama, školama i srodnim kulturnim ustanovama u području kulturnog stvaranja i poticanja čitanja.

³³⁶Nav. dj. Str. 82-113.

³³⁷Usp. Vugrinec, Ljiljana. Lokacije i adaptacije Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 172-189.

³³⁸Koncept nacionalnog bibliotečno-informacijskog sustava (BIS) zasnivao se na povezivanju svih vrsta knjižnica (školskih, narodnih, specijalnih, sveučilišnih i nacionalne knjižnica) ili bibliotečno-informacijskih centara (BIC-eva), koji se umrežuju horizontalno i vertikalno preko službi matičnosti (općinske, regionalne i nacionalne) u nacionalni BIS. Taj koncept se 1980-ih godina primjenjivao na deklarativnoj razini, jer nije bio popraćen informacijsko-tehnološkom infrastrukturom Tek od 1990-ih stvorile su se pretpostavke za njegovo oživotvorenje, no kao sustav nije zaživio do danas.

Razdoblje 1991.-1995. Od samog kraja 1980-ih i početka 1990-ih na djelovanje koprivničke knjižnice utječu procesi tranzicije hrvatskoga društva povezane s raspadom Jugoslavije i slomom komunističkog sustava, osamostaljenjem hrvatske države na izborima 1990. godine, kao i uspostavljanjem novog društveno-političkog sustava s političkim višestranačjem.³³⁹

Knjižnica postaje pravno i organizacijsko samostalna ustanova 1991. godine, što također pozitivno utječe na njezin daljnji razvoj. Naime, od početaka 1980-ih godina bila je dio do tada u društvu prevladavajućeg organizacijskog modela koji je objedinjavao gradske kulturne djelatnosti - knjižnicu, muzej, obrazovanje odraslih i kino. Kao samostalna ustanova knjižnica mijenja naziv od Gradske knjižnice i čitaonice u Knjižnicu i čitaonicu „Fran Galović“.³⁴⁰

U ovom razdoblju na djelovanje koprivničke knjižnice snažno utječu i društvene promjene uzrokovane Domovinskim ratom (1991.-1995.). U knjižnici se organiziraju razni oblici pomoći ranjenicima i djeci u izbjeglištvu, prije svega prikupljanjem donacija u knjigama i likovnom materijalu, uvode se programi za djecu prognanike i njihove majke. Nabava knjižnične građe je reducirana zbog smanjenih proračunskih sredstava i zbog smanjene ponude na tržištu knjiga, tako da se računalo koristi za stručno obrađivanje starog fonda i unašanje zapisa u računalnu bazu. Stižu i donacije iz inozemstva u magazinima, slikovnicama i knjigama na engleskom jeziku.

Koprivnička knjižnica dijeli tadašnje trendove s mnogim drugim hrvatskim knjižnicama - broj čitatelja/korisnika knjižnica povećao se za najžešćih ratnih operacija i opasnosti, pa se govori o biblioterapeutskom učinku čitanja; u većim mjestima posebno su aktivni dječji odjeli i igraonice; znatan je doprinos bibliobusa u manjim naseljima, udaljenima od većih naselja.³⁴¹

Možemo zaključiti da su osnovne značajke poslovanja knjižnice u ovom razdoblju prilagodba tranzicijskim i transformacijskim procesima hrvatskoga društva (pravno i organizacijsko osamostaljivanje ustanove, promjene u nabavnoj politici knjižnične građe, u osmišljavanju

---

³³⁹Primjera radi, nabavna politika koprivničke knjižnice također reflektira ideološke, političke i svjetonazorske promjene u Hrvatskoj početkom 1990-ih godina. U knjižnični fond počinje se nabavljati do tada proskribirana literatura s hrvatskim nacionalnim temama i religiozna literatura, a ideološka literatura iz doba socijalizma povlači se iz slobodnog pristupa u depoe. Više o fenomenu cenzure u knjižnicama usp. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru : iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihova autora. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994. ; Stipčević, Aleksandar. Cenzura u knjižnicama. Zagreb : Filozofski fakultet - Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992.

³⁴⁰Fran Galović (1887.-1914.), književnik hrvatske moderne, rođen u selu Peteranec blizu Koprivnice.

³⁴¹Usp. Stipanov, Josip. Knjižnica. Nav. dj.

književno-kulturnih programa posvećenih uglavnom do tada proskribiranim domoljubnim, jezičnim i vjerskim temama). Knjižnica prilagođava svoje djelovanje u zajednici kriznim, ratnim uvjetima (humanitarni rad) te koristi knjižnične resurse u potpori zajednici (knjiga i čitanje kao terapija).

Razdoblje 1996.-2000. Kako bi se došlo do dodatnog prostora za smještaj građe i osiguranje potrebne infrastrukture za informatizaciju knjižnice, kao i uvođenje novih informacijsko-komunikacijskih usluga, pristupa se tzv. drugoj adaptaciji i rekonstrukciji knjižnične zgrade i to etapno u razdoblju od 1997. do 2003. godine (15 godina nakon tzv. prve adaptacije knjižnične zgrade). Obnovljeni i prošireni prostori dječjeg odjela i odjela za odrasle omogućuju da se od 1999. godine pokrene niz usluga i programa u kojima se primjenjuje računalna tehnologija (kompjutorske radionice za djecu) te se intenzivno potiče čitanje i pismenost (program za tek rođenu djecu i njihove majke „Knjige za bebe“ u suradnji s rodilištem koprivničke Opće bolnice, programi kreativnih radionica za djecu).

Obnova koprivničke knjižnične zgrade i proširenje prostora dio su tadašnjih kretanja u hrvatskom knjižničarstvu. Adekvatni knjižnični prostori prepoznati su kao neophodan preduvjet za modernizaciju knjižnica u skladu s kretanjima u međunarodnom knjižničarstvu, prije svega u potporama lokalnim zajednicama u uključivanju u procese globalizacije, informatizacije i umreženosti (o čemu smo više pisali u potpoglavlju. 2.2. *Promjene u suvremenom društvu relevantne za razvoj i transformaciju knjižnica*).

Na poslovanje koprivničke knjižnice u tom razdoblju posebno utječe promjena statusa uslijed novog upravno-teritorijalnog ustroja u kojemu je grad Koprivnica postao sjedište Koprivničko-križevačke županije. Koprivnička knjižnica dobiva funkciju županijske matične knjižnice rješenjem Ministarstva kulture RH te postaje sjedište županijske knjižnične matičnosti i mreže (1996.). Posljedica toga je da knjižnica dobiva nove obveze i nadležnosti zbog svojeg županijskog statusa za obavljanja djelatnosti od posebnog društvenog interesa, kao i dodatnu financijsku potporu za nabavu knjižnične građe, pojačanu informatizaciju i investicijska ulaganja (od 1996.). Uz papirnu građu – knjige i periodiku (novine i časopise), počinju se nabavljati novi oblici knjižnične građe, konkretno baze podatka na CD-ROM-ovima (1995.).

Koprivnička knjižnica, među prvima u Hrvatskoj, uvodi pristup internetu 1996. godine (prvo za zaposlenike, a za korisnike 1997. godine) te se profilira kao javna točka pristupa novoj tehnologiji. Pokreće svoju mrežnu stranicu, kompjutorske radionice za djecu i u cijelosti automatizira svoje poslovanje, ne samo u stručnoj obradi građe kao do tada, već i u cirkulaciji građe (zaduživanju i razduživanju knjiga te radu s korisnicima) (1999.), što uključuje i dostupnost *online* kataloga koji pruža uvid u fond knjižnice (1999.).³⁴²

Knjižnica je od 1996. pa sve do 2005. godine sjedište Hrvatskoga čitateljskog društva, nacionalne udruge koja djeluje kao podružnica međunarodne organizacije za promicanje značaja čitanja i pismenosti u suvremenom društvu. Stečena međunarodna saznanja u području čitanja i pismenosti primjenjuju se u koprivničkoj knjižnici te prenašaju u druge knjižnice u Hrvatskoj na radionicama i stručnim skupovima s domaćim i stranim predavačima.³⁴³

Osnovna značajka djelovanja koprivničke knjižnice u ovom razdoblju je intenzivna informatizacija, odnosno primjena novih informacijskih tehnologija u obradi informacija i načinu informiranja korisnika. Posljedično, dolazi do pojednostavljivanja rutinskih knjižničarskih poslova, veće dostupnosti novim, elektroničkim izvorima informacija, ali i pojave novog profila korisnika koji su počeli koristiti knjižnicu zbog računala i interneta. Treba naglasiti da koprivnička knjižnica ne zaostaje za ovim trendovima u Hrvatskoj i svijetu, o kojima smo pisali na više mjesta u ovom radu, a posebice u potpoglavljima u 4.2.3. *Tehnologija (oprema)* i 4.2.5. *Službe, usluge i korisnici*.

Razdoblje 2001.-2005. Od početka 2000-ih godina koprivnička knjižnica počinje razvijati niz novih usluga u skladu sa svojim temeljnim načelima „pismenost za sve“ i „knjižnica otvorena svima“, a u skladu sa zagovaranjem proaktivne uloge narodnih knjižnica u zajednici pod utjecajem kreatanja u međunarodnoj i nacionalnoj knjižničarskoj zajednici i promjena u zakonodavstvu (usporedi potpoglavlje 5.2. *Osnovne promjene u djelovanju knjižnica 1990.-2014.*). Jača svoju ulogu središta lokalne zajednice u poticanju čitanja i pismenosti. Nakon adaptacije i rekonstrukcije knjižnične zgrade 2003. godine stekle su se i prostorne

---

³⁴²Usp. Ujlaki, Kristian. Moderna knjižnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica 1995.-2009. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“, 2010. Str. 115-171.

³⁴³Više o djelovanju Hrvatskoga čitateljskog društva u razdoblju kada mu je sjedište bilo u koprivničkoj knjižnici usp. Nav. dj. Str. 120 (Bilješka 14).

pretpostavke za nove usluge u proširenom i preuređenom prostoru s atraktivnim knjižničnim interijerom u staroj, povijesnoj zgradi.

Ono što posebno obilježava djelovanje knjižnice u tom razdoblju je nabava novog bibliobusa (2004.), povećanje broja računala s kvalitetnijim pristupom internetu za građane, nabava novih formata građe (DVD filmova i glazbenih CD-a), pokretanje usluga i programa za nove korisničke skupine (pripadnike nacionalnih manjina i osobe s invaliditetom), jačanje postojećih i uspostavljanje novih partnerstava u lokalnoj zajednici (s dječjim vrtićima, školama, udrugama, a posebice s udrugom slijepih, udrugom za osobe s invaliditetom, romskom udrugom i drugim udrugama nacionalnih manjina - Albanaca, i Mađara), zdravstvenim ustanovama, domom za starije i nemoćne, i dr.).³⁴⁴ Knjižnica uspostavlja suradnju na nacionalnoj i međunarodnoj razini (posjeti koprivničkoj knjižnici knjižničara iz drugih mjesta u Hrvatskoj, posjeti iz inozemstva). Pokreće se usluga informiranja stanovništva u lokalnoj zajednici o Europskoj uniji (projekt Ministarstva vanjskih poslova i Hrvatskog knjižničarskog društva „Informiranje o EU u knjižnicama 2005.-2007.“).

Razdoblje 2006.-2010. Knjižnica održava postojeće i razvija nove suradničke odnose s organizacijama civilnog društva i ustanovama, što rezultira novim programima (programi podrške Romima – Romska knjižna polica i radionice za djecu u suradnji s romskim udrugama; programi o zdravstveno-preventivnim temama u suradnji sa zdravstvenim ustanovama; poduke o informacijskoj i informatičkoj pismenosti za nezaposlene u suradnji sa Zavodom za zapošljavanje Koprivničko-križevačke županije (2008.). Korisnici se također počinju uključivati u kreiranje novih sadržaja (npr. ljetni programi knjižnice na terasi pod suncobranima; pokretanje pričaonica za bebe i malu djecu na prijedlog roditelja) (2008.). Knjižnica intenzivno prati trendove u tehnologiji, pa uvodi besplatno korištenje interneta za svoje članove knjižnice uslijed pojeftinjenja usluga na tržištu (2007.). Uključuje se u nacionalni projekt digitalizacije hrvatske kulturne baštine digitalizacijom koprivničke zavičajne kulturne baštine (2007.). Osim toga, uvodi bežični internet (2009.), kao i usluge zasnovane na korištenju 2.0 alatata (Facebook od 2009., Twitter od 2010.). Knjižnično osoblje se intenzivno stručno educira i prati trendovi u struci, a saznanja stečena na stručnim

---

³⁴⁴Jače okretanje koprivničke knjižnice manjinama u zajednici (starijima, nemoćnima, osobama s invaliditetom, nacionalnim manjinama) povezano je s uvidima koprivničkih knjižničara u knjižničnu praksu zemalja u kojima imaju studentske boravke, ali i kretanjima u međunarodnom i hrvatskom knjižničarstvu početkom 2000-ih godina (vidi potpoglavlja 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama* i 5.2. *Osnovne promjene u djelovanju knjižnica u razdoblju 1990.-2014.*).

skupovima u zemlji i inozemstvu primjenjuje u vlastitoj knjižničnoj praksi. Novi modeli poslovanja prezentiraju se na domaćim i međunarodnim stručnim skupovima (npr. o suradničkim odnosima baštinskih ustanova u digitalizaciji zavičajne kulturne baštine, o potencijalima narodnih knjižnica u informiranju o zdravstvenim temama).

Možemo zaključiti da koprivnička knjižnica i u ovom razdoblju slijedi međunarodne trendove u uvođenju novih programama, npr. o prevenciji zdravlja, digitalizaciji, uvođenju Web 2.0 alata (usluga na društvenim mrežama) i širenju kruga suradnika, uvođenju multimedijske građe, a prije svega u uvođenju besplatne članarine, što je izuzetak u hrvatskoj praksi. Lokalna vlast uvodi besplatnu članarinu za koprivničke građane (2008.). Ovo je specifičnost koprivničke knjižnice, jer to u Hrvatskoj nije zakonska obveza za razliku od društava s razvijenim knjižničarskom legislativom u kojima je besplatna članarina pretpostavka inkluzivnih knjižničnih usluga dostupnih svima (usporedi potpoglavlja 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama* i 4.2.6. *Organizacija poslovanja – Financiranje narodnih knjižnica*).

Razdoblje 2011.-2014. Knjižnica nastavlja razvijati postojeće usluge i programe te uvodi novine kojima prati promjene u tehnologiji, struci i društvenom okruženju.³⁴⁵ Od gradske uprave dobiva novu, privremenu zadaću da do formiranja sveučilišne knjižnice organizira pružanje knjižničnih usluga studentima novopokrenutog Medijskog sveučilišta u Koprivnici (2012.-2013.).

Za ovo razdoblje u razvoju knjižnice karakteristični su intenzivni međunarodni programi suradnje (uključivanje u program NAPLE Sister libraries u 2012. godini, mrežu inovativnih knjižnica EIFL-PLIP, program cjeloživotnog učenja odraslih Gruntvig i mrežu Europeana Awareness Public Libraries Network u 2013. godini).

Knjižnica inicira nove suradničke modele u zajednici - unutarsektorsku i međusektorsku kulturno-obrazovnu suradnju zasnovanu na korištenju nove informacijsko-komunikacijske tehnologije. Novi suradnički projekt vezan je uz digitalizaciju zavičajne kulturne baštine, pa

---

³⁴⁵Koprivnička knjižnica ostvaruje nove projekte digitalizacije „Koprivničke razglednice“ i „Lokalni tjednik Glas Podravine 2009. - 2011.“ te pokreće portal „Koprivnička kulturna baština“ (2011.); „Glas Podravine 2012.“, „Podravski zbornik“ i Razglednice naivnih umjetnika.

knjižnica pokreće prvi lokalni i kooperativni digitalni repozitorij u Hrvatskoj (u suradnji s Muzejom grada Koprivnice i Državnim arhivom u Varaždinu u 2013. godini). Uvode se nove virtualne usluge korištenjem web 2.0 alata (Flickr od 2011. i Pinterest od 2012. godine).

Novi model poslovanja vezan je uz nakladništvo, pa knjižnica objavljuje dvije knjige (priručnik preporuka roditeljima za poticanje rane pismenosti u 2012. godini i zbornik „Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive“ u 2013. godini).

Knjižnica pokreće nove usluge, programe i akcije (Zelena knjižnica, Čitateljski klub za mlade, „Čitajte na drugačiji način – posudite e-čitač i čitajte e-knjige“, „Male knjižnice u pedijatrijskim ordinacijama“, radionice učenja stranih jezika za djecu 5-8 godina, TEDxKoprivnicaLibrary, „Zaboravili ste svoje naočale kod kuće? Posudite ih u Knjižnici!, „Čitanje je u modi“ - akcija popularizacije čitanja e-knjiga u 2013. godini). Bibliobus počinje posjećivati segregirana romska naselja na području Koprivničko-križevačke županije (2014.).

Uz multikulturene i društveno uključive programe knjižnica u ovom razdoblju uvodi programe koji su novina i u knjižnicama stranih zemalja (npr. zelena knjižnica, novi programi za bebe i malu djecu, knjižnica kao *forum*), a za svoje programe potpore društvenom uključivanju Roma dobiva međunarodnu valorizaciju i nagrade.

Zaključak o preobrazbama koprivničke knjižnice u razdoblju 1980.-2014. Na temelju povijesnog pregleda možemo zaključiti da do ključnih preobrazbi u razvoju koprivničke knjižnice od 1980-ih do danas dolazi uslijed:

- promjena u društvenom okruženju i novih zahtjeva spram knjižnica;
- informatizacije i umrežavanja u pristupu informacijama na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini;
- promptnog prilagođavanja knjižnice društvenim i tehnološkim promjenama u užem i širem okruženju na sljedeće načine:
  - promicanjem i korištenjem novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija u cilju prevladavanja digitalnog jaza;
  - digitalizacijom u cilju zaštite, široke dostupnosti i promocije zavičajne kulturne baštine u globalnom okruženju u cilju jačanja identiteta lokalne zajednice;
  - uvođenjem e-knjiga u cilju popularizacije novih tehnoloških mogućnosti čitanja i e-usluga u cilju što šire dostupnosti informacija preko knjižnice i o knjižnici;

- informacijskim opismenjivanjem i obrazovanjem korisnika (personalizirane knjižnične usluge);
- usmjeravanjem na najranjivije skupine u društvu u cilju ublažavanja negativnih socijalnih posljedica i nejednakosti u suvremenom društvu (djecu, mlade, osobe s invaliditetom, siromašne, stare, nezaposlene, pripadnike nacionalnih manjina);
- osmišljavanjem inovativnog modela socijalno inkluzivnih knjižničnih usluga (usluge za slijepe i slabovidne, uključivanje u rješavanje problema pripadnika romske zajednice);
- podupiranjem infomiranja građana o aktualnim društvenim temama kao što su zdravlje, održivi razvoj, zapošljavanje i dr.

U razdoblju 1995.-2014. koprivnička knjižnica zabilježila je rast u sljedećim pokazateljima poslovanja (**Prilog 1. Tablice 1-3. Usporedba poslovanja knjižnice u razdobljima 1995.-2006., 2007.-2014. i 1995.-2014.**):

- fond (ukupan broj svezaka knjiga i jedinica neknjižne građe) povećao se 2,2 puta (od 68 000 na 154 371 sv. knjiga i 7000 jedinica neknjižne građe);³⁴⁶
- godišnja nabava knjižnične građe (broj sv. knjiga / jedinica neknjižne građe) povećala se dva puta u nabavi knjiga (od 3265 sv. na 6657 sv. knjiga) i 6,5 puta u nabavi neknjižne građe (od 77 na 504 jedinica);
- godišnje učlanjivanje, odnosno broj članova knjižnice povećao se dva puta (od 4449 na 8902 člana);
- godišnji broj posjeta knjižnici povećao se 3,9 puta (od 31 649 na 124 559 posjeta)
- godišnji broj posudbi (knjiga i neknjižne građe) povećao se tri puta (od 58 539 na 176 870 posudbi)

Prostor. Knjižnica se od 1981. nalazi u adaptiranoj povijesnoj zgradi iz 19. stoljeća na glavnom gradskom trgu. Površina zgrade je 1058 m² (od toga cca 680 m² prostora namijenjenog korisnicima, a ostalo zatvorena spremišta cca 208 m² i radni prostori osoblja u stručnim službama cca 170 m²). Knjižnica koristi i dislocirano spremište od 140 m². Iako se knjižnica nalazi na izuzetno povoljnoj i frekventoj lokaciji u samom središtu grada i u reprezentativnoj zgradi, zbog svoje neoklasicističke arhitekture i posjećenosti prepoznatljivom *landmarku* Koprivnice, knjižnični prostor ima niz nedostataka poput nefunkcionalnosti,

³⁴⁶Podaci o broju neknjižne građe u fondu knjižnice u 1995. nisu evidentirani.

preskušenošću za zbirke i korisnike, arhitektonske nepristupačnost za osobe s teškoćama u kretanju (mala djeca, osobe s tjelesnim invaliditetom, starije i slabo pokretne osobe) i sl. Koprivnička knjižnica dijeli sudbinu ostalih hrvatskih knjižnica, jer gotovo da i ne postoje lokalne sredine koje su izgradile namjenski projektirane knjižnične zgrade. Ako se usporede trendovi u arhitekturi i prostornom uređenju knjižnica, koje smo opisali u potpoglavlju 4.2.2. *Prostor*, može se zaključiti da se koprivnička knjižnica prostorom svoje zgrade djelomično uspjela prilagoditi preobrazbama koje se u suvremenom društvu očekuju od narodnih knjižnica.

8.1.2. Knjižnica u knjižničnom sustavu Republike Hrvatske

Prema Standardima za narodne knjižnice koprivnička knjižnica svrstava se u narodne knjižnice IV. tipa, među knjižnice koje pokrivaju područje od 20 000 do 35 000 stanovnika (Koprivnica ima 30 872 stanovnika).³⁴⁷

Knjižnica ima dvojnu funkciju:

- gradske knjižnice koja je prije svega namijenjena stanovnicima Grada Koprivnice;
- županijske matične knjižnice sa zakonskom obvezom posrednog ili neposrednog pružanja knjižničnih usluga stanovništvu Koprivničko-križevačke županije.

Uz to, knjižnica je jedina stacionirana narodna knjižnica na području koje gravitira gradu Koprivnici kao administrativnom, gospodarskom i prometnom središtu (bivša općina Koprivnica). To šire područje danas obuhvaća jedanaest općina (26 079 stanovnika u 8743 kućanstva), što sve zajedno pred koprivničku knjižnicu postavlja visoke profesionalne zahtjeve i očekivanja od šire društvene zajednice.

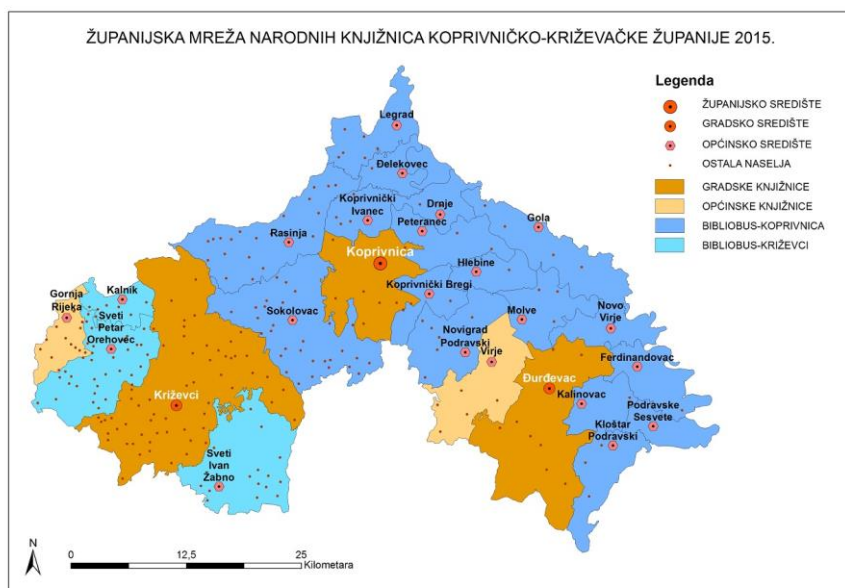
Zadatak koprivničke knjižnice je podupirati razvoj mreže knjižnica na području Koprivničko-križevačke županije. Knjižnična mreža Koprivničko-križevačke županije sastoji se od tri gradske knjižnice, dvije općinske knjižnice, trideset i tri školske knjižnice, dvije bibliobusne službe te jedne knjižnice u učeničkom domu.³⁴⁸ Zakonska obveza koprivničke knjižnice je

---

³⁴⁷Usp. Standardi za narodne knjižnice. // Narodne novine, 58(1999), čl. 9.

³⁴⁸Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji nalaze se u gradovima Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu te općinama Virje i Gornja Rijeka. Od 33 školske knjižnice njih 25 nalazi se u osnovnim školama, a 8

pružati savjetodavnu i stručnu pomoć svakoj pojedinoj knjižnici te brinuti o razvoju županijske mreže knjižnica u cjelini.³⁴⁹

Slika 1. Karta pokrivenosti naselja Koprivničko-križevačke županije s nekim oblikom usluga narodnih knjižnica (stanje početkom 2015.)

Županijska knjižnična mreža osigurava stacionirane ili pokretne usluge narodnih knjižnica u sva tri grada i dvadeset i jednoj općini na području Koprivničko-križevačke županije. Na početku 2015. godine postignuto je da svih 25 jedinica lokalne samouprave (3 grada i 22 općine) imaju osiguran pristup nekom obliku usluga narodne knjižnice (stacioniranu ili pokretnu putem bibliobliobusa). Međutim, u mjestima stanovanja knjižnične usluge imaju stanovnici u svega 85 naselja (32%) od ukupno 264 naselja u županiji. Na razini županije 13% stanovništva ili oko 15 000 stanovnika bilo je 2014. godine učlanjeno u knjižnice, od čega je oko 9000 stanovnika ili 60% bilo učlanjeno u najveću, matičnu koprivničku knjižnicu, dok je oko 80% od ukupnog broja učlanjenih bilo učlanjeno u gradske i općinskih knjižnica, a 20% u bibliobuse.³⁵⁰

u srednjim školama. Bibliobusne službe djeluju u okvirima narodnih knjižnica u Koprivnici i Križevcima. Jedna knjižnica nalazi se u Učeničkom domu u Križevcima.

³⁴⁹Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105/1997, 5/1998, 104/2000.; Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 43/2001. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232299.html> (30.04.2015.)

³⁵⁰Koprivničko-križevačka županija. // Županijske matične službe za narodne knjižnice RH: Izvještaj o radu za 2014.; Plan rada za godinu 2015. /Zagreb/ : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski Zavod za knjižničarstvo, Matična služba za narodna knjižnice, /2015/. Str. 24-25. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/--upanijske-mati--ne-slu--be-RH-----izvje--taj-o-rad-u-2014.-i-plan-rada-za-2015..pdf> (25.6.2015.)

8.1.3. Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice

Cilj djelovanja koprivničke knjižnice je aktivno doprinošenje kvaliteti života u zajednici promicanjem znanja, socijalne osjetljivosti i međugeneracijske solidarnosti.³⁵¹

Osnovni zadatak knjižnice je da raznovrsne knjižnične usluge pruža svim sadašnjim i potencijalnim korisnicima - građanima grada Koprivnice, okolice i županije, kao i svim drugim potencijalnim korisnicima bez obzira na njihovu dob, spol, profesiju, društveni i drugi status kako bi podupirala njihov osobni i profesionalni razvoj, informiranja i obrazovanja. Knjižnične su usluge zasnovane na zbirkama i informacijskim izvorima i pomagalicama, znanju i vještinama stručnog osoblja te osiguranju pristupa zbirkama i informacijama drugih knjižnica.³⁵²

Prema strateškim smjernicama – misiji, viziji i vrijednostima - knjižnica djeluje kao kulturno, informacijsko, edukativno, multimedijско i društveno-komunikacijsko središte grada Koprivnice i Koprivničko-križevačke županije, koje građanima osigurava ravnopravan pristup izvorima znanja, informacijama i kulturnim sadržajima za potrebe kulturnog obogaćivanja, obrazovanja, cjeloživotnog učenja, odlučivanja u privatnom i javnom životu, zapošljavanja, dokvalifikacija i prekvalifikacija, provođenja slobodnog vremena, zdravog načina života i uživanja u životu uopće.³⁵³ Prostor knjižnice, materijalne i digitalne zbirke, osoblje, usluge, kulturno-obrazovni programi, suradnja na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini služe za promicanje vrijednosti civilnog društva i participativne demokracije.³⁵⁴

Može se zaključiti da knjižnica već na konceptualnoj razini (cilj djelovanja, zadaci, misija, vizija, vrijednosti) ugrađuje u svoje djelovanje načela danas prevladavajućih paradigmi narodnih knjižnica, a to je da djeluje kao *središte svoje lokalne zajednice* koje djeluje polifunkcionalno u području kulture, obrazovanja, cjeloživotnog učenja, potpore aktivnom građanskom statusu i provođenju slobodnog vremena te kao *hibridna knjižnica* i zbog prožimanja komponenti fizičke i virtualne knjižnice i *digitalna knjižnica* zbog promijenjenih obilježja knjižnične građe na mreži i u digitalnom obliku (usporedi potpoglavlja 2.4. *Hibridna*

---

³⁵¹Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjesce_o_radu_Knjiznice_za_2014.pdf (30.4.2015.)

³⁵²Nav. dj.

³⁵³Nav. dj.

³⁵⁴Nav. dj.

knjižnica i digitalna knjižnica - nova razvojna faza u konfiguraciji knjižnica u informacijskom društvu i 2.5. Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici).

Poslovanje. Organizacijsku strukturu koprivničke knjižnice čine odjeli i službe: dječji odjel, odjel za odrasle i stručno-znanstveni odjel, bibliobusna služba, služba nabave i obrade, županijska matična služba i upravno-tehnička služba. Knjižnicom upravlja Upravno vijeće, a rukovodi ravnateljica. Ravnateljica zajedno sa Stručnim vijećem vodi stručni rad knjižnice.

Bibliobusna služba koprivničke knjižnice pruža usluge osobama koje zbog udaljenosti mjesta stanovanja ne mogu koristiti stacionirane knjižnice. Posebna pozornost posvećuje se djeci predškolskog i školskog uzrasta – učenicima osnovnih škola i polaznicima dječjih vrtića u udaljenim naseljima te starijima i nemoćnima (bibliobus obilazi Dom za starije i nemoćne u Koprivnici, a knjižničari po potrebi dostavljaju knjige u kuće osobama s invaliditetom).³⁵⁵

U skladu s općim trendovima u knjižničarskoj struci u zemlji i svijetu korisnici i njihove potrebe su u fokusu djelovanja koprivničke knjižnice.

Iako osnivač knjižnice, Grad Koprivnica, izrijeком to ne traži, u poslovanju se sustavno koriste tehnike i alati knjižničnog marketinga i menadžmenta pod utjecajem inozemnih iskustava stečenih na studijskim putovanjima, ali i programa edukacije u knjižničarskoj struci u Hrvatskoj.³⁵⁶ Promocija knjižnice je važan alat u upravljanju i povezivanju knjižnice s javnošću radi zadobivanja pozornosti i stjecanja podrške za knjižnično djelovanje u zajednici.³⁵⁷

Organizacijska kultura zasnovana je na timskom radu i umrežavanju timova pojedinih odjela i službi. Pojedini programi *brandiraju* se poput proizvoda u korporativnom sektoru (**Prilog 2. Preslika plakata s uslugama i programima Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“**

---

³⁵⁵Nav. dj.

³⁵⁶ Više smo o pritiscima na narodne knjižnice da uvođe koncepte upravljanja koji se koriste u profitnom sektoru pisali u poglavlju 4.2.6. *Organizacija poslovanja*. To se posebno odnosi na iskustva knjižnica u Velikoj Britaniji od kojih se u političko-strateškim dokumentima na svim razinama vlasti (lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj) očekuje da koriste niz upravljačkih tehnika preuzetih iz privatnog korporativnog sektora. U potpoglavlju 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo* ukazali smo na teorijske rasprave o ugroženosti osnovnih vrijednosti knjižnica kao javnih ustanova u suočavanju s prodorom konfliktnih interesa suvremenog konzumerizma i konzumerističkih vrijednosti u njihovo poslovanje.

³⁵⁷Djelatnost i poslovanje koprivničke knjižnice redovito prate tiskani i elektronički, lokalni i nacionalni mediji. Ilustracije radi, u 2014. godine objavljena su 338 priloga u tisku, na radio i TV stanicama i internetskim portalima.

Koprivnica). Proaktivno se dolazi do novih oblika financiranja uz proračunsko i to u suradnji s lokalnim korporativnim, privatnim sektorom te prijavljivanjima projekata na razne natječe. Posebno se podupire stalno stručno usavršavanje djelatnika u stručnim, informatičkim i komunikacijskim vještinama u radu s korisnicima zbog primjene upravljačkog koncepta *učee organizacije*, koja je platforma pomoću koje knjižnica reagira na nestabilnost, nepredvidivost i nesigurnost poslovanja u okruženju (vidi potpoglavlje 4.2.6. *Organizacija poslovanja*). Polazište ovog poslovnog koncepta je da ljudski kapital (iskustvo, obrazovanje, vještine, znanje i ideje zaposlenika) predstavlja faktor stabilnosti u nestabilnom okruženju. Usmjerenje prema stalnom učenju koprivničkih knjižničara već na konceptualnoj razini odražava knjižnična misija i vizija te vrijednosti organizacije koje između ostaloga ističu važnost “stručnog, kompetentnog i susretljivog knjižničkog osoblja.”³⁵⁸

Drugi poslovni koncept zasniva se na širokoj mreži suradničkih odnosa s brojnim drugim institucijama, organizacijama civilnog sektora i pojedincima na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Iako se i u ovom slučaju to od knjižnice ne očekuju u političko-strateškim dokumentima lokalne, regionalne i nacionalne vlasti, suradnja je koprivničkoj knjižnici učinkovit način da se prevladaju financijska, kadrovska i prostorna ograničenja.

Treći poslovni koncept je zasnovan na metodi *benchmarking* ili učenju od drugih organizacija na temelju usporedbe s njihovim načinima poslovanja.

Može se zaključiti da koprivnička knjižnica slijedi međunarodne pravce razvoja u upravljanju i poslovanju. Glavna im je značajka pronalaženje inovativnih poslovnih rješenja kako bi se prevladali problemi stalnog reduciranja osoblja i financijskih sredstava s jedne strane, a zadržala uloga relevantnog, polifunkcionalnog središta lokalne zajednice koje promptno reagira na potrebe korisnika i društva s druge strane.

Osoblje. Knjižnica je krajem 2014. godine imala 22 stalno zaposlena djelatnika, a od toga 16 stručnih. Obrazovna struktura zaposlenih je: NKV 2, SSS 9, VŠS 4, VSS 6, mr.sc. 1. Viša stručna zvanja ima četvero djelatnika (2 viša knjižničara, 2 knjižničarska savjetnika). Zbog nedovoljnog broja stručnog osoblja knjižnica koristi programe privremenog i povremenog

---

³⁵⁸Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica Zagreb u 2013. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjesce_o_radu_Knjiznice_za_2013.pdf (30.4.2015.)

zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, pa se i u ovom segmentu prilagođava prevladavajućim, neoliberalno-kapitalističkim obrascima zapošljavanja³⁵⁹ (usporedi poglavlja 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo* i 4.2.4. *Osoblje*).

Stručno obučavanje i usavršavanje. Stručnom educiranju i usavršavanju osoblja posvećuje se u koprivničkoj knjižnici velika pozornost zbog brzih promjena u društvenom okruženju, ali i u osobinama, oblicima i vrstama knjižnične građe, kao i u primjeni informacijsko-informatičke tehnologije u knjižničnom poslovanju i djelovanju. Od knjižničara se očekuje da stalno prate sve brojnije i sofisticiranije potrebe korisnika.³⁶⁰ Koprivnički knjižničari aktivno sudjeluju s izlaganjima o knjižničnoj dobroj praksi na domaćim i stranim stručnim skupovima. Ujedno stječu nova saznanja koja primjenjuju na svojem radnom mjestu.³⁶¹ Studijski boravci u inozemnim narodnim knjižnicama također su dio prakse koprivničke knjižnica.³⁶²

Koprivnička knjižnica djeluje u lokalnoj zajednici kao jedno od središta neformalnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja za korisnike svih dobnih i profesionalnih skupina u zajednici (što će biti poseban predmet analize kasnije u radu), kao i za knjižničare i druge stručnjake (učitelje, nastavnike, stručne suradnike u nastavi, odgajatelje, članove i aktiviste različitih udruga i dr.) u lokalnoj zajednici i šire s različitim oblicima edukacije i stručnog usavršavanja.³⁶³

Statistički pokazatelji poslovanja. Prema stanju od 31.12.2014. godine knjižnica ima 8902 članova. Članstvo u knjižnici je obnovilo 6785 osoba ili 76,22% , a prvi puta se učlanilo 2117

---

³⁵⁹Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. godini. Nav. dj.

³⁶⁰Svi stručni djelatnici knjižnice uključeni su u programe stručnog educiranja i usavršavanja ovisno o vrsti poslova koje obavljaju. U 2014. godini sudjelovali su na 40 stručnih skupova i programa, uključujući i tri međunarodna skupa, održali 15 izlaganja i objavili 32 stručna članka i priloga (1 recenziran i 31 nerecenzirana). Usp. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. godini. Nav. dj.

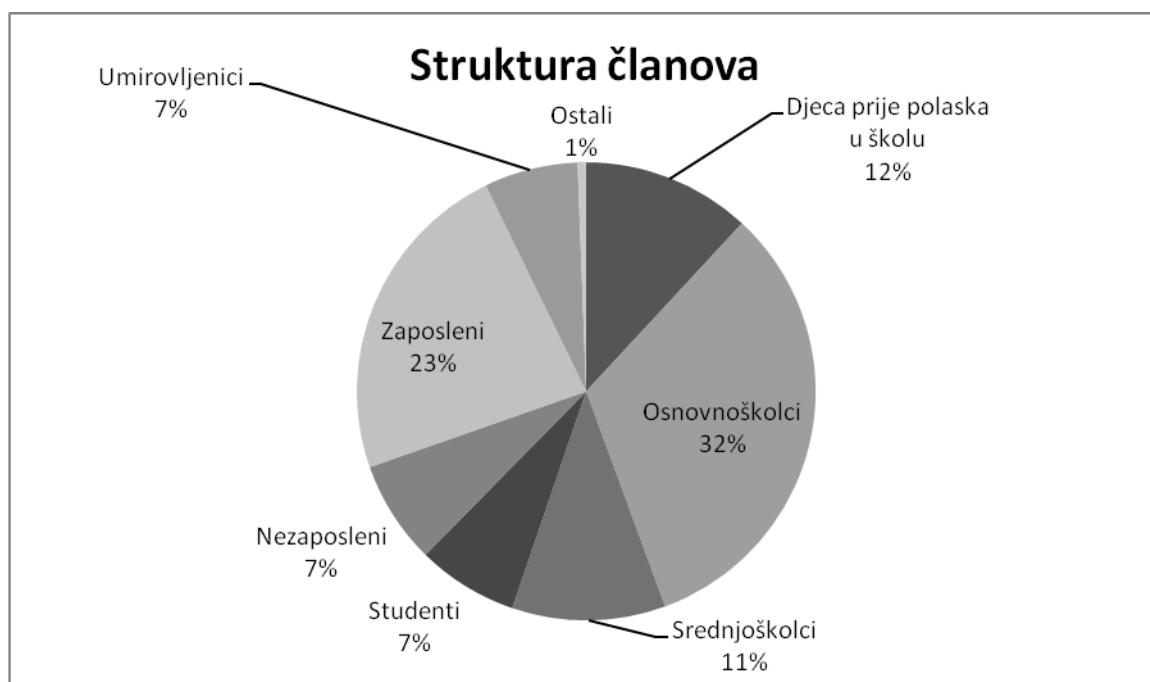
³⁶¹Teme izlaganja koprivničkih knjižničara na svjetskim kongresima knjižničara bile su: pismenosti lokalne zajednice (2000.), knjižnična usluga za slijepu i slabovidnu djecu (2007.), načini održavanja knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu (2009.), program zdravstvene edukacije za korisnike (2010.), čitanje i pismenost kao put prema socijalno inkluzivnim knjižničnim uslugama (2011.), projekti digitalizacije (2012.), umrežavanje lokalnih stručnjaka u podršci romskoj zajednici (2013.), poduka korisnicima u informacijskoj pismenosti (2014.).

³⁶²Do kraja 2014. godine zabilježeni su studijski boravci petero koprivničkih knjižničara u Danskoj (1993. i 2006.), jednog u Velikoj Britaniji (1996.), troje u Nizozemskoj (2005. i 2006.), troje u Finskoj (2003., 2004., 2012., 2013.), i jednog u Njemačkoj (2000. i 2009.). Knjižnica za sve zaposlenike jedanput godišnje organizira stručni posjet nekoj knjižnici u Hrvatskoj, Sloveniji ili Mađarskoj. Usp. Nav. dj.

³⁶³Od mnogobrojnih programa stručnog usavršavanja u organizaciji koprivničke knjižnice treba istaknuti stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem povodom pete obljetnice uvođenja usluge za slijepu i slabovidnu (2011.), 11. okrugli stol o pokretnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj i 5. festival hrvatskih bibliobusa (2013.).

osoba ili 23,78%. Prema teritorijalnoj distribuciji članova 5603 osoba ili 18% stanovnika Koprivnice (ukupno 30 872 stanovnika) su članovi Knjižnice, što je iznad hrvatskog prosjeka koji iznosi 12%. Preostali broj članova, 3299 osoba, većinom su stanovnici Koprivničko-križevačke županije, ali i drugih mjesta u Hrvatskoj.

U ukupnoj strukturi članova najviše ima učenika osnovnih škola (2893 ili 32,50%), potom zaposlenih (2057 ili 23,11%), učenika srednjih škola (966 ili 10,85%), nezaposlenih (647 ili 7,27%), studenata (635 ili 7,13%), umirovljenika (590 ili 6,63%) i djece prije polaska u školu (1060 ili 12%). Djeca (bebe, mala djeca, predškolci i osnovnoškolci) i mladi (srednjoškolci i studenti) čine gotovo 62,39% ukupnog članstva Knjižnice. Trend porasta broja nezaposlenih u članstvu Knjižnice nastavlja se od 2007. godine. Nastavlja se i trend značajnog porasta broja predškolske djece u ukupnoj strukturi članstva knjižnice. Porastu učlanjenih beba i male djece znatno doprinose i knjižnični programi namijenjeni ovoj korisničkoj populaciji.

Slika 2. Grafički prikaz sociodemografske strukture članova koprivničke knjižnice po mjestu u obrazovnom sustavu i radnom statusu (stanje 31.12.2014.).

Izvor: Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. godini

Struktura po stručnoj spremi ukazuje da je 5600 ili 62,91% članova u procesu obrazovanja, 1564 ili 17,57% ima srednju stručnu spremu, 905 ili 10,17% visoku stručnu spremu /

magisterij struke, 368 ili 4,13% višu stručnu spremu / prvostupnik, 140 ili 1,57% ima nižu stručnu spremu, 30 ili 0,34% ima magisterij, a 10 ili 0,11% doktorat znanosti.

Struktura po socijalnom statusu ukazuje da se u 2014. godini u Knjižnicu učlanilo 305 djece iz obitelji s troje i više djece izvan Koprivnice (nemaju sufinanciranu članarinu), 32 osoba s invaliditetom i 14 nositelja socijalnih iskaznica.

U Knjižnicu se u 2014. godinu učlanilo 5410 žena (60,77%) i 3492 muškaraca (39,23%).³⁶⁴

Posjećenost. S 31.12.2014. godine broj fizičkih posjeta knjižnici iznosio je 124 559 (443 posjeta u prosjeku dnevno). Uočava se trend porasta korištenja virtualnih usluga pa je zabilježeno 33 957 ili 121 posjeta web stranici u prosjeku dnevno, 1865 pratitelja na Facebook stranici, 421 na Facebook stranici bibliobusa, 121 pratitelja na Twitter profilu i 300 000 pregleda fotografija događanja na Flickru.

Prevladava broj fizičkih posjeta vezan uz posudbu građe s trendom rasta, a iznosio je 87 238 posjeta ili 1554 posjeta više nego u 2013. godini ili 438 korisnika u prosjeku dnevno. Broj posjeta uz ostale usluge i programe (kulturno-obrazovne programe, korištenje interneta, računala, čitaonice i dr.), također s trendom rasta, iznosio je 37 361 ili 965 posjeta više nego u 2013. godini (132 korisnika u prosjeku dnevno).³⁶⁵

Knjižnični fond. Ukupan knjižnični fond (stanje s 31.12.2014.) iznosi 162 071 jedinica građe ili 5,25 jedinica po stanovniku grada Koprivnice (30 872 stanovnika) ili 1,40 jedinica po stanovniku županije (115 584 stanovnika). Od toga broja na knjige otpada 154 371 svezaka (ili 5 knjiga po stanovniku grada Koprivnice i 1,34 knjige po stanovniku županije) i 7700 jedinica neknjižne građe (glazbenih CD-a, zvučnih knjiga na CD-ima, CD-ROM-ova, filmova na DVD-ima, zemljopisnih karata, igračaka, razglednica), a što iznosi 0,25 jedinica po stanovniku grada i 0,07 po stanovniku županije.³⁶⁶

---

³⁶⁴Usp. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. godini. Nav. dj.

³⁶⁵Isto.

³⁶⁶Isto.

8.1.4. Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici

Zadaci koprivničke knjižnice u lokalnoj zajednici, kao i načini njihovog provođenja mogu se svrstati u nekoliko skupina:

- osiguravanje dostupnost znanja i informacija (građa – mediji, informacijska tehnologija);
- potpora obrazovanju i cjeloživotnom učenju (usluge – posudbene, informacijske, informatičke, promicanje čitanja i pismenosti, knjižničarske poduke korisnika, bibliobus);
- potpora kulturnom razvoju pojedinaca i društva (programi za sve dobne i profesionalne skupine u zajednici);
- potpora društvenoj integraciji, društvenoj inkluziji i društvenoj koheziji (programi za manjine, knjižnica kao forum, promicanja pozitivnih životnih stilova).

Dostupnost znanju i informacijama

Zadatak knjižnice da osigura *opću dostupnost znanja i informacija* analizira se kroz tri segmenta: dostupnost građe (medija), dostupnost informacijske tehnologije i dostupnost znanja i informacija stanovnicima malih naselja udaljenih od stacioniranih knjižnica putem pokretne knjižnice – bibliobusa.

Građa (mediji). Nabava, stručna obrada, pohrana, zaštita i korištenje knjižnične građe temeljne su djelatnosti knjižnice. Promjene u suvremenoj tehnologiji za posljedicu imaju promjenu formata knjižnične građe, pa se već u ovim temeljnim području poslovanja suvremenih knjižnica uočava njihov hibridni karakter. Promjene u knjižničnoj građi koje su analizirane u potpoglavlju 4.2.1. *Građa (mediji)* reflektiraju se i na sastav zbirke koprivničke knjižnice. Vrsta knjižnična građa koja se nabavlja i posuđuje reflektira njezino multimedijско usmjerenje - uz konvencionalnu, tj. tiskanu i papirnu građu (knjige, časopise, novine), nabavlja se i tzv. nekonvencionalna ili multimedijска građa (glazbeni CD-i, zvučne knjige na CD-ima za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak, video igrice na CD-ROM-ovima, glazba na CD-ima, filmovi na DVD-ima, e-knjige na e-čitačima i tabletima). Knjižnica u ponudi ima i drugu vrstu građe: grafike, razglednice, igračke za djecu, znanstvene baze

podataka i dr.³⁶⁷ Budući da u Hrvatskoj još ne postoji nacionalna knjižnična platforma za posudbu e-knjiga, koprivnička knjižnica preko svojih mrežnih stranica upućuje korisnike na besplatne e-knjige te se od 2014. godine pretplatila na TOOKBOOK e-knjižnicu i e-lektire, koje posuđuje korisnicima instalirane na e-čitače i tablet računala.

Koprivnička knjižnica godišnje nabavi oko 7000 jedinica različite knjižnične građe.³⁶⁸ Nabava knjižnične građe zasniva se na potrebama svih dobnih i društveno-profesionalnih korisničkih skupina za obrazovanjem i cjeloživotnim učenjem, razonodom, osobnim uzdizanjem i informiranjem. Stručna obrada građe (katalogizacija, klasifikacija, predmetizacija) i cirkulacija građe (zaduživanje i razduživanje) su automatizirane. Građa je smještena na policama u namjenski uređenim knjižničnim prostorima u slobodnom pristupu i spremištima.

Čuvanje i zaštita knjižnične građe odvija se u skladu sa zakonskim³⁶⁹ i podzakonskim aktima³⁷⁰ i internim knjižničnim pravilima.³⁷¹ Korištenje građe regulirano je posebnim pravilnikom.³⁷² Informacije o građi dostupne su korisnicima preko e-kataloga i informacijskih pomagala³⁷³ te preko informacijsko-referentnih i referalnih knjižničnih usluga koje su pružaju u fizičkim i virtualnim kontaktima (fizičkim dolaskom u knjižnicu, komunikacijom putem telefona, elektronske pošte ili društvenih mreža).

Digitalizirana građa. Knjižnica od 2007. godine provodi projekte digitalizacije svojeg zaštićenog, zavičajnog fonda kako bi korisnicima omogućila njihovu dostupnost i što širi pristup preko interneta.³⁷⁴ Provela je prvi projekt digitalizacije u okviru nacionalnog projekta *Digitalizacija hrvatske kulturne baštine*, koji je provodilo Ministarstvo kulture RH (2008.). Knjižnica je u 2011. godini pokrenula web portal *Koprivnička kulturna baština* u suradnji s lokalnim i regionalnim kulturno-baštinskim ustanovama - Državnim arhivom iz Varaždina i

---

³⁶⁷Program rada Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2015. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/PROGRAM_RADA_ZA_2015.pdf (30.04.2015.)

³⁶⁸Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. Nav. dj.

³⁶⁹Zakon o knjižnicama. Nav. dj.

³⁷⁰Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. // Narodne novine 52/2005. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288524.html> (30.4.2015.)

³⁷¹Smjernice nabavne politike Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=65&n=4> (30.4.2015.)

³⁷²Pravilnik o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/pravilnik_pruzanje_usluga_i_knj_gradje.PDF (30.4.2015.)

³⁷³E-katalog. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: <https://library.foi.hr/m3/k.aspx?b=20> (30.4.2015.)

³⁷⁴Usp. Sabolović-Krajina, Dijana; Kristian Ujlaki; Josipa Strmečki. Projekti digitalizacije lokalne kulturne baštine Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica (2007.-2009.). Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), 149-162.

Muzejom grada Koprivnice, koji je u 2013. godine prerastao u lokalni i kooperativni digitalni repozitorij, prvi takve vrste u Hrvatskoj.³⁷⁵ Repozitorij omogućuje dostupnost informacija o baštini lokalne zajednice. Na jednom mjestu objedinjava lokalne projekte digitalizacije zavičajne kulturne baštine Koprivnice i koprivničkog kraja te pruža uvid u povijest, prošlost, tradiciju i običaje grada i kraja.³⁷⁶ Knjižnica koristi *outsourcing*, odnosno usluge privatne firme za digitalizaciju zavičajne kulturne baštine i održavanje repozitorija.

Svojim modelom pristupa digitalizaciji zavičajne baštine koji je dostupan malim lokalnim sredinama i malim narodnim knjižnicama (a ne samo velikim nacionalnim knjižnicama i drugim kulturno-baštinskim ustanovama), koprivnička knjižnica uvrštena je među primjere najbolje prakse na međunarodnim stručnim skupovima.³⁷⁷

Informacijska tehnologija. Knjižnica je opremljena računalnom mrežom koja se sastoji od dva servera i 40 računala za obradu teksta i pristup internetu, od čega je 19 računala na raspolaganju korisnicima (podaci za 2014.).³⁷⁸ U knjižnici se mogu koristiti i vlastita računala, jer je knjižnica opremljena bežičnim pristupom internetu. Knjižnica u ponudi ima po dva tableta i e-čitača, kao i pretplatu na e-knjige. Osoblju i korisnicima na raspolaganju su printeri, skeneri i fotokopirni aparati. Tiskana građa je djelomično zaštićena od otuđivanja magnetskim trakama.

Web 2.0 tehnologije. Knjižnica koristi prednost društvenih mreža: besplatno korištenje osnovnih funkcija, lakši pristup informacijama širem krugu korisnika i komunikacija (interakcija) s korisnicima i knjižničarskom zajednicom; mogućnost besplatne promidžbe programa, usluga i knjižnične građe³⁷⁹ (usporedi potpoglavlje 4.2.3. *Tehnologija (oprema)*). Na društvenim mrežama objavljuje sadržaje koji su u skladu s vrijednostima za koje se knjižnica zalaže kao što su poticanje čitanja i pismenosti, slobodan pristup informacijama i

---

³⁷⁵Usp. Sabolović-Krajina, Dijana; Maja Gačan. Digital repository Cultural heritage of Koprivnica : an example of local partnership. // Proceedings of the sixth SEEDI Conference Digitization Of Cultural And Scientific Heritage Zagreb, Croatia, 18-20 May 2011. Dostupno na: <http://elib.mi.sanu.ac.rs/files/journals/ncd/25/ncd25052.pdf> (30.4.2015.)

³⁷⁶Koprivnička kulturna baština. Dostupno na: <http://kkb.arhivx.net/> (30.4.2015.)

³⁷⁷Sabolović-Krajina, Dijana. From digitization of local newspapers to the portal of hometown cultural heritage – a step by step digitization strategy available to small communities. Dostupno na: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/119-krajina-en.pdf> (30.4.2015.)

³⁷⁸Prema Google analytics u 2014. godini internetska stranica koprivničke knjižnice ostvarila je 33 957 posjeta te ju je pregledalo sveukupno 18 716 osoba, koji su svi zajedno 70 207 puta pregledali neki od dijelova internetske stranice.

³⁷⁹Izvjješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. Nav. dj. Str. 70-71.

intelektualna sloboda. Objavljuje informacije o svojem radu i lokalne informacije, odgovara na pitanja korisnika te prima njihove prijedloge, pohvale i kritike.

Potpora obrazovanju i cjeloživotnom učenju

Zadatak knjižnice da u lokalnoj zajednici osigura *potporu obrazovanju i cjeloživotnom učenju* analiziramo kroz sljedeće segmente: usluge, promocija čitanja i pismenosti i knjižničarska poduka korisnike.

Usluge. Kako bi poticala cjeloživotnu naviku dolaženja u knjižnicu korisnika svih dobnih i socio-profesionalnih skupina koprivnička knjižnica pruža posudbene, informacijske, informatičke i tehničke usluge te kulturno-obrazovne programe.³⁸⁰ Svrha im je promocija i populariziranje knjige, čitanja i pismenosti na tradicionalnim i novim medijima, edukacija, informiranje, kulturno uzdizanje, senzibilizacija za pojedine društvene probleme i teme te potpora većoj kvaliteti svakodnevnog života u lokalnoj zajednici. Knjižnica ima diverzificirane kulturno-obrazovne programe za različite korisničke skupine, koje se razlikuju po obilježjima, kao što su dob (djeca, mladi odrasle i starije osobe), pripadnost osobama s posebnim potrebama, multikulturnoj zajednici, zajednicama dislociranim od gradskih središta (usluge pokretne knjižnice).³⁸¹

Posudbene usluge. Za djecu do 15 godina temelj posudbenih usluga su zbirke koje se sastoje od slikovnica, knjiga za djecu i mlade, stripova, stručnih knjiga, priručne ili referentne literature (rječnici, enciklopedije, leksikoni i sl.), knjiga na stranim jezicima, priručnika za roditelje, odgajatelje i učitelje, časopisa i novina, zvučnih knjiga za osobe s teškoćama u čitanju, komercijalnih audio knjiga, knjiga na uvećanom tisku, knjiga na brajici. Posebne zbirke su: zbirke knjiga o disleksiji, zbirka filmova na DVD-ima, zbirka glazbenih CD-a, društvene igre, igračke.³⁸²

Knjižnica nudi za odrasle korisike hrvatsku i svjetsku književnost, popularno-stručnu literaturu, publicistiku, stripove, knjige na stranim jezicima, referentnu ili priručnu građu, igrane i dokumentarne filmove na DVD-ima, romsku zbirku, zvučne knjige za osobe s

---

³⁸⁰Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Uloga knjižnice u životnom ciklusu : promicanje čitanja i pismenosti u lokalnoj zajednici – praksa Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” Koprivnica. // Knjiga i slobodno vrijeme. Nav. dj. Str. 58-65.

³⁸¹Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. Nav. dj.

³⁸²Isto.

teškoćama u čitanju (slijepe i slabovidne, dislektične, osobe s demencijom i slabijom motoričkom pokretljivošću i dr.), komercijalne audio knjige. Stručno-znanstveni odjel sadrži stručnu i znanstvenu literaturu, priručnu ili referentnu građu (rječnici, leksikoni, enciklopedije i sl.), stručne časopise, službene publikacije, građu zavičajne zbirke Caproncensis, zbirku dr. Leandera Brozovića, zbirku Vinka Vošickog, zbirku Olivije Fištrović, glazbenu zbirku na CD-ima, zbirku razglednica i fotografija, zbirku grafičkih mapa.

Informacijsko-referentne i referalne usluge. Informacijsko-referentne i referalne usluge pomažu djeci i odraslima u pretraživanju i pronalaženju informacija i njihovih izvora za različite svrhe (domaće zadaće, referate, stručni i znanstveno-istraživački rad, rekreativno čitanje i dr.). Usluge se pružaju pretraživanjem baze podataka koprivničke knjižnice, upućivanjem na baze drugih knjižnica i baza podataka na internetu. Koprivnički knjižničari izrađuju pomagala za informacijske usluge: e-katalog, periodične e-bilteni prinovljene knjižne i neknjižne građe, digitalizirane baza pretraženih tema s izvorima, hemeroteku (kartoteku zavičajnih i općih tema), kartoteku pribavljanja periodike.

Informatičke usluge. Informatičke usluge odnose se na korištenje računala. Djeci i odraslima su na raspolaganju računala s internetom za učenje, zabavu, izradu domaćih zadaća i referata. Svrha usluge je razvijati informatičku i informacijsku pismenost i snalaženje u pronalaženju podataka na novim medijima, upoznati rad multimedije na računalu, kao i korištenje CD-ROM-ovima i internetom te osposobiti korisnike za samostalno korištenje novim medijima i tehnologijama.

Tehničke usluge. Tehničke usluge koje nudi knjižnica su fotokopiranje, skeniranje, spiralno i termo uvezivanje, usluge ispisa, mogućnost korištenje pomagala (Daisy playeri za slušanje zvučnih knjiga, e-čitači za čitanje e-knjiga, naočale s dioptrijom za korisnike koji su svoje zaboravili kod kuće, AV oprema - DVD playeri, VHS videorekorder, glazbene linije s MP3 playerom). Knjižnica još nudi rezervacija knjiga i produživanje posudbe telefonom, SMS porukama i e-poštom, sandučiće za primjedbe, žalbe i pohvale korisnike, ulazne rampe i interfon za lakši pristup knjižnici osobama s invaliditetom, pokretni transporter za osobe s invaliditetom.

Promocija čitanja i pismenosti. Promocija čitanja i pismenosti, posebice kod djece i mladih, u fokusu je mnogih suvremenih knjižnica, pa tako i koprivničke.

Autori znanstvenog istraživanja o informacijskim potrebama stanovnika Hrvatske Srećko Jelusić i Ivanka Stričević dijele programe koje hrvatske knjižnica provode u promociji čitanja i pismenosti u tri područja: popularizacija čitanja, razvoj osnovne pismenosti i razvoj informacijske pismenosti (vidi poglavlje 6. *Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*).³⁸³ Može se zaključiti da koprivnička knjižnica, poput ostalih hrvatskih knjižnica, najbrojnije programe (koji ujedno imaju i najdulju tradiciju) provodi u popularizaciji čitanja, dok je razvoj osnovne pismenosti prisutan u programima za predškolsku djecu. Programi za razvoj informacijske pismenosti intenziviraju se od početka 2010-ih godina (usporedi potpoglavlje 8.1.1. *Knjižnica i lokalna zajednica – Povijesni pregled djelovanja knjižnice*).

Djeca do tri godine. Prema IFLA-inim smjernicama³⁸⁴ važna ciljana grupa suvremenih narodnih knjižnica su bebe i mala djeca do tri godine te njihovi roditelji. Inozemne, ali i hrvatske knjižnice počinju tek od kraja 1990-ih godina prepoznavati djecu najranije dobi kao ravnopravne starijoj djeci i odraslima. Do tada se za njih nisu osiguravale zbirke i prostor ili organizirale usluge, a roditelji starije predškolske djece koji su dolazili s djecom u knjižnicu smatrani su samo pratnjom.

Budući da je zadaća knjižnica omogućiti pristup kulturi, obrazovanju i informacijama te poticati sva prava izražavanja i slobodne razmjene ideja, u mnogim knjižnicama osmišljavaju se usluge za malu djecu i roditelje te pokreću nacionalne kampanje za poticanje čitanja i razvijanje rane pismenosti. Knjižnice osiguravaju okruženje koje uključuje igračke, knjige, multimedije i izvore za roditelje i druge odrasle osobe koje se bave malom djecom.³⁸⁵ Prostor i oprema, suradnja s drugim ustanovama, promocija knjižničnih usluga za bebe i malu djecu u javnosti te educirano i motivirano knjižnično osoblje – također su nezaobilazne sastavnice ovih knjižničnih usluga.³⁸⁶

---

³⁸³Jelusić, Srećko; Ivanka Stričević. Nav. dj. Str. 27-28.

³⁸⁴Usp. Smjernice za knjižničnu uslugu za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

³⁸⁵Posebu važnost ima tiskana građa kako bi se razvila ljubav prema čitanju i knjigama te rani pristup vještinama korištenja multimedijama i tehnologijom, potom građa koja odražava kulturnu raznolikost u društvu, građa i aktivnosti koje potiču razvoj govora, jezične i dvojezične vještine, zatim informacije za roditelje i ostale odrasle o važnosti čitanja i čitanja naglas, kao i razvijanje roditeljske vještine potrebne za unapređivanje djetetova razvoja i predčitateljskih vještina. Važno je uvoditi programe pričanja priča te razvijati navike posjeta knjižnici, kao i osigurati prostor u kojem će se djeca i njihovi roditelji i odgajatelji sastajati, družiti i razmjenjivati iskustva. Usp. Nav. dj. Str.14-15.

³⁸⁶Nav. dj. Str. 16-18.

Pravni okvir knjižničnih usluga za malu djecu nalazi se u Konvenciji o pravima djeteta Ujedinjenih naroda (UN) iz 1989. godine, koja je postala misao vodilja dječjeg knjižničarstva u posljednjem desetljeću 20. stoljeća zato što unosi novu perspektivu u knjižnične usluge za djecu. Naglasak se stavlja na razvojna prava djeteta – obrazovanje, kulturu i participativna prava djeteta - pravo na informaciju, građu i programe pod jednakim uvjetima za sve, bez obzira na dob.³⁸⁷

Za malu djecu koprivnička knjižnica provodi programe *Knjige za bebe* i *pričaonice za bebe i malu djecu*.

- *Knjige za bebe*. Program se provodi u suradnji s neonataloškim odjelom koprivničke opće bolnice. Budući da u Hrvatskoj nije bilo sličnog programa, inspiracija je koprivničkoj knjižnici bio britanski nacionalni projektom Bookstart,³⁸⁸ kojemu je cilj poticanje rane ili obiteljske pismenosti, prije svega u obiteljima niskog socijalno-ekonomskog statusa i niske razine obrazovanja, a u suradnji s pedijatrima i knjižnicama. Koprivnički program je u potpunosti prilagođen lokalnim potrebama i mogućnostima knjižnice, no opći ciljevi su identični onima britanskima.³⁸⁹

Za razliku od mnogih razvijenih zemalja, u Hrvatskoj ne postoji praksa da se slični programi financiraju i koordiniraju na nacionalnoj razini. Stoga je koprivnički program "Knjige za bebe" lokalnog karaktera i jedini je kontinuirani program takvog tipa u Hrvatskoj. Uključen je kao primjer dobre prakse u hrvatsko izdanje IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge za bebe i malu djecu.³⁹⁰ Možemo zaključiti da unatoč dokazanoj važnosti poticanja predčitateljskih vještina prije polaska u školu u Hrvatskoj nedostaje koordinacija da se slični programi poticanja rane i obiteljske pismenosti pokrenu kao nacionalni program.

---

³⁸⁷Nav. dj. Str. 9.

³⁸⁸Bookstart. Dostupno na: <http://www.bookstart.org.uk/> (30.4.2015.)

³⁸⁹Koprivnički knjižničari su osmislili program Knjige za bebe, koji se sastoji od nekoliko koraka: u knjižnici se pripremaju platnene torbice sa slikovnicom, brošuram za roditelje o važnosti čitanja djeci od najranije dobi te pozivnicom za besplatno učlanjenje u Dječji odjel. Taj informativno-edukativni materijal dostavlja se u na neonataloški odjel koprivničke opće bolnice, gdje ove pakete majkama novorođene djece uručuju medicinske sestre. Od 1999. do 2014. godine na takav je način prvu slikovnicu i informacije o važnosti čitanja djeci od najranije dobi primilo 11 948 obitelji. Praksa pokazuje da je za mnoge od njih ova slikovnica ne samo prva, nego jedina knjiga do polaska djeteta u školu. Usp. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. Nav. dj.

³⁹⁰Smjernice za knjižničnu uslugu za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj. Str. 39-40.

- *Pričaonice za bebe i malu djecu* podržavaju rano učenje, učenje u obitelji i cjeloživotno učenje te potiče ranu i obiteljsku pismenost.³⁹¹ Knjižnica je na temelju ovih radionica objavila i priručnik za roditelje.³⁹²

Djeca starija od tri godine također su važna ciljana skupina suvremenih narodnih knjižnica. IFLA-ine smjernice za bebe i djecu rane dobi na izrazito utilitaristički način ističu funkciju kvalitetne knjižnične usluge, reducirajući ih na pružanje djeci vještine neophodne za cjeloživotno učenje, pismenost u cilju osposobljavanja za sudjelovanje i djelatno pridonosenje životu zajednice.³⁹³ Prema Smjernicama, djecu treba ohrabrivati da se koriste knjižnicom od malih nogu jer to povećava vjerojatnost da će i ostati korisnici knjižnice. Građa za djecu treba biti u svim formatima i primjerena razvoju djece. Uključuje tiskanu građu (knjige, časopise, stripove, brošure), audiovizualnu i elektroničku građu (CD-i, DVD-i, kasete), igračke, edukativne igre, računala, softvere i pristup internetu.³⁹⁴

Programi koprivničke knjižnice za predškolsku djecu prvenstveno se zasnivaju na pristupu čitanju iz užitka, a to su sljedeći programi:

- *pričaonice za predškolsku djecu* (najstariji zabavno-edukativni program koprivničke knjižnice, a cilj je poticanje čitateljskih interesa i razvijanje kulture čitanja od rane životne dobi).
- *Male knjižnice* (knjižnična građa je dislocirana u gradske pedijatrijske ordinacije, odjele i ambulante te u Dom za nezbrinutu djecu, a cilj je također senzibilizacija roditelja na važnost čitanja djeci od najranije dobi).
- *Igre, priče, sjećanja* (okupljanjem starijih i male djece u knjižnici potiče se međugeneracijsko druženje i prenaša sjećanje starijih najmlađima - djeca, bake i djedovi okupljaju se u knjižnici te se zajedno zabavljaju uz pričanje priča i pjesmice).
- *Posudba kovčežića iznenađenja* (cilj je potaknuti zajedničko druženje djecu predškolske i rane školske dobi i članove njihovih obitelji u poticanju obiteljske

³⁹¹Program je bio predstavljen međunarodnoj stručnoj javnosti na izložbi *Bookstart over the world* u okviru prve međunarodne konferencije za poticanje rane pismenosti *Prepare for Life! - Raising Awareness for Early Literacy Education*, Leipzig, Njemačka, ožujak 2013. Usp. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2013. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjesce_o_radu_Knjiznice_za_2013.pdf(30.4.2015.)

³⁹²Petrić, Danijela; Gordana Bonta; Marija Sesvečan. Igrajmo se! Čitaj mi! : priče, igre i pjesmice za bebe i malu djecu: preporuke roditeljima za poticanje rane pismenosti. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica "Fran Galović", 2012.

³⁹³Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 1-3.

³⁹⁴Nav.dj. Str. 9.

pismenosti korištenjem različite građe - slikovnica, glazbenih CD-a, filmova na DVD-u, radnih listova).

- *Igraj se i uči strani jezik!* (cilj je poticanje učenja i usvajanje osnova stranih jezika na zabavan i djeci primjeren način).

Mladi. U Smjernicama za knjižnične usluge za mladež ističe se da mladi kao posebna korisnička skupina u narodnim knjižnicama dolaze do sve većeg izražaja od 1990-ih godina.³⁹⁵ Radi se o dobnoj skupini čije se granice okvirno smještavaju između 12. i 18. godine (ovisno o različitosti sredina, zemalja i kultura, ta dobna granica može biti i produljena). Međutim, i prije toga, tijekom cijelog 20. stoljeća, knjižničari su pokušavali izaći ususret potrebama ove korisničke skupine zato što se tradicionalna podjela na dječje odjele i odjele za odrasle u narodnim knjižnicama pokazala nedovoljno djelotvornom, čak i neopravdanom „sa stajališta osiguravanja prava svima, pa tako i svim dobnim skupinama“.³⁹⁶ Mladi nisu ni djeca ni odrasli i njihove se potrebe i interesi razlikuju od ostalih dobnih skupina. Kada su se suočili s problemom gubitka mladih kao članova knjižnica, knjižničari su počeli pronalaziti načine da ih zadrže.³⁹⁷

I hrvatske knjižnice suočavaju se s gubitkom članstva u mladenačkoj dobi i nedostatkom njihovog interesa za knjižničnu ponudu.³⁹⁸ Nova tehnologija se i u hrvatskim knjižnicama prepoznaje kao faktor koji privlači mlade, no Smjernice također ističu da „... odgovarajuće knjižnične usluge za mladež nisu samo pitanje suvremenih informacijsko komunikacijskih tehnologija“.³⁹⁹ Naime, u uslugama za mladež treba voditi brigu o formatima građe (tiskana, AV i multimedijalna građa), kao i o sadržaju građe s orijentacijom na informacije za život, problemsku literaturu i popularna izdanja za mlade te o informacijskoj i savjetodavnoj službi, a sve to u prostoru koji svojim izgledom upućuje da je namijenjen mladima.

---

³⁹⁵Usp. Smjernice za knjižnične usluge za mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

³⁹⁶Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Nav. dj. Str. 7.

³⁹⁷U Njemačkoj je, na primjer, tijekom prve polovice 1990-ih godina započeo projekt na državnoj razini kojim se počinju u knjižnice uvoditi knjižnične usluge za mladež i otvara se prva zasebna Knjižnica za mladež u Dresdenu. Nova tehnologija okosnica je ove specijalizirane knjižnice. Smjernice za knjižnične usluge za mladež ističu: „Novoj praksi prethodila su istraživanja koja su pokazala na koji način mladi doživljavaju knjižnicu, što od nje očekuju i kakva knjižnica može odgovoriti na potrebe i interese mladih ljudi vezano uz prostore, građu, opremu i kompetencije knjižničara“. Usp. Nav. dj. Str. 7.

³⁹⁸Smjernice ističu: „Tradicionalna podjela korisnika na djecu i odrasle, vodeći se pritom formalnim granicama (završetak osnovne škole), a ne razvojem uvjetovanim potrebama i interesima tinejdžera, uzrokovalo je zanemarivanje njihovih prava i potreba. Ako su i bili korisnici knjižnica, o njima se nije razmišljalo kao o posebnoj korisničkoj skupini koja zahtijeva drugačiju građu i drugačiji pristup“. Usp. Nav. dj. Str. 8.

³⁹⁹Isto.

Stil života mladih promijenila je komercijalizacija interneta i njegova javna dostupnost od sredine 1990-ih godina. U Smjernicama se to slikovito opisuje:⁴⁰⁰

„Mladi mijenjaju navike u komunikaciji i slobodnom vremenu. Rađa se i razvija Net generacija, Dot generacija, Digital natives, Google generacija, Generacija G... Svi ovi nazivi govore o jednom - internet je nešto s čim djeca i mladi žive; dio njihova života odvija se na mreži. Mladi su od računala i često spretniji u radu s tipkovnicama nego s priborom za pisanje, a čitanje s ekrana doživljavaju prirodnijim od čitanja s papira“.

U koprivničkoj knjižnici, mladi su uz djecu najbrojniji članovi (Usp. potpoglavlje 8.1.3. *Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice - Slika 2. Grafički prikaz sociodemografske strukture članova koprivničke knjižnice po mjestu u obrazovnom sustavu i radnom statusu (stanje 31.12.2014.)*).⁴⁰¹ Međutim, koprivnička knjižnica zbog prostornih ograničenja nema poseban odjel ili prostor za mlade, tako da je i ponuda usluga i programa za ovu specifičnu korisničku skupinu limitirana, odnosno inkomponirane u ponudu odjela za djecu i odrasle. Možemo zaključiti da knjižnica ima tradicionalnu podjelu na dječji odjel i odjel za odrasle, dok su suvremeni trendovi u knjižničnoj arhitekturi i dizajnu da se ne postavljaju stroge fizičke pregrade knjižničnog prostora prema dobnim skupinama (usporedi *potpoglavlje 4.2.2. Prostor*). U koprivničkoj knjižnici organizacija prostora određena je arhitekturom dodijeljene joj zgrade, koja nije namjenski građena za knjižničnu namjenu.

Mladi u koprivničkoj knjižnici najviše koriste posudbene, informacijsko-referentne, referalne, informatičke i tehničke usluge te se uključuju u programe koji se ciljano za njih organiziraju. Knjižnične prostore koriste i za učenje i provođenje slobodnog vremena. Oni koji nemaju osobna računala kod kuće koriste ih u knjižnici za obradu teksta i pristup internetu. Za mlađe i starije tinejdžere provode se poduke o ponudi i korištenju knjižnice, a za mlađe tinejdžere poduke o korištenju interneta. Organiziraju se književni susreti i tribine.

Za mlađe tinejdžere knjižnica nudi radionice za poticanje kreativnosti i inovativnosti. Služi im i kao mjesto okupljanja, druženja, znanja i igre. Uz poticanje kreativnosti važnost ovih radionica je u uključivanju što većeg broja djece i mladih u život lokalne zajednice i društva općenito, posebice marginaliziranih grupa djece – romske djece, slijepe i slabovidne djece,

---

⁴⁰⁰Nav. dj. Str. 8-9.

⁴⁰¹Izvjješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. Nav. dj.

djece s invaliditetom i poteškoćama u razvoju. Radionice imaju integracijski karakter, jer ne segregiraju djecu, nego im omogućuju druženje i komunikaciju s vršnjacima. Osim toga, knjižnica za mlade organizira *književne susrete* s ciljem poticanja čitateljskih interesa i užitka u čitanju, *glazbene slušaonice*, *filmske projekcije* i *društvene igre*.

Za starije tinejdžere u knjižnici djeluje Čitateljski klub za mlade, koji se sastaje jedanput mjesečno.⁴⁰² Jedanput godišnje provodi se program *Mladi za mlade* na kojemu se vršnjaci međusobno predstavljaju sa svojim talenatima i postignućima u domaćim i međunarodnim projektima.

Knjižničarska poduka korisnika (bibliopedagogija). Organizirane poduke korisnika u informacijskoj i informatičkoj pismenosti nisu raširena praksa u hrvatskim narodnim knjižnicama, jer se radi o novoj ulozi knjižničara. Koprivnički knjižničari osmislili su nekoliko programa bibliopedagogije ili poduke korisnika o načinima služenja i korištenja tradicionalne građe, novih medija i informacijske tehnologije.

Poduka djece i mladih odvija se kroz aktivnosti kojima je cilj poticanje informatičke, informacijske i knjižnične pismenosti (npr. programi *Bonton na mreži* – poduka u pretraživanju informacija i korištenju interneta na siguran način; *Kreativnost u digitalnom svijetu* – radionica upoznavanja novih tehnologija i web aplikacija; *Online kviz znanja* Zajedno pretražujemo enciklopedije – poduka kako tražiti odgovore na pitanja iz raznih područja znanosti u tiskanim i elektroničkim enciklopedijama; *informativno-edukativni grupni posjeti* razreda osnovnih škola i dječjih vrtića knjižnici.

Poduka odraslih u informatičkoj i informacijskoj pismenosti provodi se kako bi se poboljšale kompetencije korisnika u korištenju interneta (strategije pretraživanja baza podataka, zaštita osobnih podataka), korištenju e-čitača i e-knjiga te samostalnom korištenju informacijskim pomagalicama (e-katalog, baze podataka na internetu). Cilj poduka o knjižničnoj pismenosti je upoznati korisnike s knjižničnom građom i načinima korištenja knjižnicom.

---

⁴⁰²Čitateljski klub za mlade. Dostupno na:
http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/default_citateljski.asp?sid=4047 (30.4.2015.)

Kulturni razvoj

Organiziranjem kulturnih programa knjižnica potiče kulturni razvoj pojedinaca te kreira i podupire kulturni život i identitet zajednice. Za djecu i odrasle organiziraju se književni susreti, tribine i predavanja, upoznavanje s prošlim i sadašnjim kulturnim dostignućima i širenje razumijevanja za kulture drugih nacija kroz predstavljanja knjiga, autora i nakladnika. Knjižnica također organizira tematske programe, kojima želi senzibilizirati javnost na pojedine društvene teme i probleme.⁴⁰³ Od akcija i programa s tradicijom, a koji nisu uobičajeni u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj, treba spomenuti akcije Koprivnica čita, Dan otvorenih vrata, susret s najčitateljima tiskanih i zvučnih knjiga, a od novijih obilježavanje Dana sestrinskih knjižnica (u suradnji sa sestrinskom knjižnicom iz Sastamale, Finska, a u okviru europskog programa suradnje narodnih knjižnica NAPLE Sister Libraries). Cilj ovih akcija i programa je osvijestiti građane o kulturnoj ponudi knjižnice te ih potaknuti da je koriste.⁴⁰⁴

Potpora društvenoj integraciji, društvenoj inkluziji i društvenoj koheziji

Podupiranje društvene integracije, društvene inkluzije i društvene kohezije važan je dio djelovanja knjižnice, a provodi se kroz nekoliko programa. Programi potpore manjinama u lokalnoj zajednici namijenjeni su posebice slijepim i slabovidnim osobama, osobama s psihičkim i fizičkim invaliditetom, Romima, nezaposlenima i starijim osobama, kako bi ih se povezivalo s ostalima u zajednici, a šira javnost senzibilizirala na njihove probleme. Knjižnica nudi i programe problematiziranja tema važnih za razvoj zajednice (knjižnica kao forum) i programe promicanja pozitivnih životnih stilova. U svim ovim slučajevima knjižnica služi kao mjesto okupljanja i društvenih kontakata (ueporedi potpoglavlje 4.1.4. *Knjižnica ko komunikacijsko središte*).

Potpora manjinama u zajednici. Na temelju analize lokalne zajednice knjižnica je identificirala skupine kojima treba posebna pomoć i shodno tome, osmislila programe za pojedine manjinske skupine korisnika.

---

⁴⁰³Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. Nav. dj.

⁴⁰⁴Isto.

Nezaposleni. Program „Knjižnica je više od knjiga – zajedno do zapošljavanja“ knjižnica je pokrenula 2014. godine s ciljem pružanja potpore građanima u zapošljavanju, prekvalifikaciji te poticanju poduzetništva.⁴⁰⁵ Odgovor je koprivničkih knjižničara na nezaposlenost kao najveći društveni problem u hrvatskome društvu, ali i u lokalnoj zajednici (usporedi potpoglavlje 8.1.1. *Knjižnica i lokalna zajednica*). Po uzoru na inozemne narodne knjižnice koprivnička knjižnica nastoji pomoći nezaposlenim građanima ponudom poslovnih informacija i literaturom koja im omogućava uvid u trenutačnu potražnju na tržištu rada i pruža podršku u traženju posla ili pokretanju vlastitog. Program uključuje organiziranje tribina i radionica na kojima se predstavlja dobra praksa građana u zapošljavanju. Knjižnica također surađuje s Centrom za informiranje i savjetovanje o karijeri (CISOK) Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.⁴⁰⁶

Starije osobe. U cijelom svijetu broj starijih osoba je u porastu. Prema IFLA-inim smjernicama ovi trendovi imaju za knjižničarstvo presudno značenje zbog potrebe planiranja knjižničnih usluga za starije osobe.⁴⁰⁷ Cilj im je pružiti čitateljsku i drugu građu koja potiče i podržava osobne interese, služi kao nadoknada tjelesnim i duševnim ograničenjima, nadopunjuje specifične terapije i aktivnosti, pruža mogućnosti za različite čitateljske sposobnosti. Što se tiče zbirke koje ispunjavaju ove potrebe, od posebne važnosti je prilagođeno štivo, a treba voditi brigu i o pomagalicama za čitanje kao što su povećala, naočale za povećavanje, držači za knjige i elektronski okretači stranica. U skladu s ciljevima Svjetske zdravstvene organizacije, knjižnične usluge za starije podržavaju cjeloživotno stalno obrazovanje te omogućuju pristup potrebnim informacijama (društvenim, kulturnim, zdravstvenim i dr.).⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁵Program “Knjižnica je više od knjiga – zajedno do zapošljavanja“. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=7&n=5> (30.4.2015.)

⁴⁰⁶Knjižnica surađuje s Centrom za informiranje i savjetovanje o karijeri (CISOK) Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u programu koji kao takav postoji samo u Koprivnici pod nazivom *Knjižnični kutak*. Knjižničari gostuju na CISOK-ovim radionicama o zanimanjima i zaposlenju, nastavku školovanja, mogućnostima dodatnog usavršavanja, razvijanje karijere i dr. te informiraju polaznike o knjižničnim zbirkama, knjižničnoj građi i informacijskim izvorima relevantnima za teme koje se obrađuju na pojedinim radionicama.

⁴⁰⁷Svjetska zdravstvena organizacija koristi naziv „starija osoba“ za one u dobi od šezdeset i pet godina naviše (osobe starije životne dobi) i za osobe od osamdeset godina na više (osobe u visokoj starosti). Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji do 1995. godine odnos stari / mladi iznosio je 16/100, a predviđa se da će do 2015. on iznositi 31/100 i time će dostići 10 posto ukupne svjetske populacije. Uz to, u većini zemalja povećava se i broj i udio vrlo starih osoba od 80 godina na više. Oni su 1993. godine sačinjavali 16 posto populacije starije od 65 godina, a ovaj omjer će se povećavati tijekom sljedećih 30 godina do preko 30 posto u „najstarijim“ zemljama. Usp. Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 47.

⁴⁰⁸Nav. dj. Str. 49.

U koprivničkoj knjižnici starije osobe najčešće koriste posudbene usluge i ponudu čitaonice tiska. Aktivno sudjeluju u izvedbi programa u knjižnici koji su integracijskog karaktera jer ih povezuju s najmlađima (program „Igre, priče, sjećanja“, ljetne kreativne radionice pod suncobranima). Knjižnica surađuje s Domom za starije i nemoćne u Koprivnici nudeći usluge bibliobusa, stacionara te suorganiziranjem književnih susreta i predavanja.

Osobe s posebnim potrebama. Ujedinjeni narodi svrstavaju pod osobe s posebnim potrebama one osobe koje imaju tjelesni, osjetilni ili duševni nedostatak.⁴⁰⁹ Nadalje, prave razliku između naziva „osoba s posebnim potrebama“ i užeg pojama „osobe s nedostatkom“ i „hendikepirane osobe“.⁴¹⁰

Kako bi se i osobama s posebnim potrebama omogućio pristup informacijama i kulturi, uključujući i korištenje knjižnica, Ujedinjeni narodi su sastavili preporuke koje uključuju i korištenje knjižnica. Pružanje knjižničnih usluga tako raznolikoj skupini treba uzeti u obzir ne samo njihove nedostatke, nego i njihovu različitu dob i interese, što zahtijeva posebnu stručnost knjižničara. Da bi se osobama s posebnim potrebama pružila građa u odgovarajućim oblicima, knjižničari trebaju dobro poznavati ne samo osobu i njezine afinitete, nego i razinu onesposobljenosti, kao i sredstva pomoću kojih se ograničenja mogu nadomjestiti.⁴¹¹

Knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati crni tisak. IFLA-ine Smjernice za razvoj službi i usluga za osobe oštećenog vida ističu da i slijepi, slabovidni, oni koji imaju teškoće pri učenju ili neke druge tjelesne teškoće koje im onemogućuju čitanje crnog tiska, također imaju potrebe za informacijama kao i videće osobe te demokratsko pravo pristupa informacijama, cjeloživotnom učenju i kulturi.⁴¹² Od 1980-ih utjecaj informacijske tehnologije omogućuje osobama koje ne mogu čitati crni tisak brži i lakši pristup informacijama zato što mnoge knjižnice prenose svoje zbirke u digitalni oblik. Za razliku od tradicionalnog, papirnog knjižničkog fonda, digitalna knjižnica omogućuje ovim osobama

---

⁴⁰⁹Isto.

⁴¹⁰*Nedostaci* su, općenito uzevši, poremećaji na organskoj razini kao što su sljepoća, gluhoća, paraliza. *Nesposobnosti* su ograničenja u funkciji na osobnoj razini, kao što su teškoće pri gledanju, slušanju i kretanju. *Hendikep* je nedostatak koji postoji unutar konteksta društveno-ekonomskih uloga, smještajući osobe s posebnim potrebama u teži položaj u usporedbi sa zdravim osobama (npr. nemogućnost korištenja javnog prijevoza, a time i društvenu isključenost). Prema procjenama Ujedinjenih naroda više od pola milijarde ljudi ili od 7 do 10 posto svjetske populacije ima nedostatak. Pet od deset glavnih uzroka nedostataka predstavljaju duševne teškoće. Usp. Nav. dj. Str. 50.

⁴¹¹Nav. dj. Str. 50-51.

⁴¹²Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh; Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 11-12.

dostupnost putem računala. Ovo je šansa za razvijanje knjižnica za slijepe kako u nerazvijenim, siromašnim zemljama, tako i u najrazvijenijima.⁴¹³

Osobe koje ne mogu čitati crni tisak predstavljaju raznorodnu zajednicu s obzirom na dob i profesionalno-obrazovnu strukturu (npr. umirovljenici starije životne dobi, učenici, studenti, zaposlene osobe raznih zanimanja, osobe s višestrukim oštećenjima). U razvijenim zemljama starije slabovidne osobe predstavljaju najveću skupinu među slijepim korisnicima, dok u zemljama u razvoju više osoba spada u skupinu osoba mlađe životne dobi. Posebna pozornost treba se posvećivati djeci koja ne mogu čitati crni tisak i njihovim čitateljskim potrebama.⁴¹⁴

Nacionalne knjižnice za slijepe najveći su proizvođači knjiga i drugih sadržaja u formatima koje mogu čitati osobe koje ne mogu čitati crni tiska. Najvažniji formati za knjige i časopise su zvučna tehnika i brajica.⁴¹⁵ Brajica je usporedna crnom tisku kao medij za čitanje za slijepe osobe. Što se tiče zvučnih knjiga, orijentacija od audio kaseta na digitalnu tehnologiju započela je 1996. godine, više od 15 godina nakon nastanka kompatnog diska (CD-a).⁴¹⁶ Knjige na uvećanom tisku koriste slabovidne osobe koje imaju određeni ostatak vida. Procjenjuje se da preko 60 posto korisnika koji koriste knjižnice za slijepe ili rehabilitacijske usluge ustanova za slijepe ima određeni ostatak vida i da mogu čitati uvećani tisak.⁴¹⁷ Oni se kod čitanja mogu služiti zbirkama na uvećanom tisku te uređajima za povećavanje tiska.⁴¹⁸

Ciljevi knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u koprivničkoj knjižnici su: ravnopravna uključenost slijepih i slabovidnih osoba u lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, kvalitetniji pristup izvorima znanja i informiranja u lokalnoj sredini, veća društvena podrška slijepim i

---

⁴¹³Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije iz 2000. godine u svijetu je bilo približno 180 milijuna osoba oštećenog vida od kojih je od 40 do 45 milijuna slijepo; većina (90 posto) ovih osoba živi u zemljama u razvoju. Iako se radi o značajnoj brojci, na regionalnoj i lokalnoj razini radi se o manjem broju stanovništva, pa je često i to razlog zbog čega se ne uzima u obzir njihova potreba za pristupom adekvatnim knjižničnim uslugama u sredinama u kojima žive. Nav. dj. Str. 19-20.

⁴¹⁴Nav. dj. Str. 33-34.

⁴¹⁵Nav. dj. Str. 60.

⁴¹⁶Mnoge knjižnice za slijepe i srodne ustanove danas su članovi DAISY konzorcija koji razvija međunarodne standarde i softvere za digitaliziranu proizvodnju knjiga, a istovremeno se predviđa nestajanje analognih formata. Zvučna knjiga u DAISY formatu (Digital Accessible Information System = digitalni pristupačni informacijski sustav), koji koriste MP3 tehniku, nudi korisnicima mogućnosti pretraživanja koje su slične onima kod čitanja crnog tiska – navigacijom čitatelji mogu pronaći poglavlja i stranice, postaviti straničnike i koristiti kazalo. Nav. dj. Str. 61-62.

⁴¹⁷Nav. dj. Str. 70.

⁴¹⁸Audio knjiga je knjiga pročitana u zvučnom formatu, kao što je CD ili kasete. Zvučna knjiga je neskraćena zvučna knjiga koja je izrađena upravo za potrebe osoba koje se ne mogu koristiti crnim tiskom.

slabovidnim osobama te bolje razumijevanje zajednice za potrebe slijepih i slabovidnih.⁴¹⁹ Usluga je pokrenuta u suradnji s Udrugom slijepih Koprivničko-križevačke županije kao pilot projekt u Hrvatskoj, a za njezinu provedbu dobivena je donacija Europske unije na natječaju u okviru Programa CARDS-a 2002. Do tada su slijepe i slabovidne osobe u Koprivnici posuđivale zvučne knjige iz Hrvatske knjižnice za slijepe i slabovidne poštom. Iako su u nekim hrvatskim narodnim knjižnicama već ranije postojali programi za slijepe osobe (u Karlovcu i Zagrebu), u koprivničkoj knjižnici je implementirana kompletna usluga za slijepe i slabovidne osobe, koja je uključivala nabavu *specifične, slijepim i slabovidnim osobama prilagođene građe* (zvučne knjige na CD-ima i audio-kasetama, taktilne slikovnice, taktilne igračke, knjige o slijepima, knjige na brajici, knjige na uvećanom tisku) i *prilagođenu opremu* – pomagala za slijepe (računala s Brailleovim retkom, Brailleov printer za ispis s računala, elektronička povećala za slabovidne, MP3 playeri za korištenje zvučnih knjiga u knjižnici, transporter za uspon po stubištu osoba s višestrukom invalidnošću, odnosno teško pokretnih osoba). Edukacija ciljane grupe – slijepih i slabovidnih korisnika i članova njihovih obitelji, kao i koprivničkih knjižničara o specifičnostima nove usluge bile su važne pretpostavke njezine implementacije u ponudu koprivničke knjižnice.

Nakon završetka projekta 2006. godine, usluga za slijepe i slabovidne implementirana je u ponudu knjižnice i nadalje se održava kontinuiranom nabavom zvučnih knjiga te provođenju različitih programa i projekata, od kojih navodimo najvažnije:

- projekt edukacije za odrasle slijepe i slabovidne osobe „Pretpostavka cjeloživotnog učenja osoba s oštećenjem vida: učenje brajice i informatike“ (ukupno 11 polaznika, 124 programa po 2 školska sata, te 8 videćih polaznika tečaja brajice dva puta po tri sata) (2008.);
- projekt „Svi smo različiti, a opet smo slični“ s ciljem senzibilizacije djece u svim koprivničkim dječjim vrtićima na potrebe djece s oštećenjem vida i drugim invaliditetima (2008.-2009.);
- projekt “Učimo jedni od drugih” s ciljem edukacije i senzibilizacije djece osnovnoškolske dobi na potrebe vršnjaka s oštećenjem vida i drugim invaliditetima, kako bi se pospješila njihova inkluzija u život zajednice i društva (2009.);

---

⁴¹⁹Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne. Dostupno na:
<http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=1&n=5> (30.4.2015.)

- distribucija zvučnih knjiga iz fonda koprivničke knjižnice za slijepe i slabovidne osobe na širem području Koprivničko-križevačke županije putem koprivničkog i križevačkog bibliobusa.

Specifičnost koprivničke knjižnice u odnosu na druge narodne knjižnice u Hrvatskoj, a prema našim saznanjima i izvan granica naše zemlje, je u tome što su koprivnički knjižničari o svojim iskustvima i saznanjima u implementaciji usluge za slijepe i slabovidne održavali verificirane tečajeve za druge zainteresirane knjižničare i ostale stručnjake u okviru nacionalnog Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara od 2008. do 2011.⁴²⁰ O svojim iskustvima i novim saznanjima u pružanju usluge za slijepe i slabovidne koprivnički su knjižničari izvještavali na brojnim stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu. Teme koje su izazvale najviše zanimanja hrvatske i međunarodne stručne javnosti bile su:

- implementacija usluge za slijepe u postojeću knjižničnu ponudu;⁴²¹
- obrazovanje koprivničkih knjižničara za novu uslugu, posebice u komunikaciji s ovom novom, specifičnom korisničkom skupinom u knjižnici;⁴²²
- knjižnična usluga za djecu koja ne mogu čitati crni tisak;⁴²³
- važnost suradničkih odnosa u uspostavljanju usluge;⁴²⁴
- održivost ove usluge nakon implementacije.⁴²⁵

⁴²⁰U razdoblju 2008.-2011. u koprivničkoj knjižnici održano je pet radionica za četrdesetak polaznika iz dvadesetak hrvatskih gradova i iz svih vrsta knjižnica, kao i škola i udruga. Koprivnički knjižničari održali su poduku za knjižničare u Mariboru, Slovenija. Usp. Vugrinec, Ljiljana. Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: rezultati 2006.-2011. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 51-65.

⁴²¹Usp. Sabolović-Krajina, Dijana; Ljiljana Vugrinec; Danijela Petrić. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica : od projekta do implementacije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 76-92.

⁴²²Usp. Ujlaki, Kristian; Josipa Strmečki. Obrazovanje i komunikacija u usluzi za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 93-104.

⁴²³Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Library service for print disabled children and youth in Public Library of Koprivnica – an isolated case or a role model for Croatian public libraries? // Proceedings of the World library and information congress “Libraries for the future: Progress, Development and Partnership” : 72nd IFLA General conference and council, 19-23 August 2007, Durban, South Africa. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/156-Sabolovic-Krajina-en.pdf> (30.4.2015.)

⁴²⁴Za izobrazbu drugih knjižničara u radu sa slijepim i slabovidnim osobama i za sudjelovanje svojih knjižničara u međunarodnim programima u 2009. godini koprivničkoj knjižnici je dodijeljena nagrada Zaklade Dr. Ljerka Markić Čučuković za poseban doprinos knjižničarskoj struci (2010.).

⁴²⁵Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Od zbirke za slijepe i slabovidne do kutka za čitanje na drugačiji način : promišljanje budućnosti usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / 8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj/. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str. 207-216.

Koprivnička knjižnica je svojim modelom usluge za slijepe i slabovidne utjecala na praksu mnogih drugih knjižnica u Hrvatskoj, a o čemu je povodom pete obljetnice usluge (2011.) održan okrugli stol s međunarodnim sudjelovanjem i objavljen zbornik radova.⁴²⁶

Osobe s disleksijom. Program „Čitamo s vama : kako prepoznati teškoće u čitanju – disleksiju“ koprivnička knjižnica namijenila je djeci s teškoćama u čitanju, njihovim roditeljima, starateljima, učiteljima i svima onima koji im žele pomoći.⁴²⁷

Zanimanje za disleksiju ili teškoće u čitanju i pisanja od 1980-ih godina među znanstvenicima i stručnjacima, ali i u društvu općenito raste.⁴²⁸ Knjižničari se uključuju kako u usluživanje ove velike skupine osoba s posebnim potrebama, tako i dublje razumijevanje i spoznavanje disleksije. Polaze od osnovne pretpostavke o demokratskom pravu na pristup kulturi, djelima i informacijama za sve, uključujući i osobe s različitim stupnjevima teškoće čitanja. Osim toga, čitanje je važan čimbenik kvalitete života zato što omogućava širinu pogleda na svijet i nadzor nad vlastitim životom. Čitanjem ljudi razmjenjuju ideje, misli i iskustva i razvijaju se. U Smjernicama za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom ističe se nekoliko ključnih dokumenata u kojima se zagovara promicanje čitanja.⁴²⁹

- Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s posebnim potrebama (*Standard Rules of the United Nations*) Ujedinjeni narodi usvojili su 1993. godine, kako bi države razvile strategije o dostupnosti informacijskih usluga i publikacija, kao i dostupnosti sudjelovanja u kulturnim aktivnostima svim osobama s posebnim potrebama;
- UNESCOv Manifest za narodne knjižnice (*Public Library Manifesto*) tretira narodne knjižnice kao pokretačku snagu demokracije, kulture i obavješćavanja uz poticanje duhovnog bogatstva za sve, uz jednakost pristupa svima;

---

⁴²⁶Usp. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne - stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica "Fran Galović", 2013.

⁴²⁷Koprivnička knjižnica nudi zbirku knjiga i priručnika u kojima je na jednostavan način objašnjen sâm tijek učenja čitanja i pisanja, moguće objektivne i subjektivne teškoće te predloženi različiti načini uvježbavanja tih vještina putem igara. Na raspolaganju su informativno-edukativni letci o prepoznavanju teškoća u čitanju i pisanju namijenjeni odraslima i letci namijenjeni djeci. Osim korištenja knjiga i priručnika, djeca mogu uvježbavati vještine čitanja i pisanja pomoću ciljanih kompjutorskih programa.

⁴²⁸Usp. Skat Nielsen, Gyda; Birgitta Irvall. Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str.4. Disleksija je rasprostranjena u svijetu neovisno o kulturi ili jeziku. Ovaj nedostatak zahvaća oko 8 posto svjetske populacije. Radi se o sindromu koji može otežati učenje, dok 2-4 posto populacije zbog disleksije može imati vrlo ozbiljnih teškoća. Uzroci su brojni, a problem se često „svodi“ na organsku razliku u mozgu koja je nasljedna. Lijek za sada ne postoji, pa osoba s disleksijom treba razviti strategije za svladavanje ovih svojih teškoća. Mnoge osobe uz primjerene pomoći stječu fakultetsku naobrazbu i postižu uspjehe u privatnom i javnom životu.

⁴²⁹Nav.dj. Str. 4-5.

- Povelja za čitanje (*Charter for the Reader*) zajednički su usvojili Međunarodna udruga izdavača i Međunarodni odbor za knjigu 1992. godine s osnovom porukom o značaju čitanja u promicanju kulturnog i znanstvenog naslijeđa te međunarodnog razumijevanja. Čitanje je univerzalno pravo te utječe na naše živote u mnogim aspektima – kulturnom i znanstvenom, društvenom, ekonomskom, demokratskom, kreativnom.

Promicanje knjižničnih usluga za osobe s disleksijom poseban je izazov za knjižničarsku struku kako bi im se osigurao ravnopravan pristup informacijama i kulturi. U mnogim zemljama, među kojima prednjače skandinavske, pokreću se nacionalne kampanje s ciljem da knjižnice svojim nastojanjima unaprijede razumijevanje disleksije te na taj način u društvu dobiju potporu i naklonost.⁴³⁰

Gluhi. Iako koprivnička knjižnica nema posebnu uslugu za gluhe, nego tek razmara mogućnost za njezinu implementaciju, ovdje ćemo se osvrnuti na njezine osnovne značajke.

Prema Smjernicama za knjižnične službe i usluge za gluhe, zajednica gluhih skupni je naziv za osobe s različitim oštećenjem sluha.⁴³¹ Knjižnice sve više poklanjaju posebnu pozornost te oblikuju zbirke i usluge namijenjene i ovoj skupini korisnika. Cilj je omogućiti jednak pristup svim programima, službama i uslugama kakav imaju čujuć korisnici knjižnice. Smjernice ističu da se iskustva gluhih s korištenjem knjižnice ne bi smjela svoditi na korištenje posebnih programa za gluhe.⁴³² Osoblje knjižnice treba biti educirano o komunikaciji s gluhima i pitanjima važnima za pružanje službi i usluga zajednici gluhih. Knjižnice trebaju koristiti najnovija tehnološka dostignuća kako bi pomogla zajednici gluhih, kao i ponuditi im komunikacijska pomagala kao što su različiti sustavi slušnih pomagala, oprema za titlovanje, oprema za pisanje bilježaka uz pomoć računala, korištenje TV dekodera. Zbirke trebaju sadržavati građu o gluhoći i kulturi zajednice gluhih, tiskanu i vizualnu netiskanu građu, a u osmišljavanje i razvoj knjižničnih službi i usluga trebaju biti uključeni i članovi zajednice gluhih. Knjižnice trebaju ponuditi programe na znakovnom jeziku kako bi bili dostupni zajednici gluhih osoba. U svoju bazu na internetu knjižnice trebaju dodati i nepristrane elektroničke poveznice za gluhe.

---

⁴³⁰Nav.dj. Str. 11.

⁴³¹Usp. Smjernice za knjižnične službe i usluge za gluhe / uredio John Michael Day. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

⁴³²Nav.dj. Str. 8.

Gluhe osobe koje imaju teškoće pri čitanju uglavnom se ne koriste uslugama knjižnica. Stoga knjižnice moraju posebnu pozornost posvetiti promociji svojih usluga za svoje gluhe korisnike.⁴³³

Nacionalne manjine. Nastojeći u svojoj zajednici djelovati multikulturno i interkulturno koprivnička knjižnica je 2000. godine započela organizirati programe podrške romskoj zajednici. Iako su Romi jedna od malobrojnijih nacionalnih manjina na koprivničkom području (čine oko 0,1% stanovništva grada i županije),⁴³⁴ većinom nisu integrirani u društvo za razliku od ostalih pripadnika nacionalnih manjina i etničkih skupina. Oko 300 Roma živi u segregiranim naseljima u Koprivnici i koprivničkoj okolini, a velik dio je neobrazovan, pa čak i nepismen, što im smanjuje mogućnosti zapošljavanja i poboljšanja životnih uvjeta. Romska djeca dolaze iz siromašnih i neobrazovanih obitelji, ne govore dobro hrvatski jezik, imaju probleme u školovanju i često su izložena predrasudama i stereotipima.⁴³⁵

Uz sva nastojanja da se Rome učini ravnopravnim građanima u hrvatskom društvu postoji neusklađenost između zakona i njihovog provođenja na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.⁴³⁶ Uključivanje Roma u društvo nije moguće samo institucionalno. S obzirom na tradicijske elemente života, koji se razlikuju kod Roma i domicilnog stanovništva, ne može se na isti način uključivati u društvo Rome kao što je slučaj s ostalim manjinskim zajednicama.

U svojim programima potpore Romima koprivnička knjižnica podupire obrazovanje, cjeloživotno učenje i svrsishodno korištenje slobodnog vremena te služi kao kulturno središte koje pruža informacije i socijalizaciju s ostatkom lokalne zajednice.⁴³⁷

---

⁴³³Nav.dj. Str. 9-19.

⁴³⁴Statistički podaci o Koprivnici. Dostupno na: <http://koprivnica.hr/o-koprivnici/statisticki-podaci/> (30.4.2015.)

⁴³⁵Sabolović-Krajina, Dijana. In-house library training program supporting Roma people – the power of networking in local community. // Proceedings of the World library and information congress “Future Libraries: Infinite Possibilities“ : 79th IFLA General conference and council, 17-23 August 2013, Singapore. Dostupno na: <http://library.ifla.org/96/1/125-krajina-en.pdf> (30.04.2015.)

⁴³⁶U Hrvatskoj je pravni status Roma reguliran Ustavom Republike Hrvatske, Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i Nacionalnim programom za Rome. Prava Roma kao manjine također štiti Zakon o diskriminaciji i međunarodni propisi kao što su Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije (ICERD) i Europska konvencija o ljudskim pravima. Usp. Status romske populacije u Republici Hrvatskoj. (7.11. 2011. Dostupno na: <http://klinika.pravo.unizg.hr/content/status-romske-populacije-u-republici-7.11hrvatskoj> (6.9.2015.).

⁴³⁷Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Reading and literacy – a way to the social inclusive library. // Proceedings of the World library and information congress “Libraries Beyond Libraries: Integration, Innovation and Information for All” : 77th IFLA General conference and council, 13-18 August 2011, San Juan, Puerto Rico. Dostupno na: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2011/114-krajina-en.pdf> (26.6.2015.)

Knjižnične aktivnosti su integracijskog karaktera, tj. istovremeno okupljaju romsku i neromsku djecu i mlade. Aktivnosti koje se provode na susretima u knjižnici usmjerene su na razvijanje međusobnog razumijevanja i tolerancije, a zasnivaju se na učenju o romskoj kulturi, jeziku i vrijednostima, slušanju romske glazbe, upoznavanju s dječjim pravima te pričanju priča na romskom i hrvatskom jeziku.⁴³⁸

Nakon višegodišnjeg organiziranja raznih aktivnosti za romsku djecu i mlade, koprivnički knjižničari su 2010. godine počeli organizirati obrazovne programe u knjižnici, kako bi ojačali kompetencija o kulturalnim i obrazovnim posebitostima romske populacije, osvijestili lokalnu zajednicu o njihovim problemima i pokrenuli pozitivne promjene u lokalnoj zajednici. Odgajatelji iz lokalnih dječjih vrtića, učitelji i stručni suradnici u školama, knjižničari, socijalni radnici, predstavnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, romskih udruga i lokalne vlasti počeli su se sastajati u knjižnici na radionicama i okruglim stolovima, kako bi međusobno podijeli znanje i iskustvo te zajedno nalazili rješenje problema. Svrha ovog samoorganiziranja stručnjaka iz raznih područja lokalne zajednice je pokušaj nadvladavanja jaza između obrazovno-odgojnih zahtjeva škola i društva spram romske djece koja dolaze iz depriviranih obitelji s jedne strane i djelomičnog ili nedovoljnog znanja koje posjeduju učitelji i knjižničari o njihovim potrebama, s druge strane.⁴³⁹

Za svoje programe osnaživanja pripadnike romske nacionalne manjine za sudjelovanje u društvenom, kulturnom i javnom životu radi smanjivanja jaza između pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na ostalo stanovništvo, koprivnička knjižnica je dobila nekoliko međunarodnih nagrada i priznanja.⁴⁴⁰

---

⁴³⁸Program se u početku, 2000. godine, sastojao od izložbi knjižnične građe tematski vezanih uz obilježavanje 8. travnja, Svjetskog dana Roma. Od 2003. godine započela je intenzivnija djelatnost na programima kojima je cilj socijalna inkluzija, tj. uključivanje depriviranih i marginaliziranih grupa građana u život lokalne zajednice. Počelo se surađivati s romskom udrugom «Romane droma – Romski putevi» iz Zagreba, osnovnim školama u Koprivnici i Koprivničko-križevačkoj županiji te je organiziran niz kreativno-edukativnih radionica za djecu, a 2007. godine formirana je specijalna knjižnična zbirka, tzv. Romska knjižna polica. Romskoj djeci posvećeni su također i ostali programi knjižnice – mogu koristiti računala, pisati zadaće u knjižnici, provoditi slobodno vrijeme, čitati časopise i knjige. Na taj se način potaknulo romsku djecu da posjećuju knjižnicu te su romska djeca postala članovi knjižnice, što ranije nije bio slučaj. Prepoznaju knjižnicu kao mjesto koje ih ne ugrožava, u kojemu su prihvaćena i dobrodošla. U 2014. godini je oko 50 romske djece bilo učlanjeno u knjižnicu.

⁴³⁹Nav. dj. Isto.

⁴⁴⁰Koprivnička knjižnica je za program podrške romskoj djeci dobila nagradu neprofitne organizacije EIFL (Electronic information for libraries) - Knowledge without boundaries za inovativne programe narodnih knjižnica koji pomoću korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije doprinose društvenom uključivanju u zajednicu (2013.) te priznanje Američkog knjižničarskog društva za inovativne međunarodne knjižnične projekte (The 2014 American Library Association (ALA) Presidential Citation for Innovative International Library Projects) za projekt pokretanja i organiziranja lokalne mreže podrške romskoj zajednici putem stručnog

Programom društvene inkluzije romske manjine koprivnička je knjižnica ušla i u knjigu preporuka za Europsku komisiju na temu Kulturna raznolikost i interkulturni dijalog.⁴⁴¹ Za isti program knjižnica je nominirana za nagradu UN-ovog Svjetskog foruma za informacijsko društvo – WSIS Project Prize 2015. Knjižnica je dobila međunarodnu valorizaciju svojih programa za Rome i uvrštavanjem u IFLA-in vodič *1001 libraries to see before you die*.⁴⁴²

Forum. Knjižničari su inicijatori i moderatori razmjene mišljenja i rasprava o važnim društvenim temama, pa su s tim ciljem pokrenuli dva programa.

Tribine *Koprivnička agora 21* knjižnica je pokrenula 2012. godine s ciljem aktivnog uključivanja građana u rasprave i debate o daljnjem razvoju lokalne zajednice s posebnim naglaskom na ulogu kulture i obrazovanja u tim procesima.⁴⁴³ Program je pokrenut na inicijativu knjižnice, a rezultat je unutar- i međusektorske suradnje knjižnice s Muzejom grada Koprivnice, Pučkim otvorenim učilištem Koprivnica, ostalim lokalnim ustanovama i pojedincima.

Tribine *TEDxKoprivnica Library* pokrenute su s ciljem poticanja građanskog aktivizma i jačanje participativne demokracije putem knjižnice kao javnog, zajedničkog okupljališta otvorenog svim građanima u lokalnoj zajednici.⁴⁴⁴ Svrha je širenje ideja pojedinaca, kako bi inspirirali druge na promišljanje o vlastitim potencijalima i akciju u osobnom i društvenom životu.⁴⁴⁵

---

usavršavanja, dijeljenja znanja i iskustava stručnjaka različitih profila u suradnji s romskim udrugama i predstavnicima lokalne uprave i samouprave (2014.).

⁴⁴¹Usp. Report on the role of public arts and cultural institutions in the promotion of cultural diversity and intercultural dialogue : European agenda for culture : work plan for culture 2011-2014. Bruxelles : European Union, 2014. Str. 58. Dostupno na: http://ec.europa.eu/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue_en.pdf (30.4.2015.)

⁴⁴²Usp. 1001 libraries to see before you die. Dostupno na: <http://1001libraries.wordpress.com/2014/08/17/name-of-the-library-public-library-fran-galovic-in-koprivnica-croatia/> (30.4.2015.)

⁴⁴³Koprivnička agora 21 : kultura i obrazovanje u Koprivnici u kontekstu EU : ciklus okruglih stolova i tribina. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=8&n=5> (30.4.2015.)

⁴⁴⁴TEDxKoprivnicaLibrary. Dostupno na: <http://www.tedxkoprivnicallibrary.com/> (30.4.2015.)

⁴⁴⁵Koprivnička knjižnica prva je knjižnica u Europskoj uniji koja je dobila licencu za održavanje TEDx konferencija. „TED“ je skraćenica za *Technology, Entertainment, Design*. Radi se o „svjetskom pokretu širenja vrijednih ideja“ s tri široka tematska područja - tehnologija, zabava, dizajn, koja „u međudjelovanju oblikuju našu budućnost“. Usp. As libraries become cultural hubs, TEDx events bring the community in. TEDxBLOG. Dostupno na: <http://blog.ted.com/as-libraries-become-cultural-hubs-tedx-events-bring-the-community-in/> (30.4.2015.)

Promocija pozitivnih životnih stilova. Knjižnica se profilira i kao *life style* knjižnica (usporedi potpoglavlje 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo* -), koja se uključuje u promociju pozitivnih stilova života vezanih uz prevenciju zdravlja i održivog razvoja. Cilj je informirati i senzibilizirati javnost o ovoj, u društvu aktualnoj problematici.

Program Zdravstvene konzultacije ima za cilj širenja zdravstvenih informacija i preventivne edukacije u suradnji sa zdravstvenim stručnjacima iz Opće bolnice «Dr. Tomislav Bardek» Koprivnica, Zavoda za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije, Obiteljskog savjetovišta Koprivničko-križevačke županije i drugim stručnjacima.⁴⁴⁶ U okviru ovog programa predstavljaju se i alternativni načini pristupanja ljudskom zdravlju i zdravom načinu života.

Program Zelena knjižnica ima za cilj podizanje ekološke svijesti u lokalnoj zajednici.⁴⁴⁷ Provodi se u suradnji s nevladinim organizacijama i udrugama, zainteresiranim građanima i tijelima lokalne samouprave i uprave. Provode se radionice za sve dobne skupine korisnika i tribine za odrasle. Promovira se knjižnična građa i informacijski izvori o ekološkim temama u tiskanom i e-obliku. U skladu s ovim usmjerenjem, na ulazu u knjižničnu zgradu smješten je spremnik za odlaganje ispražnjenih baterija.

8.1.5. Pokazatelji prilagođavanja knjižnice suvremenom društvu

Nakon analize položaja koprivničke knjižnice u lokalnoj zajednici i knjižničnom sustavu Republike Hrvatske, a potom njezinog poslovanja i djelovanja, ovdje su izloženi pokazatelji prilagođavanja knjižnice promjenama u suvremenom društvu. Kako bi se dobio uvid u promjene do kojih je došlo u odmaku od tradicionalnog djelovanja knjižnica, a koji su pokazatelji prilagođanja novim uvjetima, prvo ćemo usporediti pokazatelje poslovnih modela tri hrvatske narodne knjižnice (u Koprivnici, Varaždinu i Zadru), a potom jedne hrvatske i jedne finske knjižnice (u Koprivnici i Sastamali).

---

⁴⁴⁶Program „Zdravstvene informacije“. Dostupno na:
<http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=6&n=5> (30.4.2015.)

⁴⁴⁷Program „Zelena knjižnica“. Dostupno na:
<http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5> (30.4.2015.)

Knjižnice su komparirane po osnovnim pokazateljima poslovanja, kao i strategijama djelovanja koje odabiru u kontekstu informacijskog, umreženog i globalnog društva.

Varaždinska knjižnica odabrana je za usporedbu zato što je središnja knjižnica za grad Varaždin, koji bi u budućoj, novoj upravno-teritorijalnoj organizaciji Hrvatske mogao biti administrativno, političko, gospodarsko, kulturno, obrazovno i dr. središte regije sjeverozapadne Hrvatske u kojemu se nalazi i Koprivnica. Izgledno je da bi time varaždinska knjižnica postala središnjom, matičnom knjižnicom za sjeverozapadnu Hrvatsku, pa tako i za koprivničku knjižnicu.

Zadarska knjižnica odabrana je za usporedbu zato što slovi za jednu od vodećih narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Analizira se u kojim segmentima se koprivnička knjižnica podudara i razlikuje od nje s obzirom da zbog svojeg inovativnog djelovanja u zajednici također slovi kao jedna od vodećih narodnih knjižnica u Hrvatskoj.⁴⁴⁸

Knjižnica u Sastamali partner je koprivničkoj knjižnici u europskom projektu narodnih knjižnica NAPLE Sister Libraries, a analizira se i uspoređuje njezino djelovanje u segmentu usluge pokretne knjižnice – bibliobusa.

Usporedba s knjižnicama u Varaždinu i Zadru

Sve tri knjižnice imaju dvojne statuse kao gradske i središnje županijske matične knjižnice. Dok je koprivnička knjižnica dobila matičnu funkciju tek 1995. godine (usporedi potpoglavlje 8.1.1. *Knjižnica i lokalna zajednica – Povijesni pregled djelovanja knjižnice – Razdoblje 1996.-2000.*), druge dvije knjižnice su već nekoliko desetljeća ranije bila središta svojih regionalnih knjižničnih mreža, što im je omogućavalo veću financijsku potporu u jačanju fondova, stručnih i drugih kapaciteta.

Poslovanje knjižnica u Koprivnici, Varaždinu i Zadru usporedilo se po sljedećima pokazateljima: obuhvat stanovništva i knjižnične mreže, organizacijska struktura, kadrovski, prostorni i financijski resursi, statistički pokazatelji poslovanja u 2014. godini (članovi, fond

---

⁴⁴⁸Obje knjižnice je hrvatska knjižničarska zajednica nagradila priznanjem Knjižnica godine 2012. (Zadar) i 2013. (Koprivnica).

knjižnična građa, nabava, posudba), programi za korisnike, programi digitalizacije, virtualne usluge, stručno usavršavanje, međunarodna suradnja (**Prilog 3.** Tablice 4-10. Usporedba poslovanja knjižnica u nekoliko gradova - Koprivnici, Varaždinu i Zadru). Ovi pokazatelji poslužili su za usporedbu njihovih strategija djelovanja u društvu.⁴⁴⁹

Strategije djelovanja u zajednici. Na temelju prikupljenih podataka o djelovanju koprivničke, varaždinske i zadarske narodne knjižnice analizirane su strategije koje ove knjižnice primjenjuju u poslovanju kako bi se prilagodile globalizaciji, umrežnosti i informatizaciji kao ključnim faktorima njihovih promjena u suvremenom društvu. Pri tome koristimo tipologiju strategija koje knjižnicama stoje na raspolaganju u prilagodbi ovim društvenim procesima, a koje navode Veikko Anttiroiko i Reijo Savolainen (vidi potpoglavlje 2.2.4. *Globalizacija društva – Utjecaj knjižnica na društvo*):

- strategija resursa institucija;
- strategija umrežavanja;
- strategija komercijalizacije;
- strategija civilnog društva.

Strategija resursa institucija

Sve tri komparirane knjižnice koriste strategiju resursa svojih institucija:

- javno financiranje iz proračuna svojih osnivača;
- stručne kompetencije svojih zaposlenika;
- adaptiran i suvremeno uređen knjižnični prostor (ali preskučen za korisnike, zbirke i programe);
- kvalitetnu informatičku infrastrukturu;

---

⁴⁴⁹ Izvori podataka su mrežne stranice i izvješća o radu u 2014. kompariranih knjižnica. Usp. Gradska knjižnica Zadar. Dostupno na: <http://www.gkzd.hr/> (30.4.2015.); Usp. Gradska knjižnica Zadar 2014. godišnje izvješće : Zadar Public Library 2014 Annual Report. Dostupno na: http://www.gkzd.hr/sites/default/files/gi_2014_w.pdf (30.4.2015.); Usp. Gradska knjižnica i čitaonica „Metel Ožegović“ Varaždin. Dostupno na: <http://knjiznica-vz.hr/> (30.4.2015.); Usp. Izvješće o radu i poslovanju Gradske knjižnice i čitaonice „Metel Ožegović“ Varaždin za 2014. Dostupno na: <http://knjiznica-vz.hr/images/stories/izvjesce14.pdf> (30.4.2015.); Usp. Knjižnica i čitaonica “Fran Galović” Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/> (30.4.2015.); Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” Koprivnica u 2014. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjesce_o_radu_Knjiznice_za_2014.pdf (30.4.2015.).

- kvalitetne knjižnične fondove hibridnog karaktera (sastoje se od konvencionalne, papirne građe i nekonvencionalne, multimedijalne građe, digitalizirane građe i e-knjiga);
- usluge u fizičkom prostoru – posudbene, informacijske, informatičke, kulturno-obrazovne;
- virtualne usluge.

Knjižnične virtualne usluge mogu se razvrstati premo tipologiji za koju osnovu nalazimo kod Barbare Lison (kojoj smo dodali društvene mreže):⁴⁵⁰

- knjižnice omogućuju pristup internetu i posreduju ponudu s interneta;
- knjižnice proizvode vlastite internetske usluge:
  - opće usluge (*online* katalog knjižnice, *online* rezervacija korištenja građe, mrežna stranica knjižnice, newsletter – elektroničke novine knjižnice, tematske *online* usluge);
  - personalizirane usluge (posebno prilagođene potrebama jedne stranke): e-mail kontakti između knjižnice i stranaka; osobne usluge prema tematskim profilima (ni jedna od kompariranih knjižnica je nema); 24-satna nacionalna kooperativne informacijsko-referentna usluga „Pitajte knjižničare“; SMS poruke strankama;
- knjižnice nude internetske usluge preuzete od drugih (komercijalne baze podataka, e-knjige);
- knjižnice koriste društvene mreže za promociju svojih usluga i informiranje javnosti.

Za razliku od varaždinske i zadarske knjižnice, jedino koprivnička knjižnica kao resurs koristi besplatnu članarinu za građane Koprivnice. Kao što smo već ranije naveli, to je rijetkost u Hrvatskoj, u kojoj još uvijek nema, za razliku od mnogih drugih zemalja, zakonske odredbe koja bi na to obvezivala osnivače i vlasnike narodnih knjižnica (usporedi potpoglavlje 4.2.6. *Organizacija poslovanja – Financiranje narodnih knjižnica* i 8.1.1. *Knjižnica i lokalna zajednica – Povijesni pregled djelovanja knjižnice – Razdoblje 2006.-2010.*).

Za razliku od varaždinske knjižnice, koprivnička i zadarska knjižnica izrazito jako koriste sljedeće resurse:

---

⁴⁵⁰Usp. Lison, Barbara. Internet usluge u njemačkim narodnim knjižnicama – izazovi umreženog društva. Nav. dj. Str. 61-70.

- stručno usavršavanje knjižničara kao dio primjene koncepta učeće organizacije (eng. *the Learning organization*) – knjižničari uče jedni od drugih, stvaraju inovativno i kreativno okruženje za stvaranje novih modela rada, edukatori su na stručnim skupovima i radionicama, gdje vlastita iskustva prenašaju široj knjižničarskoj zajednici u zemlji i inozemstvu, objavljuju brojne stručne radove i priloge o praksi vlastite knjižnice i dr.;
- dinamično, prilagodljivije organizacijsko djelovanje (uz propisane oblike - sjednice stručnog i upravnog vijeća, koprivnička knjižnica osigurava protok informacija i komunikaciju kroz tjedne sastanke svih zaposlenika, sastanke razvojnog tima kojeg čine voditelji odjela i službi te sastanke projektnih timova, tj. manjih grupa zaposlenika okupljenih oko rješavanja različitih problema i situacija u tekućem poslovanju; zadarska knjižnica ima razvojni tim, web tim i jedina od kompariranih knjižnica ima odjel za odnose s javnošću).

Strategija umrežavanja

Ovu strategiju koriste sve tri knjižnice, a opisuju ih Castellsove sintagme *prostor mjesta* i *prostor tokova* (usporedi potpoglavlje 2.2.3. *Kultura stvarne virtualnosti*):

- u fizičkom prostoru (*prostoru mjesta*) i to kroz gradske i županijske knjižnične mreže i suradnju sa zajednicom (korisnicima u širem smislu riječi);
- u virtualnom prostoru (*prostoru tokova*): virtualnim umrežavanjem s korisnicima i drugim knjižnicama.

Sve tri uspoređivane knjižnice imaju programe međunarodne suradnje. Zadarska knjižnica se naročito izdvaja po brojnim sporazumima o suradnji s drugim knjižnicama i institucijama u zemlji i inozemstvu te stručnim posjetima drugih knjižničara zbog svoje specifične arhitekture (preuređena vojarna), interijera i eksterijera, mediteranskog ugođaja, usluga i dr., što sve prati prepoznatljiv vizualni identitet knjižnice.⁴⁵¹ Na tragu razmatranja o prostoru suvremenih knjižnica iznesenih u potpoglavlju 4.2.2. *Prostor* sve tri knjižnice su *landmark* svojih lokalnih zajednica - u Koprivnici i Varaždinu zbog arhitekture povijesnih, reprezentativnih zgrada u kojima su smještene, a u Zadru zbog uspješnog preuređenja vojnog objekta u knjižničnu zgradu, po čemu je prepoznata na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

---

⁴⁵¹Usp. Gradska knjižnica Zadar 2014. godišnje izvješće. Nav. dj.

S druge strane, koprivnička knjižnica se ističe po svojem članstvu u međunarodnim mrežama koje komuniciraju pretežno u virtualnom prostoru: *The NAPLE Sister Libraries*, *EIFL (Electronic Information for Libraries – Public Libraries Innovative Programme)* i *Europeana Public Libraries Awareness Project*.

Strategija komercijalizacije

Ovu strategiju koriste sve tri knjižnice, ali na različitim razinama:

- sve tri knjižnice financiraju se iz proračunskih sredstava, ali i od dodatnih izvora financiranja (donacije, zakasnine i naplaćivanje tehničkih usluga – fotokopiranje, printanje i sl.);
- članarina je bitan izvor prihoda za varaždinsku i zadarsku knjižnicu, dok je koprivnička knjižnica nema te je i udio proračunskih prihoda veći u odnosu na druge dvije knjižnice;
- u komercijalizaciji usluga zadarska knjižnica godinama iskače iz hrvatskih okvira i model je knjižničnog menadžmenta i marketinga, kojima dolazi do vlastitih prihoda.⁴⁵²

Strategija civilnog društva

Ovu strategiju promatramo kroz nekoliko razina:

- razina suradnje sa zajednicom u širem smislu, koja podrazumijeva stručnu zajednicu, jedinice lokalne samouprave, institucije, nevladine organizacije, volontere, tvrtke, medije;
- podrška razvoju civilnog društva i vrijednostima koje u središte stavljaju građane i građanski status (građanska, politička i socijalno-ekonomska prava, kojima u informacijskom društvu treba dodati i pravo na informacije);⁴⁵³
- jačanje društvene kohezije i sociokulturnog kapitala zajednice, odnosno veza i odnosa zasnovanih na povjerenju i solidarnosti.⁴⁵⁴

---

⁴⁵²Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Okrugli stol Management i marketing u narodnim knjižnicama. // Narodne knjižnice u novoj Europi : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 102-110.

⁴⁵³Više o tome u analizama E. Kerslake i M. Kinnel o kojima pišemo u potpoglavlju 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo*.

⁴⁵⁴*Društvena kohezija* pretpostavlja osjećaj soidarnosti i uzajamnog povjerenja i povjerenja u institucije sustava, o čemu smo pisali u potpoglavlju 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama*, a u slučaju hrvatskog društva u potpoglavlju 5.1. *Društveni kontekst djelovanja knjižnica*. Prema R. D. Putnamu, socijalni kapital se

Sve tri komparirane knjižnice razvijaju suradničke odnose sa zajednicom. Služe kao javna mjesta za okupljanje građana i zajednički prostori za održavanje kulturno-obrazovnih događanja - predavanja, prezentacije, tribine, okrugli stolovi, izložbe, tečajevi, radionice, itd. (Usporedi **Prilog 3.** Tablica 8. Kulturno-obrazovni programi).

Za razliku od varaždinske knjižnice, koja zadržava tradicionalniji odnos sa svojom lokalnom zajednicom s fokusom na formiranje knjižnog fonda, posudbene funkcije i organizaciju kulturnih događanja, zadarska i koprivnička knjižnica imaju dinamičnije suradničke odnose sa zajednicom. Zadarska knjižnica prednjači u razgranatim suradničkim odnosima s udrugama i nevladinim organizacijama. Profilira se kao „knjižnica u zajednici“ zato što je povezana s brojnim lokalnim inicijativama i udrugama (npr. Dani lavande, festival dječjih klapa, akcija Zadar čita). Iako nema tako brojne programe kao zadarska, koprivnička knjižnica većinu njih realizira u suradnji sa zajednicom (programi podrške osobama s invaliditetom i romskom zajednicom, Zdravstveni savjeti, Zelena knjižnica, Koprivnička agora, akcije Koprivnica čita, Dan otvorenih vrata knjižnice, i dr.).

Već po suvremenoj društvenoj misiji narodnih knjižnica sve tri uspoređivane knjižnice u središte djelovanja stavljaju građane, prije svega njihovo pravo na pristup informacijama i znanju bez obzira na spol, dob, profesiju, religiju, nacionalnost, rasu i dr. Međutim, jedino koprivnička knjižnica u svojim strateškim smjernicama, proklamiranim vrijednostima i ciljevima ističe potporu razvoju civilnog, otvorenog društva.⁴⁵⁵

Uloga knjižnice kao institucije koja pomažu u regeneraciji zajednice – društvenom uključivanju, društvenoj koheziji i društvenoj integraciji prisutna je kod svih promatranih knjižnica, budući da djeluju kao javna mjesta za okupljanje, „treći prostor“ uz dom, radno mjesto ili školu, „dnevni boravak“ lokalne zajednice; mjesta koje na jednom mjestu okupljaju različite generacije (usporedi s potpoglavljima 2.4. *Knjižnica kao središte zajednice* i 4.1.4. *Knjižnice kao komunikacijska središta*).

---

zasniva na povjerenju, normama i socijalnom angažiranju te olakšava kolektivni život na političkoj i ekonomskoj razini. Usp. Šundalić, Antun. Nav. dj.

⁴⁵⁵Usp. Misija. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=22&n=2> (30.4.2015.)

Sve tri knjižnice nude svoju informatičku infrastrukturu za prevladavanje digitalnog jaza između onih koji imaju pristup računalima i internetu i onih koji ih nemaju te tako ostvaruju jednu od osnovnih zadaća narodnih knjižnica u suvremenom društvu.

Međutim, kod kopriivničke i zadarske knjižnice ova uloga prerasta u posebnu društvenu vrijednost zbog izrazitog fokusa na korisnike, koji ide iznad tradicionalnih informacijsko-referalnih i posudbenih funkcija knjižnica, a što podrazumijeva njihov angažman u uključivanju knjižnica u rješavanje problema u zajednici. Za razliku od varaždinske knjižnice, kopriivnička i zadarska knjižnica pripadaju onim hrvatskim knjižnicama koje aktivno podupiru rješavanje društvenih problema tako što kreiraju programe namijenjene ciljanim, potrebitim skupinama građana: osobama s invaliditetom, marginaliziranim pripadnicima pojedinih nacionalnih manjina, nezaposlenima, starijima i nemoćnima (kopriivnička knjižnica), odnosno djeci slabijeg imovinskog stanja, starijima, osobama s invaliditetom i nemoćnima (zadarska knjižnica).

Može se zaključiti da sve tri komparirane knjižnice koriste potencijale *hibridne knjižnice*, *digitalne knjižnice* i *knjižnice kao središta lokalne zajednice* kao prevladavajućih knjižničnih paradigmi u suvremenom društvu. Kombiniraju svoje tradicionalne posudbene i informacijsko-referalne usluge s umreženim, virtualnim knjižničnim uslugama.

Sve tri knjižnice pružaju potporu transformacijama u društvu svojim uslugama u informiranju, komunikaciji, cjeloživotnom učenju, korištenju mrežnih usluga, području kulture i dr.

Ono što bitno razlikuje kopriivničku i zadarsku knjižnicu od varaždinske je fokus djelovanja koje su odabrale. Varaždinska knjižnica priklonila se konzervativnoj opciji, naglašavajući svoju dugu kulturno-baštinsku tradiciju u gradu Varaždinu i hrvatskoj kulturi. Fokus svojeg djelovanja prvenstveno stavlja na formiranje kvalitetnih zbirki, informacijsko-referalne usluge i kulturno-obrazovne programe.⁴⁵⁶

Za razliku od varaždinske knjižnice, zadarska i kopriivnička knjižnica dodatne potpore pružaju u:

- identificiranju društvenih problema;

---

⁴⁵⁶Iz Izvješća o radu varaždinske knjižnice za 2014. godinu proizlazi da je težište rada stavljeno na tradicionalno knjižničarsko djelovanje, tj. redovito praćenje nove izdavačke produkcije iz svih područja znanstvene i stručne literature te kupovinu dovoljnog broja primjeraka traženih noviteta, dječje literature, elektroničke građe.

- olakšavanju orijentacije u društvu, povećanju otvorenosti i transparentnosti društva, aktiviranju rasprava i prijenosu informacija.

Može se zaključiti da su koprivnička i zadarska knjižnica odabrale odgovorniju opciju s obzirom da preuzimaju inicijative u društvenom djelovanju (usporedi potpoglavlje 2.2.4. *Globalizacija društva – Utjecaj knjižnica na društvo*) na sljedeće načine

- preuzimanjem uloge medijatora u povezivanju lokalnog i globalnog i kreiranju novih veza između *prostora tokova* i *prostora mjesta*;
- pružanjem potpore formiranju identiteta u umreženom društvu i promjenjivim uvjetima globalizacije i informatizacije;
- postale su demokratska čvorišta i javna mjesta na lokalnoj razini koja pružaju pristup znanju i unapređuje interakciju u zajednici, između ostaloga i u odnosu lokalno – globalno.

Ako se usporede podaci za Koprivnicu i Varaždin, knjižnice imaju jednak broj zaposlenih, ali varaždinska knjižnica nema uslugu pokretne knjižnice – bibliobus. Ima puno veći broj programa za korisnike. što je razumljivo jer Varaždin ima veći broj stanovnika i onih koji mu gravitiraju kao najvećem središtu sjeverozapadne Hrvatske. Usmjerenje politike rada je različito, ali i varaždinski model ima puno korisnika. Iz usporedbe se može zaključiti da oba modela još uvijek mogu koegzistirati.

Ako se usporede Zadar i Varaždin (otprilike isti broj stanovnika županija, ali skoro dvostruko više stanovnika ima grad Zadar), zadarska knjižnica ima politiku oba modela, ima puno više programa i korisnika, ali i više zaposlenika koji mogu provoditi te programe.

Zadarska i koprivnička knjižnice dobitnice su priznanje „Knjižnica godine“ koje dodjeljuje Hrvatsko knjižničarsko društvo u svrhu poticanja inovativnosti, kreativnosti i kvalitete rada svih hrvatskih knjižnica. Prema obrazloženju uz priznanje, zadarska knjižnica razlikuje se od ostalih hrvatskih narodnih knjižnica u:⁴⁵⁷

- inovativnim uslugama i programima rada koji su u potpunosti okrenuti zajednici u kojoj knjižnica djeluje;
- odgojnoj i kulturnoj djelatnosti;

⁴⁵⁷Priznanje „Knjižnica godine“ Gradskoj knjižnici Zadar.

Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/508/?target= (30.4.2015.)

- održavanju visoke razine djelatnosti i javne vidljivosti;
- participiranju i inkluziji u prostoru grada i sredine;
- kao uzoran model knjižnice u zajednici.

Prema obrazloženju uz priznanje Knjižnica godine koprivnička knjižnica razlikuje se od ostalih hrvatskih narodnih knjižnica kao značajno društveno središte grada Koprivnice i šire okolice, cijele Koprivničko-križevačke županije koje u fokus stavlja.⁴⁵⁸

- dobrobit svojih korisnika, kako pojedinaca tako i lokalne zajednice;
- kvalitetne, inovativne i kreativne metode i modele rada;
- socijalno uključivanje svih dobni, profesionalnih i interesnih skupina građana, kao i onih s posebnim potrebama;
- model socijalno inkluzivnih knjižničnih usluga - usluge za slijepe i slabovidne, uključivanje u rješavanje problema pripadnika romske zajednice;
- usluge za bebe i malu djecu;
- pružanje zdravstvenih informacija;
- razvoj i širenje bibliobusne službe;
- promptno prilagođavanje društvenim i tehnološkim promjenama u užem i širem okruženju promicanjem i korištenjem novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, digitalizacijom zavičajne kulturne baštine, uvođenjem e-knjiga i e-usluga, informacijskim opismenjivanjem i obrazovanjem korisnika;
- njeguje svoj odgojni i obrazovni rad te kulturnu i javnu djelatnost organiziranjem ciklusa tribina, okruglih stolova, radionica te nakladničkom djelatnošću;
- javno zagovara knjižnice i knjižničarstvo i njihovu prisutnost u kulturi, obrazovanju, medijima i javnosti općenito, gradeći mrežu svih dionika života i korištenja knjige;
- zapažena nacionalna i međunarodna suradnja, uz brojna partnerstva i suradničke odnose, te u skladu s njima provodi i pruža usluge i programe ukorak sa svjetskim trendovima.

---

⁴⁵⁸Priznanje „Knjižnica godine“ za 2013. godini. Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/579/?target= (30.4.2015.)

Usporedba s knjižnicom u Sastamali, Finska

Kako bismo dobili uvid u načine prilagodbe jedne inozemne knjižnice promjenama u društvu, usporedit ćemo organizacijsko-poslovne modele u funkcioniranju pokretnih knjižničnih usluga - bibliobusa u Koprivnici i Sastamali, Finska. Ove dvije knjižnice uspostavile su u proljeće 2012. godine suradnju preko programa NAPLE Sister libraries, čiji je cilj razvijanje suradnje i partnerskih odnosa između narodnih knjižnica u različitim državama Europe.⁴⁵⁹

U fokusu suradnje knjižnica iz Koprivnice i Sastamale je razmjena iskustava i znanja u pružanju usluga korisnicima, kao i organiziranje zajedničkih kulturnih i obrazovnih aktivnosti. Jedna od tema su i usluge pokretnih knjižnica.

Knjižnice u Koprivnici i Sastamali povezuje činjenica da su srednje veličine u relacijama svojih zemalja te da opslužuju srednje velike gradove s populacijom od oko 30 000 stanovnika. Sastamala je grad u zapadnoj Finskoj, koji je nastao povezivanjem manjih gradova i naselja u veće cjeline. Primjer je finske politike prilagođavanja nekadašnjeg društva blagostanja promijenjenim uvjetima funkcioniranja u uvjetima gospodarske krize, a što se odražava i na potrebu teritorijalno-administrativne racionalizacije.⁴⁶⁰ Racionalizacija je prisutna i u bibliobusnoj službi, budući da se jedno vozila koristi za obuhvat šireg područja.

U usporedbi djelovanja koprivničke i finske knjižnice ograničit ćemo se na poslovno-organizacijske modele i usluge bibliobusa.

Poslovno-organizacijski modeli. Bibliobus u Sastamali ima dva zaposlenika – oba su vozači-knjižničari, koji uslužuje korisnike na oko 100 stajališta. Svaki radi u jednoj smjeni - ujutro obilaze stajališta uz škole i dječje vrtiće na području Sastamale (zbog velike gužve, često je potrebna ispomoć knjižničara iz matične knjižnice), a popodne obilaze škole, domove za starije i udaljenija mjesta.

---

⁴⁵⁹Sabolović-Krajina, Dijana. Usporedba pokretnih knjižničnih usluga u Koprivnici i Sastamali, Finska. // Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 16, 16 (2014), 93-94.

⁴⁶⁰Grad Sastamala je nastao 2009. godine spajanjem triju naselja Vammala, Äetsä and Mouhijärvi, a 2013. godine pridružen im je i četvrti gradić Kiikoinen. Sastamala je novo, zajedničko ime koje su prihvatila sva ova naselja.

Bibliobus u Koprivnici ima dva zaposlenika – dipl. knjižničara informatora i vozača-pomoćnog knjižničara. Za razliku od finske bibliobusne službe u kojoj oba zaposlenika imaju položen vozački ispit, koprivnička je manje fleksibilna te radi samo u jednoj, jutarnjoj smjeni (popodnevno je samo jedno stajalište svaka dva tjedna). Uslužuje korisnike na oko 50 stajališta na području 15 općina Koprivničko-križevačke županije te u prigradskim naseljima grada Koprivnice. Korisnici usluga bibliobusa su dječji vrtići, škole, mjesne zajednice, kompanija Carlsberg, Dom za starije i nemoćne.

Usluge. Za razliku od finskog bibliobusa, koprivnički ne koristi potencijale vozila za veći broj stajališta i duže zadržavanje zbog drugačijeg koncepta pružanja usluga. Oba bibliobusa stavljaju u fokus posudbene usluge. Sadržaj medija koje oba bibliobusa nude je „za svakoga ponešto”, pretežno beletristika za odrasle i građa za djecu i mlade, a sastoji se od knjiga, glazbenih CD-a i filmova na DVD-ima. Uz to, finski bibliobus nudi još periodiku i audio knjige, a koprivnički bibliobus nudi dostavu u kuće osobama s invaliditetom, posjećuje romska naselja i održava pričaonice za djecu iz dječjih vrtića i škola. Oba bibliobusa imaju računala s bežičnim internetom i *online* katalogima za osoblje i korisnike (koprivnički tek od početka 2015. godine samo za osoblje). Međutim, za razliku od finskog bibliobusa orijentiranog prije svega na posudbene usluge, koprivnički bibliobus u fokus stavlja i kulturno-obrazovne programe za korisnike, prvenstveno djecu s naglaskom na društveno uključivanje, društvenu integraciju i društvenu koheziju.

Ono što najviše razlikuje finski bibliobus od koprivničkog je dobro organizirana međuknjižnična posudba i usluga rezervacija knjiga - korisnici mogu preko bibliobusa naručiti građu s područja Sastamale i cijele regije Pirkanmaa te rezervirati knjige za bibliobusna stajališta na području Sastamale. Ova usluga organizirana je u cijeloj Finskoj i doprinosi većoj i učinkovitijoj cirkulaciji građe na lokalnoj razini. Identičnu funkciju imaju ostale pokretne knjižnične usluge, a to je veća učinkovitost zahvaljujući centraliziranim uslugama.

Nasuprot tome, pokretna usluga međuknjižnične posudbe koprivničke knjižnice odvija se samo na županijskoj razini i to isključivo zvučnih knjiga za slijepe i slabovidne preko bibliokombija križevačke knjižnice.

Možemo zaključiti da je nemogućnost korisnika bibliobusa da preko bibliobusa naručuju građu iz drugih knjižnica posljedica tradicionalne nerazvijenosti usluge cirkulacije građe putem međuknjižnične posudbe u hrvatskom knjižničarstvu, odnosno suradnje knjižnica. Radi se o slabo iskorištenom potencijalu na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, pa se to odražava i u radu hrvatskih bibliobusa. Za razliku od finskog dinamičnog, fleksibilnog i dobro organiziranog modela međuknjižnične posudbe, imamo pasivne fondove koji u pravilu opterećuju svaku knjižnicu. S druge strane, potražnja za građom pojedinačne, uglavnom manje knjižnice često se teško zadovoljava, jer su orijentirane uglavnom na svoje izolirane fondove, a međuknjižničnom posudbom tek u potrebi za stručnom i znanstvenom literaturom. Ovo je jedan od primjera neracionalog poslovanja hrvatskog knjižničarstva, o čemu smo pisali u potpoglavlju 5.3. *Zakonsko određivanje funkcioniranja knjižnica*, a što bi trebalo riješiti prvenstveno na nacionalnoj razini osuvremenjavanjem postojećih modela poslovanja.

Na kraju usporedbe pokazatelja poslovanja kopirničke knjižnice s drugim knjižnicama možemo zaključiti da knjižnice u Hrvatskoj i svijetu u svojem poslovanju kombiniraju različite strategije djelovanja kako bi se prilagodile promjenama u društva – strategiju resursa svojih institucija, strategiju umrežavanja, strategiju komercijalizacije i strategiju civilnoga društva. Zajedničko im je to što svaka na svoj način koriste potencijale relevantnih medijatora u interakciji specifično lokalnih i sveprisutnih globalnih dimenzija suvremenog društva, a u kontekstu aktualnih knjižničnih paradigmi - *hibridne knjižnice*, *digitalne knjižnice* i *knjižnice kao središta zajednice*. Razlike među knjižnicama u Hrvatskoj i svijetu proizlaze kako iz specifičnih nacionalnih knjižničnih politika, tradicija, organizacijsko-radnih obrazaca, tako i socio-kulturnog, posebice ekonomskog i financijskog okruženja u kojima djeluju. Međutim, bez obzira na zemlju u kojima se osnivaju, kao i svoju veličinu, knjižnice se međusobno razlikuju po odabiru uloga u društvu, koje mogu biti tradicionalnije s naglaskom na formiranje zbirke i njihovu posudbu ili društveno proaktivnije s ambicijom da utječu na identificiranje i rješavanje društvenih problema.

8.2. Analiza i interpretacija rezultata intervjuja

Nakon što se dobio uvid u obilježja kopirničke knjižnice (koncepte rada, modele poslovanja, arhitekturu i prostor, usluge i uloge u lokalnoj zajednici, strategije koje koristi u društvu kako bi se prilagodila globalizaciji, informatizaciji i umrežavanju), glavni cilj polustrukturiranog

intervjua je prikupiti relevantne informacije / činjenice od aktera u lokalnoj zajednici, kako bi se potkrijepili nalazi dobiveni analizom slučaja te utvrdili indikatori potrebni za opis i analizu uloga i zadataka narodne knjižnice u suvremenom društvu. Intervjuirano je 10 aktera u lokalnoj zajednici (usporedi potpoglavlje 7.1.2. *Polustrukturirani intervju*). Na temelju njihovih mišljenja, ocjena, stavova i budućih očekivanja dobiven je uvid u doprinos i potencijal narodne knjižnice u životu lokalne zajednice i društva uopće.

U skladu s glavnim ciljem ovog dijela kvalitativnog istraživanja, rezultati su prezetirani tako da prikazuju glavne teme i njihove aspekte te citate ispitanika koji ih najbolje ilustriraju.

Prema temama intervjua podaci dobiveni metodom polustrukturiranog intervjua svrstani su u četiri skupine:

1. posljedice djelovanja knjižnice u društvu
2. knjižnica kao faktor razvoja zajednice
3. buduća očekivanja od knjižnice
4. problemi knjižnice

Kao rezultat odgovora ispitanika unutar svake skupine utvrđene su pojedine teme.

U **skupini 1.** Posljedice djelovanja knjižnice na društvo utvrđeno je ukupno 14 aspekata koji se mogu razvrstati u četiri glavne teme:

1. Dostupnost znanja i informacija
  - dostupnost tradicionalne knjižnične građe i novih medija
  - dostupnost informacijske tehnologije
  - usluga bibliobusa za stanovnike malih naselja udaljenih od stacioniranih knjižnica
2. Potpora obrazovanju i cjeloživotnom učenju
  - cjeloživotni proces opismenjavanja (razvijanje navike dolaska i korištenja knjižnice od najranije dobi)
  - promocija čitanja i pismenosti kao temeljnih vještina u suvremenom društvu
  - formalna i neformalna knjižničarska poduka korisnike o načinima služenja i korištenja tradicionalne građe, novih medija i informacijske tehnologije

3. Širenje kulture

- organiziranje kulturnih programa
- doprinos kreiranju kulturnog života zajednice
- potpora kulturnom identitetu zajednice

4. Potpora društvenoj integraciji, društvenoj inkluziji i društvenoj koheziji

- mijenjanje svijesti i senzibilizacija javnosti na probleme manjina
- programi povezivanja manjina s ostalima u zajednici
- okupljanje i socijalni kontakti u knjižnici
- psihološka potpora knjižničara potrebitima (uvažavanje, poštovanje korisnika, empatija)
- knjižničari kao inicijatori i moderatori razmjene mišljenja i rasprava o važnim društvenim temama

U **skupini 2.** Knjižnica kao faktor razvoja zajednice utvrđena je tema koja se može nazvati:

- donositelji političkih odluka prepoznaju knjižnicu i knjižničare kao faktor razvoja zajednice, ali ne dovoljno

U **skupini 3.** Buduća očekivanja od knjižnice utvrđena je tema koja se može nazvati:

- nitko i ništa ne može zamijeniti dolazak u knjižnicu i direktnu komunikaciju s knjižničarima bez obzira na tehnološki razvoj

U **skupini 4.** Problemi knjižnice s obzirom na očekivanja i potrebe aktera u lokalnoj zajednici utvrđena je tema:

- skučen, neadekvatan i nepristupačan fizički prostor najveći je problem u razvijanju modela knjižnice kao središta zajednice
- Ove glavne teme i njihovi aspekti u nastavku rada bit će potkrijepljeni citatima ispitanika koji su uzeti iz transkribiranih intervjua (vidi **Prilog 6. Transkripti intervjua**).

Skupina 1. Posljedice djelovanja knjižnice na društvo

Tema 1. Dostupnost znanja i informacija

- dostupnost tradicionalne knjižnične građe i novih medija

„Čini mi se da koprivnička knjižnica definitivno najviše doprinosi građanima time što omogućava dostupnost i znanja i informacija na jednom mjestu na vrlo jednostavan način. Osim toga, činjenica da bibliobus dolazi ne samo u obližnja naselja, već i sela isto tako jako puno znači za stanovnike sela, da mogu doći do knjiga, ali i drugih medija koje knjižnica nudi.“ (novinarka, intervju br. 8)

„Dakle, uz dostupnost lijepa književnosti koju uvijek u starinskim percepcijama knjižnica svi imamo, naša knjižnica ima dosta snažan stručni odjel, ima posebne programe za slijepe, ima posebne programe, koliko je meni poznato, za romsku manjinu, za naše najmlađe, a isto tako programe vezane za bibliobus i dostupnost usluge za stanovnike sela i malih naselja.“ (zamjenik župana, intervju br. 2)

- dostupnost informacijske tehnologije

„Knjižnica pomaže nezaposlenima na primjeru informatičkog opismenjavanja. Dobiju pomoć ako se ne znaju služiti internetskim pretraživačima. Mogu dobiti uslugu za moderno informacijsko doba. Osim toga, ljudi koji tu rade pokazuju da im je stalo do nezaposlenih.“ (nezaposlena osoba, intervju br. 6)

- usluga bibliobusa za stanovnike malih naselja udaljenih od stacioniranih knjižnica

„Postoje i oni Romi koji nikad nisu izašli iz romskih naselja, ali zato knjižnica svojim bibliobusom obilazi naselja pa na taj način pruža priliku svima da upoznaju knjigu i sadržaje koje nudi.“ (predsjednik Udruge Roma, intervju br. 5)

Utvrđeno je da ispitanici prepoznaju temeljnu funkciju narodnih knjižnica u svijetu od njihovog osnivanje u 19. stoljeću pa do danas, a to je osiguravanje najšire dostupnosti znanja i informacija (vidi potpoglavlje 2.1. *Određenje, nastanak i razvoj narodnih knjižnica*).

Također je utvrđeno da ispitanici percipiraju iskorak u zadaćama i ulogama suvremenih knjižnica, a to je da osiguravaju dostupnost znanju i informacijama ne samo ponudom tradicionalne građe, nego i novih medija, informacijske tehnologije, ali i putem pokretnih knjižničnih usluga - bibliobusa. Bibliobusu je pridodana socijalna funkcija, jer omogućava dostupnost znanja i informacija stanovnicima uglavnom manjih naselja, uključujući i segregirana romska naselja, koji nemaju mogućnost korištenja usluga stacioniranih knjižnica.

Tema 2. Potpora obrazovanju i cjeloživotnom učenju

- cjeloživotni proces opismenjavanja (razvijanje navike dolaska i korištenja knjižnice od najranije dobi)

„Mislim da ne trebam posebno reći koliko je u današnjem svijetu, kad se sve digitalizira, kad se sve prebacuje u smartphone, kad se ubija bilo kakva komunikacija osim one koja se događa u virtualnim

načinima komuniciranja, koliko je važno od malih nogu da „klinci“ stječu naviku čitanja od slikovnica pa nadalje. Naravno da tu dolazi onda daljnji razvoj informiranja osobe kroz njezino školovanje, ali tada bi već trebao imati naviku odlaziti u knjižnicu, čitati knjige i dolazimo tako do ljudi starije dobi koji dođu u knjižnicu i uzmu knjigu da im skрати vrijeme, prelistaju novine, stoga definitivno mislim da je knjižnica jedna vrlo važna institucija u kojoj se vrše i okupljanja i određena kulturna nadogradnja, stječu se neka nova prijateljstva pa čak i u više navrata možemo reći kroz čitanje pojedinih knjiga može se riješiti neki životni problemi.“ (zamjenik gradonačelnice, intervju br. 1)

„Hm...najveća korist je zapravo cjeloživotno učenje jer, nažalost, kad oni /osobe s invaliditetom/ idu ili ne idu u proces obrazovanja, tu njihovo obrazovanje prestaje. Ovako, dolaskom u knjižnicu ipak “koliko-tolko“ stječu nova znanja...“ (predsjednica Udruge osoba s invaliditetom, intervju br. 4)

„Koprivnica se stalno promiče kao grad znanja, a knjižnice su tu kao potpora cijelom obrazovnom procesu, znači ne samo osnovnoškolskom i srednjoškolskom nego i vrtićkoj dobi pa sve do, ovoga... sve do smrti, ustvari u cijelom životnom učenju, znači osim obrazovnim ustanovama tako i u razvoju svakog građana i njegovoj potrazi za znanjem, ali ne samo znanjem nego i slobodnim vremenom. Ako se grad Koprivnica promiče i želi se istaknuti kao grad znanja onda su tu knjižničari i narodna knjižnica važni faktor u tom promicanju.“ (mlađi knjižničar, intervju br. 9)

„Cjeloživotno učenje je jako važan element svakidašnjeg života u suvremenom društvu. Knjižnica ima vrlo važnu ulogu, kao i bibliobus, pokretna knjižnica, da dođe do svakog malog naselja i da od malena utječe na nivo obrazovanja, da postepeno povećava i omogućava lakše završavanje formalne škole, ali i općenito diže nivo informiranosti i obrazovanja stanovništva.“ (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

- promocija čitanja i pismenosti kao temeljnih vještina u suvremenom društvu

„Tu /u gradu Koprivnici/ imamo nešto manji postotak nepismenih ljudi nego u Republici Hrvatskoj, ali moje osobno mišljenje je da bi u Koprivnici kroz 10-15 godina trebali napraviti doista sve da nemamo nikoga tko je nepismen ili tko nema osnovnu školu. Uvijek se može dogoditi da ne uspijemo završiti školovanje, ali u tom planu da za 10-15 godina nemamo ljude koji su nepismeni, koji nisu završili osnovnu školu i jedan od važnih kотаča na tom putu definitivno je knjižnica.“ (zamjenik gradonačelnice, intervju br. 1)

„Stvar je u tome što naši članovi... često su iz ruralnih područja, pretežno su starije životne dobi i nažalost moram reći da dosta ih je nepismenih. Inače, naša županija je u vrhu nepismenosti /u Republici Hrvatskoj/, ali je to činjenica i za naše članove... slijepa osoba, invalid je zapostavljena, pa i dan danas i u vlastitoj obitelji i šire, a druga stvar što /se ranije/ nije ni znalo, nije bilo nekih udruga koje bi mogle reći gdje se oni mogu školovati...“ (dopredsjednica Udruge slijepih, intervju br. 3)

- knjižničarska poduka korisnika o načinima služenja i korištenja tradicionalne građe, novih medija i informacijske tehnologije

„Knjižnica poprima nove uloge i osobine samog društva i ugrađuje ih u svoje usluge, da ne govorim o pomoći nezaposlenima, da se nude internetska istraživanja. Kad oni dođu /u knjižnicu/ mogu dobiti kompletnu uslugu za svoju informatičku nepismenost u ovo informacijsko doba. Grad i Županija moraju prihvatiti da su knjižnice značajni faktor suzbijanja nezaposlenosti, odnosno pokretanje neke

snage, poleta kod nezaposlenih, samozapošljavanjem ili prekvalifikacijom, a sve to mogu dobiti u knjižnici.“ (nezaposlena osoba, intervju br. 6)

Utvrđeno je da ispitanici prepoznaju zadaću knjižnice u potpori obrazovanju, kako u cjeloživotnom procesu opismenjavanja od najranije dobi, tako i u cjeloživotnom učenju, prije svega u utilitarnom smislu (vidi poglavlje 2.3.3. *Cjeloživotno učenje*). I u ovim odgovorima je izražena socijalna uloga knjižnice u opismenjavanju marginaliziranih skupina građana – slijepih, osoba s fizičkim i psihičkim invaliditetom, nezaposlenih, starijih. Prepoznata je i nova uloga knjižničara kao podučavatelja i inicijatora programa kojima se pomaže potrebitima u zajednici.

Tema 3. Širenje kulture

- organiziranje kulturnih programa
- doprinos kreiranju kulturnog života zajednice
- potpora kulturnom identitetu zajednice

„Knjižnica je mjesto razvijanja kulture i kulturnih programa, koje je svakom gradu važno i prostor koji je ljudima koji tu žive nužan radi kvalitete življenja. Osim prostora gdje ljudi rade, gdje se školuju, moraju imati neki prostor gdje će ispunjavati svoje kulturne potrebe... /Stoga je knjižnica/ sastavni dio urbane sredine kao što je Koprivnica.“ (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

„/Knjižnice/ se ne fokusiraju samo na posudbu knjiga, nego kulturnim događanjima doprinose kulturnoj raznolikosti i kulturnoj ponudi grada. Mislim da tu svaka narodna knjižnica u bilo kojem gradu svojom djelatnošću, može pomoći u razvoju grada.“ (mlađi knjižničar, intervju br. 9)

Utvrđeno je da ispitanici prepoznaju vrijednost knjižnice u doprinosu razvoju kulture. Iz odgovora proizlazi da organiziranjem kulturnih programa knjižnica doprinosi kreiranju kulturnog života koji je nezaobilazan za svaku urbanu sredinu, ali da je i potpora kreiranju kulturnog identiteta zajednice, što je posebno značajno u prevladavajućim procesima globalizacije.⁴⁶¹

---

⁴⁶¹O značaju identiteta u umreženom, informacijskom društvu i značaju knjižnica u potpori identitetu svojih zajednica više smo pisali u potpoglavljima 2.2.2. *Umreženo društvo* i 2.5. *Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici*.

Tema 4. Potpora društvenoj integraciji, društvenoj inkluziji i društvenoj koheziji

- socijalna uloga knjižnice

„... tu je najvažnija socijalna uloga knjižnice, koja se od njezinog osnutka, ustvari cijelo vrijeme promiče. Knjižnice su otvarane baš radi građana koji nemaju, nemaju financijska sredstva da bi mogli kupovati knjige. A u današnje vrijeme nisu samo knjige nego i pristup internetu, novim tehnologijama i tako dalje, znači takva nekakva socijalna uloga knjižnice koja se provlači kroz cijelu njezinu povijest...” (mlađi knjižničar, intervju br. 9)

„Članove naše udruge /Roma/, koji dolaze iz segregiranih naselja, knjižnica je za njih kao drugi dom u kojem nalaze sve ono što im nedostaje kod kuće te na taj način knjižnica pomaže u integraciji Roma u društvo“ (predsjednik Udruge Roma, intervju br. 5)

- mijenjanje svijesti i senzibilizacija javnosti na probleme manjina

„Koprivnički knjižničari i knjižnica napravili su velik korak u javnosti, jer su programima za, uvjetno rečeno, manjinske skupine poput romske nacionalne manjine ili osobe s invaliditetom, ne samo da su im pomagali, već su učinili pomak u svijesti građana o potrebi svojih sugrađana i o tome da svi zajedno moramo živjeti i pomagati jedni drugima.“ (novinarka, intervju br. 8)

- povezivanje manjina s ostalima u zajednici

„Kad je knjižnica organizirala književni susret sa Sanjom Lovrenčić, kakvo je to oduševljenje bilo među našim članovima, oni su smatrali da su dostigli nekakav vrh, jer su i oni sudionici kulturnog događanja, kulture u Hrvatskoj, Koprivnici, knjižnici. Dolazak u knjižnicu je njima nešto... nešto posebno... To je psihički veliko uzbuđenje... ali nakon toga zadovoljstvo je da su proveli jednu takvu večer, fenomenalu, koju su oni ne samo jednom prepričavali.“ (dopredsjednica Udruge slijepih, intervju br. 3).

- okupljanje i socijalni kontakti u knjižnici

„Danas je knjižnica mjesto susreta, gdje ljudi mogu jednostavno doći i biti ono što jesu i družiti se. Uglavnom ih se gleda kao potrošače, ali u knjižnici to oni nisu, u knjižnici su građani, pojedinci sa željama, potrebama i interesima, svi su ravnopravni i dobrodošli.“ (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

„To je mjesto okupljanja, društvenih kontakata, sretnu nekog tko je njima važan, koga nisu dugo vidli, tako da je knjižnica i te kako i višestruko korisna za naše članove.“ (predsjednica Udruge osoba s invaliditetom, intervju br. 4)

„Zapravo smo u javnosti prve aktivnosti nekako uspostavili u knjižnici i naša se udruga u knjižnici, zapravo, predstavila da postoji. Pokazali smo što osobe s invaliditetom mogu, a da i ne govorim o razvoju samopouzdanja naših članova u tim aktivnostima u knjižnici koje su bile jako, jako značajne.“ (predsjednica Udruge osoba s invaliditetom, intervju br. 4)

„Odlaskom u mirovinu čovjek naglo prekida veći dio društvenih veza i osjeća se pomalo nepotreban društvenoj zajednici. Taj osjećaj kod mnogih izaziva stres. Knjižnica i čitaonica tu predstavlja most iz

aktivnog života u manje aktivan, jer čovjeku omogućuje prijelaz na nove aktivnosti: čitanje knjiga za koje ranije nikada nije bilo vremena, praćenje kroz tisak društvenih zbivanja, susret s osobama u istim situacijama i stvaranje novih društvenih veza i interesa.“ (starija osoba, intervju br. 7)

- psihološka potpora knjižničara potrebitima (uvažavanje, poštovanje, empatija)

„Knjižničari podupiru marginalne skupine, koje također imaju mjesto, prostor na kojima će se osjećati dobrodošli, prihvaćeni, na koje mogu dolaziti.“ (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

„Knjižnica, osim najbliže obitelji i prijatelja, može pomoći. Nije formalna institucija poput Zavoda za zapošljavanje, dakle knjižnica koja nudi puno toga za nezaposlene i za zaposlene. Od rođenja se motivira čitalačka vrlina. Čovjek, kad je nezaposlen, potraži pomoć u knjižnici. Knjižnica je mjesto, gdje se nezaposlen može otrgnuti od učmalosti, da ga knjižnica potiče na to.“ (nezaposlena osoba, intervju br. 6)

„Mi, starije osobe, osjećamo se ugodno u prostoru knjižnice jer osoblje nas ne tretira kao „stare fosile“ već s nama kontaktira s mnogo pažnje i susretljivosti, što nam često nedostaje u obiteljima i društvu općenito.“ (starija osoba, intervju br. 7)

„Oni su njima /knjižničari slijepim i slabovidnim osobama/ jedan svjetleći tunel u životu i oni su njima u tom djelu životnog vijeka oslonac, u tom dijelu da im se na neki način omogući i uljepša svakodnevnica.“ (dopredsjednica Udruge slijepih, intervju br. 3)

- knjižničari kao inicijatori i moderatori razmjene mišljenja i rasprava o važnim društvenim temama

„Dakle, knjižnice se više ne doživljavaju... one nisu mjesto izdavanja i povrata knjiga. Knjižnice su definitivno i u tim gradskim i u nekim seoskim sredinama, ali isto tako i u našim /županijskim/ gradovima mjesto u kojemu se događa razmjena mišljenja, rasprava o radu, raznim temama koje su vezane uz kulturu i gospodarstvo, školstvo i na sve važne segmente društva i ti prostori se doživljavaju kao prostor u kojima se širokoumno raspravlja o važnim stvarima. Naravno da su knjižničari najčešće inicijatori takvih rasprava, moderatori i ljudi koji se brinu oko toga da teme o društvu budu načete.“ (zamjenik župana, intervju br. 2)

„... To je mjesto gdje građani mogu doći i prisustvovati predavanju na teme koje su njima zanimljive, primjerice proizvodnja hrane, zdrav život i slično... to mi sad pada na pamet. Knjižnica doprinosi time što one programe i strategije koje grad i županija razvijaju ona isto podupire kako bi se građani mogli educirati u prostoru knjižnice... i nevezano uz to, odvajanje otpada, čuvanje okoliša, zdravi način života, održivi promet u Koprivnici... Knjižnica je jedan od partnera u strateškim projektima koje provode Grad i Županija... da građane educira na sasvim nove oblike ponašanja.“ (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

Utvrđeno je da ispitanici prepoznaju novu zadaću knjižnice u suvremenom društvu, a to je potpora društvenoj integraciji, društvenoj inkluziji i društvenoj koheziji zajednice.⁴⁶² Ta percepcija je izrazita kod pripadnika manjina, predstavnika knjižničara i medija, dok je slabije izražena kod predstavnika lokalne vlasti - predstavnik osnivača knjižnice, Grada Koprivnice, percipirao je samo ulogu knjižnice u opismenjavanju i cjeloživotnom učenju, dok je predstavnik Županije izrazio bolju informiranost o zadacima i ulogama suvremene knjižnice u društvu. On je socijalnu ulogu knjižnice percipirao u okviru njezine uloge foruma, tj. iniciranja i moderiranja rasprava o aktualnim društvenim temama (npr. o položaju Roma, slijepih, nezaposlenih u društvu). Može se zaključiti da su ostali ispitanici – predstavnici manjina, knjižničari, predstavnici medija prepoznali socijalnu inkluziju kao jednu od ključnih uloga knjižnice u zajednici i društvu. I ovdje treba naglasiti da uloga knjižnice u potpori socijalnoj inkluziji, cjeloživotnom učenju i digitalnoj inkluziji ima podlogu i u europskim strateškim dokumentima (vidi poglavlje 3.2. *Europski strateško-politički dokumenti i knjižnice*).

Skupina 2. Knjižnica kao faktor razvoja lokalne zajednice

- donositelji političkih odluka prepoznaju knjižnicu kao faktor razvoja zajednice, ali ne dovoljno

„Knjižnica je prepoznata kao faktor razvoja kod donositelja političkih odluka, ali za dublju /je/ raspravu kad se uspoređi ulaganje u obrazovanje, kulturu, znanost u Hrvatskoj i razvijenim zemljama Europske unije, Kini, Americi, Japanu. Onda je to sredstvo rasprave zašto mi nismo takvi, a s obzirom da je proračun na određeni način zadana kategorija... ne znam kakva bi bila reakcija u nekom gradu republike, ne samo u Koprivnici... da ove godine nećemo izasfaltirati jednu ulicu zbog izgradnje jedne knjižnice, kazališta... Bojim se da bi tad ove rasprave o tome da se premalo u Republici Hrvatskoj ulaže u kulturu, znanost pala u vodu.“ (zamjenik gradonačelnice, intervju br. 1)

„Knjižnica nije prepoznata kao faktor razvoja kod donositelja političkih odluka djelomično zbog nekompetentnosti ljudi koji se nalaze na ključnim funkcijama, a to nije specifičnost naše sredine, ona je specifična za Republiku Hrvatsku. Dakle, kako bi netko mogao shvatiti koliko mu je knjižnica važna, ako u svojoj karijeri profesionalno nije bio prisiljen otići u neku od knjižnica, posuditi ili tražiti neke podatke koje su ti važne za karijeru... Djelomično ljudi koji... govorimo o politici u RH, ima dio ljudi koji nemaju to iskustvo i ne mogu to shvatiti. Drugo, možda oni koji imaju iskustvo korištenja usluga, koje su danas jako široke, ali kako bi rekao... nije nemar. Možda ne stignu se sjetiti da prostor knjižnice može u intelektualnom smislu obuhvatiti sve ono što bi ti trebalo biti važno kao političaru da doneseš neku odluku. Jer jedna je priča kad napraviš savjetovanje u svojoj kancelariji, a druga priča

---

⁴⁶² O toj problematici više smo pisali u potpoglavlju 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama*.

kad to napraviš sa zainteresiranom javnošću u knjižnici, na primjer. To naši političari ne prepoznaju i još će jako puno vremena proći da to neće prepoznat.“ (zamjenik župana, intervju br. 2)

„Mislim da nisu dovoljno /knjižnica i knjižničari prepoznati kao faktor razvoja/, da lokalna zajednica nije dovoljno svjesna koliko knjižničari doprinose, koliko je knjižnica potrebna da bude suvremena, da bude takva kakva je sad, recimo u ovom segmentu, u ovom prostoru koji je mali i skučeni... Za mene je knjižnica dnevni boravak grada i mjesto gdje dođe čovjek, ljudi pročitati dnevne novine, pogledati neke tjednike, mjesečnike u knjižnicu. Ako se oni tamo druže, ako im je ugodno, tišina, ako se oni tamo ugodno osjećaju... šta je onda knjižnica nego dnevni boravak.“ (dopredsjednica Udruge slijepih, br. 3)

„Da ju prepoznaju kao faktor razvoja već bi odavno zgradu učinili pristupačnom. Sigurno bi nešto promijenili da im je to važno. Konačno je i sadržajem prerasla knjižnica taj prostor u kojem je i svi to naglašavamo, međutim nismo naišli na razumijevanje.“ (predsjednica Udruge osoba s invaliditetom, br. 4)

„Oni /donositelja političkih odluka/ možda imaju dobru volju, ali dok se nešto konkretno treba raditi onda je to teško da bi se pokrenulo i da bi se nešto promijenilo. Pogotovo dok se radi o financijama, dok se treba nešto ulagati onda tu se nema. Nemaju baš previše razumijevanje za knjižnicu.“ (predsjednik Udruge Roma, intervju br. 5)

„Mislim da /donositelja političkih odluka/ prepoznaju /knjižnicu kao faktor razvoja/. Mnoge inicijative knjižnice su naišle na razumijevanje. Pitanje prostora je strateško. Ali po opremljenosti /knjižnice/ vidljiv je pokazatelj da Grad i Županija prepoznaju knjižnicu kao strateški faktor u rješavanju problema nezaposlenosti.“ (nezaposlena osoba, intervju br. 6)

„Nažalost, u većini lokalnih zajednica političari ne prepoznaju ili ih /knjižnice/ ne vide faktor razvoja lokalne zajednice (zamrle su knjižnice u našim selima). Imamo sreće da u Koprivnici nije tako i dosta se ulaže u razvoj knjižnice (ali ne dovoljno).“ (starija osoba, intervju br. 7)

„Kada bi prepoznavali knjižničare ili važnost knjižnice kao faktor razvoja grada, onda bi uvidjeli kol/i/ko je teško i povremeno nemoguće raditi u uvjetima u kojima radimo, tj. u skučenom prostoru kada građanima ne možemo ponuditi optimalno i najbolje što imamo od naših kreativnih sadržaja koje im nudimo. Mislim da... kada bi prepoznali naši političari, kada bi vidli našu djelatnost onakvu kakvu ju mi vidimo, da bi onda razmišljali o novom prostoru i novim mogućnostima razvoja.“ (mlađi knjižničar, intervju br. 9)

„Knjižnica nije dovoljno prepoznata kao faktor razvoja kod donositelja političkih odluka zato što još uvijek u našoj sredini, ne samo u Koprivnici već u Hrvatskoj općenito, prevladavaju stereotipi o knjižnicama kao čuvarima kulture, mjestima gdje se spremaju knjige, što su prije knjižnice bile, a ne /gledaju na/ knjižnice kao nositelje razvoja... to je jedna ideja koja je za naše podneblje relativno nova i samo knjižničari... mi moramo raditi na tome da se ta ideja još više približi donositeljima odluka. U pojedinim odlukama, pojedinim slučajevima uspijemo se nametnuti kao partneri, idejama, strategiji, projektima i razvoju grada i županije, ali u mnogim slučajevima se to ne doživljava... Ali te stereotipe je teško mijenjati... za to treba duže razdoblje. Mislim da su građani brže /od političara/ usvojili ova nova gledanja na knjižnicu kao na mjesta susreta, razvoja.“ (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

„Knjižnica je prepoznata kao faktor razvoja kod donositelja političkih odluka. I u gradu Koprivnici, u nekim općinama podmiruje se članarina građana Koprivnice, što mislim da je dodatni doprinos i

pokazatelj da ipak lokalni dužnosnici razumiju važnost i nužnost knjižnice u lokalnoj zajednici. Međutim, kada treba donijeti odluke o velikim investicijama poput izgradnje nove knjižnice ili kupnje bibliobusa, naravno da to ovisi o raspoloživosti novca, lobiranjima i trenutnim stavovima i potrebama, odnosno procjenama što je u tom trenutku važnije, ali s obzirom kakvu potporu knjižnica ima od strane Grada i od strane županijskih proračuna i općina vjerujem da to lokalni dužnosnici prepoznaju.“ (novinarka, intervju br. 8)

Utvrđeno je da većina ispitanika smatra da donositelji političkih odluka ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri knjižnicu kao faktor razvoja zajednice. Smatra se da se u knjižnicu dosta ulaže i podupire se njezina opremljenost, no u strateški važnim projektima, kao što je npr. nova zgrada knjižnice, ne daje joj se prioritet. Zanimljiva su dva mišljenja o razlozima nedovoljnog političkog neprepoznavanja knjižnice kao faktora razvoja zajednice – predstavnik Županije smatra da je to zbog nekompetetnosti političara, a predstavnica knjižničara to objašnjava time što još uvijek prevladavaju stereotipi, ne samo u Koprivnici, već u Hrvatskoj općenito, o knjižnicama kao „čuvarima kulture, mjestima gdje se spremaju knjige, što su prije knjižnice i bile, a ne /gledaju na/ knjižnice kao nositelje razvoja... to je jedna ideja koja je za naše podneblje relativno nova.“

Skupina 3. Buduća očekivanja od knjižnice

- nitko i ništa ne može zamijeniti dolazak u knjižnicu i direktnu komunikaciju s knjižničarima bez obzira na tehnološki razvoj

„Pa, recimo... po mom mišljenju, /potrebno je/ više računala dok dođe više romske djece /u knjižnicu/, da mogu imati pristup računalima, da mogu zajedno... jer oni često idu grupno. Zna se dogoditi da netko tko ide u školu dođe povremeno sam, ali često se oni odluče ići u grupe... na primjer u knjižnicu. Bilo bi lakše kad bi imali svako svoje računalo, ulaziti na Facebook stranicu, to svi sad koriste. Postoje Romi koji imaju /pristup internetu/ na mobitelu, ali ipak je računalo nešto drugo.“ (predsjednik Udruge Roma, intervju br. 5)

„Povezati knjižnicu s Pučkim otvorenim učilištem i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. Zajedno s knjižnicom mogu dobro surađivati i ponuditi programe i oglašavati ih, koordinirano osmisliti programe. Knjižnica daje specifično okruženje. Ta sprega institucija za suzbijanje nezaposlenosti može dati konstruktivne savjete...“ (nezaposlena osoba, intervju br. 6)

„Knjižnica je dobra točka da se ispita bilo, društveni problemi... Knjižnica znači izvor podataka za gradsku vlast, misiju, svrhu gradske politike da građani budu zadovoljni. A zna se da nezaposleni nisu potencijalno najzadovoljniji...“ (nezaposlena osoba, intervju br. 6)

„Sagraditi nove prostore pogodnije starijim osobama (prizemlje ili lift). Starije osobe trebalo bi upoznati s aktivnostima knjižnice. Organizirati predavanja jednom tjedno o pojedinim problemima koji tište ljude (bolesni, olakšanje življenja, zdravlje).“ (starija osoba, intervju br. 7)

„Ponuditi građanima još sadržaja na temelju istraživanja njihovih potreba i interesa.“ (mlađi knjižničar, intervju br. 9)

„Slušati i ispitivati korisničke potrebe. Duže radno vrijeme, više prostora i veću financijsku podršku Grada i Županije“. (knjižničarka s dugogodišnjim iskustvom, intervju br. 10)

„Dostupnost preko interneta, cybera, za direktan kontakt s građanima, a da građani ne dođu ovdje, „tele-knjižničari“. A s druge strane, mislim da nitko i ništa ne može zamijeniti dolazak u knjižnicu i direktnu komunikaciju s knjižničarima bez obzira na sve. Posredni alati poput telefona ili mail-a, naravno dobrodošli su i dok nemaju drugi izbor, ali definitivno mislim da je najbolji kontakt licem u lice.“ (novinarica, intervju br. 8)

Utvrđeno je da su ispitanici zadovoljni sadašnjom ponudom i uslugom knjižnice i knjižničara, no u budućnosti od knjižnice očekuju bolju tehnološku opremljenost i nove *cyber* usluge, no isti tako smatraju da knjižnica i nadalje bude mjesto okupljanja i direktne komunikacije bez obzira na tehnologiju. Od knjižnice se očekuju novi suradnički odnosi, novi programi, bolje informiranje i bolja promidžba knjižničnih programa i usluga u javnosti, primjereniji i dostupniji prostor za osobe s teškoćama u kretanju, stalno ispitivanje potreba aktualnih i potencijalnih korisnika, duže radno vrijeme, veći prostor i više financija te da gradska uprava bolje koristi resurse knjižnice u komunikaciji s građanima.

Skupina 4. Problemi knjižnice i moguća rješenja

- Neadekvatan i nepristupačan fizički prostor

„Ja i dalje vjerujem da će se otvoriti neka niša da i kroz EU fondove i kroz naš mali uplit da grad Koprivnica kroz nekih 5-10 godina dobije jedan multikulturni centar kojem će baza bit knjižnica gdje će se dalje razvijati određeni vidovi... i digitalni i druga kulturna događanja gdje ćemo dobiti jednu „žilu kucavicu“ kulture u gradu Koprivnici, naravno s najvećom ulogom knjižnice... S obzirom na moj pogled na budući razvoj knjižnice, mislim da u ovom obliku danas ne može postati ta „žila kucavica“ kulture o kojoj smo pričali, mislim da trebamo vidjet da li je na postojećoj lokaciji, da li postoji mogućnost širenja, nadogradnja, drugu lokaciju...“ (zamjenik gradonačelnice, intervju br. 1.)

„Prostorni uvjeti, definitivno prostorni uvjeti... skućeni su. Naša knjižnica nadilazi svoju starinsku ulogu knjižnice, u svakom pitanju je to naglašeno. Našu knjižnicu ja nazivam „centar za kulturu“ u kojem se čitav niz događanja dešava i za te stvari nema pravih uvjeta...“ (zamjenik župana, intervju br. 2)

„Knjižnica jako puno radi, ne samo za slijepo osobe, daje razne edukacije, radionice, za malu djecu, pričaonice... i zaista je ona proširila dosta toga, razvila je mnoge aktivnosti, /tako/ da bi trebala knjižnica novi prostor... Novi prostor, osuvremenjeni prostor gdje bi možda i naši članovi mogli dolaziti, unutra sjesti, slušati. Biti u društvu i slušati knjigu. Mislim da bi trebalo zaposliti još ljudi, jer vidim da imaju puno posla i aktivnosti.“ (dopredsjednica Udruge slijepih, intervju br. 3)

„Postojeća zgrada je arhitektonski nepristupačna za osobe s teškoćama u kretanju, nema blizu parkirališta. Dakle, potpuno smo, skoro pa potpuno smo isključeni iz sadržaja koje se tamo nude...“ (predsjednica Udruge osoba s invaliditetom, intervju br. 4)

„Mislim da bi svi /Grad, Županija, ministarstva/ morali ulagati u knjižnicu, jer je knjižnica za mene centar zbivanja... pogotovo Romima. Moram spomenuti da je knjižnica jedna od rijetkih institucija koja se zalaže i radi s romskom populacijom. Ne samo s romskom populacijom, već sa svima.“ (predsjednik Udruge Roma, intervju br. 5)

„Neprimjereni su prostorni uvjeti za dječje aktivnosti u dobi kad je potrebno učiniti čovjeka čitačem, treba ga /takvim/ stvoriti. Za to su važni prostorni uvjeti, kao i kvalitetni djelatnici. Mi stariji lakše prihvaćamo skućeniji prostor. Žalosno je da mladi nemaju primjereni prostor. A tek da postoji primjereni prostor za jednu takvu kreativnu sredinu, uh, jedino je mašta granica. Vani postoje „tihe zone“, npr. u skandinavskim knjižnicama, a kod nas /u koprivničkoj knjižnici/ je to teško ostvariti. Svi bi bili na dobitku. Konstruktivno kritički odgojeni građani, kvalitetni kompetentni ljudi... dobilo bi se puno dobroga, više nego što je moguće i zamisliti... Naša knjižnica ima mnogo usluga koje pruža i koje su prerasle taj prostorni kapacitet. Tada bi se pokrenule nove usluge, ljudski resursi su ovdje vrhunski. Sve to zahtijeva jedna suvremena knjižnica, dobiva svjetske nagrade...“ (nezaposlena osoba intervju br. 6)

„Uz kvalitetno osoblje koje naša knjižnica ima, uz prostor koji bi bio projektiran za tu svrhu, bila bi to na ovim prostorima i šire najbolja knjižnica.“ (starija osoba, intervju br. 7)

„Skućenost prostora s obzirom na potrebe i nedostupnost za osobe s invaliditetom. Bez obzira što su knjižničari u suradnji s udrugom spremni dostaviti tražene knjige i materijale osobama koje ne mogu ući u knjižnicu, mislim da je to problem... Naime, knjižnica je jedna prekrasna lokacija u gradu, međutim do knjižnice treba doći pješice ili biciklom. Dakle, za one koji su vječito u žurbi, koji putuju autom, njima je ta knjižnica možda s te strane nedostupnija, jer moraju parkirati negdje dalje i potrošiti određeno vrijeme da dođu do nje.“ (novinarka, intervju br. 8)

Utvrđeno je da su svi ispitanici prepoznali preskučen i arhitektonski teško pristupačan prostor za osobe s teškoćama u kretanju kao najveći problem u daljnjem razvijanju modela knjižnice kao središta zajednice. Jedino predstavnik romske zajednice smatra da je najveći problem knjižnice nedovoljno financiranje, a taj problem ističu i predstavnici knjižničara, kao i problem nedovoljnog broja knjižničnog osoblja. Problem nedovoljnog broja osoblja prepoznala je i predstavnica Udruge slijepih. Svi ispitanici su dobro informirani da je zaista najveći tekući problem knjižnice prostor i daju niz prijedloga kako ga riješiti te koju lokaciju za novu knjižnicu odabrati. Problem prostora rješavao bi se prvo tako da „svi sjednu za stol“ – prvo predstavnici Grada i Županije, potom Ministarstva kulture, a „kao četvrta strana“ predstavnici knjižnice. Računa se i na fondove Europske unije, no problem je visoka razvijenost grada Koprivnice. Većina ispitanika se slaže da nova lokacija knjižnice treba i nadalje biti u središtu grada, gdje će svima biti dostupna te doprinositi kreiranju identiteta zajednice. Takva razmišljanja podudaraju se sa suvremenim koncepcijama o novoj zadaći

knjižnice u suvremenom društvu kao relevantnom središtu zajednice (vidi potpoglavlja 2.5. *Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici* i 4.2.2. *Prostor*).

Nakon što smo u ovom odjeljku završili analizu i interpretaciju najvažnijih nalaza stavova prikupljenih metodom intervjua, u nastavku prelazimo na interpretaciju najvažnijih nalaza dobivenih anketnim istraživanjem.

8.3. Analiza i interpretacija rezultata anketnog istraživanja

Anketnim istraživanjem dobiven je uvid u percepciju građana Koprivnice - članova i nečlanova (potencijalnih članova) knjižnice o uklapanje koprivničke knjižnice svojim ulogama i zadaćama u tendencije koje su u suvremenom društvu očekuju od narodnih knjižnica (prilagodba procesima globalizacije, informacijsko-tehnološkog razvoja i umrežavanja). Istraživanjem je bilo obuhvaćeno 300 ispitanika. Korištena su dva odvojena nezavisna uzorka - svaki po 150 ispitanika: jedan koji čine upisani članovi knjižnice, a drugi sastavljen od nečlanova knjižnice. Iako je koprivnička knjižnica svojim uslugama otvorena svim stanovnicima grada i županije, različitih dobnih i socio-profesionalnih skupina, u ovom anketnom istraživanju su prigodnim uzorkom ispitanika s kontroliranim kvotama obuhvaćeni samo punoljetni stanovnici grada Koprivnice. Budući da je članarina besplatna za sve stanovnike grada Koprivnice, svrha istraživanja bila je dobiti uvid tko, zašto i u kojoj mjeri koristi, odnosno ne koristi knjižnicu, odnosno što bi knjižnica trebala ponuditi da je koriste i nečlanovi (vidi 7.1.3. *Anketno istraživanje – Konstrukcija uzorka anketnog istraživanja*).

Deskriptivan prikaz uzorka

Na početku interpretacije rezultata anketnog istraživanja opisat ćemo uzorak članova, uzorak nečlanova i na kraju zajednički uzorak članova i nečlanova po njihovim sociodemografskim obilježjima.

Deskriptivni prikaz članova knjižnice

Prema *spolu* obuhvaćeno je 110 (73,3%) žena i 40 (26,7%) muškaraca.

Prema *dobi* najbrojniji su ispitanici od 18 do 25 godina – 39 ili 26,0%), a potom slijede oni od 36-45 godina (28 ili 18%), 26-35 (28 ili 18,7%) i 46-55 godina (26 ili 17,3%). U dobi od 56-65 godina je 18 ispitanika (12,0%), a najmanje je starijih od 65 godina (12 ili 8,0%).

Prema *stupnju obrazovanja* najviše ili čak nešto više od polovice uzorka čine ispitanici sa završenom srednjom školom (77 ili 51,3%), slijede oni sa završenim fakultetom / magisterijem struke (36 ili 24,0%) i završenom višom školom / sveučilišni prvostupnik (29 ili 19,3%). Najmanje ispitanika ima osnovnu školu (6 ili 4,0%), a podjednak broj nezavršenu osnovnu školu (1 ili 0,7%) i završen znanstveni magisterij / doktorski studij (1 ili 0,7%).

Prema *radnom statusu* najviše ispitanika je zaposleno u stalnom radnom odnosu (60 ili 40,3%), potom slijede umirovljenici (30 ili 20,1%) i studenti (27 ili 18,1%). Zaposlenih u povremenom radnom odnosu je 9 ili 6,0%, učenika 7 ili 4,7%, ostalih 3 ili 2,0% i kućanica svega 1 ili 0,7%).

Tabela 1. Deskriptivni prikaz članova knjižnice (n=150)

	N (%)
Spol	
ženski	110 (73,3)
Muški	40 (26,7)
Dob	
18-25 godina	39 (26,0)
26-35 godina	27 (18,0)
36-45 godina	28 (18,7)
46-55 godina	26 (17,3)
56-65 godina	18 (12,0)
više od 65 godina	12 (8,0)

Stupanj obrazovanja

nezavršena osnovna škola	1 (0,7)
završena osnovna škola	6 (4,0)
završena srednja škola	77 (51,3)
završena viša škola / sveučilišni prvostupnik	29 (19,3)
završena fakultet / magistar struke	36 (24,0)
završen znanstveni magisterij / doktorski studij	1 (0,7)

Radni status

Učenik	7 (4,7)
Student	27 (18,1)
zaposlen/a, u stalnom radnom odnosu	60 (40,3)
zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu	9 (6,0)
nezaposlen/a	12 (8,1)
umirovljenik/ca	30 (20,1)
Kućanica	1 (0,7)
Ostalo	3 (2,0)

Deskriptivni prikaz nečlanova knjižnice

Prema *spolu* uzorkom je obuhvaćeno je više žena (82 ili 55,4%) nego muškaraca (66 ili 44,6%).

Prema *dobi* najviše je onih od 46 do 55 godina (41 ili 27,3%), slijede oni od 26-35 godina (31 ili 20,7%), potom od 36-45 godina (28 ili 18,7%), od 56 do 65 godina (25 ili 16,7%). Više od

65 godina ima 16 ili 10,7% ispitanika. Najmanje ispitanika ima od 18-25 godina (9 ili 6.0%), pa je u tome najveća razlika od uzorka članova, gdje je ova dobna skupina najbrojnija.

Po *stupnju obrazovanja* najviše ispitanika ima završenu srednju školu (čak više nego u uzorku članova) i to njih 90 ili 60,4%. Gotovo podjednak je broj onih sa završenom višom školom / sveučilišni prvostupnik (24 ili 16,1%) i onih sa završenim fakultetom / magisterijem struke (21 ili 14,1%). I u uzorku nečlanova, kao i u uzorku članova, najmanje je onih sa završenom osnovnom školom (10 ili 6,7%), a svega po dvoje s nezavršenom osnovnom školom (2 ili 1,3%) i završenim znanstvenim magisterijem / doktorskim studijem (2 ili 1,3%).

Po *radnom statusu* najviše ispitanika - nečlanova knjižnice, čak više od polovice i više nego u uzorku članova, zaposleno je u stalnom radnom odnosu (82 ili 55,8%). Jednak je broj zaposlenih u povremenom radnom odnosu (10 ili 6,8%) i nezaposlenih (10 ili 6,8%). Svega 6 je studenata (6 ili 4,1%), dok je njihov broj znatno veći u uzorku članova (27 ili 18,1%). U uzorku nečlanova najmanje je učenika (1 ili 0,7%), kućanica (1 ili 0,7%) i ostalih (1 ili 0,7%).

Tabela 2. Deskriptivni prikaz nečlanova knjižnice (n=150)

	N (%)
Spol	
ženski	82 (55,4)
Muški	66 (44,6)
Dob	
18-25 godina	9 (6,0)
26-35 godina	31 (20,7)
36-45 godina	28 (18,7)
46-55 godina	41 (27,3)
56-65 godina	25 (16,7)

---

više od 65 godina	16 (10,7)
-------------------	-----------

Stupanj obrazovanja

nezavršena osnovna škola	2 (1,3)
završena osnovna škola	10 (6,7)
završena srednja škola	90 (60,4)
završena viša škola / sveučilišni prvostupnik	24 (16,1)
završena fakultet / magistar struke	21 (14,1)
završen znanstveni magisterij / doktorski studij	2 (1,3)

Radni status

Učenik	1 (0,7)
Student	6 (4,1)
zaposlen/a, u stalnom radnom odnosu	82 (55,8)
zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu	10 (6,8)
nezaposlen/a	10 (6,8)
umirovljenik/ca	36 (24,5)
Kućanica	1 (0,7)
Ostalo	1 (0,7)

Deskriptivni prikaz uzorka članova i nečlanova

S obzirom na *spol* u sveukupnom broju od 300 ispitanika u uzorku je zastupljeno 192 (64,4%) žena i 106 (35,6%) muškaraca.

S obzirom na *dob* najviše ispitanika 67 (22,3%) ima između 46 i 55 godina, slijede ispitanici između 26 i 35 godina (58 ili 19,3%) i između 36 i 45 godina (56 ili 18,7%). U zastupljenosti u uzorku slijede oni između 18 i 25 godina (48 ili 16,0%) i između 56 i 65 godina (43 ili 14,3%). Najmanje ispitanika ima više od 65 godina (28 ili 9,3%).

S obzirom na *stupanj obrazovanja* više od polovice ispitanika ima završenu srednju školu (167 ili 55,7%). Slijede oni sa završenim fakultetom / magisterijem struke (57 ili 19,0%) i završenom višom školom / sveučilišni prvostupnik (53 ili 17,7%). Najmanje su u uzorku zastupljeni oni s osnovnom školom (16 ili 5,3%), a jednak je broj onih s nezavršenom osnovnom školom, kao i završenim znanstvenim magisterijem ili doktorskim studijem (3 ili 1,0%).

Prema *radnom statusu* gotovo polovicu uzorka čine zaposleni i to u stalnom radnom odnosu (142 ili 47,3%), potom umirovljenici (60 ili 22%), studenti (33 ili 11%), gotovo podjednako nezaposleni (22 ili 7,3%) i povremeno zaposleni (19 ili 6,3%). U uzorku je najmanje zastupljeno učenika (8 ili 2,7%) i kućanica (2 ili 0,7 %). Ostalih je 4 ili 1,3%.⁴⁶³

Tabela 3. Deskriptivni prikaz uzorka članova i nečlanova (n=300)

	n (%)
Spol	
ženski	192 (64,4)
Muški	106 (35,6)
Dob	
18-25 godina	48 (16,0)
26-35 godina	58 (19,3)
36-45 godina	56 (18,7)
46-55 godina	67 (22,3)
56-65 godina	43 (14,3)

⁴⁶³Ako se uzorak uspoređi sa strukturom članova knjižnice u Prilogu 2. (stanje 31.12.2014.) u potpoglavlju 1.3. *Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice*, uočava se relativna podudarnost s prigodnim uzorkom.

---

više od 65 godina	28 (9,3)
Stupanj obrazovanja	
nezavršena osnovna škola	3 (1,0)
završena osnovna škola	16 (5,3)
završena srednja škola	167 (55,7)
završena viša škola / sveučilišni prvostupnik	53 (17,7)
završena fakultet / magistar struke	57 (19,0)
završen znanstveni magisterij / doktorski studij	3 (1,0)
Radni status	
Učenik	8 (2,7)
Student	33 (11,0)
zaposlen/a, u stalnom radnom odnosu	142 (47,3)
zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu	19 (6,3)
nezaposlen/a	22 (7,3)
umirovljenik/ca	66 (22,0)
Kućanica	2 (0,7)
Oostalo	4 (1,3)
Korisnici knjižnice	
Da	150 (50,0)
Ne	150 (50,0)

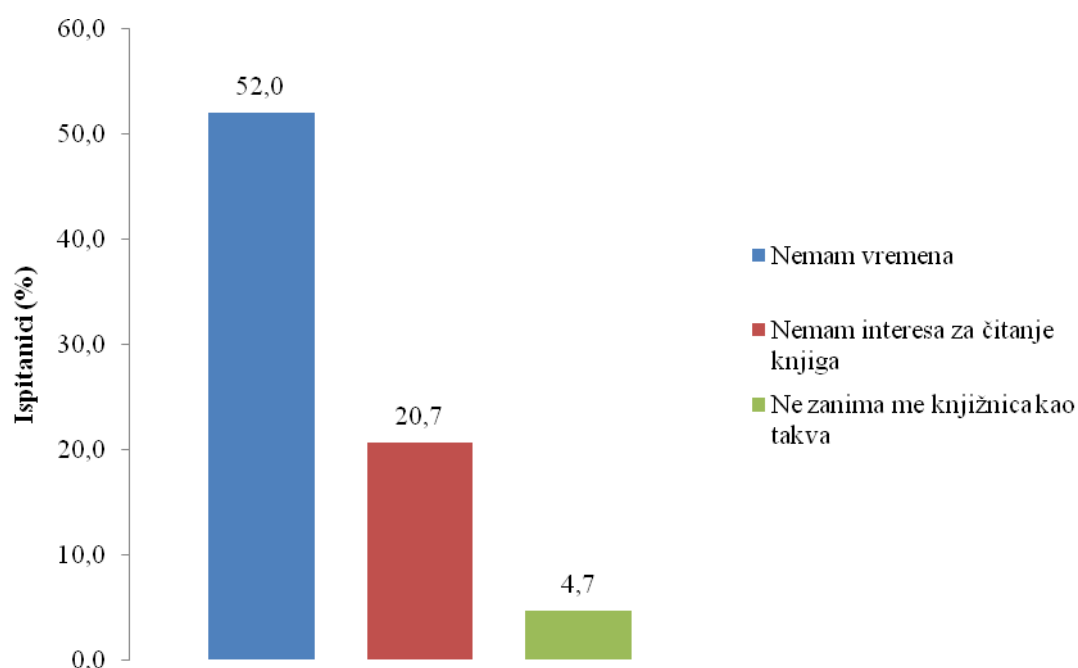

Usluge

Razlozi neučlanjivanja u knjižnicu. S obzirom na jednu od hipoteza da su svi akteri u lokalnoj zajednici važni u pozicioniranju knjižnice kao relevantnog središta lokalne zajednice u suočavanju s promjenama u suvremenom društvu, željeli smo dobiti uvid ne samo u stavove članova, nego i nečlanova ili potencijalnih članova o zadaćama i ulogama knjižnice u društvu.

Prvo smo željeli utvrditi razloge njihovog nekorištenja knjižnica unatoč besplatnoj članarini koju Grad Koprivnica osigurava za svoje stanovnike.

Većina ispitanika nečlanova knjižnice navodi kao glavni razlog neučlanjivanja nedostatak vremena (52,0%). Nitko od ispitanika nije kao razlog naveo „Knjižnica ne nudi ono što mene zanima“. Pod ostale razloge ispitanici koji ne koriste knjižnicu navodili su najčešće objašnjenje da već netko od njihovih ukućana ima člansku iskaznicu te se oni koriste njome (n=10).

Grafički prikaz 1. Razlozi neučlanjivanja u knjižnicu (n=150)

Tablica 1. Razlozi neučlanjivanja u knjižnicu (n=150)

	n (%)
Nemam vremena	78 (52,0)
Nemam interesa za čitanje knjiga	31 (20,7)
Ne zanima me knjižnica kao takva	7 (4,7)
Ukupno	150 (100)

Razlozi neučlanjivanja s obzirom na sociodemografske karakteristike

S obzirom na spol, podjednak postotak žena (43 ili 52,4%) i muškaraca (34 ili 51,5%) navodi da je nedostatak vremena razlog nekorisćenja knjižnice, a taj je razlog najčešći odgovor s obzirom na sve dobne, obrazovne i profesionalne skupne. Iz odgovora proizlazi da njihove aktualne potrebe i interesi nisu vezani uz ponudu knjižnice, iako potencijalno mogu postati njezini članovi. Tome u prilog govori podatak da nitko od ispitanika nije odgovorio da ga ne zanima ponuda knjižnice. Dobiveni su sporadični odgovori da im knjižnica nije zanimljiva kao takva (7 ili 4,7%) te da nemaju interes za čitanje knjiga (31 ili 20,7%). S obzirom na hipotezu ovog istraživanja da većina aktera u lokalnoj zajednici prepoznaje da suvremena knjižnica ne nudi samo posudbu knjiga i ovi ispitanici su potencijalni članovi ukoliko ih knjižnica zainteresira za svoju ostalu ponudu.

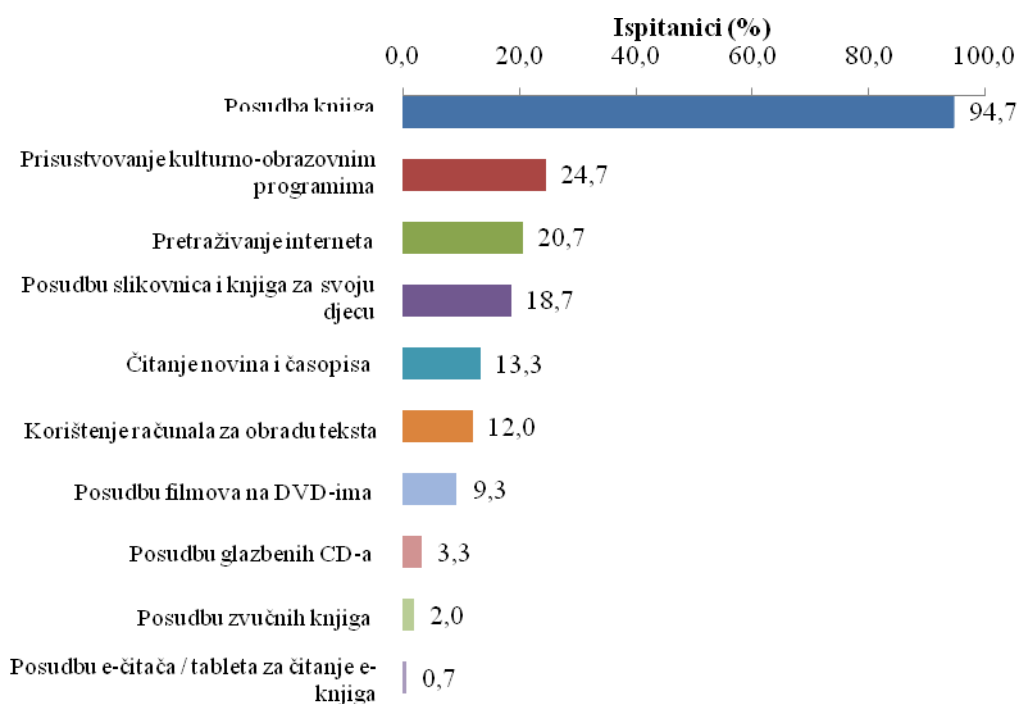
Tablica 1a. Deskriptivni prikaz razloga neučlanjivanja s obzirom na OSNOVNE sociodemografske karakteristike (n=150)

	Nemam vremena	Nemam interesa za čitanje knjiga	Ne zanima me knjižnica kao takva	Knjižnica ne nudi ono što me zanima
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Spol				
ženski	43 (52,4)	14 (17,1)	2 (2,4)	0 (0)
Muški	34 (51,5)	17 (25,8)	4 (6,1)	0 (0)
Dob				
18-25 godina	4 (44,4)	3 (33,3)	0 (0)	0 (0)
26-35 godina	18 (58,1)	7 (22,6)	2 (6,5)	0 (0)
36-45 godina	15 (53,6)	5 (17,9)	2 (7,1)	0 (0)
46-55 godina	21 (51,2)	3 (7,3)	1 (2,4)	0 (0)
56-65 godina	13 (52,0)	10 (40,0)	2 (8,0)	0 (0)
više od 65 godina	7 (43,8)	3 (18,8)	0 (0)	0 (0)
Stupanj obrazovanja				
nezavršena osnovna škola	2 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
završena osnovna škola	8 (80,0)	2 (20,0)	0 (0)	0 (0)
završena srednja škola	43 (47,8)	20 (22,2)	4 (4,4)	0 (0)
završena viša škola / sveučilišni prvostupnik	13 (54,2)	6 (25,0)	0 (0)	0 (0)
završena fakultet / magistar struke	10 (47,6)	3 (14,3)	3 (14,3)	0 (0)
završen znanstveni magisterij / doktorski studij	2 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Radni status				
Učenik	1 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)

Student	3 (50,0)	1 (16,7)	0 (0)	0 (0)
zaposlen/a, u stalnom radnom odnosu	40 (48,8)	16 (19,5)	4 (4,9)	0 (0)
zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu	6 (60,0)	3 (30,0)	0 (0)	0 (0)
nezaposlen/a	8 (80,0)	0 (0)	1 (10,0)	0 (0)
umirovljenik/ca	17 (47,2)	11 (30,6)	1 (2,8)	0 (0)
Kućanica	1 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Ostalo	0 (0)	0 (0)	1 (100,0)	0 (0)

Knjižnične usluge koje koriste članovi. Najviše ispitanika, članova knjižnice, odnosno njih 94,7% koriste uslugu posudbe knjiga. Najmanje ispitanika koristi posudbu e-čitača / tableta za čitanje e-knjiga, točnije samo jedan ispitanik koristi navedenu uslugu. Uz posudbu knjiga, članovi u manjoj mjeri koriste druge usluge: prisustvuju kulturno-obrazovnim programima (24,7%), koriste se internetom (20,7%), posuđuju građu za svoju djecu (20,7%), čitaju novine i časopise (13,3%), koriste računala za obradu teksta (12,0%), posuđuju medije s filmovima (9,3%) i glazbom (3,3%), posuđuju zvučne knjige za slijepe (2,0%). Posudba e-čitača i tableta za čitanje e-knjiga je potpuno nova usluga knjižnice, koja nije niti raširena u hrvatskim knjižnicama, pa ne začinjuje tako nizak postotak korištenja. S obzirom da se u Hrvatskoj još nije razvila navika čitanja e-knjiga, a i tržište e-knjigom je nerazvijeno, radi se o pionirskoj ulozi koprivničke knjižnice u omogućavanju dostupnosti ove nove vrste građe u hrvatskim knjižnicama. Slične pionirske korake knjižnica je od polovice 1990-ih godina utirala u lokalnoj zajednici s javnim pristupom internetu, kako bi se prilagodila tehnološkom razvoju i senzibilizirala zajednicu na tehnološke novine (vidi potpoglavlja 4.2.3. *Tehnologija (oprema)* i 8.1.1. *Knjižnica i lokalna zajednica*).

Rezultati ovog segmenta anketnog istraživanja podudaraju se sa statistikom u godišnjem izvješću koprivničke knjižnice koje također ukazuje na posudbu knjiga kao najčešći razlog dolaska u knjižnicu, kao i s empirijskim podacima o narodnim knjižnicama (poglavlje 6. *Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*) te s rezultatima studije slučaja koprivničke knjižnice i njezine usporedbe s nekoliko drugih knjižnica u Hrvatskoj i Finskoj koja pokazuje da je usprkos diverzificiranoj ponudi prevladavajuća percepcija građana o današnjim narodnim knjižnicama, još uvijek vezana uz njihovu tradicionalnu, posudbenu funkciju (potpoglavlje 8.1.5. *Pokazatelji prilagođavanja knjižnice suvremenom društvu*).

Grafički prikaz 2. Korištenje usluga knjižnice (n=150)

Može se zaključiti da članovi koriste koprivničku knjižnicu na razne načine, no i dalje prevladava posudba knjiga kao tradicionalna zadaća knjižnica.

Tablica 2. Korištenje usluga knjižnice (n=150)

	n	(%)
Posudbu knjiga	142	(94,7)
Prisustvovanje kulturno-obrazovnim programima	37	(24,7)
Pretraživanje Interneta	31	(20,7)
Posudbu slikovnica i knjiga za svoju djecu	28	(18,7)
Čitanje novina i časopisa	20	(13,3)
Korištenje računala za obradu teksta	18	(12,0)
Posudbu filmova na DVD-ima	14	(9,3)
Posudbu glazbenih CD-a	5	(3,3)
Posudbu zvučnih knjiga	3	(2,0)
Posudbu e-čitača / tableta za čitanje e-knjiga	1	(0,7)

Deskriptivni prikaz korištenja usluga u knjižnici s obzirom na sociodemografske karakteristike

Iako je posudba knjiga najčešće korištena usluga s obzirom na sva sociodemografska obilježja ispitanika, ističe se podatak o korištenju interneta u knjižnici. Prema dobivenim podacima, najčešće ga koriste mladi između 18 i 25 godina, oni sa završenom srednjom školom (35,9%) i studenti (44,7%). Ovaj podatak može upućivati na generacijski jaz u korištenju suvremene tehnologije i eventualnu digitalnu isključenost starijih s obzirom na činjenicu da je danas najveći broj informacija dostupan preko interenta.

Tablica 3a. Deskriptivni prikaz korištenja usluga u knjižnici s obzirom na sociodemografske karakteristike

	Posudba knjiga n (%)	Posudba slikovnica i knjiga za svoju djecu n (%)	Posudba zvučnih knjiga n (%)	Posudba tableta i e- čitača n (%)	Posudba glazbenih CD-a n (%)
Spol					
ženski	106 (96,4)	21 (19,1)	3 (2,7)	0 (0)	3 (2,7)
Muški	36 (90,0)	7 (17,5)	0 (0)	1 (2,5)	2 (5,0)
Dob					
18-25 godina	38 (97,4)	0 (0)	0 (0)	1 (2,6)	1 (2,6)
26-35 godina	25 (92,6)	10 (37,0)	1 (3,7)	0 (0)	1 (3,7)
36-45 godina	26 (92,9)	11 (39,3)	0 (0)	0 (0)	2 (7,1)
46-55 godina	25 (96,2)	2 (7,7)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
56-65 godina	17 (94,4)	3 (16,7)	1 (5,6)	0 (0)	0 (0)
više od 65 godina	11 (91,7)	2 (16,7)	1 (8,3)	0 (0)	1 (8,3)
Stupanj obrazovanja					
nezavršena osnovna škola	1 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
završena osnovna škola	6 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
završena srednja škola	71 (92,2)	14 (18,2)	3 (3,9)	1 (1,3)	2 (2,6)
završena viša škola / sveučilišni prvostupnik	29 (100,0)	8 (27,6)	0 (0)	0 (0)	1 (3,4)
završen fakultet / magistar struke	34 (94,4)	6 (16,7)	0 (0)	0 (0)	2 (5,6)
završen znanstveni magisterij / doktorski studij	1 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Radni status					
Učenik	7 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Student	26 (96,3)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (3,7)
zaposlen/a, u stalnom	57 (95,0)	20 (33,3)	0 (0)	0 (0)	1 (1,7)

radnom odnosu zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu	9 (100,0)	1 (11,1)	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)
nezaposlen/a umirovljenik/ca	10 (83,3)	1 (8,3)	1 (8,3)	1 (8,3)	0 (0)
Kućanica	28 (93,3)	5 (16,7)	2 (6,7)	0 (0)	1 (3,3)
Ostalo	1 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
	3 (100,0)	1 (33,3)	0 (0)	0 (0)	1 (33,3)

Tablica 3b. Deskriptivni prikaz korištenja usluga u knjižnici s obzirom na sociodemografske karakteristike

	Posudba filmova na DVD-ima n (%)	Čitanje novina i časopisa n (%)	Korištenje računala za obradu teksta n (%)	Pretraživanje interneta n (%)	Prisustvovanje kulturno- obrazovnim programima n (%)
Spol					
ženski	9 (8,2)	11 (10,0)	14 (12,7)	23 (20,9)	24 (21,8)
Muški	5 (12,5)	9 (22,5)	4 (10,0)	8 (20,0)	13 (32,5)
Dob					
18-25 godina	5 (12,8)	7 (17,9)	11 (28,2)	14 (35,9)	5 (12,8)
26-35 godina	2 (7,4)	1 (3,7)	4 (14,8)	6 (22,2)	8 (29,6)
36-45 godina	5 (17,9)	2 (7,1)	2 (7,1)	5 (17,9)	7 (25,0)
46-55 godina	1 (3,8)	5 (19,2)	1 (3,8)	4 (15,4)	5 (19,2)
56-65 godina	0 (0)	4 (22,2)	0 (0)	0 (0)	7 (38,9)
više od 65 godina	1 (8,3)	1 (8,3)	0 (0)	2 (16,7)	5 (41,7)
Stupanj obrazovanja					
nezavršena osnovna škola	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
završena osnovna škola	2 (33,3)	1 (16,7)	1 (16,7)	1 (16,7)	0 (0)
završena srednja škola	7 (9,1)	9 (11,7)	10 (13,0)	16 (20,8)	14 (18,2)
završena viša škola / sveučilišni prvostupnik	1 (3,4)	4 (13,8)	5 (17,2)	6 (20,7)	7 (24,1)
završen fakultet / magistar struke	4 (11,1)	5 (13,9)	2 (5,6)	8 (22,2)	16 (44,4)
završen znanstveni magisterij / doktorski studij	0 (0)	1 (100,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Radni status					
Učenik	3 (42,9)	2 (28,6)	2 (28,6)	1 (14,3)	0 (0)
Student	1 (3,7)	4 (14,8)	8 (29,6)	12 (44,4)	3 (11,1)
zaposlen/a, u stalnom radnom odnosu	7 (11,7)	8 (13,3)	4 (6,7)	7 (11,7)	16 (26,7)

zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu	0 (0)	2 (22,2)	0 (0)	4 (44,4)	4 (44,4)
nezaposlen/a	0 (0)	0 (0)	2 (16,7)	4 (33,3)	2 (16,7)
umirovljenik/ca	1 (3,3)	4 (13,3)	0 (0)	2 (6,7)	11 (36,7)
Kućanica	0 (0)	0 (0)	1 (100,0)	1 (100,0)	0 (0)
Ostalo	2 (66,7)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (33,3)

Percepcija važnosti knjižničnih usluga i programa za razvoj zajednice. Nakon uvida što članovi knjižnice koriste od knjižničnih usluga, želio se dobiti uvid kako članovi i nečlanovi percipiraju / ocjenjuju važnost knjižničnih usluga i programa za zajednicu. Željela se ispitati hipoteza da knjižnica uz svoju tradicionalnu zadaću posudbe knjiga nudi paletu novih usluga i programa (što smo analizirali u potpoglavljima 4.1. *Transformacije uloga knjižnica s obzirom na promjene u suvremenom društvu* i 8.1.4. *Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici*).

Od ponuđenih usluga i programa ispitanici su najvišim ocjenama („izrazito je važno“) ocijenili sljedeće usluge: uslugu za slijepe i slabovidne (77,9%); besplatnu posudbu knjiga (75,8%); besplatnu mogućnost čitanja novina i časopisa (75,8%); besplatan pristup računalima i internetu (62,0%); kulturno-obrazovne programe za djecu (59,5%); programe o prevenciji zdravlja (52,9%); knjižničarske poduke za djecu (52,4%); programe potpore nezaposlenima (51,2%); kulturno-obrazovne programe za odrasle (50,0%); besplatnu posudbu e-čitača za čitanje e-knjiga (46,6%); programe promocije tema o zaštiti okoliša (39,8%); besplatnu posudbu tablet računa (35,6%); besplatnu posudbu DVD filmova (34,1%); rasprave o aktualnim društvenim temama (33,3%); besplatnu posudbu glazbenih CD-a (32,4%); programe potpore Romima (39,8%).

Ako se ovi rezultati usporede s rezultatima istraživanja o društvenom utjecaju koprivničke knjižnice u zajednici, koje je provedeno 2007. godine (vidi poglavlje 6. *Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*), uočavaju se sličnosti u rangiranju važnosti knjižničnih usluga usprkos različitim metodološkim pristupima ova dva istraživanja. U tom istraživanju je najveća važnost dodijeljena posudbi knjiga, zatim besplatnom pristupu internetu, potom usluzi za slijepe i slabovidne i radionicama za djecu i mlade. To što je i u ovom istraživanju usluga za slijepe i slabovidne visoko vrednovana, govori o visokoj senzibiliziranosti lokalne zajednice na potrebe slijepih i slabovidnih i ulozi knjižnice u tome, čemu u prilog idu i

rezultati istraživanja dobiveni metodom polustrukturinog intervjua (vidi potpoglavlje 8.2. *Analiza i interpretacija intervjua*).

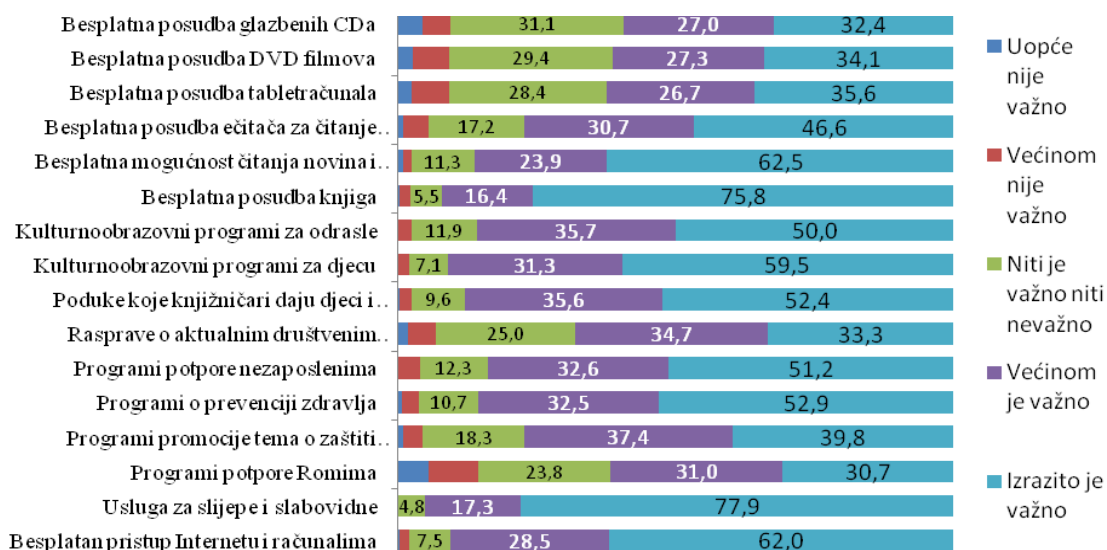
I prema ovim rezultatima posudba knjiga, časopisa i novina, kao tradicionalna usluga i zadaća knjižnice, zauzima visoko mjesto u ocjenjivanju važnosti i ilustrira da se i danas od narodnih knjižnica očekuje da zadrže tu uslugu. Ovu spoznaju trebamo staviti u kontekst usporedbe mogućnosti i navika kupovine knjiga npr. u Velikoj Britaniji (a što spominjemo u potpoglavlju 4.2.5. *Korisnici*). Zbog niskog životnog standarda kupnja knjiga u Hrvatskoj je za većinu stanovništva nedostupna, „luksuz“, pa se od narodnih knjižnica očekuje da budu mnogima jedina mogućnost dolaženja do knjiga. U tom kontekstu trebamo sagledavati i činjenicu da se mnoge narodne knjižnice u Velikoj Britaniji zatvaraju jer njihov opstanak dovodi u pitanje činjenica da više ne mogu svoje postojanje temeljiti na posudbi knjiga kao svojoj tradicionalnoj i povijesnoj zadaći. Iako se i hrvatske knjižnice okreću novoj ponudi usluga i programa, još uvijek im se važnost u društvu prvenstveno percipira upravo u posudbi knjiga.

Zanimljiva je i usporedba rezultata o važnosti dostupnosti interneta u knjižnici. Prije osam godina (2007.) dostupnost interneta nije bio toliko raširena kao danas, pa se to odražavalo i na dobivene rezultate. Ipak, ispitanici i ovog istraživanja važnosti ove knjižnične usluge daju visoko mjesto.

Rezultati ovog istraživanja podudaraju se i s nalazima danskog istraživanja (vidi *poglavlje 6. Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*), koje je utvrdilo da postoji jaz između percepcije korisnika narodnih knjižnica o tome što konstituira knjižnicu s jedne strane i nastojanja knjižničnih stručnjaka da smjeste narodne knjižnice u središte razvoja društva kao *mjesta i agente socijalnog kapitala, integracije, igrace u području novih društvenih tehnologija* i dr. Rezultati tog istraživanja pokazuju da usprkos postojanju jaza paralelno koegzistiraju percepcija korisnika o tradicionalnijoj ulozi knjižnice i percepcije knjižničara o suvremenoj knjižnici kao *agenta promjene ili inovacija*.

Tablica 4. Percepcija važnost postojanja drugih usluga koje knjižnica može ponuditi (n=300)

	Uopće nije važno n (%)	Većinom nije važno n (%)	Niti je važno niti nevažno n (%)	Većinom je važno n (%)	Izrazito je važno n (%)
Besplatan pristup Internetu i računalima	1 (0,3)	5 (1,7)	22 (7,5)	84 (28,5)	183 (62,0)
Usluga za slijepe i slabovidne	0 (0)	0 (0)	14 (4,8)	51 (17,3)	229 (77,9)
Programi potpore Romima	16 (5,5)	26 (9,0)	69 (23,8)	90 (31,0)	89 (30,7)
Programi promocije tema o zaštiti okoliša	3 (1,0)	10 (3,5)	53 (18,3)	108 (37,4)	115 (39,8)
Programi o prevenciji zdravlja	2 (0,7)	9 (3,1)	31 (10,7)	94 (32,5)	153 (52,9)
Programi potpore nezaposlenima	0 (0)	11 (3,9)	35 (12,3)	93 (32,6)	146 (51,2)
Rasprave o aktualnim društvenim temama	5 (1,7)	15 (5,2)	72 (25,0)	100 (34,7)	96 (33,3)
Poduke koje knjižničari daju djeci i odraslima u informacijskim i računalnim vještinama	1 (0,3)	6 (2,1)	28 (9,6)	104 (35,6)	153 (52,4)
Kulturno-obrazovni programi za djecu	0 (0)	6 (2,0)	21 (7,1)	92 (31,3)	175 (59,5)
Kulturno-obrazovni programi za odrasle	0 (0)	7 (2,4)	34 (11,9)	102 (35,7)	143 (50,0)
Besplatna posudba knjiga	1 (0,3)	6 (2,0)	16 (5,5)	48 (16,4)	222 (75,8)
Besplatna mogućnost čitanja novina i časopisa	3 (1,0)	4 (1,4)	33 (11,3)	70 (23,9)	183 (62,5)
Besplatna posudba e-čitača za čitanje e-knjiga	3 (1,0)	13 (4,5)	50 (17,2)	89 (30,7)	135 (46,6)
Besplatna posudba tablet-računala	7 (2,4)	20 (6,8)	83 (28,4)	78 (26,7)	104 (35,6)
Besplatna posudba DVD filmova	8 (2,7)	19 (6,5)	86 (29,4)	80 (27,3)	100 (34,1)
Besplatna posudba glazbenih CD-a	13 (4,4)	15 (5,1)	91 (31,1)	79 (27,0)	95 (32,4)

Grafički prikaz 3. Deskriptivan prikaz važnosti postojanja drugih usluga s obzirom na sociodemografske karakteristike

Tablica 5. Razlike s obzirom na članstvo u knjižnici u percepciji važnosti postojanja određenih usluga u sklopu knjižnice (n=300)

	Član Medijn (IQR)	Nije član Medija n (IQR)	P
Besplatan pristup Internetu i računalima	5 (4-5)	5 (4-5)	0,95
Usluga za slijepe i slabovidne	5 (5-5)	5 (4-5)	0,13
Programi potpore Romima	4 (3-5)	4 (3-4)	<0,001*
Programi promocije tema o zaštiti okoliša	4 (4-5)	4 (3-5)	0,02**
Programi o prevenciji zdravlja	5 (4-5)	5 (4-5)	0,79
Programi potpore nezaposlenima	4 (4-5)	5 (4-5)	0,98
Rasprave o aktualnim društvenim temama	4 (3-5)	4 (3-5)	0,03**
Poduke koje knjižničari daju djeci i odraslima u informacijskim i računalnim vještinama	5 (4-5)	5 (4-5)	0,93
Kulturno-obrazovni programi za djecu	5 (4-5)	5 (4-5)	0,96

Kulturno-obrazovni programi za odrasle	5 (4-5)	4 (4-5)	0,99
Besplatna posudba knjiga	5 (5-5)	5 (4-5)	0,39
Besplatna mogućnost čitanja novina i časopisa	5 (4-5)	5 (4-5)	0,91
Besplatna posudba e-čitača za čitanje e-knjiga	4 (4-5)	4 (3-5)	0,67
Besplatna posudba tablet-računala	4 (3-5)	4 (3-5)	0,80
Besplatna posudba DVD filmova	4 (3-5)	4 (3-5)	0,26
Besplatna posudba glazbenih CD-a	4 (3-5)	4 (3-5)	0,55

Kratice: IQR= interkvartilni raspon; p= statistička značajnost Mann-Whitney U testa

Od provedbe istraživanja iz 2007. godine knjižnica je u ponudu uvela čitav niz novih usluga i programa. Dok su od novih programa visoko vrednovani programi o prevenciji zdravlja (52,9%), knjižničarske poduke za djecu (52,4%), kao i programi potpore nezaposlenima (51,2%), pa čak i besplatnoj posudbi e-čitača kao novoj usluzi (46,6%), slabije je vrednovan program promocije tema o zaštiti okoliša (39,8%), kao i rasprave o aktualnim društvenim temama (33,3%), iako se radi o programima kojima je cilj potaknuti građane na pozitivne životne stilove, odnosno odgovorno ponašanje u održivom razvoju, kao i potaknuti građanski aktivizam u promišljanju tema važnima za osobni i društveni život.

Utvrđena je statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti postojanja programa potpore Romima ($p < 0,001$), pri čemu članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju važnim programe potpore Romima. Za razliku od senzibiliziranosti i članova i nečlanova na potrebe slijepih i slabovidnih, ovaj rezultat upućuju da su članovi bolje upoznati sa svrhom programa kojima knjižnica podupire romsku zajednicu. No, stereotipi i predrasude spram Roma i nadalje su prisutni u zajednici, na što upućuju i rezultati ovog istraživanja (uloga koprivničke knjižnice u potpori romskoj zajednici apostrofirana je u poglavlju 8.2. Analiza i interpretacija intervjua).

Statistički značajna razlika između članova i nečlanova utvrđena je i u percepciji važnosti postojanja programa promocije tema o zaštiti okoliša ($p = 0,02$). Članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju važnim postojanje programa o zaštiti okoliša u sklopu knjižnice.

*Utvrđena je statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti postojanja programa rasprava o aktualnim društvenim temama ($p=0,03$). Članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova, smatraju važnim postojanje rasprava o aktualnim društvenim temama. No, činjenica je da u Hrvatskoj uopće ne postoji tradicija raspravljanja o pitanjima važnim za funkcioniranje društva za razliku od društava s dužom demokratskom tradicijom, a što smo u ovom radu posebno apostrofirali analizirajući nordijske narodne knjižnice (usporedi s potpoglavljem 4.2.2. *Prostor* i 5.4. *Usporedba s funkcioniranjem knjižnica u nekim zemljama*).*

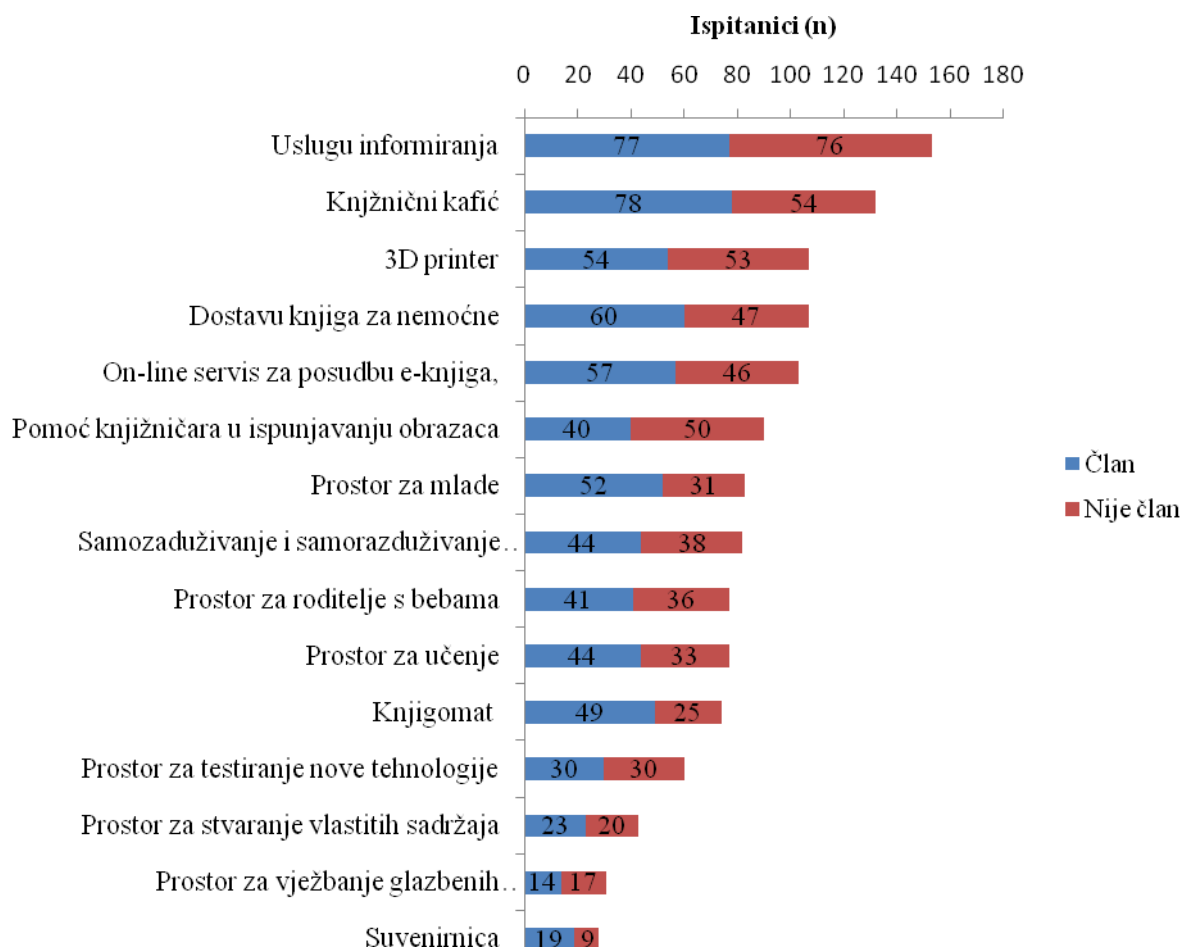
Ove statističke značajne razlike između članova i nečlanova mogu upućivati na zaključak da su članovi knjižnice bolje informirani o svrsi ovih programa koji odstupaju od tradicionalne knjižnične zadaće.

Nisu utvrđene statistički značajne razlike između članova i nečlanova u percepciji važnosti postojanja ostalih usluga. I članovi i nečlanovi knjižnice u podjednakoj mjeri smatraju sve ostale usluge važnima.

Usluge koje bi ispitanici koristili kada bi ih knjižnica nudila. Nakon utvrđivanja percepcije članova i nečlanova knjižnice o postojećoj ponudi usluga i programa, želio se dobiti uvid kako percipiraju u moguće usluge i programe koprivničke knjižnice. Ponuđene su usluge koje su sastavni dio ponude knjižnica u svijetu, uglavnom u razvijenim zemljama i društvima s jakom tradicijom narodnog knjižničarstva (vidi potpoglavlju 4.2.5. *Službe, usluge i korisnici*).

Prema navedenim rezultatima podjednako članovi i nečlanovi smatraju da bi knjižnica trebala nuditi uslugu informiranja „sve na jednom mjestu“. Bilo da se radi o novim događanjima, oglasima za posao, tečajevima i slično. Ispitanici, i članovi i nečlanovi, bi najmanje koristili suvenirnicu.

Grafički prikaz 4. Usluge koje bi ispitanici koristili s obzirom na njihovo (ne)članstvo u knjižnici

Uslugu informiranja „sve na jednom mjestu“ ili *one stop shop* spomenuli smo u potpoglavlju 4.2.6. *Organizacija poslovanja*, u dijelu o novim konceptima knjižničnog poslovanja. U tom konceptu knjižnica funkcionira kao dio komunalne mreže i na jednom mjestu povezuje usluge npr. centra za mlade, knjižnicu i obrazovanje odraslih te posreduje usluge e-vlade (primjer lanca knjižnica Idea Store u Londonu). Prilagođeno našim prilikama, ovu smo uslugu opisali kao mogućnost informiranja na jednom mjestu, npr. o mogućnostima zapošljavanja, tečajevima, događanjima u gradu, mogućnostima primanja socijalne pomoći, legalizaciji i dr. Očito da su članovi i nečlanovi unisono prepoznali da bi im ova usluga mogla olakšati život u suočavanju s birokratskim procedurama javne uprave.

Velik broj ispitanika iskazao je interes i za knjižničnim kafićem, koji je postao sastavni dio ponude mnogih knjižnica, prije svega u razvijenim zemljama (vidi potpoglavlje 4.2.2. *Prostor*), kao i za uslugom dostupnosti 3 D printera u knjižnici kao skupe, ali sve atraktivnije nove tehnologije; potom slijedi usluga dostave knjižnične građe u domove starijih i nemoćnih te mogućnost pristupa besplatnim *online* servisima za e-knjige, glazbu, filmove i sl. (o čemu smo pisali u potpoglavlju 2.3.1. *Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo* u sklopu stava J. Thorhauga o suvremenoj knjižnici čije postojanje ne može više biti zasnovano isključivo na pružanju informacija, već se treba približiti svakodnevnim potrebama ljudi gdje god bili).

Iako za prostorom za mlade postoji nasušna potreba u koprivničkoj knjižnici, ta usluga kod ispitanika nije prepoznata kao prioritetna (ili dovoljno atraktivna), za razliku od rezultata intervjuu gdje je to istaknuto kao najveći tekući problem knjižnice (vidi potpoglavlje 8.2. *Analiza i interpretacija rezultata intervjuu*).

Među ispitanicima je slabije prepoznata usluga koja obilježava tzv. novu knjižnicu ili knjižnice budućnosti kao mjesta za eksperimentiranje i kreativno stvaranje i trenutno je vladajući trend u knjižničarstvu razvijenih zemalja (vidi potpoglavlje 4.2.2. *Prostor*).

Utjecaj knjižnice na društvo

Percepcija važnosti knjižnice za razvoj Koprivnice. U ovom anketnom istraživanju, kao i u istraživanju društvenog utjecaja koprivničke knjižnice iz 2007. godine, željela se utvrditi percepcija građana o važnost knjižnice za pojedina područja razvoja Koprivnice.

Prema odgovorima ispitanika područja u kojima je knjižnica najvažnija za razvoj Koprivnice su prije svega obrazovanje i cjeloživotno učenje (66,9%), potom informiranje (65,0%), uključivanje hendikepiranih i marginaliziranih skupina u društvo (62,3%), kultura (60,5%), okupljanje i druženje građana (43,4%), provođenje slobodnog vremena (38,3%), jačanje solidarnosti u zajednici (36,1%) i gospodarski razvoj (27,0%).

Uočeno je podudaranje rezultata ovog istraživanja i istraživanja iz 2007. godine (vidi poglavlje 6. *Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*) u percipiranju obrazovanja i cjeloživotnog učenja kao najvažnijeg doprinosa knjižnice u razvoju zajednica.

U ovom istraživanju još je veći otklon stavova ispitanika od tradicionalne paradigme o knjižnici kao prvenstveno kulturnoj ustanovi nego što je bio u istraživanju iz 2007. godine. Kao važnije su prepoznate uloge knjižnice u informiranju, kao i u uključivanju u društvo hendikepiranih i marginalnih skupina građana (društveno uključivanje).

Osim toga, zanimalo nas je percipiraju li građani knjižnicu kao mjesto društvene integracije (okupljanje, povezivanje i druženje građana) i društvene kohezije (jačanje povjerenja i solidarnosti u lokalnoj zajednici). Te uloge su prepoznate kao izrazito važne za razvoj zajednice, ali ne u tolikoj mjeri kao obrazovanje i cjeloživotno učenje. To se odnosi i na važnost knjižnice kao mjesta za provođenja slobodnog vremena.

Ispitanici smatraju da je knjižnica najmanje važna za gospodarski razvoj. To se može objasniti time što se u hrvatskom društvu općenito ne uviđa da intrizične beneficije knjižnice u potpori obrazovanju, učenju i pismenosti mogu doprinijeti ili doprinose ekstrizičnim beneficijama, kao što su poboljšana kvaliteta života ili veća društvena uključenost (o tome smo pisali u potpoglavlju 2.3.6. *Društvena pravednost u dostupnosti knjižnicama*), a u taj kontekst možemo staviti i gospodarski razvoj. Na taj aspekt doprinosa knjižnice društvu ukazala je i intervjuirana novinarka u odgovoru na pitanje kojim strateškim ili razvojnim ciljevima lokalne zajednice knjižnica najviše doprinosi (vidi potpoglavlje 8.2. *Analiza i interpretacija intervjua*).

„Mislim da bi to prvenstveno trebala biti dostupnost znanja i obrazovanja, cjeloživotno obrazovanje pogotovo za one koji si to ne mogu financijski priuštiti, a sve su veće potrebe za time. Prvenstveno to, a onda ako imamo mogućnost dobivanja i širenja znanja i raznoraznih edukacija koje, naravno, knjižničari mogu omogućiti svojim članovima, onda vjerojatno dolaze i druge koristi koje imaju pomaka i u politici i u gospodarstvu. Sjećamo se onog vašeg programa kojeg ste imali kada ste educirali dugo nezaposlene osobe, kako napisati kurikulum, prijaviti se na posao i napraviti jednostavan životni plan. Prema tome, čini mi se na neki način da sve kreće od knjižnice i knjižničara koji su prepoznali potrebe lokalne zajednice... uredili i osmislili programe koje nude građanima, samo je pitanje koliko se građana odazivaju na njih.“ (predstavnik medija, intervju br. 8)

Tablica 6. Deskriptivni prikaz rezultata percepcije važnosti knjižnice za razvoj Koprivnice u određenim područjima (n=300)

	Uopće nije važno n (%)	Većinom nije važno n (%)	Niti je važno niti nevažno n (%)	Većinom je važno n (%)	Izrazito je važno n (%)
Provođenje slobodnog vremena	1 (0,3)	9 (3,1)	42 (14,6)	125 (43,6)	110 (38,3)
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	3 (1,0)	2 (0,7)	6 (2,0)	87 (29,4)	198 (66,9)
Informiranje	0 (0)	1 (0,3)	10 (3,5)	89 (31,1)	186 (65,0)
Kultura	1 (0,3)	3 (1,0)	23 (8,0)	86 (30,1)	173 (60,5)
Gospodarski razvoj	7 (2,5)	15 (5,3)	89 (31,2)	97 (34,0)	77 (27,0)
Jačanje solidarnosti u lokalnoj zajednici	2 (0,7)	14 (4,9)	55 (19,3)	111 (38,9)	103 (36,1)
Okupljanje i druženje građana	1 (0,4)	5 (1,8)	42 (14,9)	111 (39,5)	122 (43,4)
Uključivanje hendikepiranih i marginaliziranih skupina u društvo	1 (0,3)	0 (0)	21 (7,2)	88 (30,1)	182 (62,3)

Utvrđena je statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti knjižnice za razvoj Koprivnice u području obrazovanja i cjeloživotnog učenja ($p=0,04$). Članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju da knjižnica ima važnu ulogu u razvoju Koprivnice na području obrazovanja i cjeloživotnog učenja. Za pretpostaviti je da članovi značajnije percipiraju knjižnicu na taj način zato što je i koriste za svoje obrazovanje i cjeloživotno učenje, dok nečlanovi nemaju to iskustvo i još uvijek imaju tradicionalnu percepciju knjižnice kao kulturne ustanove.

Nije utvrđena statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti knjižnice za razvoj Koprivnice u ostalim područjima. I članovi i nečlanovi knjižnice u podjednakoj mjeri smatraju važnim utjecaj knjižnice na razvoj Koprivnice u ostalim područjima.

Tablica 7. Razlike u percepciji važnosti knjižnice za razvoj Koprivnice u navedenim područjima s obzirom na (ne)članstvo u knjižnici (n=300)

	Član	Nije član	P
	Medijan (IQR)	Medijan (IQR)	
Provođenje slobodnog vremena	4 (4-5)	4 (4-5)	0,52
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	5 (4-5)	5 (4-5)	0,04*
Informiranje	5 (4-5)	5 (4-5)	0,65
Kultura	5 (4-5)	5 (4-5)	0,80
Gospodarski razvoj	4 (3-5)	4 (3-5)	0,82
Jačanje solidarnosti u lokalnoj zajednici	4 (4-5)	4 (3-5)	0,15
Okupljanje i druženje građana	4 (4-5)	4 (4-5)	0,90
Uključivanje hendikepiranih i marginaliziranih skupina u društvo	5 (4-5)	5 (4-5)	0,85

Kratice: IQR= interkvartilni raspon; p = statistička značajnost Mann-Whitney U testa

Percepcija važnosti knjižnice za osobni razvoj određenih skupina u zajednici.

Za razliku od tradicionalnog fokusa na knjižnične zbirke, korisnici i njihov osobni razvoj u fokusu su djelovanja suvremenih knjižnica. Stoga se i u ovom istraživanju želio dobiti uvid u percepciju ispitanika o važnost knjižnice za osobni razvoj pojedinih korisničkih skupina.

Prema dobivenim rezultatima knjižnica je izrazito važna za osobni razvoj studenata (79,0%), srednjoškolaca (76,3%) i osnovnoškolaca (73,7%). Potom slijede osobe s invaliditetom (56,6%), djeca predškolske dobi (50,7%), siromašne osobe (45,8%) i umirovljenici (43,2%). Na kraju su nacionalne manjine (38,1%), nezaposleni (37,3%) i zaposleni (34,0%), a na posljednjem mjestu bebe i mala djeca (25,6%).

Dobiveni rezultati podudaraju se sa sadašnjom strukturom članova knjižnice, budući da su djeca i mladi najbrojniji članovi knjižnice zbog potrebe formalnog obrazovanja (usporedi potpoglavlje 8.1.3. *Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice* - **Slika 2.** Grafički prikaz

sociodemografske strukture članova koprivničke knjižnice po mjestu u obrazovnom sustavu i radnom statusu (stanje 31.12.2014.).

Uz formalno obrazovanje, u suvremenom društvu prepoznaje se i potpora knjižnica neformalnom obrazovanju, koje također ulazi u koncept cjeloživotnog učenja. Međutim, proizlazi da većina ispitanika vezuje knjižnicu uz formalno obrazovanje, a ne prepoznaju njezinu ulogu i zadaću u potpori neformalnih i informalnih aspekata učenja.

Isto tako, ispitanici gotovo da i ne percipiraju izrazitu važnost knjižnice za osobni razvoj beba i male djece, za razliku od vladajućih trendova u knjižničarstvu koji ističu važnost potpore knjižnice razvoju rane pismenosti i predčitalačkih vještina od najranije dobi kako bi se spriječile teškoće u čitanju u kasnijoj, školskoj i odrasloj dobi (vidi potpoglavlje 8.1.4. *Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici*).

Tablica 8. Deskriptivan prikaz percepcije važnosti knjižnice za osobni razvoj određenih skupina u Koprivnici (n=300)

	Uopće nije važno	Većinom nije važno	Niti je važno niti nevažno	Većinom je važno	Izrazito je važno
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Bebama i maloj djeci	23 (8,0)	39 (13,5)	74 (25,6)	79 (27,3)	74 (25,6)
Djeci predškolske dobi	3 (1,0)	11 (3,7)	36 (12,2)	95 (32,3)	149 (50,7)
Osnovnoškolskoj djeci	1 (0,3)	0 (0)	12 (4,0)	65 (21,9)	219 (73,7)
Srednjoškolcima	0 (0)	2 (0,7)	7 (2,4)	61 (20,7)	225 (76,3)
Studentima	0 (0)	1 (0,3)	10 (3,4)	51 (17,3)	233 (79,0)
Zaposlenima	2 (0,7)	10 (3,4)	58 (19,7)	124 (42,2)	100 (34,0)
Nezaposlenima	2 (0,7)	5 (1,7)	64 (21,9)	112 (38,4)	109 (37,3)
Umirovljenicima	2 (0,7)	2 (0,7)	49 (16,7)	114 (38,8)	127 (43,2)
Osobama s invaliditetom	1 (0,3)	0 (0)	26 (8,8)	101 (34,2)	167 (56,6)
Siromašnim osobama	6 (2,0)	9 (3,1)	47 (15,9)	98 (33,2)	135 (45,8)
Nacionalnim manjinama	6 (2,0)	17 (5,8)	57 (19,4)	102 (34,7)	112 (38,1)

Tablica 9. Razlike u percepciji važnosti knjižnice za osobni razvoj navedenim skupina u Koprivnici s obzirom na (ne)članstvo u knjižnici (n=300)

	Član	Nije član	p
	Medijan (IQR)	Medijan (IQR)	
Bebama i maloj djeci	4 (3-5)	3 (2-4)	0,01*
Djeci predškolske dobi	5 (4-5)	4 (4-5)	0,05*
Osnovnoškolskoj djeci	5 (5-5)	5 (4-5)	0,02*
Srednjoškolcima	5 (5-5)	5 (4-5)	0,10
Studentima	5 (5-5)	5 (5-5)	0,42
Zaposlenima	4 (4-5)	4 (3-5)	0,52
Nezaposlenima	4 (4-5)	4 (3-5)	0,03*
Umirovljenicima	4 (4-5)	4 (4-5)	0,21
Osobama s invaliditetom	5 (4-5)	5 (4-5)	0,84
Siromašnim osobama	5 (4-5)	4 (3-5)	0,02*
Nacionalnim manjinama	4 (4-5)	4 (3-5)	0,02*

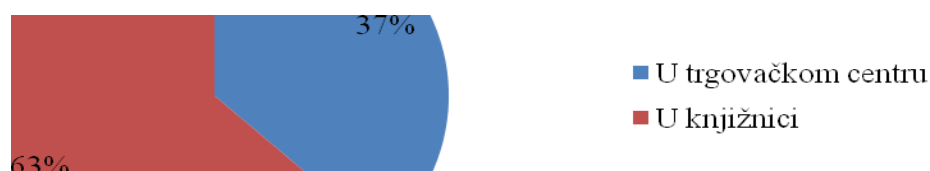
Kratice: IQR= interkvartilni raspon; p = statistička značajnost Mann-Whitney U testa

Utvrđene su statistički značajne razlike između članova knjižnice i nečlanova knjižnice u percepciji važnosti knjižnice za osobni razvoj beba i male djece, djece predškolske dobi, osnovnoškolske djece, nezaposlenih, siromašnih osoba i nacionalnih manjina. Pri tome članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju da knjižnica ima važan utjecaj za osobni razvoj navedenih skupina u Koprivnici. To se može objasniti boljom informiranosti članova knjižnice o uslugama i programima kojima knjižnica podupire osobni razvoj ovih korisničkih skupina. Istovremeno, činjenica je da u hrvatskom društvu nema nacionalnih programa koji bi sustavno upozoravali na značaj ranih, predčitalačkih aktivnosti na lakše usvajanje čitateljskih kompetencija u kasnijoj dobi djeteta, ali i preveniranje teškoća u čitanju. Stoga je i senzibiliziranost hrvatskog društva na ovu problematiku vrlo slaba, a lokalne inicijative poput ovih koje poduzima koprivnička knjižnice ne samo da su rijetke, nego su i ograničenog dosega (usporedi s potpoglavljem 8.1.4. Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici).

Nije utvrđena statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti knjižnice za osobni razvoj ostalih skupina. I članovi i nečlanovi knjižnice u podjednakoj mjeri smatraju važnim utjecaj knjižnice na osobni razvoj ostalih skupina.

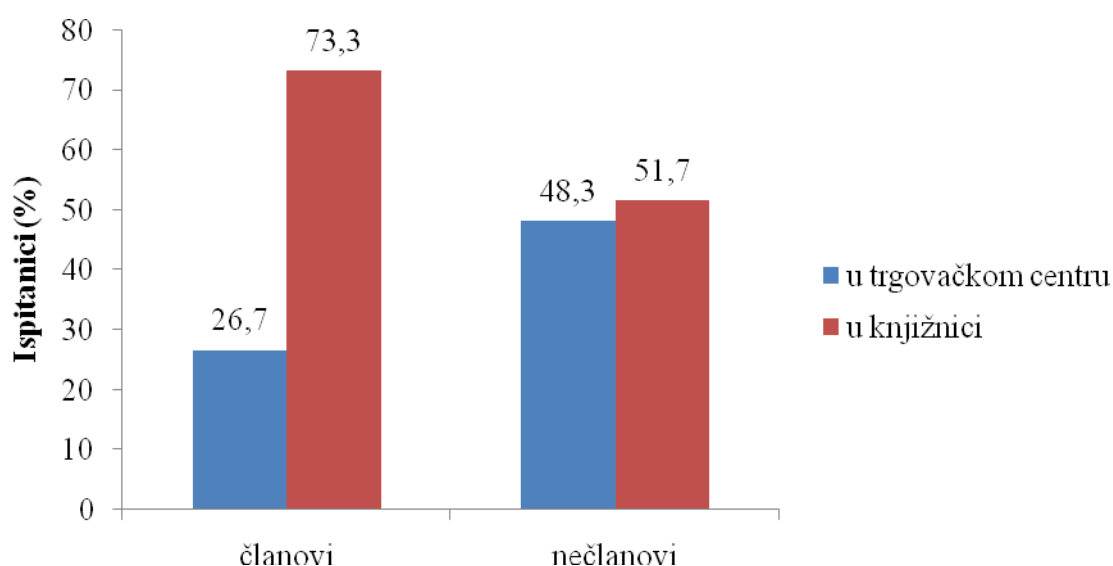
Preferirano provođenje slobodnog vremena. S obzirom da je konzumerizam prevladavajući životni stil u suvremenom društvu (vidi potpoglavlje 2.3.1. Neoliberalni kapitalizam i konzumerističko društvo), zanimalo nas je koliko su u preferiranom provođenju slobodnog

vremena knjižnici konkurencija trgovački centri (usporedi potpoglavlje 2.5. *Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici* – razmatranje O. Čaldarovića o dominaciji nemjesta poput trgovačkih centara nad javnim mjestima kao mjestima društvene integraciji).

Grafički prikaz 5. Preferiranog provođenja slobodnog vremena (n=300)

Većina ispitanika (63%) bi radije odabrala provoditi slobodno vrijeme u knjižnici nego u trgovačkom centru.

Grafički prikaz 6. Preferirano provođenje slobodnog vremena s obzirom na članstvo u knjižnici (n=300)

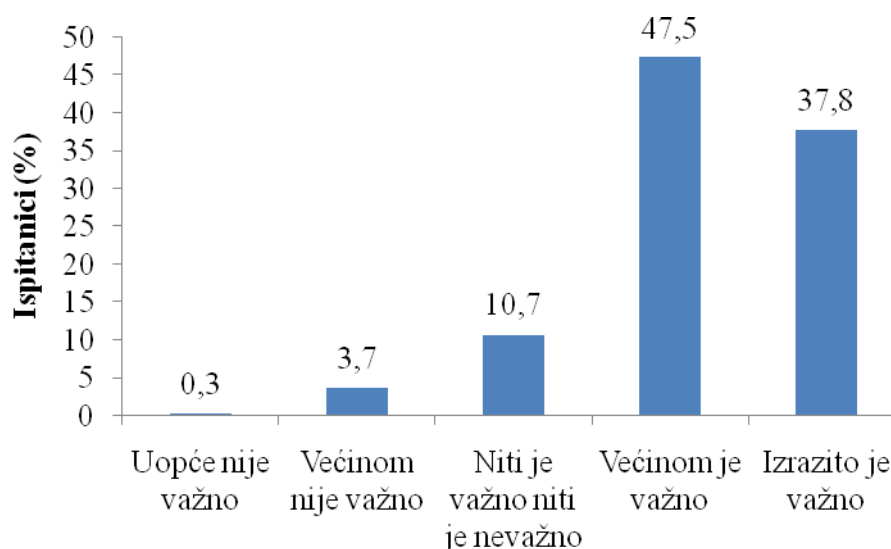

Više članova (73%) bi slobodno vrijeme provodili u knjižnici, dok samo 27% članova bi radije slobodno vrijeme provodilo u trgovačkom centru. Nečlanovi bi podjednako provodili slobodno vrijeme u knjižnici kao i u trgovačkom centru.

S obzirom da bi podjednaki broj nečlanova provodio slobodno vrijeme u knjižnici i trgovačkom centru, može se pretpostaviti da bi knjižnica bila atraktivnija za članove, a možda još više za nečlanove i njihov odabir o provođenju slobodnog vremena kada bi slijedila trendove u arhitekturi i prostoru suvremenih knjižničnih zgrada koje izgledaju poput robnih kuća koje nude različite sadržaje za različite skupine, a prije svega „iskustvo“ (vidi potpoglavlje 4.2.2. *Prostor*).

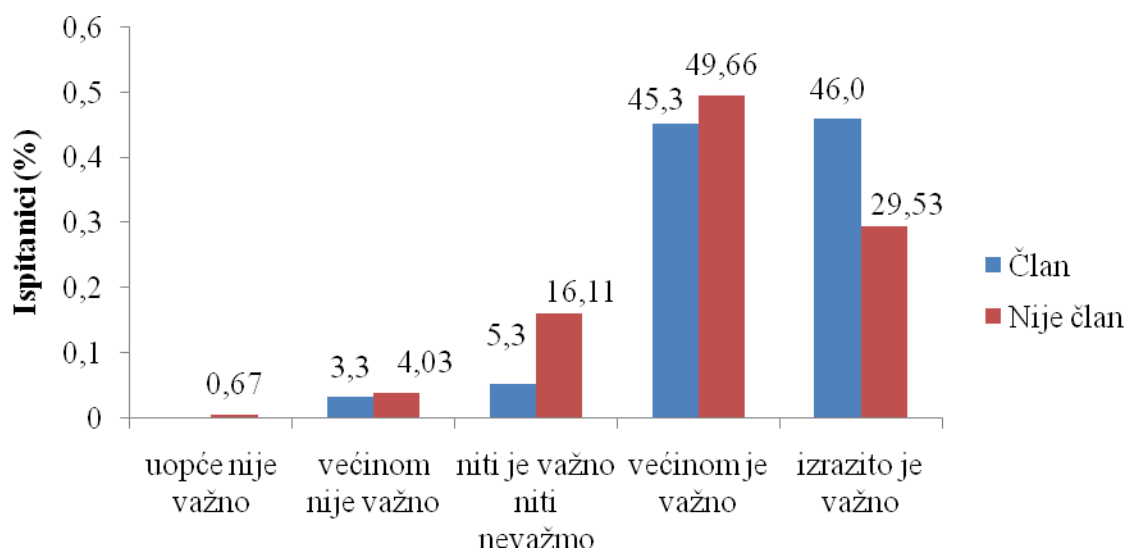
Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna povezanost u preferenciji provođenja slobodnog vremena s obzirom na (ne)članstvo u knjižnici ($\chi^2=13,534$; $p<0,001$; $df=1$). Najveći doprinos hi-kvadratu daju nečlanovi koji su više od očekivanog odabrali provoditi slobodno vrijeme u trgovačkom centru. Jačina povezanosti je slaba do umjerena te iznosi $\phi=0,223$.

Percepcija važnosti suradnje. Zanimala nas je percepcija ispitanika važnosti suradnje knjižnice s drugim institucijama i pojedincima u provedbi knjižničnih usluga i programa. Kao što je umrežavanje jedna od značajki suvremenog društva (vidi potpoglavlje 2.2.2. *Umreženo društvo*), tako je i razvijanje mreža partnera i suradnički odnosi jedan od najčešće korištenih modela poslovanja kojim knjižnice pokušavaju odgovoriti kako na stalne društvene promjene i potrebu njihovom prilagođavanju s jedne strane, a stalno reduciranje financijskih i ljudskih resursa s druge strane (vidi poglavlje 4.2.6. *Organizacija poslovanja*). Dijeljenje znanja i iskustva stručnog osoblja različitog profila, prostornih i financijskih resursa sa suradnicima, jedna je od važnih i popularnih strategija u poslovanju knjižnice.

Grafički prikaz 7. Percepcija važnosti suradnje knjižnice s drugim institucijama (n=300)

Ispitanici u najvećoj mjeri smatraju važnim suradnju knjižnice s drugim institucijama (85,3% ispitanika se izjasnilo da je suradnja knjižnice s drugim institucijama „većinom važna“ ili „izrazito važna“).

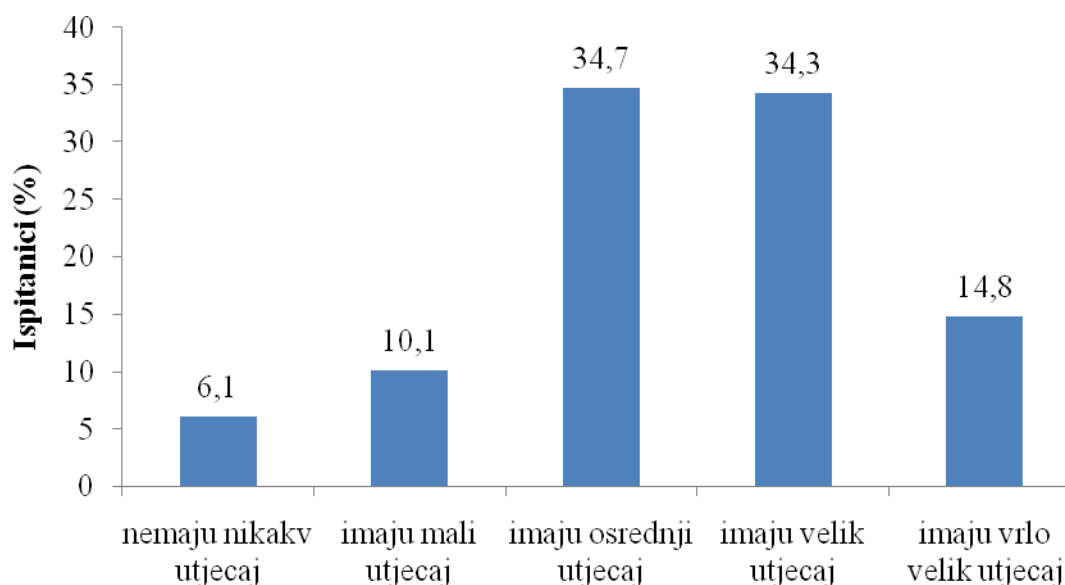
Grafički prikaz 8. Percepcija važnosti suradnje knjižnice s drugim institucijama s obzirom na (ne)članstvo u knjižnici (n=300)

Mann-Whitney U testom utvrđena je statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti suradnje knjižnice s drugim institucijama ($p < 0,001$). Pri tome, članovi

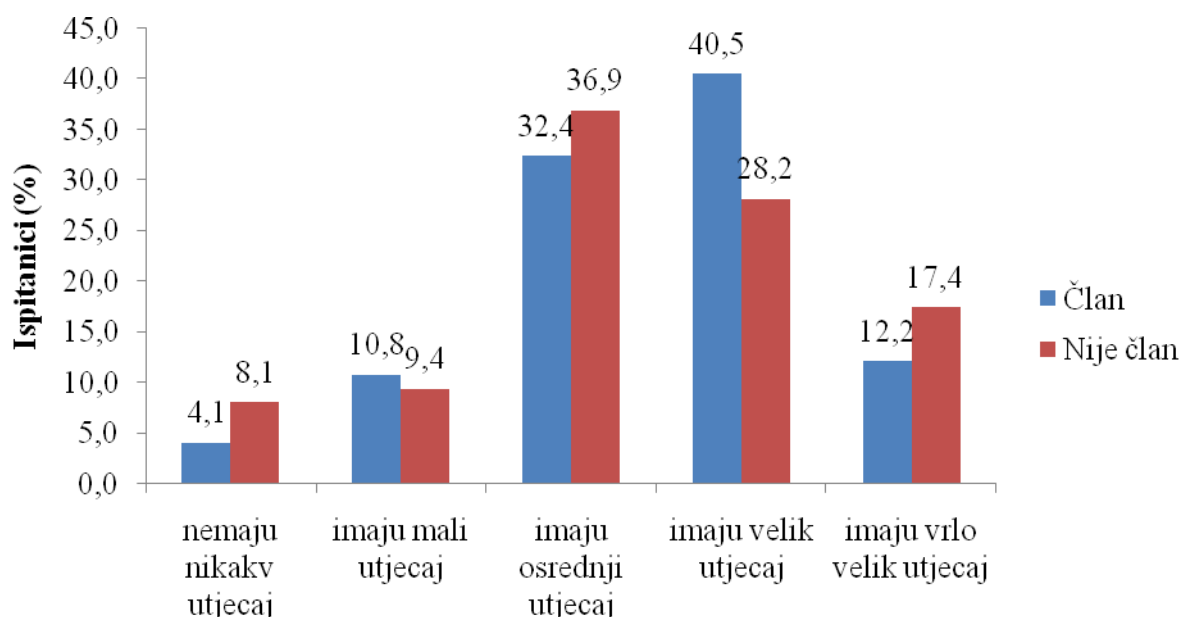
knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju važnim suradnju knjižnice i drugih institucija. Budući da su uglavnom članovi korisnici tih programa, očekivano su prepoznali kao *izrazitu važnu* i *važnu* suradnju knjižnice s drugim institucijama i pojedincima u provedbi knjižničnih usluga i programa.

Percepcija utjecaja knjižničara kao profesije. Zanimala nas je percepcija ispitanika o utjecaju knjižničara kao profesije na aktualni razvoj Koprivnice i društva općenito s obzirom da prvenstveno od njih ovisi spremnost na stalno prilagođavanje knjižnice promjenama u društvu.

Ispitanici podjednako smatraju da knjižničari kao profesija imaju osrednji utjecaj na razvoj Koprivnice i društva (35%) te da knjižničari imaju veliki utjecaj na razvoj Koprivnice i društva (34%). Najmanje ispitanika (6%) smatra da knjižničari kao profesija nemaju nikakav utjecaj na razvoj Koprivnice i društva.

Grafički prikaz 9. Percepcija utjecaja knjižničara kao profesije na razvoj Koprivnice i društva (n=300)

Grafički prikaz 10. Percepcija utjecaja knjižničara kao profesija na razvoj Koprivnice i društva s obzirom na (ne)članstvo u knjižnici (n=300)

Mann-Whitney U testom nije utvrđena statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji utjecaja knjižničara kao profesija na razvoj Koprivnice i društva ($p=0,525$).

Percepcija važnosti pojedinih osobina knjižničara. Prema dobivenim rezultatima od navedenih osobina knjižničara za kvalitetno pružanje usluga izrazito je važna stručnost (78,0%), uljudnost (75,1%), komunikativnost (73,56%), a tek potom spremnost na stalno stručno usavršavanje (57,1%) i brzina usluživanja (73,6%).

Iz ovih rezultata proizlazi da ispitanici ne povezuju stručnost kao izrazito važnu osobinu knjižničara sa stalnim stručnim usavršavanjem, kojemu se u poslovanju suvremenih knjižnica, pa tako i koprivničke, posvećuje posebna pozornost zbog brzih promjena u građi, tehnologiji, potrebama i interesima korisnika (vidi potpoglavlja 4.2.4. *Osoblje* i 8.1.3. *Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice*). S druge strane, ispitanici su prepoznali jednu od vrijednosti poslovanja knjižnice koja ističu važnost “stručnog, kompetentnog i susretljivog knjižničnog osoblja” (vidi potpoglavlje 8.1.3. *Cilj, zadaci i poslovanje knjižnice*). Brzina usluživanja je značajka koja se naročito potencira u razvijenim, tržišno orijetiranim društvima orijentiranim na

učinkovitost, no u hrvatskom društvu (još) nije prihvaćena kao standard, pa možemo zaključiti da se to manifestira i u rezultatima dobivenim u ovom istraživanju.

Tablica 10. Deskriptivni prikaz percepcije važnosti pojedinih osobina knjižničara za kvalitetno pružanje usluga (n=300)

	Uopće nije važno	Većinom nije važno	Niti je važno niti nevažno	Većinom je važno	Izrazito je važno
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Stručnost	1 (,3)	1 (,3)	10 (3,4)	53 (18,0)	230 (78,0)
Ljubaznost	0 (,0)	0 (,0)	5 (1,7)	73 (24,7)	217 (73,6)
Brzina usluživanja	0 (,0)	2 (,7)	49 (16,9)	112 (38,6)	127 (43,8)
Komunikativnost	1 (,3)	1 (,3)	7 (2,4)	68 (23,3)	215 (73,6)
Uljudnost	0 (,0)	0 (,0)	4 (1,4)	69 (23,5)	220 (75,1)
Spremnost na stalno stručno usavršavanje	1 (,3)	4 (1,4)	28 (9,5)	93 (31,6)	168 (57,1)

Tablica 11. Razlike u percepciji važnosti pojedinih osobina knjižničara za kvalitetno pružanje usluga s obzirom na (ne)članstvo (n=300)

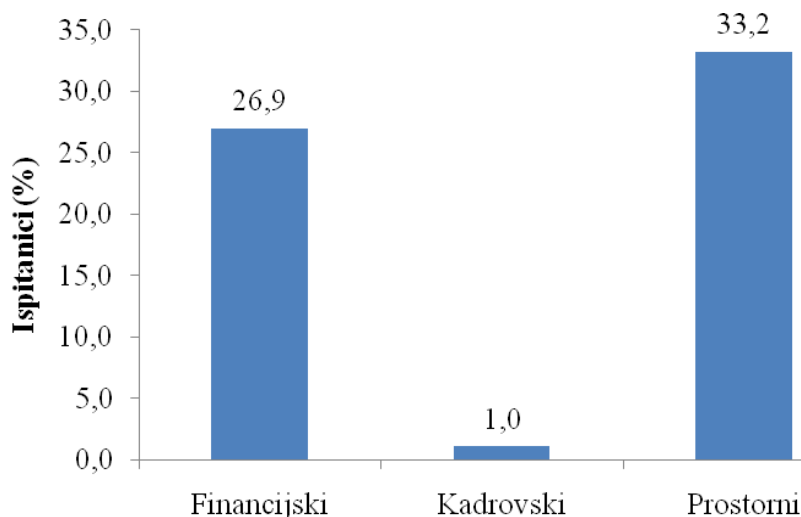
	Član	Nije član	p
	Medijan (IQR)	Medijan (IQR)	
Stručnost	5 (5-5)	5 (5-5)	0,17
Ljubaznost	5 (4-5)	5 (4-5)	0,90
Brzina usluživanja	4 (4-5)	4 (4-5)	0,93
Komunikativnost	5 (4-5)	5 (4-5)	0,98
Uljudnost	5 (4-5)	5 (5-5)	0,92
Spremnost na stalno stručno usavršavanje	5 (4-5)	5 (4-5)	0,41

Kratice: IQR= interkvartilni raspon; p = statistička značajnost Mann-Whitney U testa

Mann-Whitney U testu nisu utvrđene statistički značajne razlike između članova i nečlanova u percepciji važnosti pojedinih osobina knjižničara za kvalitetno pružanje usluga. I članovi i nečlanovi smatraju podjednako (visoko) važnim da knjižničari trebaju imati navedene osobine kako bi mogli kvalitetno pružati usluge.

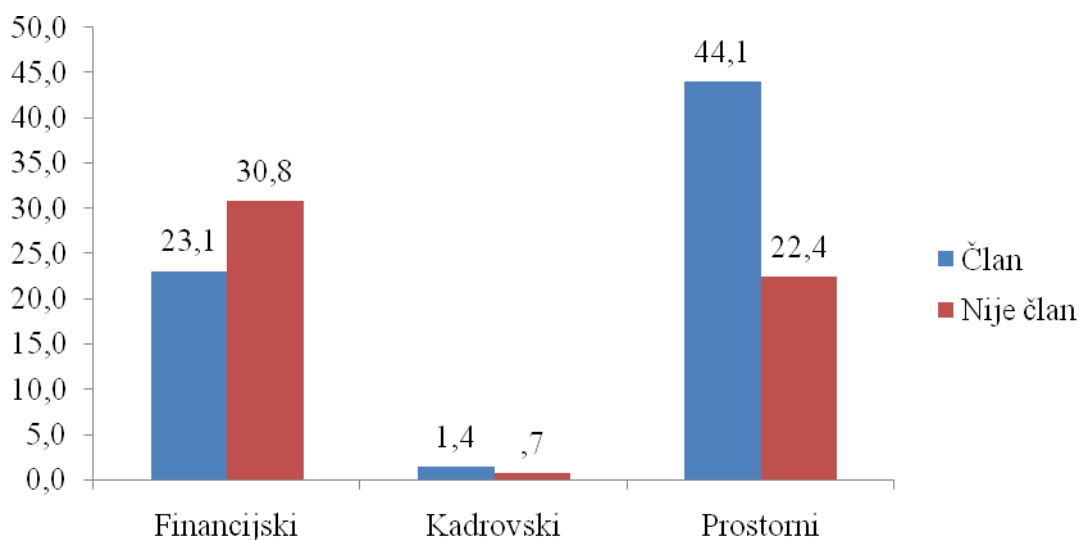
Percepcija tekućih problema knjižnice. Kao i u istraživanju metodom polustrukturiranog intervjua, tako se i u ovom anketnom istraživanju željelo

utvrditi koji problem knjižnice ispitanici percipiraju kao najveći u tekućem poslovanju – finansijski, kadrovski ili prostorni.

Grafički prikaz 11. Percepcija problema knjižnice (n=300)

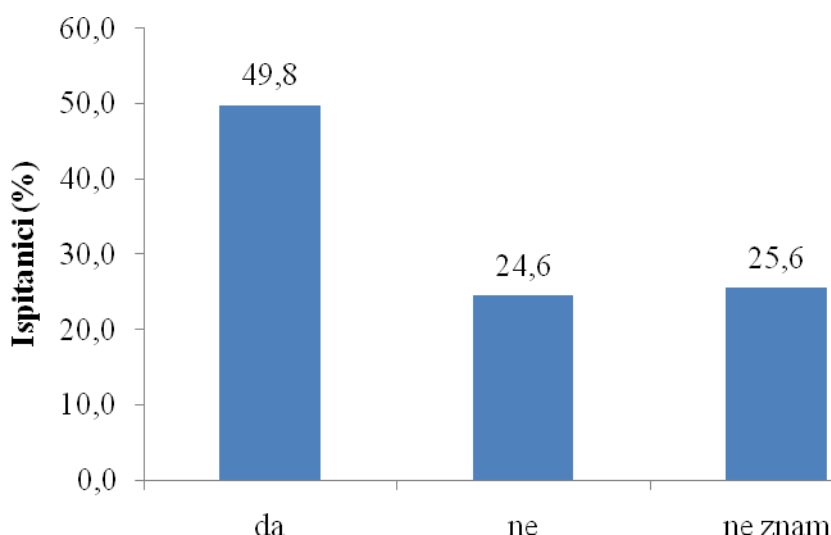
Najveći dio ispitanika smatra da knjižnica ima prostorne probleme, odnosno nedovoljan prostor (33%), 27% ispitanika smatra da knjižnica ima finansijske probleme (nedovoljno finansijskih sredstava za rad), a najmanje ispitanika smatra da knjižnica ima kadrovske probleme (nedovoljan broj zaposlenih).

Grafički prikaz 12. Percepcija problema knjižnice s obzirom na (ne)članstvo (n=300)

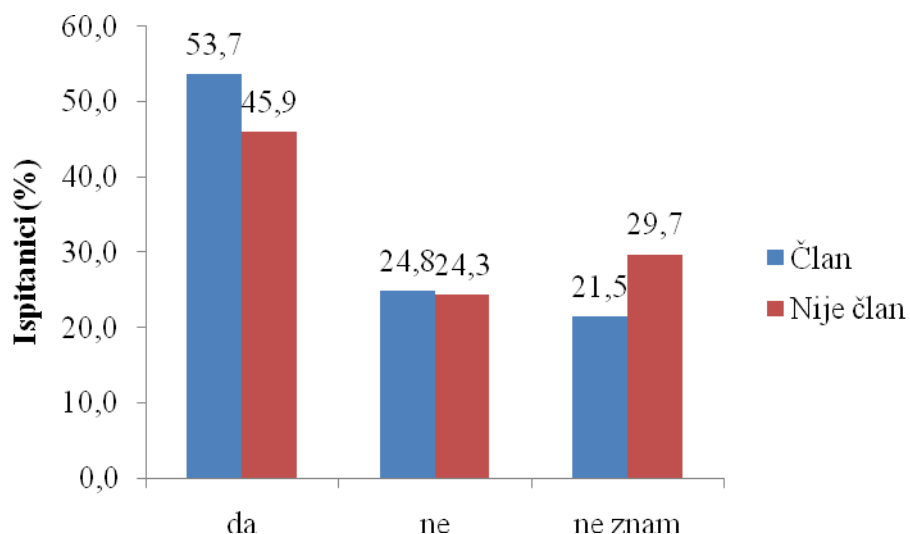
Većina članova knjižnice smatra da knjižnica ima problem s nedostatkom prostora (44%), a da knjižnica ima financijskih problema smatra 23% članova. Najveći dio nečlanova smatra da knjižnica ima financijske probleme (31%), a nešto manji broj nečlanova (22%) smatra da knjižnica ima probleme s nedovoljnim prostorom.

Budući da su članovi već pri dolasku u knjižnicu suočeni s problemom skučenog i neprilagođenog prostora, razumljivo je da ga većina prepoznaje kao najveći. Rezultati anketnog istraživanja podudaraju se s rezultatima intervjua, gdje su gotovo svi ispitanici istaknuli identičan problem, problem prostora, kao najveći u tekućem poslovanju knjižnice, iako niti kadrovski i financijski problemi knjižnice nisu zanemarivi. Međutim, dok se raznim modelima poslovanja može utjecati na ublažavanje kadrovskih i financijskih problema svakodnevnog poslovanja (npr. volontiranjem, programima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, suradničkim odnosima, traženjem donacija i sponzorstava i dr.), to nije moguće kada se radi o fizičkom prostoru zato što od donositelja političkih odluka ovisi odluka o tako velikoj investiciji kao što je gradnja nove knjižnice ili dogradnja postojeće. Istraživanje koprivničke knjižnice iz 2007. godine je pokazalo da su zgrada i prostor važne pretpostavke za knjižnični rad, koji same po sebi ne utječu na korištenje knjižnice i zadovoljstvom građana, već su za to još potrebne kvalitetne i raznolike usluge te educirano stručno osoblje (usporedi s *potpoglavljem 6. Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*).

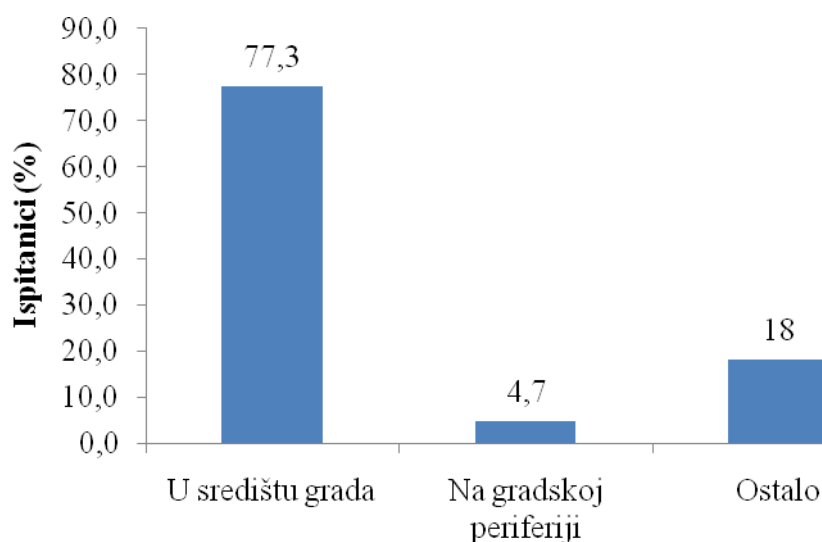
Grafički prikaz 13. Treba li Koprivnici nova zgrada gradske knjižnice? (n=300)

Polovica ispitanika (50%) smatra da Koprivnici treba nova zgrada gradske knjižnice.

Grafčki prikaz 14. Treba li Koprivnici nova zgrada gradske knjižnice? S obzirom na (ne)članstvo (n=300)

Hi-kvadrat testom *nije utvrđena statistički značajna povezanost u percepciji nužnosti novog prostora gradske knjižnice s obzirom na (ne)članstvo* ($p=0,237$).

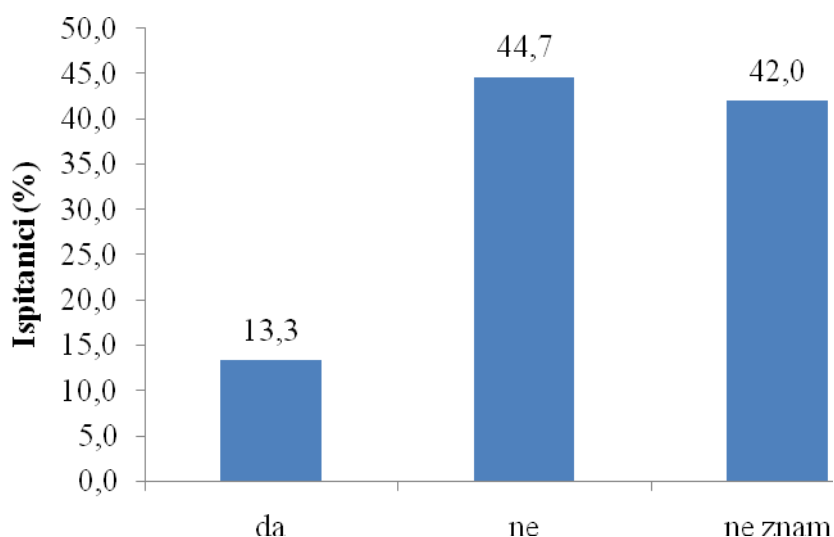

Grafčki prikaz 15. Kada bi se gradila nova knjižnica, na kojoj bi lokaciji trebala biti? (n=300)

Većina ispitanika (77%) smatra da bi se nova knjižnica trebala izgraditi u središtu grada. Ovi rezultati podudaraju se s rezultatima istraživanja iz 2007. godine, kao i intervju u ovom istraživanju, gdje je većina ispitanika također istaknula da nova knjižnica, ukoliko bi se gradilo, treba biti u središtu grada.

Percepcija donositelja političkih odluka o knjižnici kao faktoru razvoja zajednice. Najveći dio ispitanika (45%) smatra da oni koji donose političke odluke ne prepoznaju knjižnicu kao faktor razvoja lokalne zajednice. Svega 13,3% ispitanika smatra da donositelji političkih odluka prepoznaju doprinos knjižnice u razvoju grada. Ovi rezultati djelomično se podudaraju s rezultatima dobivenim metodom intervju, gdje je većina ispitanika odgovorila da donositelji političkih odluka prepoznaju knjižnicu i knjižničare kao faktor razvoja lokalne zajednice, ali ne u dovoljnoj mjeri (vidi *potpoglavlje 8.2. Analiza i interpretacija rezultata intervju*). Gotovo identičan postotak ispitanika ne zna odgovor na ovo pitanje (42,0%).

Grafički prikaz 16. Prepoznaju li oni koji donose političke odluke knjižnicu kao faktor razvoja naše lokalne zajednice? (n=300)

Prijedlozi i komentari ispitanika na temu uloga i zadaća knjižnice

Ispitanici su imali mogućnost dopuniti anketu svojim prijedlozima, mišljenjima i komentarima (odgovor na pitanje 21.). Na taj se način dobilo 17 odgovora od članova i 9 odgovora od nečlanova (vidi **Prilog 5a. Prijedlozi i komentari ispitanika anketnog upitnika na temu uloga i zadaća knjižnice**). Uz pohvale knjižnici i knjižničarima, kao i njihovim

programima za Rome, *članovi* predlažu da se poboljša fond, omogući *online* čitanje knjiga, privuče više građana u knjižnicu, omogući arhitektonska dostupnost zgrade osobama s invaliditetom. Također predlažu da lokacija nove zgrade gradske knjižnice bude u Esterovoj ulici, da knjižnica ima više prostora za učenje i čitanje, da povoljnije za korisnike uredi ljetno radno vrijeme. *Nečlanovi*, također uz pohvale knjižničarima i knjižnici i želje za uspjeh u budućem radu, predlažu da knjižnica ponudi audio knjige za učenje jezika zbog emigracija u inozemstvo radi traženja posla, kao i uslugu prevođenja potrebnih dokumenata. Izražava se čuđenje zbog „nekih usluga koje knjižnice prije nisu nudile“, a daju se i opaska da knjižnica ulazi u preveliki opseg poslova, odnosno izlazi iz svojih uobičajenih područja djelovanja, a to su knjiga, kulturni događaj, internet („Vi budete ko banka sa svim tim uslugama koje planirate. Preveliki opseg planirate.“). Također se predlaže da knjižnica radi na jačanju solidarnosti i provodi projekte s udrugama i osobama s invaliditetom. Zamjera se da knjižnica da nije dosljedna u svojoj misiji da bude „za sve“ jer je članarina besplatna za stanovnike Koprivnice, ali ne i okolice. Predlaže se i uređenje vrta za čitanje.

9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Da bi se ostvario postavljeni cilj doktorskog rada, a to je identificiranje mogućnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj da slijede suvremene pravce transformacije tradicionalne uloge knjižnica u svijetu kako bi povećale svoju prepoznatljivost i učinkovitost u društvu, rad je podijeljen u dva dijela – teorijska polazišta i empirijsko istraživanje.

U prvom poglavlju, **uvodu**, obrazložena je tema, glavni ciljevi, hipoteze, struktura i znanstveni doprinos rada.

Teorijski dio rada sastoji se od **pet poglavlja**, u kojima je analizirana relevantna literatura iz područja sociologije i knjižničarstva koja se bavi karakterističnim procesima suvremenog društva i preobrazbama koje narodne knjižnice prolaze kako bi im se prilagodile (*desk research*).

U drugom poglavlju razmatrana je ***uloga narodne knjižnice u suvremenom društvu***. Nalazi o određenju, nastanku i razvoju narodnih knjižnica pokazuju da se narodne knjižnice (eng. *public libraries*) u današnjem smislu riječi javljaju sredinom 19. stoljeća s industrijalizacijom, jačanjem radničke klase i pokreta za radnička prava te demokratizacijom života. Uz javno financiranje bitne značajke su im opći karakter i popularnost zbirke, kao i legislativa o njihovom javnom karakteru. Hrvatske narodne knjižnice razlikuju se po svojoj tradiciji i povijesti od narodnih knjižnica u mnogim drugim zemljama kojima je od samih početaka u 19. stoljeće dodijeljena podjednako socijalna i obrazovna misija. Zbog bitno drugačijih povijesnih okolnosti pokretački, konstitutivni motiv hrvatskih narodnih knjižnica nije primarno socijalni nego nacionalni (briga za narodni jezik i kulturu, knjižnica kao ustanova nacionalnog buđenja i samobitnosti). U Hrvatskoj se narodne knjižnice u pravom smislu riječi, kao javno financirane ustanove, javljaju tek u 20. stoljeću (usporedi s potpoglavljem *2.1. Određenje, nastanak i razvoj narodnih knjižnica*).

Analiza promjena u suvremenom društvu u kontekstu sociološke teorije Manuela Castellsa (*informacionalizam, umreženost i virtualna stvarnost*) relevantna je za razumijevanje razvoja i transformacije uloga knjižnica na prijelazu iz industrijskog u novo, informacijsko doba. Narodne knjižnice poprimaju uloga medijatora u kreiranju novih veza između *prostora tokova*

(virtualnog, umreženog prostora) i *prostora mjesta* (fizičkog prostora). Pružaju potporu formiranju identiteta lokalnih zajednica u umreženom društvu i promjenjivim uvjetima globalizacije i informatizacije; demokratska su čvorišta i javna mjesto koja na lokalnoj razini pružaju pristup znanju te unapređuje interakciju u zajednici u odnosu lokalno – globalno (usporedi s potpoglavljem 2.2. *Promjene u suvremenom društvu relevantne za razvoj i transformaciju uloge knjižnica*).

Fenomeni nove socijalne zbilje koji također utječu na djelovanje knjižnica u informacijsko doba izražavaju koncepti neoliberalnog kapitalizma i konzumerističkog društva, „društva znanja“, cjeloživotnog učenja, novih oblika pismenosti, novih oblika knjige i pitanja o budućnosti knjižnica te društvene pravde u dostupnosti knjižnicama. Analize različitih stajališta o ovim temama pokazala su da narodne knjižnice nisu izuzetak u reflektiranju „janusovskog“ karaktera suvremenog društva, koje se s jedne strane temelji na vrijednostima liberalne demokracije (jednakost, pravda, sloboda) i humanističko-emancipacijskim načelima, a s druge strane potpora su reproduciranju dominantnih proizvodnih matrica i logike djelovanja tzv. postindustrijskog kapitalizma. Knjižnice se također mogu ubrojiti u područja u koja prodiru elementi tržišnih mehanizama i korporativnog načina poslovanja (npr. u sferi zapošljavanja, novih poslovnih modela i procedura rada, pritiska da se zadrže postojeći i pokrenu novi načina djelovanja uz istovremeno reduciranje financijskih sredstva i dr.) (usporedi s potpoglavljem 2.3. *Knjižnice i nova socijalna zbilja*).

Pokazatelji adaptacije knjižnice na nove situacije u suvremenom društvu i njihovu novu fazu razvoja u informacijskom dobu su paradigme *hibridne i digitalne knjižnice* te *knjižnice kao središta zajednice*. Hibridna knjižnica se kao knjižnični koncept i nova knjižnična paradigma javlja od kraja 1990-ih godina, a temelji se na kombinaciji tradicionalne, „fizičke“ dimenzije narodne knjižnice s umreženim i elektronički dostupnim knjižničnim uslugama. Koncept digitalne knjižnice postao je popularan u knjižničarskim krugovima početkom 1990-ih godina, a vezan je uz promjene u knjižničnoj građi, do kojih je došlo u svega nekoliko desetljeća s računalnim mrežama i digitalnim medijima (usporedi s potpoglavljem 2.4. *Hibridna knjižnica i digitalna knjižnica - nova razvojna faza u konfiguraciji knjižnica u informacijskom društvu*). Raširena paradigma narodnog knjižničarstva od 1990-tih godina temelji se i na konceptu knjižnice kao jednog od bitnih središta zajednice, javnog mjesta i okupljališta otvorenog svima. Reaktualiziranju ovog koncepta doprinio je UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice te IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Koncept doživljava svojevrsnu redefiniciju

početkom 2000-ih godina, pa se narodna knjižnica razmatra kao *dnevni boravak zajednice*, a u 2010-ima kao *treće mjesto* (uz dom kao prvo mjesto i posao kao drugo mjesto u životu čovjeka) (usporedi s potpoglavljem 2.5. *Knjižnica kao središte djelovanja u zajednici*).

U trećem poglavlju razmatraju se ***uloge narodnih knjižnica u kontekstu međunarodnih političkih i strateških dokumenata***, koji također čine relevantan kontekstualni okvir djelovanja narodnih knjižnica u suvremenom društvu. Iz analize dokumenata UNESCO-a, IFLA-e i europskih političkih i strateških dokumenata proizlazi da je osnovni zadatak narodnih knjižnica u informacijskom dobu preuzimanje društvene i profesionalne odgovornosti u osiguravanju prava na slobodan pristup informacijama i znanju u skladu s člankom 19. Opće deklaracije Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima iz 1948. godine. Prava na informacije su ključna prava u ostvarivanju građanskog statusa u suvremenom društvu, a narodne knjižnice su posrednik koji osigurava slobodan i otvoren pristup informacijama (usporedi potpoglavlje 3.1. *Dokumenti UNESCO-a i IFLA-e*). Za djelovanje narodnih knjižnica u suvremenom društvu posebno su važna tri područja koja doprinose političkim ciljevima Europske unije, a to su cjeloživotno učenje, društvena uključenost i digitalna uključenost (usporedi potpoglavlje 3.2. *Europski strateško-politički dokumenti i knjižnice*).

U četvrtom poglavlju analiziraju se ***promjene u poslovanju narodnih knjižnica u svijetu na kraju 20. i početku 21. stoljeća***. Dolazi se do nalaza da su usprkos velikim promjenama u društvu i tehnologiji ostali isti kako ciljevi knjižnice u organiziranju i osiguravanju dostupnosti izvora znanja i informacija korisnicima, tako i temeljna četiri „stupa“ njihovog djelovanja - zbirke, osoblje, umrežavanje (povezivanje na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini) i zgrade (prostor). Uloge knjižnica u društvu također doživljavaju preobrazbe. Zajedničko obilježje suvremenih narodnih knjižnica je njihova polifunkcionalnost. Djeluju kao višenamjenska mjesta, a najvažnije su njihove uloge u osiguravanju slobodnog pristupa informacijama, potpori obrazovanju i učenju, kulturi i okupljanju građana (usporedi potpoglavlje 4.1. *Transformacije uloga knjižnica s obzirom na promjene u suvremenom društvu*). Ono što se dramatično promijenilo su knjižnična građa, metode i tehnike knjižničnog poslovanja, očekivanja od knjižničnog osoblja, kao i atmosfera, arhitektura i dizajn u kojima se nude knjižnične usluge (usporedi potpoglavlje 4.2. *Transformacije u knjižničnom poslovanju*).

Narodne knjižnice u Hrvatskoj na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, čije se promjene analiziraju u petom poglavlju, djeluju u kontekstu specifičnih, tranzicijskih i transformacijskih društvenih procesa u Hrvatskoj od državnog osamostaljenja 1990. godine, Domovinskog rata, poraća pa sve do danas (usporedi potpoglavlje 5.1. *Društveni kontekst djelovanja knjižnica*). Svoje poslovanje prilagođavaju kako specifičnostima lokalnog i nacionalnog okruženja i novim zahtjevima korisnika, tako i društvenim i tehnološkim promjenama u svijetu (usporedi potpoglavlje 5.2. *Osnovne promjene u djelovanju knjižnica u razdoblju 1990.-2014.*). Od druge polovine 1990-ih godina proširuje se raspon knjižničnih usluga – informacijskih te onih vezanih uz korištenje suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije i novih medija. Unatoč prilagodbama promjenama u društvu i primjeni informacijske tehnologije najveće prepreke razvoju hrvatskog knjižničarstva ostale su identične sve do danas - nedovoljan broj stručnog osoblja, nedovoljan prostor, nedovoljna suradnja i nedovoljno koordinirana knjižnična mreža, neravnomjernost i nefunkcionalnost knjižničnih mrežnih sustava, nejednaka razvijenost i nedostupnost informatičke tehnologije, pomanjkanje strategijskog plana automatizacije i nepovezanost nacionalne knjižnične informacijske infrastrukture.

Za razliku od zemalja s razvijenim knjižničarstvom koje su još prije dva desetljeća u inicijalnoj fazi implementacije informacijske tehnologije u knjižnice na nacionalnoj razini objedinile dostupnost bibliografskih baza podataka, Hrvatska do danas to nije učinila. Zbog toga do danas ne postoji na jednom mjestu uvid u fondove svih vrsta hrvatskih knjižnica (usporedi potpoglavlje 5.3. *Zakonsko određivanje funkcioniranja knjižnica*).

Iako je još početkom 2000-ih godina donešeno nekoliko međunarodnih dokumenata (navedeni u drugom poglavlju ovog rada), koji su istaknuli važnu ulogu knjižnica u razvoju društva znanja, razvoju demokracije i građanskog društva, cjeloživotnom učenju, u gospodarskom i društvenom razvoju te poticanju kulturne raznolikosti, kao i nekoliko zakona i strategija u Hrvatskoj koji su direktno utjecali na rad knjižnica (zakoni o zaštiti osobnih podataka, autorskom pravu i srodnim pravima, pravu na pristup informacijama i strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom) do danas nije došlo do osuvremenjavanja Zakona o knjižnicama iz 1997. godine, kao niti ažuriranja minimuma standarda za poslovanje knjižnica.

Za razliku od mnogih zemalja svijeta gdje su strateški dokumenti razvoja narodnih knjižnica u nadležnosti vlada, u Hrvatskoj je knjižničarska zajednica inicirala izradu strategija narodnih

knjižnica, koje su do danas ostala tek u obliku prijedloga i nacrtu. Također se može zaključiti da koncept narodnih knjižnica koji proizlazi iz strateških dokumenata Ministarstva kulture Republike Hrvatske kao krovnog vladinog tijela za narodne knjižnice reducira njihovu ulogu u hrvatskome društvu na popunjavanje knjižničnih fondova i posredovanje u poticanju čitanja. Taj koncept je ispod razine suvremenosti, odnosno koncepta o ulogama narodnih knjižnica u društvu kako su s jedne strane, proklamirane u međunarodnim knjižničarskim i političkim dokumentima od kraja 1990-ih godina naovamo, tako i u odnosu na suvremenu praksu hrvatskih narodnih knjižnica. Dijapazon uloga je puno širi i uključuje nastojanja da djeluju kao središnje javne ustanove za potporu razvoja demokracije i civilnog društva; nezaobilazna mjesta u organizaciji i provođenju programa cjeloživotnog učenja; institucije koje doprinose društvenoj inkluziji, društvenoj integraciji i društvenoj koheziji te ekonomskom prosperitetu svojih zajednica, a sve to uz tradicionalnu kulturu funkciju očuvanja pisane kulturne baštine i kulturnog uzdizanja. S druge strane, apostrofiranje tradicionalne, posudbene funkcije narodne knjižnice u nacionalnim strateškim dokumentima omogućuje relativno stabilne financijske državne dotacije i potpore u nabavi knjižnične građe. To je za opstanak knjižnica naročito važno u vrijeme recesije i oskudice, od 2008. godine naovamo, kada mnoge lokalne zajednice kao osnivači knjižnica reduciraju javno osiguravanje finacijskih sredstava za njihov rad.

U ovom, petom poglavlju također se položaj hrvatskih knjižnica u zakonodavnim i strateškim dokumentima uspoređuje s položajem knjižnica u nekoliko drugih zemalja - Velikoj Britaniji i nordijskim zemljama Finskoj i Danskoj, budući da ove zemlje prednjače u svijetu po dugoj tradiciji i razvijenosti narodnog knjižničarstva, a što se reflektira i na njihov položaj u dokumentima njihovih vlada (vidi potpoglavlje 5.4. *Primjeri poslovanja knjižnica u nekim zemljama*).

Za razliku od hrvatskog društva opterećenog poraćem, tranzicijskim i transformacijskim procesima na putu prema demokraciji, koje u potpunosti ne prepoznaje moguće doprinose narodnih knjižnica u razvoju društva, Velika Britanija i nordijska društvima visoko su razvijena demokratska i informacijska društva, u čijoj izgradnji tradicionalno i narodne knjižnice imaju jasno definirane funkcije i misije. Tako dugoročna strateška vizija za usluge narodnih knjižnica u Velikoj Britaniji postavlja tri ključna područja aktivnosti koja trebaju biti u fokusu njihove moderne misije: promocija čitanja i neformalnog učenja; dostupnost digitalnim vještinama i uslugama, uključujući e-vladu; mjere za suzbijanje društvene isključenosti, izgradnju identiteta zajednice i razvoj građanskog statusa. Položaj finskih

narodnih knjižnica u nacionalnim strateškim i zakonodavnim dokumentima prvenstveno je vezan uz razvoj mrežnih usluga i suradnje u objedinjavanju knjižničnih resursa na svim razinama vlasti – lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj. Danska nacionalna strategija za narodne knjižnice već je 1995. godine postavila dva glavna kulturno-politička cilja za narodne knjižnice u informacijskom društvu: informacijsko-komunikacijska tehnologija mora podupirati slobodan pristup informacijama i knjižnice moraju ispuniti središnju medijacijsku funkciju u pristupu informacijama, da bi se od 2010. godine stavio fokus na ulogu narodnih knjižnica u društvu znanja s ciljem postizanja što većeg stupnja integracije stručnih i poslovnih informacija te kulturne i informacijske ponude knjižnica u svakodnevni život građana.

Dok je u Velikoj Britaniji položaj narodnih knjižnica u nacionalnim strateškim ciljevima prvenstveno vezan za prosperitet konzumerističkog neoliberalnog društva, a u nordijskim zemljama uz ulogu narodnih knjižnica kao medijatora u povezivanju građanstva s novom informacijsko-komunikacijskom tehnologijom i novim načinima dostupnosti informacija potrebnih u svakodnevnom životu, u Hrvatskoj se od narodnih knjižnice još uvijek očekuje da prvenstveno doprinose izgradnji kulturnog i nacionalnog identiteta.

U šestom poglavlju dan je *pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama* s nekoliko istraživanja koja su relevantna za usporedbu s rezultatima koja su dobivena empirijskim istraživanjem u ovom radu.

Drugi, empirijski dio rada sastoji se od **dva poglavlja** u kojima se obuhvatnije analiziralo podudaranje promjena u poslovanju narodnih knjižnica na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće s gradskom knjižnicom u Koprivnici. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici poslužila je kao primjer za istraživanje položaja i uloge narodne knjižnice u jednoj manjoj urbanoj sredini, kao i analizu strategija koje knjižnice odabiru kako bi se prilagodile promjenama u društvu. U sedmom poglavlju izložila se prvo, *metodologija istraživanja* i metode koje se koriste u istraživanju - metoda studije slučaja i metoda polustrukturiranog intervjua u kvalitativnom dijelu istraživanja, a metoda ankete u kvantitativnom dijelu istraživanja. U osmom poglavlju izloženi su, analizirani i interpretirani *rezultati terenskih istraživanja*.

Analizom slučaja koprivničke knjižnice dobio se uvid u njezina obilježja (koncepte rada, modele poslovanja, arhitekturu i prostor, usluge i uloge u lokalnoj zajednici, strategije koje koristi u društvu kako bi se prilagodila globalizaciji, informatizaciji i umrežavanju). Istraživanje je pokazalo da njezino djelovanje u nekoliko proteklih desetljeća obilježava promptno prilagođavanje društvenim i tehnološkim promjenama u užem i širem okruženju tako što u lokalnoj zajednici promiče korištenje novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija u cilju prevladavanja digitalnog jaza; koristi prednosti informacijsko-komunikacijske tehnologije u digitalizaciji zavičajne kulturne baštine s ciljem zaštite, široke dostupnosti i promocije lokalne zajednice u globalnom okruženju; uvodi u ponudu e-knjige s ciljem popularizacije novih tehnoloških mogućnosti čitanja i e-usluga; nudi informacijsko opismenjivanje i niz drugih oblika neformalnog cjeloživotnog učenja korisnika (programi bibliopedagogije), kao i stručnog usavršavanja knjižničara i stručnjaka srodnih profila. Posebice je usmjerena na ponudu programa promicanja čitanja i pismenosti s fokusom na djecu i mlade, kao i programe potpore društveno najranjivijim skupinama u lokalnoj zajednici (slijepe i slabovidne osobe i ostale osobe s invaliditetom, Romi, nezaposleni, starije osobe) s ciljem ublažavanja negativnih socijalnih posljedica i nejednakosti u suvremenom društvu. Za svoja postignuća koprivnička knjižnica je nagrađena nizom lokalnih i nacionalnih nagrada, a međunarodne nagrade i priznanja dobila je za programe potpore Romima (usporedi potpoglavlje 8.1.1. *Knjižnica i lokalna zajednica* i potpoglavlje 8.1.4. *Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici*). Usporedba s dvije hrvatske knjižnice (u Varaždinu i Zadru) te s knjižnicom u finskom gradu Sastamala ukazala je da *knjižnice u Hrvatskoj i svijetu u svojem poslovanju kombiniraju različite strategije djelovanja kako bi se prilagodile promjenama u društva – strategiju resursa svojih institucija, strategiju umrežavanja, strategiju komercijalizacije i strategiju civilnoga društva. Razlike među knjižnicama u Hrvatskoj i svijetu proizlaze kako iz specifičnih nacionalnih knjižničnih politika, tradicija, organizacijsko-radnih obrazaca, tako i socio-kulturnog, posebice ekonomskog i financijskog okruženja u kojima djeluju. Bez obzira na zemlju u kojoj djeluju i svoju veličninu knjižnice se međusobno razlikuju po odabiru ili tradicionalnije uloge u društvu s naglaskom na formiranje zbirke i njihovu posudbu ili društveno proaktivniju ulogu s ambicijom da utječu na rješavanje društvenih problema. Zajedničko im je to što svaka na svoj način koriste potencijale vladajućih knjižničnih paradigmi u suvremenom društvu - hibridne knjižnice, digitalne knjižnice i knjižnice kao središta zajednice i relevantnog medijatora u interakciji specifično lokalnih i sveprisutnih globalnih dimenzija suvremenog društva (usporedi potpoglavlje 8.1.5. *Pokazatelji prilagođavanja knjižnice suvremenom društvu*).*

Metodom polustrukturiranog intervjua prikupljene su relevantne informacije / činjenice od deset aktera u lokalnoj zajednici koje su potkrijepile nalaze dobivene analizom slučaja koprivničke knjižnice i utvrdile indikatore potrebne za opis i analizu uloga i zadatke narodne knjižnice u suvremenom društvu (usporedi potpoglavlje 8.2. *Analiza i interpretacija rezultata intervjua*). Podaci dobiveni intervjuiima s predstavnicima lokalne uprave i samopuprave, manjina (slijepih osoba, osoba s invaliditetom, Roma, starijih i nezaposlenih), medija i knjižničarske zajednice svrstani su u četiri skupine. Unutar **skupine 1. Posljedice djelovanja knjižnice u društvu** profilirale su se teme društvenog utjecaja koprivničke knjižnice: dostupnost znanja i informacija, potpora obrazovanju i cjeloživotnom učenju, širenje kulture, potpora društvenoj integraciji, društvenoj inkluziji i društvenoj koheziji. Unutar **skupine 2. Knjižnica kao faktor razvoja zajednice** profilirala se tema koja se može nazvati „donositelji političkih odluka prepoznaju knjižnicu i knjižničare kao faktor razvoja zajednice, ali ne dovoljno“. Unutar **skupine 3. Buduća očekivanja od knjižnice** profilirala se tema koja se može nazvati „nitko i ništa ne može zamijeniti dolazak u knjižnicu i direktnu komunikaciju s knjižničarima bez obzira na tehnološki razvoj“. Unutar **skupine 4. Problemi knjižnice** profilirala se tema koja se može nazvati „skučen, neadekvatan i nepristupačan fizički prostor najveći je problem u razvijanju modela knjižnice kao središta zajednice“.

U kvantitativnom dijelu istraživanja **metodom ankete** dobiven je uvid u percepciju građana Koprivnice uklapa li se koprivnička knjižnica svojim ulogama i zadaćama u tendencije koje su u suvremenom društvu očekuju od narodnih knjižnica - prilagodba procesima globalizacije, informatizacije i umrežavanja (usporedi potpoglavlje 8.3. *Analiza i interpretacija rezultata anketnog istraživanja*). Prikupljanje podataka provedeno je na prigodnom uzorku od 300 ispitanika s kontroliranim kvotama, a korištena su dva odvojena nezavisna uzorka - svaki po 150 ispitanika: jedan koji čine upisani članovi knjižnice, a drugi je bio sastavljen od nečlanova knjižnice. U skladu s jednom od hipoteza istraživanja, razlog određivanja takve kvote je u pretpostavci da su i nečlanovi ili potencijalni članovi također važni akteri u pozicioniranju knjižnice kao relevantnog središta lokalne zajednice. Istraženi su stavovi članova i nečlanova knjižnice spram **knjižničnih usluga** (postojećih i potencijalnih), **društvenom ujecaju knjižnice** (što uključuje zadatke i uloge knjižnice i njihovu važnost za razvoj zajednice i osobni razvoj, važnost knjižničarske profesije, važnost suradnje knjižnice s drugim organizacijama i pojedincima, preferencije ispitanika u korištenju slobodnog vremena, važnost knjižnice kao faktora razvoja zajednice u percepciji donositelja političkih odluka) i o **tekućim problemima knjižnice**.

Ukoliko želimo istanuti najvažnije nalaze anketnog istraživanja, iz dobivenih odgovora može se zaključiti da nečlanovi, iako imaju mogućnost besplatne članarine, ne koriste knjižnicu zbog nedostatka vremena (nitko od ispitanika nije odgovorio da ga ne zanima ponuda knjižnice). Članovi pak koriste knjižnicu na razne načine, no i dalje prevladava posudba knjiga kao tradicionalna uloga knjižnica, bez obzira na diverzificiranu ponudu koprivničke knjižnice.

Rezultati istraživanja uspoređeni s podacima istraživanja provedenog u koprivničkoj knjižnici 2007. godine ukazuju na sličnosti u rangiranju važnosti knjižničnih usluga. Prema rezultatima oba istraživanja posudba knjiga, časopisa i novina, kao tradicionalna usluga i zadatak knjižnice i nadalje zauzima visoko mjesto u ocjenjivanju njezine važnosti za život zajednice i ilustrira da se i danas od narodnih knjižnica očekuje da zadrže tu uslugu. Zbog niskog životnog standarda kupnja knjiga u Hrvatskoj je za većinu stanovništva nedostupna, „luksuz“, pa se od narodnih knjižnica očekuje da budu mnogima jedina mogućnost dolaženja do knjiga. U tom kontekstu trebamo sagledavati i činjenicu da se mnoge narodne knjižnice u Velikoj Britaniji zatvaraju jer njihov opstanak dovodi u pitanje činjenica da više ne mogu svoje postojanje temeljiti na posudbi knjiga kao svojoj tradicionalnoj i povijesnoj zadaći. Iako se i hrvatske knjižnice okreću novoj ponudi usluga i programa, još uvijek im se važnost percipira upravo po posudbi knjiga.

Zanimljiva je i usporedba rezultata o važnosti dostupnosti interneta u knjižnici. Prije osam godina (2007.) dostupnost interneta nije bio toliko raširena kao danas, pa se to odražavalo i na dobivene rezultate o visokoj važnosti ove knjižnične usluge. Ipak, ispitanici i ovog istraživanja važnosti interneta u knjižnici daju visoko mjesto.

U ovom istraživanju kao i u onome iz 2007. godine usluga za slijepe i slabovidne također je visoko vrednovana, što govori o visokoj senzibiliziranosti lokalne zajednice na potrebe slijepih i slabovidnih osoba i ulozi knjižnice u tome, čemu u prilog idu i rezultati dobiveni metodom polustrukturinog intervjua.

Od provedbe istraživanja iz 2007. godine knjižnica je u ponudu uvela čitav niz novih usluga i programa. Dok su od novih programa visoko vrednovani programi o prevenciji zdravlja (52,9%), knjižničarske poduke za djecu (52,4%), kao i programi potpore nezaposlenima (51,2%), pa čak i besplatnoj posudbi e-čitača kao potpuno novoj usluzi (46,6%), slabije je

ocjenjen program promocije tema o zaštiti okoliša (39,8%), kao i rasprave o aktualnim društvenim temama – knjižnica kao *forum* (33,3%), iako se radi o programima kojima je cilj potaknuti građane na pozitivne životne stilove, odnosno odgovorno ponašanje u održivom razvoju, kao i potaknuti građanski aktivizam u promišljanju tema važnima za osobni i društveni život.

Utvrđene su statistički značajne razlike između članova i nečlanova u vrednovanju ovih usluga, što može upućivati na zaključak da su članovi knjižnice bolje informirani o svrsi ovih programa, koji odstupaju od tradicionalne knjižnične zadaće.

Statistički značajna razlika između članova i nečlanova utvrđena je u percepciji važnosti postojanja programa potpore Romima ($p < 0,001$), pri čemu članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju važnim programe potpore Romima. Za razliku od senzibiliziranosti i članova i nečlanova na potrebe slijepih i slabovidnih, ovaj rezultat upućuju da su članovi bolje upoznati sa svrhom programa kojima knjižnica podupire romsku zajednicu. No, stereotipi i predrasude spram Roma i nadalje su prisutni u zajednici, na što upućuju i rezultati ovog istraživanja.

Anketnim istraživanjem dobio se uvid u percepciju članova i nečlanova knjižnice o budućim mogućim uslugama i programima. Ponuđene su usluge koje su sastavni dio ponude knjižnica u svijetu, uglavnom u razvijenim zemljama i društvima s jakom tradicijom narodnog knjižničarstva. Prema navedenim rezultatima podjednako članovi i nečlanovi smatraju da bi knjižnica trebala nuditi uslugu informiranja „na jednom mjestu“ (eng. *one stop shop*), bilo da se radi o novim događanjima, oglasima za posao, tečajevima i slično. Velik broj ispitanika iskazao je interes i za knjižničnim kafićem, koji je postao sastavni dio ponude mnogih knjižnica, prije svega u razvijenim zemljama (vidi potpoglavlje 4.2.2. *Prostor*), kao i za uslugom dostupnosti 3 D printera u knjižnici kao skupe, ali sve atraktivnije nove tehnologije; potom je to usluga dostave građe u domove starijih i nemoćnih te mogućnost pristupa besplatnim *online* servisima za e-knjige, glazbu, filmove i sl. Ispitanici, i članovi i nečlanovi, najmanje bi koristili suvenirnicu.

Prema odgovorima ispitanika područja u kojima je knjižnica najvažnija za razvoj Koprivnice su prije svega obrazovanje i cjeloživotno učenje (66,9%), potom informiranje (65,0%), uključivanje hendikepiranih i marginaliziranih skupina u društvo (62,3%), kultura (60,5%),

okupljanje i druženje građana (43,4%), provođenje slobodnog vremena (38,3%), jačanje solidarnosti u zajednici (36,1%) i gospodarski razvoj (27,0%).

U ovom istraživanju utvrđen je još veći otklon stavova ispitanika od tradicionalne paradigme o knjižnici kao prvenstveno kulturnoj ustanovi nego što je bio u istraživanju iz 2007. godine. Ispitanici smatraju da je knjižnica najmanje važna za gospodarski razvoj. To se može objasniti time što se općenito u hrvatskom društvu ne uviđa da intrinzične beneficije knjižnice u potpori obrazovanju, učenju i pismenosti mogu doprinijeti ili doprinose ekstrinzičnim beneficijama, kao što su poboljšana kvaliteta života ili veća društvena uključenost, a u taj kontekst možemo staviti i gospodarski razvoj.

Utvrđena je statistički značajna razlika između članova i nečlanova u percepciji važnosti knjižnice za razvoj Koprivnice u području obrazovanja i cjeloživotnog učenja ($p=0,04$). Članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju da knjižnica ima važnu ulogu u razvoju Koprivnice na području obrazovanja i cjeloživotnog učenja. Za pretpostaviti je da članovi značajnije percipiraju knjižnicu na taj način zato što je i koriste za svoje obrazovanje i cjeloživotno učenje, dok nečlanovi nemaju to iskustvo i još uvijek imaju tradicionalnu percepciju knjižnice kao kulturne ustanove.

U ovom istraživanju želio se dobiti uvid u percepciju ispitanika o važnost knjižnice za osobni razvoj pojedinih korisničkih skupina. Prema dobivenim rezultatima knjižnica je izrazito važna za osobni razvoj studenata (79,0%), srednjoškolaca (76,3%) i osnovnoškolaca (73,7%). Potom slijede osobe s invaliditetom (56,6%), djeca predškolske dobi (50,7%), siromašne osobe (45,8%) i umirovljenici (43,2%). Na kraju su nacionalne manjine (38,1%), nezaposleni (37,3%) i zaposleni (34,0%), a na posljednjem mjestu bebe i mala djeca (25,6%).

Uz formalno obrazovanje, u suvremenom društvu prepoznaje se i potpora knjižnica neformalnom obrazovanju, koje također ulazi u koncept cjeloživotnog učenja. Međutim, proizlazi da većina ispitanika vezuje knjižnicu uz formalno obrazovanje, a ne prepoznaju njezinu ulogu i zadaću u potpori neformalnih i informalnih aspekata učenja.

Isto tako, ispitanici gotovo da i ne percipiraju izrazitu važnost knjižnice za osobni razvoj male djece, za razliku od vladajućih trendova u knjižničarstvu o važnosti potpore knjižnice razvoju rane pismenosti i predčitalačkih vještina od najranije dobi kako bi se spriječile teškoće u

čitanju u kasnijoj, školskoj i odrasloj dobi (vidi potpoglavlje 8.1.4. *Službe i usluge usmjerene k lokalnoj zajednici – Promocija čitanja i pismenosti*).

Utvrđene su statistički značajne razlike između članova knjižnice i nečlanova knjižnice u percepciji važnosti knjižnice za osobni razvoj beba i male djece, djece predškolske dobi, osnovnoškolske djece, nezaposlenih, siromašnih osoba i nacionalnih manjina. Pri tome članovi knjižnice statistički značajno više od nečlanova smatraju da knjižnica ima važan utjecaj za osobni razvoj navedenih skupina u Koprivnici. To se može objasniti boljom informiranošću članova knjižnice o uslugama i programima kojima knjižnica podupire osobni razvoj ovih korisničkih skupina.

S obzirom da je konzumerizam prevladavajući životni stil u suvremenom društvu, zanimljivi nalazi dobiveni su o preferiranom provođenju slobodnog vremena, odnosno koliko su trgovački centri konkurencija knjižnici. Više članova (73%) bi slobodno vrijeme provodili u knjižnici, dok samo 27% članova bi radije slobodno vrijeme provodilo u trgovačkom centru. Nečlanovi bi podjednako provodili slobodno vrijeme u knjižnici kao i u trgovačkom centru.

S obzirom da bi podjednaki broj nečlanova provodio slobodno vrijeme u knjižnici i trgovačkom centru, može se pretpostaviti da bi knjižnica bila atraktivnija za članove, a možda još više za nečlanove i njihov odabir o provođenju slobodnog vremena kada bi slijedila trendove u arhitekturi i prostoru suvremenih knjižničnih zgrada koje izgledaju poput robnih kuća koje nude različite sadržaje za različite skupine, a prije svega „iskustvo“ i „doživljaj“.

Kod percepcije važnosti suradnje knjižnice s drugim institucijama i pojedincima u provedbi knjižničnih usluga i programa očekivano su je za razliku od nečlanova članovi kao korisnici tih programa prepoznali kao izrazitu važnu i važnu.

Ispitanici podjednako smatraju da knjižničari kao profesija imaju osrednji utjecaj na razvoj Koprivnice i društva (35%) te da knjižničari imaju veliki utjecaj na razvoj Koprivnice i društva (34%). Najmanje ispitanika (6%) smatra da knjižničari kao profesija nemaju nikakav utjecaj na razvoj Koprivnice i društva. Ovo su važni rezultati s obzirom da od knjižničara kao profesije ovisi spremnost na učinkovitost pružanja usluga i stalno prilagođavanje knjižnice promjenama u društvu .

Prema dobivenim rezultatima od navedenih osobina knjižničara za kvalitetno pružanje usluga izrazito je važna stručnost (78,0%), uljudnost (75,1%), komunikativnost (73,56%), a tek potom spremnost na stalno stručno usavršavanje (57,1%) i brzine usluživanja (73,6%).

Iz ovih rezultata proizlazi da ispitanici ne povezuju stručnost kao za njih izrazito važnu osobinu knjižničara sa stalnim stručnim usavršavanjem, kojemu se u poslovanju suvremenih knjižnica, pa tako i koprivničke, posvećuje posebna pozornost zbog brzih promjena u građi, tehnologiji, potrebama i interesima korisnika. S druge strane, ispitanici su prepoznali jednu od vrijednosti poslovanja koprivničke knjižnice koja ističe važnost “stručnog, kompetentnog i susretljivog knjižničnog osoblja“.

Rezultati anketnog istraživanja podudaraju se s rezultatima intervjua, gdje su gotovo svi ispitanici istaknuli identičan problem, problem prostora, kao najveći u poslovanju knjižnice, iako niti kadrovski i financijski problemi knjižnice nisu zanemarivi. Većina ispitanika (77%) smatra da bi se nova knjižnica, kada bi se gradila, trebala izgraditi u središtu grada. Ovi rezultati podudaraju se s rezultatima istraživanja iz 2007. godine, kao i intervjua u ovom istraživanju, gdje je većina ispitanika također istaknula da nova knjižnica, ukoliko bi se gradilo, treba biti u središtu grada.

Većina članova knjižnice smatra da knjižnica ima problem s nedostatkom prostora (44%), a 23% članova smatra da knjižnica ima financijskih problema. Najveći dio nečlanova smatra da knjižnica ima financijske probleme (31%), a nešto manji broj nečlanova (22%) smatra da knjižnica ima probleme s nedovoljnim prostorom.

Najveći dio ispitanika (45%) smatra da oni koji donose političke odluke ne prepoznaju knjižnicu kao faktor razvoja lokalne zajednice. Svega 13,3% ispitanika smatra da donositelji političkih odluka prepoznaju doprinos knjižnice u razvoju grada. Ovi rezultati djelomično se podudaraju s rezultatima dobivenim metodom intervjua, gdje je većina ispitanika odgovorila da donositelji političkih odluka prepoznaju knjižnicu i knjižničare kao faktor razvoja lokalne zajednice, ali ne u dovoljnoj mjeri.

Treba istaknuti da se rezultati ovog istraživanja podudaraju s nalazima danskog istraživanja (vidi poglavlje 6. *Pregled empirijskih podataka o narodnim knjižnicama*), koje je utvrdilo da postoji jaz između percepcije korisnika narodnih knjižnica o tome što konstituira knjižnicu s

jedne strane i nastojanja knjižničnih stručnjaka da smjeste narodne knjižnice u središte razvoja društva kao *mjesta i agente socijalnog kapitala, integracije, igrače u području novih društvenih tehnologija* i dr. Rezultati danskog istraživanja i rezultati ovog istraživanja pokazuju da usprkos postojanju jaza paralelno koegzistiraju percepcija korisnika o tradicionalnijoj ulozi knjižnice i percepcija knjižničara o suvremenoj knjižnici kao *agentu promjene ili inovacija*.

10. ZAKLJUČAK

Istraživanje je potvrdilo osnovnu hipotezu da se Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica uklopila u tendencije koje su u suvremenom društvu očekuju od narodnih knjižnica i to svojim konceptima rada, novim modelima poslovanja, uslugama, ulogama u lokalnoj zajednici i društvu općenito. Međutim, sve faze istraživanja ukazale su da se koprivnička knjižnica nije uspjela uklopiti u suvremene tendencije koje se očekuju od arhitekture i prostora knjižnice.

Istraživanje je potvrdilo izvedene hipoteze istraživanja:

1. Svi akteri u lokalnoj zajednici važni su u pozicioniranju knjižnice kao relevantnog središta lokalne zajednice u suočavanju s promjenama u suvremenom društvu - *donositelji političkih odluka* ne samo na lokalnoj i regionalnoj, nego i na nacionalnoj razini zbog toga što odlučuju o javnom financiranju knjižnice i osiguravanju pretpostavke za njezin rad (prostor, zbirke, oprema, osoblje); *knjižničari* zato što od njihove educiranosti i spremnosti na prilagodbu promjenama u društvu ovisi učinkovito djelovanje knjižnice; *članovi i nečlanovi ili potencijalni članovi knjižnice*, zato što od njihovog (ne)korištenja knjižnice ovisi koliko će ona ostvarivati svoju svrhu u društvu; *manjine* zato što doprinose knjižničnoj misli da bude „za sve“; *sredstava javnog priopćavanja* zato što doprinose informiranju i širenju značaja uloga knjižnice u društvu.

2. Većina aktera u lokalnoj zajednici, članovi knjižnice više od nečlanova, prepoznaje da suvremena knjižnica ne može nuditi samo posudbu knjiga i kulturna događanja, već se od nje očekuje da se aktivno uključuje u doprinos strateškim ili razvojnim ciljevima zajednice.

3. Većina aktera u lokalnoj zajednici, članovi knjižnice više od nečlanova, prepoznaju knjižnicu kao javni prostor i mjesto okupljanja koje jača društvenu integraciju, društvenu koheziju i društveno uključivanje u lokalnu zajednicu.

Na temelju teorijskih razmatranja i empirijskog istraživanja u ovom radu može se zaključiti da se od 1980-ih, a naročito od 1990-ih godina pod utjecajem umreženosti, globalizacije i prožimanja svih aspekata života informacijskom tehnologijom, kao i s rastućim korištenjem

interneta i pojavom nove knjižnične publike s novim zahtjevima i potrebama može govoriti o novoj razvojnoj fazi narodnih knjižnica i preispitivanju tradicionalnog načina organiziranja i pružanja knjižničnih usluga.

Narodnom knjižničarstvu u suvremenom društvu zajednički su sljedeći trendovi:

- primjena triju osnovnih paradigmi - paradigme *hibridne knjižnice* koja kombinira tradicionalne zadaće i uloge knjižnice u fizičkom obliku s novim virtualnim uslugama, paradigme *digitalne knjižnice* zbog promjena u knjižničnoj građi (računalne mreže, elektronička građa, digitalni mediji) i paradigme *knjižnice kao središta zajednice* s preuzimanjem niza novih zadaća u informiranju, obrazovanju i cjeloživotnom učenju, kulturi, društvenoj inkluziji, društvenoj koheziji i društvenoj integraciji te jačanju identiteta lokalne zajednice;
- *orijentacija prema korisnicima* za razliku od dotadašnjeg fokusa knjižničnog rada na zbirke;
- osiguravanje *slobodnog pristupa informacijama* kao glavna zadaća knjižnica i knjižničara.

Ako želimo na temelju prethodnih razmatranja sumirati najvažnije promjene u djelovanju narodnih knjižnica u zadnjih tridesetak godina bile bi to:

- automatizacija i informatizacija poslovanja, čime je uveliko pojednostavljeno obavljanje tradicionalnih knjižničnih funkcija nabave, stručne obrade i pohrane knjižnične građe, a posebice pretraživanja i diseminacije informacija i izvora znanja;
- pomak fokusa od formiranja i stručne obrade zbirke (kao tradicionalne knjižnične orijentacije) do okrenutosti prema uslugama i potrebama korisnika (informacijskim, kulturnim, obrazovnim, socijalnim, razonodom i dr.);
- multimedijaska građa - uz postojeće tiskane publikacije i audiovizualnu građu pojava novih, digitalnih i elektroničkih medija (baze podataka na DVD-ima i internetu, digitalne zvučne knjige, e-knjige i dr.);
- nove usluge zasnovane na korištenju interneta;
- hibridni karakter suvremenih knjižnica (povezivanje klasične, materijalne knjižnice s digitalnom knjižnicom u virtualnom prostoru);
- pružanje novih usluga vezanih uz potrebe novih profila korisnika (potpora društvenoj integraciji imigranata i pripadnika nacionalnih manjina, socijalna inkluzija društveno

marginaliziranih osoba, potpora obrazovanju i cjeloživotnom učenju svih dobnih skupina, potpora građanima u svladavanju novih oblika pismenosti kao što je informatička, informacijska, multimedijaska, internetska, multikulturalna, obiteljska, funkcionalna i dr.;

- profiliranje knjižnice kao javnog društvenog prostora otvorenog svima („dnevni boravak“, „radna soba“, „mjesto za učenje“ lokalne zajednice);
- redefiniranje organizacijske strukture knjižnica (uvođenje novih službi i usluga, prilagođavanje brzim i dinamičnim društvenim promjenama, primjena alata i tehnika neprofitnog marketinga i knjižničkog menadžmenta u suočavanju s reduciranim financijskim i ljudskim resursima s jedne i potrebama korisnika s druge strane, primjena koncepta učeće organizacije i koncepta rada u suradničkom okruženju kao odgovor na brze promjene u društvenom okruženju i dr.);
- zagovaranje uloge knjižnice u slobodnom pristupu informacijama kao ljudskom pravu;
- značajno se mijenja i uloga knjižničara – od osobe koja prikuplja izvore informacija i znanja prema osobi koja poučava i pruža informacije, uz potrebu stalnog stručnog usavršavanja i cjeloživotnog učenja.

Na praktičnoj razini, ukoliko žele pružati moderne knjižnične usluge svojim zajednicama, hrvatske narodne knjižnice trebale bi se usmjeriti na četiri osnovna aspekta svojeg djelovanja u društvu:

- ***imati pozitivnu ulogu u društvenim promjenama*** - kako bi doprle do ljudi, knjižnice se trebaju povezivati s lokalnom zajednicom kojoj služe, omogućujući usluge koje su relevantne za lokalne potrebe i koje povezuju građane s globalnim znanjem i kreativnošću; knjižnice u suvremenom društvu su „više od knjiga“, tj. nadilaze svoje tradicionalne posudbeno-informacijske zadaće. Trebaju biti „više od knjiga“ tako što se usmjeravaju na nove pravce razvoja kao posrednici u novim informacijsko-komunikacijskim tehnologijama, pomoć u cjeloživotnom učenju, potpora gospodarskom razvoju te pomoć u izgradnji društvenog i humanog kapitala.
- ***na novi način pristupati knjižničnim korisnicima*** - uz tradicionalne korisnike knjižnice se sve više trebaju svojim uslugama otvarati novim korisničkim skupinama uzimajući u obzir specifičnosti svojih lokalnih zajednica (npr. manjinama, društveno isključenima, imigrantima, korisnicima novih tehnologija i društvenih mreža, posebice mladima čiji je stil života nerazdvojno uz njih vezan; potrebna su istraživanja ne samo tradicionalnih

korisnika, već i onih koji bi to potencijalno mogli biti, tj. nečlanovima (svega 12 posto stanovnika Hrvatske su korisnici knjižnica, za razliku od nordijskih knjižnica gdje je obuhvat stanovništva 90 posto);

- *razumjeti društveno okruženje unutar kojega knjižnice djeluju* i korespondiraju sa strategijama sektora koji su ključni za razvoj hrvatskog društva i poboljšanje uvjeta života građana Republike Hrvatske;
- *potreba veće prisutnosti knjižnica u javnim politikama*, odnosno sustavna, organizirana i kontinuirana knjižnična politika promocije i zagovaranja na svim razinama: lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj.

Znanstveni doprinos doktorskog rada

Intencija pisanja ovog doktorskog rada je doprinijeti kako boljem razumijevanju utjecaja složenih društvenih procesa na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće na djelovanje narodnih knjižnica, tako i na prepoznavanje uloga i utjecaja narodnih knjižnica na život svojih lokalnih zajednica i društva uopće. Shodno tome, prikupljena su nova saznanja, podaci i testirane hipoteze, čime su obogaćena relativno rijetka sociološka istraživanja suvremenih knjižničarskih tema, naročito u hrvatskim razmjerima. Rad je doveo do novih spoznaja i pomaka u metodološkim i tematskim nalazima do kojih se došlo primjenom različitih istraživačkih metoda za proučavanje narodnih knjižnica kao važnih čimbenika u suvremenom društvu. Na **praktičnoj razini** rad je pokušao odgovoriti na središnje pitanje - kako povećati učinkovitost i korištenje narodnih knjižnica u hrvatskom društvu.

POPIS LITERATURE

1. Aabø, Svanhild. The role and value of public libraries in the age of digital technologies. // *Journal of Librarianship and Information Science* 37, 4(2005), 205-211.
2. About EIFL. Dostupno na: <http://www.eifl.net> (30.4.2015.)
3. About NAPLE Sister Libraries. Dostupno na: <http://sisterlibrariesnaple.wordpress.com/about/> (26.6.2015.)
4. Anderson, Barbara L. The library as community center. // *Library trends* 42, 3(1994), 395-403. Dostupno na: http://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7912/librarytrendsv42i3d_opt.pdf?sequence=1 (13.4.2015.)
5. Anić, Božica. Čitaonice, knjižnice i koprivnička društva u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. // *Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2010. Str. 47-68.*
6. Anttiroiko, Ari-Veikko; Savolainen, Reijo. New premises of public library strategies in the age of globalization. // *Advances in Library Administration and Organization* 25, (2007). 61-81.
7. Arns, Jenifer Weil. Libraries. // *Encyclopedia of Library and Information Sciences : Third Edition / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3281-3286.*
8. As libraries become cultural hubs, TEDx events bring the community in. TEDxBLOG. Dostupno na: <http://blog.ted.com/as-libraries-become-cultural-hubs-tedx-events-bring-the-community-in/> (30.4.2015.)
9. Bačić, Edita; Alemka Belan Simić. Prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. *Svezak 10, 10 (2008), 10-13.*
10. Beacons of the information society : The Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy> (30.4.2015.)
11. Berndtson, Maija. Promijenjena uloga fizičkog prostora knjižnice. // *5. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija : zbornik radova, Lovran, 3.-6. listopada 2007. Rijeka : Gradska knjižnica, 2009. Str. 104-119.*

12. Biblioteka. // Enciklopedija Leksikografskog zavoda: sv. 1. Zagreb : Leksikografski zavod FNRJ, 1955. Str. 476-478.
13. Bon, Milena. Knjižnice – kulturni, informacijski, izobraževalni, socialni in komunikacijski centri. // Knjižnica - komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova (8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, Sveti Martin na Muri, 2011.). Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012.
14. Bookstart. Dostupno na: <http://www.bookstart.org.uk/> (30.4.2015.)
15. Borgman, Christine L. Od Gutenbergova izuma do globalnoga informacijskog povezivanja : pristup informaciji u umreženom svijetu. Lokve : Naklada Benja ; Zadar : Gradska knjižnica Zadar, 2002.
16. Buckland, Michael. Preoblikovanje knjižničnih službi i usluga : program. Lokve : Naklada Benja ; Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2000.
17. Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 1: Uspón umreženog društva. Zagreb : Golden marketing, 2000.
18. Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 2: Moć identiteta. Zagreb : Golden marketing, 2002.
19. Castells, Manuel. Informacijsko doba : ekonomija, društvo i kultura. Sv. 3: Kraj tisućljeća. Zagreb : Golden marketing, 2003.
20. Cheng, Tay Ai; Valerie Siew. Doing more with limited resources - a case study of the Singapore public library. Dostupno na: https://metlib2012.files.wordpress.com/2012/06/metlib2012_singaporepubliclibrary.pdf (15.8.2015.)
21. Cifrić, Ivan. Tranzicija i transformacija. // Društveni razvoj i ekološka modernizacija / urednik Ivan Cifrić. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 48-78.
22. Cifrić, Ivan. Tranzicijski izazovi i globalizacijski kontekst. // Društveni razvoj i ekološka modernizacija / urednik Ivan Cifrić. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 79-108.
23. Cordes, Sean. Broad horizons : the role of the multimodal literacy in 21st century library. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/94-cordes-en.pdf> (30.4.2015.)
24. Cotera, Maria. Doba oskudice : iskustvo Ujedinjenog Kraljevstva. // Slobodan pristup informacijama : 10. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

25. Cvjetičanin, Veljko. Kriza i mogući raspleti. // Modernost i modernizacija : zbornik radova / priredio Rade Kalanj. Zagreb : Sociološko društvo Hrvatske, 1990. Str. 17-26.
26. Čaldarović, Ognjen. Urbano društvo na početku 21. stoljeća : osnovni sociološki problemi i dileme. Zagreb : Naklada Jasenski i Turk ; Hrvatsko sociološko društvo, 2011.
27. Čitateljski klub za mlade. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/default_citateljski.asp?sid=4047 (30.4.2015.)
28. D'Angelo, Ed. Barbarians at the gates of the public library : how postmodern consumer capitalism threatens democracy, civil education and the public good. Duluth, Minnesota : Library Juice Press LLC, 2006.
29. Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013.
30. Društveni razvoj i ekološka modernizacija / urednik Ivan Cifrić. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998.
31. Duverger, Maurice. Janus – dva lica Zapada. Zagreb : Globus, 1980.
32. E-katalog. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: <https://library.foi.hr/m3/k.aspx?b=20> (30.4.2015.)
33. Elmborg, James K. Libraries as the spaces between us : recognizing and valuing the third space. Iowa Research Online : The University of Iowa's Institutional Repository. Dostupno na: http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=slis_pubs (30.4.2015.).
34. Enright, Nathaniel F. The violence of information literacy : neoliberalism and the human as capital. // Information literacy and social justice : radical professional praxis / ed. Lua Gregory and Shana Higgins. Sacramento, CA : Library Juice Press, 2013. Str. 15-38.
35. Etički kodeks Hrvatskoga knjižničarskog društva. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 3-4(2002), 322.
36. Europeana. Dostupno na: <http://www.europeana.eu> (30.4.2015.)
37. From the Lisbon strategy to Europe 2020 / edited by Višnja Samardžija, Hrvoje Butković. Institute for International Relations – IMO, Zagreb, 2010. Dostupno na: http://www1.zagreb.hr/euzg/eu_publikacije/From_the_lisbon_strategy_to_europe_2020.pdf (30.4.2015.)
38. Giddens, Anthony. Odbjegli svijet : kako globalizacija oblikuje naše živote. Zagreb : Klub studenata sociologije Diskrepancija ; Naklada Jesenski i Turk, 2005.

39. Gorman, Michael. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
40. Goulding, Anne. Public libraries in the 21st century : defining services and debating the future. Aldershot : Ashgate Publishing Company, 2006.
41. Grošinić, Anica. Izgradnja i opremanje narodnih knjižnica – hrvatska iskustva. // Narodne knjižnice u novoj Europi 5 : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 203-220.
42. Gradska knjižnica i čitaonice „Metel Ožegović“ Varaždin. Dostupno na: <http://knjiznica-vz.hr/> (30.4.2015.)
43. Gradska knjižnica Zadar. Dostupno na <http://www.gkzd.hr/> (30.4.2015.)
44. Gradska knjižnica Zadar 2014. godišnje izvješće / Zadar Public Library 2014 Annual Report. Dostupno na: http://www.gkzd.hr/sites/default/files/gi_2014_w.pdf (30.4.2015.)
45. Guidelines for library-based literacy programs : some practical suggestions. The IFLA Section on Reading, 2007. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s33/project/literacy.htm> (30.4.2015.)
46. Hayes, Robert M. Library automation : history. // Encyclopedia of Library and Information Sciences : Third Edition. / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3281-3286.
47. Horvat, Aleksandra. Knjižnice između javnosti i privatnosti. // Horvat, Aleksandra ; Danijela Živković : Između javnosti i privatnosti ; Knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 9-89.
48. Horvat, Aleksandra. Knjižničarske vrijednosti. // Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 10, 10(2008), 9-10.
49. Horvat, Aleksandra. Slobodan pristup informacijama. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/horvat_slobodan.htm (30.4.2015.)
50. Horvat, Aleksandra. Uključivanje u društvo. Što može učiniti knjižnica? // Treći okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama Slobodan pristup informacijama za sve : Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 101-102.

51. Hromadžić, Hajrudin. Konzumerizam : potreba, životni stil, ideologija. Zagreb : Jasenski i Turk, 2008.
52. Hromadžić, Hajrudin. Knjiga u „društvu znanja“ : tekst i autor u epohi kognitivnog kapitalizma i novomedijsko-tehnološke digitalizacije. // Slobodan pristup informacijama : 11. okrugli stol : zbornik radova / uredile Ana Barbarić i Ivana Hebrang Grgić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. Str. 3-13.
53. Hrvatska u 21. stoljeću : načela razvitka Republike Hrvatske. Dostupno na: www.hrvatska21.hr (15.8.2015.)
54. Hrvatske knjižnice na meti : vodič. Zagreb : NSK, 1992.
55. Hurt, Charlena S.; Thomas L. Findley. Library architecture and design. // Encyclopedia of Library and Information Sciences : Third Edition / Marcia J. Bates Editor-in-Chief, Mary Niles Maack Associate Editor. Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Frances Group, LLC, 2010. Str. 3304-3312.
56. Idea Stores. Dostupno na: <https://www.ideastore.co.uk/> (15.8.2015.)
57. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice : 2. hrv. izd. (prema drugome izmijenjenom izdanju izvornika) / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
58. Information literacy and social justice : radical professional praxis / ed. Lua Gregory and Shana Higgins. Sacramento, CA : Library Juice Press, 2013.
59. Internet Manifesto 2014. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/node/224> (30.4.2015.)
60. Izjava Knjižnice i intelektualna sloboda (1999). Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/kiis.htm> (30.4.2015.)
61. Izvješće o radu i poslovanju Gradske knjižnice i čitaonice „Metel Ožegović“ Varaždin za 2014. Dostupno na: <http://knjiznica-vz.hr/images/stories/izvjesce14.pdf> (30.4.2015.)
62. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2014. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjesce_o_radu_Knjiznice_za_2014.pdf (30.4.2015.)
63. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2013. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjesce_o_radu_Knjiznice_za_2013.pdf (30.4.2015.)

64. Jelusić, Srećko; Ivanka Stričević. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / uredništvo Elli Pecotić /et al./. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011. Str. 16-31.
65. Kalanj, Rade. Modernost, društvene klase i dekonstrukcija radikalnih vizija. // Modernost i modernizacija : zbornik radova / priredio Rade Kalanj. Zagreb : Sociološko društvo Hrvatske, 1990. Str. 65-80.
66. Katalenac, Dragutin. Mogućnost primjene benchmarkinga u upravljanju knjižnicama. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 6, 1-2(2000), 29-45.
67. Katalenac, Dragutin. Narodne knjižnice i novi mediji : upravljanje novim uslugama u narodnim knjižnicama. // Narodne knjižnice u novoj Europi : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 178-188.
68. Katalenac, Dragutin. Plivati protiv struje : hrvatske narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti. // Stručni skup Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti : zbornik radova / urednik Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica, 2003. Str. 13-19.
69. Kerslake, Evelyn; Margaret Kinnel. The social impact of public libraries : a literature review. London : BL Research and Innovation Centre, 1997.
70. Knjižnica (biblioteka). // Hrvatska enciklopedija : sv. 6 (Kn-Mak). Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2004. Str. 12-15.
71. Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/> (30.4.2015.)
72. Knjižnice. // Strategija kulturnog razvitka : dokument. / urednici dr. sc. Biserka Cvjetičanin i prof. dr. sc. Vjeran Katunarić. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2003. Str. 98-100.
73. Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010.
74. Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh; Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 11-12.

75. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne - stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica "Fran Galović", 2013.
76. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp%3Fid%3D1%26n%3D5?> (30.4.2015.)
77. Koprivnička agora 21 : kultura i obrazovanje u Koprivnici u kontekstu EU : ciklus okruglih stolova i tribina. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=8&n=5> (30.4.2015.)
78. Koprivnička kulturna baština. Dostupno na: <http://kkb.arhivx.net/> (30.4.2015.)
79. Koprivničko-križevačka županija. // Županijske matične službe za narodne knjižnice RH : izvještaj o radu za 2014. : plan rada za godinu 2015. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski Zavod za knjižničarstvo, Matična služba za narodna knjižnice. /2015./. Str. 24-25.
80. Kulturna politika Republike Hrvatske : nacionalni izvještaj 1996.-1998. : europski program vrjednovanja nacionalnih kulturnih politika. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 1998.
81. Kvaliteta života u Republici Hrvatskoj i rizik od socijalne isključenosti : kvantitativno istraživanje na općoj populaciji. Zagreb : UNDP, 2006
82. Lauridsen, Jens. The library in urban space. // Library space : inspiration for buildings and design / ed. By Hellen Niegaard, Jens Lauridsen and Knud Schulz. Copenhagen : Danish Library Association, 2008. Str. 23 -26.
83. Lison, Barbara. Internet usluge u njemačkim narodnim knjižnicama – izazovi umreženog društva. // Narodne knjižnice u novoj Europi : utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 61-70.
84. Lukić, Darko. Koristiti ili trošiti proračunski novac? // Organizacijski razvoj i strateško planiranje u kulturi Grad Zagreb / ur. Sanjin Dragičević i Tihomir Žiljak. Zagreb : Pučko otvoreno učilište Zagreb, 2008. Str. 11-27.
85. Manifest iz Oeirasa PULMAN plan za e-Europu. // HKD Novosti 22/23, lipanj 2003. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/19> (30.4.2015.)
86. Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću, Varaždin, 4.-7.11. 1998. / glavni i odgovorni urednik Marijan Kraš. Varaždin : Gradska knjižnica Metel Ožegović, 1998.

87. Mesić, Đurđa. Narodna knjižnica : prilog određenju pojma. // Zbornik radova (Fakultet organizacije i informatike Varaždin), 15(1991). Str. 145-159.
88. Mesić, Đurđa. Narodne biblioteke u Jugoslaviji između dva rata. // Informatologia Jugoslavica 22, 1-2(1990), 87-100.
89. Mjesečni statistički bilten : Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Križevci 23, 12(2014), 24-25 (Tablica 16).
90. Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti : zbornik radova / urednik Dragutin Katalenec. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica [etc.], 2003.
91. Narodne knjižnice izazov promjena : zbornik radova : međunarodno savjetovanje, Lovran, 25. i 26. rujna / urednice Marija Šegota-Novak i Vesna Turčin. Rijeka : Gradska biblioteka Rijeka ; Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997.
92. Neumreženi : lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj : izvješće o društvenom razvoju, Hrvatska 2006. Zagreb : UNDP, 2006.
93. Niegaard, Hellen. Digital drive and room for contemplation : library transformation – international tendencies. // Library space : inspiration for buildings and design / ed. by Hellen Niegaard, Jens Lauridsen and Knud Schulz. Copenhagen : Danish Library Association, 2008. Str. 14-22.
94. Niegaard, Hellen. „Something is changing in the state of Denmark“ : six aspects of current Danish library developmen“. // Library space : inspiration for buildings and design / ed. by Hellen Niegaard, Jens Lauridsen and Knud Schulz. Copenhagen : Danish Library Association, 2008. Str.7-10.
95. Nova pomagala za novo tisućljeće : radni materijali / 32. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Lovran, 20. - 23. rujna 2000.
96. Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda. Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Deklaracijaljp.pdf> (30.4.2015.)
97. Oppenheim, Charles; Daniel Smithson. What is the hybrid library? // Journal of Information Science, 25(1999), 97-112.
98. Pateman, John; John Vincent. Public libraries and social justice. Farnham, England ; Burlington, USA : Ashgate, 2010.
99. Perkov, Davor. Uspješni pojedinci su cjeloživotni studenti : predavanje. Koprivnica, 3.10.2014. Dostupno na: http://www.perkov-savjetovanje.hr/USPJESNI_POJEDINCI_SU_CJELOZIVOTNI_STUDENTI_Kc.pdf (11.12.2014.)
100. Petrić, Danijela; Gordana Bonta; Marija Sesvečan. Igrajmo se! Čitaj mi! : priče, igre i pjesmice za bebe i malu djecu : preporuke roditeljima za poticanje rane pismenosti /

- glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica "Fran Galović", 2012.
101. Petrić, Hrvoje. Prve knjižnice i čitaonice u Koprivnici (1650.-1869.). // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 15-29.
  102. Ploug Dahlkild, Nan Christian. Library architecture : history. // Encyclopedia of library and information sciences / Marcia J. Bates, editor-in-chief. Boca Raton : CRC Press, Taylor & Francis Group, 2010. Str. 3313-3325.
  103. Pokretne knjižnice u Hrvatskoj : zbornik radova (10. okrugli stol o pokretnim knjižnicama i 4. festival hrvatskih bibliobusa "Od kočije do suvremenog bibliobusa", Karlovac, 15. travnja 2011.) / uredile Ljiljana Vugrinec, Ljiljana Črnjar, Frida Bišćan. Zagreb [etc.] : Hrvatsko knjižničarsko društvo [etc.], 2012.
  104. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Zagreb : Državni zavod za statistiku, 2011. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (30.4.2015.)
  105. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema spolu i starosti. Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf (15.6.2015.)
  106. Pors, Niels Ole. Burning platforms and melting icebergs : an exploratory analysis of present strategic challenges and cross-pressures in the public libraries. // Performance Measurement and Metrics 11, 1(2010), 9-24. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/14678041011026838> (15.8.2015.)
  107. Poslovanje i usluge narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj u godini 2014. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski Zavod za knjižničarstvo, Matična služba za narodna knjižnice, /2015./. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Poslovanje-i-usluge-narodnih-knji--nica-RH-u-2014.-----analize-i-komentari-voditelja---upanijskih-mati--nih-slu--bi.pdf> (15.6.2015.)
  108. Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 43(2001). Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232299.html> (30.4.2015.)
  109. Pravilnik o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/pravilnik_pruzanje_usluga_i_knj_gradje.PDF (30.4.2015.)

110. Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. // Narodne novine 52(2005). Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288524.html> (30.4.2015.)
111. Prema društvima znanja : UNESCO-ovo Svjetsko izvješće. Zagreb : Educa, 2007.
112. Priopćenje. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPS – 2. razina i županije u 2011. Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2014. . Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/12-01-02_01_2014.htm (15.6.2015.)
113. Priznanje „Knjižnica godine“ za 2013.g. Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/579/?target= (30.4.2015.)
114. Priznanje „Knjižnica godine“ Gradskoj knjižnici Zadar. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/508/?target= (30.4.2015.)
115. Program “Knjižnica je više od knjiga – zajedno do zapošljavanja“. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=7&n=5> (30.4.2015.)
116. Program “Zelena knjižnica“. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5> (30.4.2015.)
117. Program „Zdravstvene informacije“. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=6&n=5> (30.4.2015.)
118. Program rada Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2015. godini. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/PROGRAM_RADA_ZA_2015.pdf (30.4.2015.)
119. Public libraries 2020 : building stronger EU communities. Dostupno na: <http://www.publiclibraries2020.eu/> (30.4.2015.)
120. Puljiz, Vladimir. Socijalna sigurnost između gospodarstva i politike u Hrvatskoj. // Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama / uredio Stjepan Baloban. Zagreb : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2001. Str. 157-173.
121. Report on the role of public arts and cultural institutions in the promotion of cultural diversity and intercultural dialogue : European agenda for culture : work plan for culture 2011-2014. Bruxelles : European Union, 2014. Str. 58. Dostupno na: http://ec.europa.eu/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue_en.pdf (30.4.2015.)
122. Resolution on the role of libraries in modern societies. The European Parliament, 1998. Dostupno na: <http://cordis.europa.eu/libraries/en/reportrole.html> (30.4.2015.)

123. Robertson, Robert. Globalization : social theory and global culture. London : Sage, 1992.
124. Rusbridge, Chris. Toward the Hybrid Library. // D-Lib Magazine, July/August 1998. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html> (30.4.2015.)
125. Sabolović-Krajina, Dijana. From digitization of local newspapers to the portal of hometown cultural heritage – *a step by step* digitization strategy available to small communities. Dostupno na: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/119-krajina-en.pdf> (30.4.2015.)
126. Sabolović-Krajina, Dijana. Gradska knjižnica i čitaonica u Koprivnici 1945.-1994. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2010.
127. Sabolović-Krajina, Dijana. In-house library training program supporting Roma people – the power of networking in local community. Dostupno na: <http://library.ifla.org/96/1/125-krajina-en.pdf> (30.4.2015.)
128. Sabolović-Krajina, Dijana. Library service for print disabled children and youth in Public Library of Koprivnica – an isolated case or a role model for Croatian public libraries? Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/156-Sabolovic-Krajina-en.pdf> (30.4.2015.)
129. Sabolović-Krajina, Dijana. Obnovljena i preuređena narodna knjižnica u lokalnoj zajednici – istraživanje društvenog utjecaja i korisnosti : analiza slučaja Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // 5. savjetovanje za narodne knjižnice u RH „Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija : zbornik radova“, Lovran, 3.-6. listopada 2007. Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2009. Str. 89-100.
130. Sabolović-Krajina, Dijana. Od zbirke za slijepe i slabovidne do kutka za čitanje na drugačiji način : promišljanje budućnosti usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica // Knjižnica - komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova (8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, Sveti Martin na Muri, 2011.). Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str. 207-206.
131. Sabolović-Krajina, Dijana. Okrugli stol Managemet i marketing u narodnim knjižnicama. // Narodne knjižnice u novoj Europi : utjecaj globalizacije i

- informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 2003. Str. 102-110.
132. Sabolović-Krajina, Dijana. Reading and literacy – a way to the social inclusive library. Dostupno na: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2011/114-krajina-en.pdf> (26.6. 2015.)
  133. Sabolović-Krajina, Dijana. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću : zbornik radova. / ur. Marijan Kraš. Varaždin : Gradska knjižnica i čitaonica Metel Ožegović, 1998. Str. 145-152.
  134. Sabolović-Krajina, Dijana. Usporedba pokretnih knjižničnih usluga u Koprivnici i Sastamali, Finska. // Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 16, 16(2014), 93-94.
  135. Sabolović-Krajina, Dijana; Kristian Ujlaki; Josipa Strmečki. Projekti digitalizacije lokalne kulturne baštine Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” Koprivnica (2007.-2009.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), 149-162.
  136. Sabolović-Krajina, Dijana; Ljiljana Vugrinec; Danijela Petrić. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica : od projekta do implementacije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 76-92.
  137. Sabolović-Krajina, Dijana; Maja Gačan. Digital repository Cultural heritage of Koprivnica : an example of local partnership. // Proceedings of the sixth SEEDI Conference Digitization of Cultural and Scientific Heritage Zagreb, Croatia, 18-20 May 2011. Dostupno na: <http://elib.mi.sanu.ac.rs/files/journals/ncd/25/ncd25052.pdf> (30.4.2015.)
  138. Schneiders, Paul. A century of public libraries in the Netherlands. // Working for five star libraries : international perspectives on a century of public libraries advocacy and development : to mark 100 years Public library Association in the Netherlands 1908-2008 / edited by Marian Koren. Den Haag : Vereniging von Openbare bibliotheken, 2008. Str. 19-25.
  139. Seale, Maura The neoliberal library. // Information literacy and social justice : radical professional praxis / ed. Lua Gregory and Shana Higgins. Sacramento, CA : Library Juice Press, 2013. Str. 39-61.
  140. Skat Nielsen, Gyda; Birgitta Irvall. Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

141. Smjernice nabavne politike Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=65&n=4> (30.4.2015.)
142. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
143. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
144. Smjernice za knjižnične službe i usluge za gluhe / uredio John Michael Day. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
145. Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
146. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
147. Smjernice za knjižnične usluge za mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
148. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalne knjižnice : prvo hrvatsko izdanje prema trećem izdanju izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.
149. Smjernice za knjižničnu uslugu za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.
150. Smjernice za pokretne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
151. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj sa standardima za pokretne knjižnice-bibliobuse. Narodne novine, 58/1999.
152. Statistički podaci o Koprivnici. Dostupno na: <http://koprivnica.hr/o-koprivnici/statisticki-podaci/> (30.4.2015.)
153. Status romske populacije u Republici Hrvatskoj (7.11.2011.). Dostupno na: <http://klinika.pravo.unizg.hr/content/status-romske-populacije-u-republici-7.11hrvatskoj> (6.9.2015.).
154. Stipanov, Josip. Knjižnica. // Kulturna politika Republike Hrvatske : nacionalni izvještaj 1996.-1998. : europski program vrjednovanja nacionalnih kulturnih politika. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 1998. Str. 195-200.

155. Stipanov, Josip. Knjižnice i društvo : od potrebe do mogućnosti. Zagreb : Školska knjiga, 2010.
156. Stipčević, Aleksandar. Cenzura u knjižnicama. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992.
157. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru : iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihova autora. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994.
158. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjiga 3. : od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008.
159. Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. : nacrt prijedloga. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu : Zavod za knjižničarstvo, 2013. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEenica.pdf> (30.4.2015.).
160. Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2013.-2015. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/novosti/odabrana_novost/507/ (30.4.2015.)
161. Strateški plan Ministarstva kulture Republike Hrvatske za razdoblje od 2012. do 2014. Dostupno na: <http://www.minkulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/Strateski%20plan%20Ministarstva%20kulture%202012%20-2014%20%20-%20revidiran%20za%20web%2016042012.pdf> (30.4.2015.)
162. Stričević, Ivanka. Predgovor. // Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalne knjižnicu : prvo hrvatsko izdanje prema trećem izdanju izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 7.
163. Strmečki, Josipa. Čitaonice i knjižnice u Koprivnici (1871.-1945.). // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 30-42.
164. Stručni skup Narodne knjižnice i problemi društvene isključenosti : Osijek, studeni 2003. : zbornik radova / urednik Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica, 2003.
165. Šapro-Ficović, Marica. Život knjižnica pod granatama. Vijenac, 487 (1. Studenoga 2012.). Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/487/%C5%BDivot%20knji%C5%BEenica%20pod%20granatama%20/> (15.8.2015.)

166. Špiranec, Sonja; Mihaela Banek Zorica. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008.
167. Šporer, Željko. Protuslovlja globalizacije. // Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj / priredio Matko Meštrović. Zagreb : Ekonomski institut, 2001. Str. 3-24.
168. Štulhofer, Aleksandar. Krivudava staza hrvatske privatizacije. // Privatizacija i modernizacija / urednici Ivan Rogić, Zdenko Zeman. Zagreb : Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 1998. Str. 164-177.
169. Štulhofer. Nevidljiva ruka tranzicije. // Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj / priredio Matko Meštrović. Zagreb : Ekonomski institut, 2001. Str. 219-252.
170. Štulhofer, Aleksandar. Što kultura ima s tim? Sociokulturni kapital, civilnost i hrvatsko društvo. // Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj / priredili Matko Meštrović, Aleksandar Štulhofer. Zagreb : Hrvatsko sociološko društvo, 1998. Str. 161-172.
171. Šućur, Zoran. Socijalna isključenost : pojam, pristupi i operacionalizacija. // Revija za sociologiju 35, 1/2(2004), 45-60.
172. Šundalić, Antun. Sustav vrijednosti u vrijeme politike zaborava. // Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj / priredio Matko Meštrović. Zagreb : Ekonomski institut, 2001. Str. 65-81.
173. TEDxKoprivnicaLibrary. Dostupno na: <http://www.tedxkoprivnicalibrary.com/> (30.4.2015.)
174. The European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, EBLIDA. Dostupno na: <http://www.eblida.org/> (30.4.2015.)
175. The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom> (30.4.2015.)
176. The Lyon Declaration on Access to Information and Development. Dostupno na: <http://www.lyondeclaration.org/> (30.4.2015.)
177. The plurality of literacy and its implications for policies and programmes. The Hague : UNESCO, 2004. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136246e.pdf> (30.4.2015.)
178. Thorhauge, Jens. A new “Open library” concept. // Scandinavian Library Quaterly 44, 4(2011). Dostupno na: <http://slq.nu/?article=a-new-open-library-concept> (15.8.2015.)
179. Thorhauge, Jens. Agenda for the new library towards the knowledge society : three waves of change in the modern library. // Nordic Public Libraries 2.0 / ed. Jonna

- Holmgaard Larsen. København : Danish Agency for Libraries and Media, 2010. Str. 7-11.
180. Thorhauge, Jens. The Nordic cultural sphere and its public libraries. // Nordic Public Libraries : the Nordic cultural sphere and its public libraries. / Editor Jens Thorhauge etc. København : The Danish National Library Authority, 2002. Str. 10-11.
181. /Thousand and one/ 1001 libraries to see before you die. Dostupno na: <http://1001libraries.wordpress.com/2014/08/17/name-of-the-library-public-library-fran-galovic-in-koprivnica-croatia/> (30.4.2015.)
182. Tkalac Verčić, Ana; Dubravka Sinčić Ćorić; Nina Pološki Vokić. Priručnik za metodologiju istraživačkog rada. Zagreb : M.E.P., 2010.
183. Treći okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama Slobodan pristup informacijama za sve : Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
184. Ujlaki, Kristian. Moderna knjižnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica 1995.-2009. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 115-171.
185. Ujlaki, Kristian; Josipa Strmečki. Obrazovanje i komunikacija u usluzi za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010),93-104.
186. UNESCOv manifest za narodne knjižnice iz 1994. Dostupno na:http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (30.4.2015.)
187. Usherwood, Bob. Equity and excellence in the public library : why ignorance is not our heritage. Hampshire : Ashgate, 2007.
188. Using research to promote literacy and reading in libraries : guidelines for librarians / prepared by Lesley Farmer and Ivanka Stricevic. Den Hague : International Federation of Library Associations and Institutions, 2011.
189. Usluge @ usluge.hr : radni materijali / 36. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva, Pula, 1. - 4. listopada 2008. godine. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

190. Utjecaj globalne ekonomske krize na knjižnice i slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama : 10. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
191. Vienna Declaration. EBLIDA, 2009. Dostupno na:http://www.eblida.org/Activities/EN_Vienna_Declaration%20%28English%29.pdf (30.4.2015.)
192. Vitori, Vera. Zastupljenost teme o arhitekturi, planiranju i izgradnji knjižnica u literaturi – nedostaje li nam priručnik? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3-4(2012), 79-102.
193. Vodosek, Peter. A time of new departure, of decline – or a glorious future? : one hundred years of public libraries in Germany. // Working for five star libraries : international perspectives on a century of public libraries advocacy and development : to mark 100 years Public library Association in the Netherlands 1908-2008 / edited by Marian Koren. Den Haag : Vereniging von Openbare bibliotheken, 2008. Str. 101-116.
194. Vugrinec, Ljiljana. Lokacije i adaptacije Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 172-189.
195. Vugrinec, Ljiljana. Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonci „Fran Galović“ Koprivnica : rezultati 2006.-2011. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 51-65.
196. Wigell-Ryynänen, Barbro. Finland. // Nordic Public Libraries : The Nordic cultural sphere and its public libraries / editor Jens Thorhauge etc. København : The Danish National Library Authority, 2002. Str. 26-27.
197. Wilson, Thomas C. Sistemski knjižničar : oblikovanje uloga, definiranje vještina. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
198. Wounded libraries in Croatia / editors Tatjana Aparac-Gazivoda and Dragomir Katalenac. Zagreb : Croatian library association, 1993.
199. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167/2003.
200. Zakon o elektroničkim medijima. // Narodne novine 122/2003.
201. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105/1997., 5/1998., 104/2000.
202. Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 172/2003.
203. Zakon o zaštiti osobnih podataka. // Narodne novine 103/2003.

204. Žiljak, Tihomir. Učenje za organizacijski razvoj u kulturi. // Organizacijski razvoj i strateško planiranje u kulturi Grad Zagreb / ur. Sanjin Dragičević i Tihomir Žiljak. Zagreb : Pučko otvoreno učilište Zagreb, 2008. Str. 44-64.
205. Živković, Danijela. Knjižnice u vremenu e-knjige. // Horvat, Aleksandra ; Danijela Živković. Između javnosti i privatnosti ; Knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 93-174.
206. Žižek, Slavoj. Druga smrt neoliberalizma. Zaprešić : Fraktura, 2010.
207. Županov, Josip. Integralno samoupravljanje – konac jedne utopije. // Modernost i modernizacija : zbornik radova / priredio Rade Kalanj. Zagreb : Sociološko društvo Hrvatske, 1990. Str. 45-63.

PRILOZI

POPIS PRILOGA

Prilog 1. Tablice 1-3. Usporedba poslovanja knjižnice u razdobljima 1995.-2006., 2007.-2014. i 1995.-2014.

Prilog 2. Preslika plakata s uslugama i programima Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica

Prilogu 3. Tablice 4-10. Usporedba poslovanja knjižnica u Koprivnici, Varaždinu i Zadru

Prilog 4. Protokol za provedbu intervjua s akterima u lokalnoj zajednici

Prilog 5. Anketni upitnik

Prilog 5a. Prijedlozi i komentari ispitanika anketnog upitnika na temu uloga i zadaća knjižnice

Prilog 6. CD s transkriptima intervjua (na unutarnjoj strani stražnjih korica radnje)

PRILOG 1. Usporedba poslovanja koprivničke knjižnice u razdobljima 1995.-2006., 2007.-2014. i 1995.-2014.

Podaci su preuzeti iz godišnjih izvješća o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica od 1995. do 2014.

Tablica 1. Usporedba poslovanja koprivničke knjižnice 1995. i 2006. godine

Knjižnično poslovanje	1995. godina	2006. godina
Fond (broj knjiga / jedinica neknjižne građe)	68 000 / 0	100 000 / 3900
Broj članova knjižnice	4449	6276
Broj posjeta knjižnici	31 649	90 500
Broj posudbi	58 539	90 500
Nabava (broj knjiga / jedinica neknjižne građe)	3265 / 77	8000 / 1380

Tablica 2. Usporedba poslovanja koprivničke knjižnice 2007. i 2014.

Knjižnično poslovanje	2007. godina	2014. godina
Fond (broj svezaka knjiga / jedinica neknjižne građe)	115 591 / 3872	154 371 / 7000
Broj članova knjižnice	6893	8902
Broj posjeta knjižnici	98 507	124 559
Broj posudbi (knjiga i neknjižne građe)	145 209	176 870
Nabava (broj sv. knjiga / jedinica neknjižne građe)	8487 / 686	6657 / 504

Tablica 3. Usporedba poslovanja koprivničke knjižnice 1995. i 2014.

Knjižnično poslovanje	1995. godina	2014. godina
Fond (broj sv. knjiga / jed. neknjižne građe)	68 000 / 0	154 371 / 7000
Broj članova knjižnice	4449	8902
Broj posjeta knjižnici	31 649	124 559
Broj posudbi (knjiga i neknjižne građe)	58 539	176 870
Nabava (broj sv. knjiga / jedinica neknjižne građe)	3265 / 77	6657 / 504

PRILOG 2. Preslika plakata s uslugama i programima Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“
Koprivnica

Knjižnica je više od knjiga

ZAJEDNO DO ZAPOŠLJAVANJA

Tražite posao ili želite pokrenuti vlastiti?
Želite se prekvalificirati, nastaviti školovanje
ili se dodatno usavršavati?

**Potražite informacije
u knjižnici!**

Što Vam knjižnica može ponuditi?

- Predstavljanje dobre prakse u (samo)zapošljavanju (tribine, radionice, kreativne radionice)
- Literaturu za promjenu i/ili traženje posla
- Literaturu za uzgoj voća, povrća i životinja
- Literaturu za učenje stranih jezika
- Kratku poduku u pretraživanju potrebnih informacija o zapošljavanju
- Kratku individualnu poduku o korištenju računala i interneta

Osim toga...

- Besplatnu članarinu za građane grada Koprivnice i stanovnike općine Gola (ugovoreno subvencioniranje)
- Simboličnu članarinu za ostale

PROGRAMI I AKCIJE KOPRIVNIČKE KNJIŽNICE

 KNJIGE ZA BEBE	 SURFANJE ZA DJECU	 RADIONICE TALIJANSKOG JEZIKA ZA DJECU	 ZELENA KNJIŽNICA
 ROMSKA KNJIŽNA POLICA	 USLUGE ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE	 ČITAJTE NA DRUGAČIJI NAČIN	 AGORA Koprivnička AGORA 21
 DRUŠTVENE MREŽE	 OSOBNI KNJIŽNIČAR	 BEŽIČNI INTERNET	BIBLIOBUS

PRILOG 3. Usporedba poslovanja knjižnica u u nekoliko gradova - Koprivnica, Varaždin i Zadar (stanje 31.12.2014.)

Podaci su preuzeti iz izvješća o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica, Gradske knjižnice „Metel Ožegović“ Varaždin i Gradske knjižnice Zadar za 2014. godinu te Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013.

Tablica 4. Broj stanovnika, struktura gradskih knjižničnih mreža i županijske nadležnosti (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Broj stanovnika grada	30 872	47 055	75 062
Broj stanovnika županije	115 582	175 951	170 017
Gradska knjižnična mreža	Središnja knjižnica i bibliobus	Središnja knjižnica, 1 ogranak	Središnja knjižnica, 4 ogranka, 2 bibliobusa
Županijska nadležnost	5 narodnih knjižnica 2 bibliobusne službe 33 školskeknjižnice	4 narodne knjižnice i 58 školskih knjižnica	11 narodnih knjižnica 2 bibliobusne službe 60 školskih knjižnica

Tablica 5. Pokazatelji poslovanja u tri matične knjižnice u Koprivnici, Varaždinu i Zadru (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Članovi	8902	10 673	15 826
Ukupan fond knjižnične građe	162 071	258 208	264 385
Nabava	Ukupno 7161 6657 sv. knjiga; 393 jed. e-građe; 42 jed. ostale neknjižne građe; 96 naslova periodike	Ukupno 10 042 9073 sv. knjiga i časopisa i 969 jed. e- građe (CD-ROM-a, DVD-a, CD-a); 89 naslova periodike	Ukupno 16 589 14 378 sv. knjiga; 2211 jed. e- građe; 1630 jedinica ostale neknjižne građe; 115 naslova periodike
Posudba u 2014.	Ukupno 176 870 169 642 sv. knjiga; 8634 jed. neknjižne građe	Ukupno 345 399 254 758 sv. knjiga, 28 641 jed. e-građe	Ukupno 508 687 463 302 sv. knjiga, 45 385 jed. neknjižne građe

Tablica 6. Pokazatelji ljudskih, prostornih i financijskih resursa matičnih knjižnica u Koprivnici, Varaždinu i Zadru (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Ljudski resursi	22 zaposlenika: 2 NSS, 9 SSS, 4 VŠS, 6 VSS, 1 mr.sc. Viša stručna zvanja: 2 viši knjižničari, 2 knjižničarski savjetnici	22 zaposlenika: 2 NSS, 7 SSS, 1 VŠS, 12 VSS. Nemaju viša stručna zvanja	49 zaposlenika: 2 NSS, 20 SSS, 3 VŠS, 17 VSS, 2 mr.sc. Viša stručna zvanja: 1 viši knjižničar, 1 knjižničarski savjetnik
Prostorni resursi	Zgrada na jednoj lokaciji ukupne površine 1058 m² ; 140 m ² u dislociranom spremištu	Prostori na tri lokacije, ukupne površine 1388 m²; 481 m ² spremišta	Zgrada na jednoj lokaciji ukupne površine 1600 m² 55 m ² spremišta
Financijski resursi (Prihodi i struktura prihoda)	4.190.215,37 kn Proračun Grada 3.042.796,08 kn (72,6%), Županije 238.000 kn (5,7%), Ministarstva kulture 567.181,29 kn (13,5%), vlastiti prihodi i ostali prihodi 333.733,60 kn (8,2%)	4.028.237,24 kn Proračun Grada 2.711.258,04 kn (67,3%), Županije 78.596,59 kn (1,9%), Ministarstva kulture 527.316,77 kn (13,1%), vlastiti prihodi i donacije 711.065,84 kn (17,7%)	8.041.806,00 kn Proračun Grada 5.223.217,00 kn (66%), Županije 95.000,00 kn (1%), Ministarstva kulture 838.431,00 kn (11%), vlastiti prihodi 1.327.454,00 kn (19%), ostali izvori (donacije i kamate) 557.704 kn (3%)
Članarina	NE naplaćuje se	Naplaćuje se	Naplaćuje se

Tablica 7. Organizacijska struktura (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Organizacija	<u>Odjeli:</u> Dječji odjel, Odjel za odrasle, Stručno-znanstveni odjel, Čitaonica tiska.	<u>Odjeli:</u> Odjel za djecu, Odjel za mlade Odjel strane literature, Odjel za	<u>Odjeli:</u> Dječji odjel. Odjel za odrasle, Čitaonica tiska, Studijska čitaonica i

	<u>Službe:</u> Bibliobusna služba, Služba nabave i obrade, Županijska matična služba, Računovodstvo-tehnička služba	odrasle s čitaonicom dnevnog tiska i studijskom čitaonicom, <u>Službe:</u> Nabava i obrada knjižnične građe, Županijska matična služba, Tajništvo i računovodstvo.	Zavičajna zbirka, Mediateka <u>Službe:</u> Računovodstvo, Nabava i obrada, Županijska matična služba, Služba za odnose s javnošću
Upravljanje i rukovođenje	ravnatelj, Upravno vijeće, Stručno vijeće; voditelji odjela i službi (razvojni tim); projektni timovi	ravnatelj, Upravno vijeće, Stručno vijeće; voditelji smjena, voditelji odjela i službi	ravnatelj, Upravno vijeće, Stručno vijeće; voditelji smjena, voditelji odjela i službi, razvojni tim, web-tim

Tablica 8. Kulturno-obrazovni programi (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Ukupan broj programa / događanja	256	355	2159
Za djecu / mlade	117 programa za djecu i mlade s 2286 sudionika: program „Knjige za bebe“, pričaonice za bebe i djecu do 3 godine i za djecu 4-6 godina, kompjutorske i kreativne radionice za djecu osnovnoškolskog uzrasta, knjižnična i informatičko-informacijske poduke; organizirani posjeti vrtića i škola; susreti s piscima i ilustratorima; projekcije filmova za	308 programa za djecu sa 7222 sudionika: igraonice za bebe i predškolsku djecu; besplatno učenje engleskog i francuskog jezika; susreti s piscima; likovne igraonice; izložbe likovnih radova i knjiga; kvizovi i drugi programi: obilježavanje važnih datuma; (igraonica za predškolsku djecu već je gore	626 programa za djecu i mlade (nemaju podatak o broju sudionika): radionice za djecu od 3 do 7 godina uz sudjelovanje roditelja; čitateljski klubovi za djecu od 8 do 12 godina i od 13 do 15 godina; organizirani posjeti vrtića i škola; susreti s piscima i ilustratorima; obilježavanje blagdana i važnih datuma; interaktivna druženja u suradnji sa školama i vrtićima;

	djecu; obilježavanje blagdana i važnih datuma	navedena); organizirani posjeti vrtića i škola; "kompjutorski kutić" i društvene igre.	predavanja i radionice za roditelje o odgoju djece, projekcije filmova za djecu; predstave za djecu; Dani lavande
Za mlade	program „Mladi za mlade“, čitateljski klub za mlade	25 programa s 1887 posjetitelja: tribine, izložbe, stručni skupovi, sastanci udruga, književne večeri i predavanja	program za tinejdžere "Svaštarnica" ; Potraga za Knjigom ljeta na blogovima Gradske knjižnice Zadar; How yes no ... ili Kako da učenje ne bude mučenje?, Besplatne repetitive za učenike slabijeg imovinskog stanja – provode ga umirovljeni profesori; Klubovi čitatelja za mlade
Za odrasle:	78 programa s 3954 sudionika; književni susreti; tematske tribine, radionice i predavanja (Koprivnička agora 21; TEDxLibrary, Zdravstvena savjetovanja, Čitajmo na drugačiji način, Podrška Romima; Zajedno do zapošljavanja; Osobni knjižničar - knjižnična i informatičko- informacijska poduka, Ljetne tržnice knjiga; Dan otvorenih vrata.	22 programa s 1300 posjetitelja: predstavljanje pisaca, knjiga, književne večeri, obilježavanje obljetnica pisaca, predavanja, izložbe i sl.	276 programa (bez podataka o broju posjetitelja): Čitateljski klubovi za odrasle; Perpetuum - aktivnosti Knjižnice za cjeloživotno obrazovanje (besplatni tečajevi korištenja računala za umirovljenike); Dostava knjiga na kućnu adresu za osobe s invaliditetom i nemoćne; Morski utorak – mjesečne tribine o tekućoj problematici vezanoj uz more – od zakonodavstva do zaštite mora.
Lokalne akcije i manifestacije u organizaciji knjižnice:	Ljetne tržnice knjiga, Koprivnica čita, Čitajte pod suncobra- nima, Dan otvorenih vrata knjižnice,	Najčitatelj 2014.	Zadar čita, Dani lavande, Festival dječjih klapa

	Berba slikovnica u gradskom parku		
Uključivanje u nacionalne akcije i manifestacije:	<p>Noć hrvatske knjige, 22.4.,</p> <p>Tjedan cjeloživotnog učenja,</p> <p>Čitajmo o..., 23.10.,</p> <p>Mjesec hrvatske knjige, 15.10.-15.11.,</p> <p>Dan hrvatskih knjižnica, 11.11.</p>	<p>Noć hrvatske knjige, 22.4.,</p> <p>Mjesec hrvatske knjige, 15.10.-15.11.,</p> <p>Dan hrvatskih knjižnica, 11.11.</p> <p>Čitaj mi! (predavanje u vrtiću), akcija prikupljanja slikovnica pod geslom Čitam dam, sretan sam!</p> <p>Nacionalni kviz za poticanje čitanja 15.10.-30.10.2014.;</p> <p>Čovječe, ispravi se! u suradnji s UNICEF-om</p>	<p>Noć hrvatske knjige, 22.4.,</p> <p>Čitajmo o..., 23.9.,</p> <p>Mjesec hrvatske knjige, 15.10.-15.11.</p> <p>Dan hrvatskih knjižnica, 11.11.</p>
Uključivanje u međunarodne akcije i manifestacije:	<p>Europski tjedan kretanja (rujan),</p> <p>obilježavanje 8.9.,</p> <p>Međunarodnog dana pismnosti i 12.9.,</p> <p>Dana sestrinskih knjižnica</p>	<p>obilježavanje 8.9.,</p> <p>Međunarodnog dana pismnosti;</p> <p>VAFI- internacionalni festival animiranog filma djece i mladeži 22.4.-27.4.2014.</p>	<p>obilježavanje 8.9.,</p> <p>Međunarodnog dana pismnosti</p>
Ostala ponuda	<p>računala s pristupom internetu;</p> <p>informatička oprema za slijepe i slabovidne, posudba e-čitača i tablet računala, posudba naočala s dioptrijom</p>	<p>računala s pristupom internetu; dodatna informacijska oprema za srednjoškolsku i studentsku populaciju za obrazovni rad;</p> <p>čitanje e-knjiga putem e-čitača Kindle</p>	<p>računala s pristupom internetu; čitanje e-knjiga putem e-čitača Kindle ; Mediateka – gledanje filmova, igranje NintendoWii i Microsoft Kinect-a s popratnom opremom;</p> <p>trezor za 24-satno vrćanje knjiga i ostalih medija;</p> <p>Mediterranski vrt; kafić Libar</p>

Tablica 9. Virtualne usluge (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Pristup internetu	Besplatan	Naplaćuje se	Besplatan
Virtualne usluge	e-katalog knjižnice; mrežna stranica knjižnice; komercijalna baza podataka (EBSCO); izrada mjesečnog newslettera s najavom događanj; sudjelovanje u kooperativnoj online usluzi Pitajte knjižničare	e-katalog knjižnice; mrežna stranica knjižnice; izrada mjesečnog newslettera s događanjima u suradnji s Gradom (u tiskanom i e-obliku)	e-katalog knjižnice; mrežna stranica knjižnice; komercijalna baza podataka (EBSCO); izrada mjesečnog newslettera s najavom događanja; sudjelovanje u kooperativnoj online usluzi Pitajte knjižničare
Digitalizacija zavičajne baštine	knjige, novine, časopisi, razglednice, grafike; projekt digitalizacije opusa Frana Galovića; pokrenula prvi u RH lokalni kooperativni repozitorij „Koprivnička kulturna baština“	knjige, novine, časopisi, razglednice, dio ostavštine Gustava Krkleca (dokumenti, fotografije, pisma, faksimili)	projekt digitalizacije opusa Ljube Stipišića Delmate

Tablica 10. Stručno usavršavanje knjižničara i međunarodna suradnja (31.12.2014.)

	Koprivnica	Varaždin	Zadar
Stručno usavršavanje (prisustvovanje stručnim skupovima)	37 domaća i 5 strana stručna skupa i programa	9 domaća stručna skupa	6 domaćih i 4 međunarodna stručna skupa i programa
(Su)organizacija stručnih programa	5 programa	2 programa + 1 okrugli stol	6 programa
Izlaganja na stručnim skupovima:	održano 15 izlaganja	održano 1 izlaganje	održano 8 izlaganja
Objavljivanje stručnih članaka:	32 objavljena stručna članka i priloga	1 stručni osvrt	2 objavljena stručna rada
Međunarodna suradnja:	sudjelovanje u 3 programa međunarodne suradnje	posjet kolega iz Maribora; International Librarians Network	više programa međunarodne suradnje (Slovenija, Njemačka...)
Ostalo:			2 djelatnika predaju na Odsjeku za informacijske znanosti na zadarskom sveučilištu

PRILOG 4. Protokol za provedbu intervjua s akterima u lokalnoj zajednici

Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica

PROTOKOL ZA PROVEDBU INTERVJUA S AKTERIMA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Molim Vas da odvojite do pola sata vremena za razgovor o zadaćama i ulogama koje Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" ima u našoj lokalnoj zajednici. Vaše mišljenje je važno za istraživanje koje provodim u okviru izrade doktorskog rada na temu prilagodbe narodnih knjižnica u Hrvatskoj promjenama u društvu. Vaši odgovori koristit će se isključivo za potrebe istraživanja.

Predstavnici lokalne uprave (zamjenik gradonačelnice / zamjenik župana)

Vaše mišljenje je važno za ovo istraživanje zato što predstavljate lokalnu upravu koja znatno utječe na poziciju knjižnice i njezine pravce razvoja u strateškim dokumentima lokalne zajednice.

Predstavnici manjina (slijepi i slabovidni, osobe s invaliditetom, Romi, nezaposleni, stariji)

Vaše mišljenje je važno za ovo istraživanje zato što predstavljate skupine građana Koprivnice za koje pretpostavljamo da slabije koriste usluge i programe knjižnice.

Predstavnici lokalne knjižničarske zajednice

Vaše mišljenje je važno za ovo istraživanje zbog pretpostavke da ste kao nositelji razvoja knjižničarske djelatnosti odgovorni za njezino sadašnje i buduće djelovanje u zajednici.

Predstavnica medija

Vaše mišljenje je važno za ovo istraživanje zbog pretpostavke da značajno utječete na oblikovanje javnog mnijenja o knjižnici.

DRUŠTVENI UČINAK KNJIŽNICE (POSLEDICE DJELOVANJA KNJIŽNICE U LOKALNOJ SREDINI)

1. Koja je, po Vašem mišljenju, **najveća korist** knjižnice za stanovnike Koprivnice / Županije / članove Vaše udruge / korisnike knjižnice / građane?
2. Kojim **strateškim ili razvojnim ciljevima** Grada / Županije / Vaše udruge kojima knjižnica doprinosi svojim djelovanjem?
3. Po Vašem mišljenju, doprinose li **knjižničari kao profesija** razvoju Grada / Županije / djelovanju udruge / osobnom razvoju korisnika / informiranju javnosti? Molim Vas da obrazložite svoj odgovor!
4. Prepoznaju li donositelji političkih odluka **knjižnicu i knjižničare kao faktor razvoja** lokalne zajednice?

POTENCIJALI KNJIŽNICE U RAZVOJU LOKALNE ZAJEDNICE

1. Kako bi knjižnica mogla unaprijediti svoju djelatnost i biti još **korisnija** za stanovnike Koprivnice / Županije / članove Vaše udruge / korisnike knjižnice / najširu javnost?

PROBLEMI KNJIŽNICE

1. Koji je po Vašem mišljenju **najveći aktualni problem** u djelovanju knjižnice?
2. Kako biste ga **Vi riješili**?
3. Što bi trebao **učiniti Grad / Županija / ministarstva / netko drugi**?

PROSTOR KNJIŽNICE KAO PRETPOSTAVKA MODELA KNJIŽNICE KAO SREDIŠTA ZAJEDNICE

1. Po Vašem mišljenju, treba li Koprivnici **nova zgrada gradske knjižnice**? Molim, obrazložite!
2. Kada bi se gradila nova knjižnica, gdje bi trebala biti **lokacija**? Molim, obrazložite.

PRIJEDLOZI I SUGESTIJE

1. Ukoliko želite još nešto **dodati ili predložiti** na temu uloga i zadaća knjižnice, sada to možete učiniti!

PRILOG 5. Anketni upitnik

Sociološko istraživanje stavova stanovnika Koprivnice o ulogama i zadaćama Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“

Ako imate navršених 18 godina i stanovnik ste grada Koprivnice, molimo Vas da odvojite 10-15 minuta za ispunjavanje ovog upitnika. Vaši odgovori pomoći će nam u sociološkom istraživanju o **zadaćama i ulogama** koje Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ ima u našoj lokalnoj zajednici. Anketa je anonimna i koristit će se isključivo za **potrebe istraživanja i unapređenje rada knjižnice**. Unaprijed zahvaljujemo na suradnji!

1. Redni broj upitnika _____ (ispunjava unositelj podataka)

2. Jeste li **trenutno član** Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“?

1. Da

2. Ne

Ako ste zaokružili DA, molimo da prijedete na pitanje br. 4.

Ako ste zaokružili NE, molimo da nastavite s pitanjem br. 3.

3. Ako **NISTE član**, koji je **razlog** da ne koristite knjižnicu iako je za stanovnike Koprivnice članarina besplatna? Možete zaokružiti više odgovora.

1. Nemam vremena

2. Nemam interes za čitanje knjiga

3. Ne zanima me knjižnica kao takva

4. Knjižnica ne nudi ono što mene zanima (**što bi konkretno trebala nuditi da ju počnete koristiti?**)

5. Iz nekog drugog razloga ne koristim knjižnicu (kojeg?) _____

Molimo, nastavite odgovarati tako da prijedete na pitanje br. 5.

4. Ako **JESTE član** knjižnice, koje **usluge** koristite? Možete zaokružiti **više odgovora**.

1. Posudbu knjiga

2. Posudbu slikovnica i knjiga za svoju djecu

3. Posudbu zvučnih knjiga

4. Posudbu e-čitača / tableta za čitanje e-knjiga

5. Posudbu glazbenih CD-a

6. Posudbu filmova na DVD-ima

7. Čitanje novina i časopisa

8. Korištenje računala za obradu teksta

9. Pretraživanje interneta

10. Prisustvovanje kulturno-obrazovnim programima (književnim večerima, predavanjima, tribinama, radionicama)

11. Neke druge usluge (molimo, **navedite koje**)

Bez obzira jeste li ili niste član knjižnice, molimo Vas da odgovorite na sva sljedeća pitanja!

1

5. Molimo da označite u kojoj mjeri je prema Vašem mišljenju važno da knjižnica građanima Koprivnice, uz posudbu knjiga, nudi i sljedeće usluge.

	Uopće nije važno	Većinom nije važno	Niti je važno niti nevažno	Većinom je važno	Izrazito je važno
1. Besplatan pristup internetu i računalima	1	2	3	4	5
2. Usluga za slijepe i slabovidne	1	2	3	4	5
3. Programi potpore Romima	1	2	3	4	5
4. Programi promocije temao zaštiti okoliša	1	2	3	4	5
5. Programi o prevenciji zdravlja	1	2	3	4	5
6. Programi potpore nezaposlenima	1	2	3	4	5
7. Rasprave o aktualnim društvenim temama	1	2	3	4	5
8. Poduke koje knjižničari daju djeci i odraslima u informacijskim i računalnim vještinama	1	2	3	4	5
9. Kulturno-obrazovni programi za djecu	1	2	3	4	5
10. Kulturno-obrazovni programi za odrasle	1	2	3	4	5
11. Besplatna posudba knjiga	1	2	3	4	5
12. Besplatna mogućnost čitanja novina i časopisa	1	2	3	4	5
13. Besplatna posudba e-čitača za čitanje e-knjiga	1	2	3	4	5
14. Besplatna posudba tablet-računala	1	2	3	4	5
15. Besplatna posudba DVD filmova	1	2	3	4	5
16. Besplatna posudba glazbenih CD-a	1	2	3	4	5

6. Koje biste od navedenih **usluga** koristili, **da ih knjižnica nudi**? Možete zaokružiti **više odgovora**.

1. Suvenirnicu
2. Knjižnični kafić
3. 3 D printer
4. Samozaduživanje i samorazduživanje knjiga, CD-a, DVD-a i sl.
5. Uslugu „sve informacije na jednom mjestu“ (npr. o mogućnostima zapošljavanja, tečajevima, događanjima u gradu, političkim izborima i sl.)
6. Pomoć knjižničara u ispunjavanju raznih obrazaca (npr. za legalizaciju stambenih objekata, primanje socijalne pomoći, oprost dugova i sl.)
7. Posebni prostor za vježbanje glazbenih instrumenata
8. Posebni prostor za stvaranje vlastitih sadržaja (glazbe, plesa, tekstova i sl.)
9. Posebni prostor za mlade
10. Posebni prostor za testiranje nove tehnologije
11. Posebni prostor za roditelje s bebama i malom djecom
12. 24-satnu otvorenost prostora za učenje
13. Besplatni <i>on-line</i> servisi za posudbu e-knjiga, glazbe, filmova i sl.
14. Dostavu knjiga i druge knjižnične građe u domove nemoćnih
15. Knjigomat ili noćni trezor za vraćanje knjiga
16. Neku drugu, nespomenutu uslugu (koju?)
17. Uopće me ne zanima ponuda knjižnice, ni sadašnja ni buduća

7. Procijenite u kojoj mjeri je knjižnica važna za razvoj Koprivnice u svakom od navedenih područja.					
	Uopće nije važna	Većinom nije važna	Niti je važna niti nevažna	Većinom je važna	Izrazito je važna
1. Razonoda / provođenje slobodnog vremena	1	2	3	4	5
2. Obrazovanje i cjeloživotno učenje	1	2	3	4	5
3. Informiranje i slobodan pristup informacijama	1	2	3	4	5
4. Kultura	1	2	3	4	5
5. Gospodarski razvoj	1	2	3	4	5
6. Jačanje solidarnosti (međusobno ispomaganje) u lokalnoj zajednici	1	2	3	4	5
7. Okupljanje i druženje građana na programima koje knjižnica nudi	1	2	3	4	5
8. Uključivanje u društvo hendikepiranih i marginaliziranih osoba (osoba s invaliditetom, starih i nemoćnih, nezaposlenih, siromašnih i dr.)	1	2	3	4	5

8. U kojoj mjeri je knjižnica važna za osobni razvoj svakoj od navedenih skupina stanovnika Koprivnice?

	Uopće nije važna	Većinom nije važna	Niti je važna niti je nevažna	Većinom je važna	Izrazito je važna
1. Bebama i maloj djeci do 3 godine	1	2	3	4	5
2. Djeci predškolske dobi	1	2	3	4	5
3. Osnovnoškolskoj djeci	1	2	3	4	5
4. Srednjoškolcima	1	2	3	4	5
5. Studentima	1	2	3	4	5
6. Zaposlenima	1	2	3	4	5
7. Nezaposlenima	1	2	3	4	5
8. Umirovljenicima	1	2	3	4	5
9. Osobama s invaliditetom	1	2	3	4	5
10. Siromašnim osobama	1	2	3	4	5
11. Nacionalnim manjinama	1	2	3	4	5

9. Kad biste trebali izabrati, gdje biste radije proveli svoje slobodno vrijeme?
Molimo da **zokružite samo jedan odgovor.**

1. U trgovačkom centru
2. U knjižnici

10. U kojoj mjeri je važna **suradnja** knjižnice s drugim institucijama i pojedincima u provedbi knjižničnih usluga i programa?

1. Uopće nije važna
2. Većinom nije važna
3. Niti je važna niti nevažna
4. Većinom je važna
5. Izrazito je važna

11. Koliki utjecaj na aktualni razvoj Koprivnice i društva općenito imaju knjižničari kao profesija?
Zaokružite samo jedan odgovor.

1. Nemaju nikakav utjecaj
2. Imaju mali utjecaj
3. Imaju osrednji utjecaj
4. Imaju velik utjecaj
5. Imaju vrlo velik utjecaj

12. Koliko je važna svaka od navedenih osobina knjižničara za kvalitetno pružanje usluga građanima Koprivnice?					
	Uopće nije važna	Većinom nije važna	Niti je važna niti je nevažna	Većinom je važna	Izrazito je važna
1. Stručnost	1	2	3	4	5
2. Ljubaznost	1	2	3	4	5
3. Brzina usluživanja	1	2	3	4	5
4. Komunikativnost	1	2	3	4	5
5. Uljudnost	1	2	3	4	5
6. Spremnost za stalno stručno usavršavanje	1	2	3	4	5

13. Koji je, po Vašem mišljenju, najveći problem knjižnice ? Molimo da zaokružite samo jedan odgovor .
1. Financijski (nedovoljno financijskih sredstava za rad)
2. Kadrovski (nedovoljan broj zaposlenika)
3. Prostorni (nedovoljan prostor)
4. Ne znam

14. Treba li Koprivnici nova zgrada gradske knjižnice ?
1. Da
2. Ne
3. Ne znam

15. Kad bi se gradila nova knjižnica, na kojoj bi lokaciji trebala biti?
1. U središtu grada
2. Na gradskoj periferiji
3. Negdje drugdje (gdje?)
4. Ne znam

16. Prepoznaju li oni koji donose političke odluke knjižnicu kao faktor razvoja naše lokalne zajednice?
1. Da
2. Ne
3. Ne znam

Molimo da nam kažete nešto o sebi!

17. Vaš spol
1. Ženski
2. Muški

18. Vaša dob
1. 18 – 25 godina
2. 26 – 35 godina
3. 36 – 45 godina
4. 46 – 55 godina
5. 56 – 65 godina
6. Više od 65 godina

19. Vaše obrazovanje
1. nezavršena osnovna škola
2. završena osnovna škola
3. završena srednja škola
4. završena viša škola / sveučilišni prvostupnik
5. završeni fakultet / magistar struke
6. završeni znanstveni magisterij ili doktorski studij

20. Vaš radni status
1. učenik
2. student
3. zaposlen/a, u stalnom radnom odnosu
4. zaposlen/a, u povremenom radnom odnosu
5. nezaposlen/a
6. umirovljeni-k/-ca
7. kućanica
8. ostalo (što?)

21. Ukoliko želite još nešto **dodati ili predložiti** na temu uloga i zadaća knjižnice, ovdje to možete učiniti!

Zahvaljujemo na Vašem trudu!

PRILOG 5a. Prijedlozi i komentari ispitanika na temu uloga i zadaća knjižnice

Članovi

Ne želim dodati ništa, samo želim pohvaliti djelatnike knjižnice i zahvaliti im na srdačnosti i osmijehu koji nam daju.

Treba u knjižni fond vratiti knjige otisnute za vrijeme SFRJ i one na ćirilici! Bilo je sramotnih poteza s time u vezi, a knjige nisu krive za naš provincijalizam. Obogatiti knjižni fond u svakom slučaju!

Voljela bih da omogućite on-line čitanje knjiga, to bi bilo odlično.

Privući više djece, srednjoškolaca i drugih građana. Organizirati neki vid takmičenja đaka osnovnih škola.

Manje tražene a kvalitetne knjige završe u spremištu jer nema prostora u slobodnom pristupu. Ekipa je odlična! Član sam od 1982. Gotovo ništa ne bih mijenjala.

Više stolica i stolova za čitanje u samoj knjižnici, u klimatiziranom prostoru.

Riješite rupu u radu tijekom ljeta!

Prijedlog za lokaciju nove zgrade knjižnice - ul. Đure Esteru (prostor nekadašnje pučke škole).

Knjižnica mora biti dostupna (arhitektonski) svim osobama s invaliditetom.

Ako ćemo biti studentski grad onda bi knjižnica trebala imati prostor za učenje i pratiti programe koji se provode u gradu. Kao student nije bilo niti jedne knjige koju sam mogla posuditi za učenje, sve je bilo zastarjelo. Sad radim u udrugama i pišem za novine i često tražim u knjižnicama knjige po kojima bi pronašla informacije ali je fond slabi i zastarjeli (kulturna baština, održivi razvoj).

Sve pohvale knjižničarima koji odgovorno i stručno rade svoj posao.

Mogu pohvaliti ravnateljicu i njene zaposlenike za njihovu stručnost i srdačnost i želju i trud da se stalno usavršavaju i idu ukorak sa potrebama klijenata.

Prostor za učenje.

Rijetko koristim knjižnicu zbog arhitektonske nepristupačnosti.

Vaša uloga je vrlo vrijedna i u ovim uvjetima koje imate vrlo smo ponosni na vašu stručnost, motivaciju i sveukupan rad. Hvala!

Programi potpore Romima su vrlo važni - osobito djeci i mladima...

Bio sam u barem pet knjižnica u RH ali Koprivnička knjižnica je najbolja. Potrebna je zamjena prostora i lokacije. Knjižnica treba biti na velikoj površini i cijela u prizemlju. Sve ostalo je za 10.

Nečlanovi

Ne znam da li posjedujete audio knjige za učenje stranih jezika. S obzirom da je sve više trend da ljudi odlaze u inozemstvo bilo bi im lakše omogućiti učenje stranih jezika koji su im potrebni za rad vani.

Vi budete ko banka sa svim tim uslugama koje planirate. Preveliki opseg planirate (npr. uslugu Sve na jednom mjestu). Knjižnica - prva asocijacija je knjiga, internet, kulturni događaji. Predlažem pomoć ako netko ide van da radite prijevod.

Jačanje solidarnosti, projekti koji bi se provodili s udrugama na području Koprivnice, rad s osobama sa invaliditetom.

Uloga knjižnice - dostupnost svima - cijene članarine za stanovnike okolnih općina???

Ja mislim da je sve u najboljem redu.

Želim vam puno uspjeha u radu i ostvarivanju novih ciljeva i zadataka te veću potporu grada i njegovih čelnika. SRETNO!!!

Sve je odlično!

Predlažem da se napravi neki vrt za čitanje knjiga kao u prirodi!

Začudile su me neke usluge koje knjižnice prije nisu nudile. Sviđa mi se pozicija knjižnice. Možda da se proširi, ha?

DIJANA SABOLOVIĆ-KRAJINA rođena je 29.6.1959. u Koprivnici, gdje je završila osnovnu i srednju školu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je filozofiju i sociologiju (1985.), a potom završila dvogodišnji dodiplomski studij bibliotekarstva (1988.). Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu stekla je magisterij iz društvenih, humanističkih i teoloških znanosti u području filozofije s temom „Nietzscheova kritika uma“ (1994.).

Od 1985. godine radi u Knjižnici i čitaonici «Fran Galović» Koprivnica. Voditeljica je općinske matične službe u razdoblju 1985.-1992. godine, voditeljica Studijskog odjela u razdoblju 1992.-1995. godine, a ravnateljica od 1995. godine.

Postigla je znanstveno-istraživačko zvanje istraživač-suradnik za znanstveno područje informacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1992.). Postigla je stručno zvanje viši knjižničar (Ministarstvo kulture RH, Vijeće za knjižnice, 1993.), a potom knjižničarski savjetnik (Ministarstvo kulture RH, Vijeće za knjižnice, 2008.).

Sudjelovala je u istraživačkim projektima *Knjiga i čitanje* (voditelj dr. sc. Đurđa Mesić, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 1993.-1995.), *Čitateljske i informacijske potrebe stanovništva Hrvatske* (voditelj prof. dr. sc. Srećko Jelušić, Filozofski fakultet u Osijeku, 2003.-2005.), *International project «Building Culture of Literacy»*, 2005. (voditelj dr. sc. James Wille, International Reading Association), *Čitateljske i informacijske potrebe stanovništva Hrvatske* (voditelj prof. dr. sv. Srećko Jelušić, Filozofski fakultet u Zadru, 2009.-2011.).

Studijske boravke imala je u knjižnicama u Danskoj (1993. i 2006.), Velikoj Britaniji (1996.), Finskoj (2003.) i Njemačkoj (2000. i 2009.).

Objavila je tridesetak stručnih i znanstvenih radova. Aktivno s izlaganjima sudjelovala je na četrdesetak domaćih i inozemnih stručnih i znanstvenih skupova.

Predavač je u Centru za stalno stručno usavršavanje u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Suurednica je dvije publikacije (zajedno s Gerry Shielom i Ivankom Stričević *Literacy Without Boundaries : Proceedings of the 14th European Conference on Reading, Zagreb, Croatia, 2005* (2007.); zajedno s Dragicom Zlatar *Projekt Knjižnična usluga za slijepce i slabovidne* (2007.). Urednica je tri knjige (*Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica*, 2010.; Petrić, Danijela; Marija Sesvečan; Gordana Bonta. *Igrajmo se! Čitaj mi!: Priče, igre i pjesmice za bebe i malu djecu: Preporuke roditeljima za poticanje rane pismenost*, 2012.; *Knjižnična usluga za slijepce i slabovidne : zbornik radova*, 2013.).

Član je Hrvatskoga knjižničarskog društva i Hrvatskoga čitateljskog društva. Predsjednica je Hrvatskoga čitateljskog društva u razdoblju 1996.-2005. i član Europskog odbora Međunarodne čitateljske udruge (IRA International Development in Europe Committee) u razdoblju 1997.-2007. Predsjednica je Komisije za upravljanje Hrvatskoga knjižničarskog društva u razdoblju 2006.-2010., a potom njezin član; član je Komisije za osobe s posebnim potrebama od 2010. te inicijator osnivanja Radne grupe za „zelene knjižnice“ Hrvatskoga knjižničarskog društva i njezin član od 2014.

Nagrađena je Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za posebne zasluge u kulturi RH Hrvatske (1998.) i Kukuljevićevom poveljom za izniman doprinos u hrvatskom knjižničarstvu (2006.)

Popis objavljenih radova

1. Sabolović, Dijana. Neki aspekti socijalne integracije u koprivničkom naselju „Edvard Kardelj“. // Podravski zbornik 11, 11 (1985), 104-113.
2. Sabolović, Dijana. Goethe i Hegel. // Ideje 3-4(15), 1987.
3. Sabolović-Krajina, Dijana. Društvo Akademičar u Koprivnici. // Podravski zbornik 15, 15(1989), 83-89.
4. Sabolović-Krajina, Dijana. Neki aspekti čitalačke kulture mladih. // Vjesnik bibliotekara 32, 1-4 (1989), 71-94.
5. Sabolović-Krajina, Dijana. Knjižnica samostana franjevac u Koprivnici. // Podravski zbornik 16, 16(1990), 52-59.
6. Sabolović-Krajina, Dijana. Vjerske zajednice i religije na koprivničkom području. // Podravski zbornik, 1991.
7. Sabolović-Krajina, Dijana. Čitateljske navike tinejdžera u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara 36, 1-4(1993), 59-66.
8. Sabolović-Krajina, Dijana. Studijski boravak u Danskoj. // Vjesnik bibliotekara 36, 1-4(1993), 80-97.
9. Mesić, Đurđa; Danko Plevnik; Dijana Sabolović-Krajina. Građa za bibliografiju proučavanja čitanja u Hrvatskoj i ostalim južnoslavenskim zemljama (osim Bugarske) 1862.-1990. // Informatologia 25,1993(3-4),45-59.

10. Sabolović-Krajina, Dijana. Povijest knjižnica koprivničkog kraja : obrazac problematičnog napretka. // Čitaonički i knjižnični pokret u Hrvatskoj u 19. i 20. stoljeću : zbornik radova sa znanstvenog skupa, Pazin, 15. studenoga 1993. / uredio Bruno Dobrić. Pula : Sveučilišna knjižnica u Puli, 1996. Str. 47-53.
11. Sabolović-Krajina, Dijana. Uz 150 godina knjižničarstva u Koprivnici (1845-1896). // Podravski zbornik 22, 22(1996), 95-103.
12. Sabolović-Krajina, Dijana. Odnosi s javnošću : izazov knjižničarskoj struci. // Vjesnik bibliotekara 39, 1-2 (1996), 99-102.
13. Sabolović-Krajina, Dijana. Odnosi s korisnicima u britanskim i norveškim narodnim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara 40, 3-4(1997), 97-104.
14. Sabolović-Krajina, Dijana. Uloga gradskih knjižnica u poticanju čitanja. // Međunarodno savjetovanje "Knjižnice europskih gradova": zbornik radova. Varaždin : Gradska knjižnica i čitaonica "Metel Ožegović", 1998. Str. 145-152.
15. Sabolović-Krajina, Dijana. Čitanje – sposobnost važnija nego ikada. // Riječi teške od života : suvremene težnje u nastavi hrvatskoga jezika : zbornik. Bjelovar : Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora Bjelovarsko-bilogorske županije, 2003. Str.35-42.
16. Sabolović-Krajina, Dijana. Okrugli stol «Management i marketing u narodnim knjižnicama». // Narodne knjižnice u novoj Europi 5: utjecaj globalizacije i informatizacije na narodne knjižnice u tranzicijskim zemljama : zbornik radova / urednica Tatjana Nebesny. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2003. Str. 102-108.
17. Sabolović-Krajina, Dijana. Pokretne knjižnice u Finskoj // Okrugli stol Nove tehnologije i usluge u pokretnim knjižnicama : zbornik izlaganja / urednik Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica, 2003. Str. 30-34.
18. Sabolović-Krajina, Dijana; Marjana Janeš-Žulj; Anica Šabarić. Potencijali narodnih knjižnica u promociji kontinentalnog kulturnog turizma : primjer Koprivničko-križevačke županije. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLINIH smjernica : zbornik radova. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005.
19. Sabolović-Krajina, Dijana. Književnica Božena Loborec : prilog za biografiju. // Podravina : časopis za multidisciplinarna istraživanja (Znanstveni skup Žene u povijesti Podravine) 5, 12(2007), 58-73.

20. Sabolović-Krajina, Dijana. Library service for print disabled children and youth in the Public Library of Koprivnica : isolated case or a model for Croatian public libraries? // Proceedings of the World library and information congress "Libraries for the future: Progress, Development and Partnership" : 72nd IFLA General conference and council, 19-23 August 2007, Durban, South Africa. Dostupno na: <http://www.ifla.org/IV/ifla73/papers/156-Sabolovic-Krajina-en.pdf> (26.6.2015.)
21. Sabolović-Krajina, Dijana. Knjižnice i čitaonice između ideologije, politike i struke : uz 160 godina organiziranog čitanja u Koprivnici od 1846. do 2006. // Stručni skup «Iz povijesti naših knjižnica», Daruvar, 16.11.2007. : zbornik radova. / ur. Z. Renić i I. Pejić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 52-63.
22. Sabolović-Krajina, Dijana. Obnovljena i preuređena narodna knjižnica u lokalnoj zajednici – istraživanje društvenog utjecaja i korisnosti : analiza slučaja Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // 5. savjetovanje za narodne knjižnice u RH „Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija : zbornik radova“, Lovran, 3.-6. listopada 2007. Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2009. Str. 89-100.
23. Sabolović-Krajina, Dijana; Ljiljana Vugrinec; Danijela Petrić. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 76-92.
24. Sabolović-Krajina, Dijana. Gradska knjižnica i čitaonica u Koprivnici 1945.-1994. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2010. Str. 70-114.
25. Sabolović-Krajina, Dijana. Knjižnica danas, knjižnica ubuduće. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010. : spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2010. Str. 220-231.
26. Sabolović-Krajina, Dijana. Reading and literacy – a way to the social inclusive library. // Proceedings of the World library and information congress "Libraries Beyond Libraries: Integration, Innovation and Information for All" : 77th IFLA General conference and council, 13-18 August 2011, San Juan, Puerto Rico. Dostupno na: <http://conference.ifla.org/past/ifla77/114-krajina-en.pdf> (30.4.2015.)

27. Sabolović-Krajina, Dijana. From digitization of local newspapers to the portal of hometown cultural heritage – *a step by step* digitization strategy available to small communities. // Proceedings of the World library and information congress “Libraries now: inspiring, surprising, empowering“ : 78th IFLA General conference and council, 11-17 August 2012, Helsinki, Finland. Dostupno na: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/119-krajina-en.pdf> (30.4.2015.)
28. Sabolović-Krajina, Dijana. Od zbirke za slijepe i slabovidne do kutka za čitanje na drugačiji način : promišljanje budućnosti usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova (8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj). Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str. 207-206.
29. Sabolović-Krajina, Dijana; Kristian Ujlaki; Josipa Strmečki. Projekti digitalizacije lokalne kulturne baštine Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” Koprivnica (2007.-2009.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), 149-162.
30. Sabolović-Krajina, Dijana; Maja Gačan. Digital repository Cultural heritage of Koprivnica : an example of local partnership. // Proceedings of the 8th SEEDI Conference on Digitization of Cultural and Scientific Heritage 15-16 May 2013, Zagreb, Croatia. Dostupno na: <http://elib.mi.sanu.ac.rs/files/journals/ncd/25/ncd25052.pdf> (30.4.2015.)
31. Sabolović-Krajina, Dijana. In-house library training program supporting Roma people – the power of networking in local community. // Proceedings of the World library and information congress “Future Libraries: Infinite Possibilities“ : 79th IFLA General conference and council, 17-23 August 2013, Singapore. Dostupno na: <http://library.ifla.org/96/1/125-krajina-en.pdf> (30.4.2015.)
32. Sabolović-Krajina, D. Inovativnost u knjižnicama – primjer prakse Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1-2 (2015), 305-319.